

Maiek Wynants

**Eleonora van Aquitanië:
mythes en perceptie in twintigste- en eenentwintigste-
eeuwse romans en films**

Masterscriptie voorgelegd tot het behalen van de graad van
Master in de Geschiedenis

2016

Promotor	Prof. Tjamke Snijders Vakgroep Geschiedenis
Co-promotor	Prof. Micol Long Vakgroep Geschiedenis
Commissarissen	Prof. Els De Paermentier Prof. Rose Spijkerman Vakgroep Geschiedenis

Verklaring

De auteur en de promotor(en) geven de toelating deze studie als geheel voor consultatie beschikbaar te stellen voor persoonlijk gebruik. Elk ander gebruik valt onder de beperkingen van het auteursrecht, in het bijzonder met betrekking tot de verplichting de bron uitdrukkelijk te vermelden bij het aanhalen van gegevens uit deze studie.

Het auteursrecht betreffende de gegevens vermeld in deze studie berust bij de promotor(en). Het auteursrecht beperkt zich tot de wijze waarop de auteur de problematiek van het onderwerp heeft benaderd en neergeschreven. De auteur respecteert daarbij het oorspronkelijke auteursrecht van de individueel geciteerde studies en eventueel bijhorende documentatie, zoals tabellen en figuren. De auteur en de promotor(en) zijn niet verantwoordelijk voor de behandelingen en eventuele doseringen die in deze studie geciteerd en beschreven zijn.

“Eleanor of Aquitaine is one of the most famous women in medieval history, yet also one of the most inaccessible, [f]amiliar and elusive, well-known and yet ultimately unknowable.”

Theresa Earenfight, *“Queenship in Medieval Europe”*, 2013.

Voorwoord

“Gratitude is not only the greatest of virtues, but the parent of all others.”

- Cicero, *“Pro Plancio”*, 54 v.o.t.

Ik maak graag gebruik van het voorwoord om enkele mensen te bedanken. Dit hectische thesisjaar heb ik gelukkig niet alleen moeten doorstaan. Eerst en vooral wil ik professor Tjamke Snijders bedanken die me tijdens mijn schakel- en masterjaar begeleid heeft in de wereld van Eleonora van Aquitanië. Haar kennis en inzicht hielden mij telkens op het goede spoor. Professor Micol Long ben ik tevens zeer erkentelijk daar zij de rol van co-promotor op zich wou nemen naar aanleiding van de heugelijke gebeurtenis in het leven van prof. Snijders. Daarnaast wil ik mijn twee leescommissarissen, professor Els De Paermentier en professor Rose Spijkerman, bedanken voor hun interesse in mijn onderwerp en de tijd die ze namen om zich in mijn masterscriptie te verdiepen.

Een oprechte dank je wel gaat uit naar de mensen die mijn scriptie hebben nagelezen met een speciale vermelding voor Milan en Daniel. Bedankt voor jullie hulp en taaladvies. Tevens een welgemeende dank u wel aan al mijn vrienden en vriendinnen om de smarten van een thesis schrijven te helpen dragen met speciale vermelding voor de beste psychologe in spe mevrouw F. Vanclooster.

Als laatste wil ik nog enkele familieleden bedanken die mij niet alleen mijn hele academische carrière hebben bijgestaan, maar dag in dag uit mijn leven verrijken met hun aanwezigheid. Ik bedank als eersten mijn ouders voor alle kansen die ze mij hebben gegeven om mijn persoonlijke doelen te bereiken en me altijd meegegeven hebben dat ik alles kan bereiken ondanks mijn leerstoornis. Hopelijk kan ik op een dag dezelfde belangrijke rol spelen in het leven van mijn kinderen. Dank je wel oma en opa om elke dag opnieuw een beter mens van mij te maken. Het hoedje is eindelijk in zicht. Ook een oprechte dank je wel aan mijn kleine broertje wiens steun en liefde mij sinds jaar en dag voortstuwt en kracht geeft. En last but not least, mijn Ternie. Bedankt voor je liefde, steun, feedback en ICT-vaardigheden. Ik ben vereerd dat wij samen één team vormen en kijk ongelofelijk uit naar de vele avonturen die wij nog zullen beleven in de toekomst. Ik hoop dat ik jullie trots heb kunnen maken! Jullie betekenen de wereld voor mij!

Mei 2016.

Inhoudstafel

1	Inleiding.....	1
1.1	<i>Onderzoeksopzet.....</i>	1
1.2	<i>Methodologie en opbouw.....</i>	5
	Deel 1 Een contextschets: wat vooraf ging.....	9
1	De levensloop van Eleonora van Aquitanië.....	10
2	Eleonora van Aquitanië en haar mythes.....	16
2.1	<i>Contemporaine krachten aan het werk... ..</i>	16
2.2	<i>Een historiografie... ..</i>	19
2.2.1	Eleonora van Aquitanië: de overspelige vrouw	19
2.2.2	Eleonora van Aquitanië als aanstookster van een ware rebellie.....	27
2.2.3	Een ander kijk op de koningin... ..	29
2.2.4	En daar blijft het niet bij... ..	31
2.2.5	Eleonora als literaire patrones, koningin van de troubadours en vertegenwoordigster van de Aquitaanse cultuur	41
2.3	<i>Conclusie.....</i>	54
3	Een uitzonderlijke vrouw (?).....	56
	Deel 2 De wonderlijke wereld van fictie en film.....	59
1	Eleonora van Aquitanië fictie van de twintigste- en eenentwintigste eeuw .	60
1.1	<i>De auteurs.....</i>	61
1.1.1	Jean Plaidy.....	61
1.1.2	Sharon Kay Penman	65
1.1.3	Ellen Jones.....	68
1.1.4	Elizabeth Chadwick	70
1.1.5	Alison Weir.....	75
1.1.6	Mark Richard Beaulieu	76
1.2	<i>Onderzoeksresultaten.....</i>	81
1.2.1	Inleiding: Historische accuraatheid	81
1.2.2	De mythe van de overspelige vrouw	85
1.2.3	Eleonora's Zuiderse identiteit.....	94

1.2.4	Eleonora, de koningin van de troubadours	96
1.2.5	Eleonora van Aquitanië als ambassadrice van de Aquitaanse cultuur	100
1.2.6	Fin'amor	103
1.2.7	Eleonora van Aquitanië als leidster van een Amazone regiment	107
1.2.8	Eleonora van Aquitanië als aanstookster van de rebellie van 1173	110
1.2.9	Eleonora van Aquitanië als moordenares	114
1.2.10	De fysieke verschijning van Eleonora van Aquitanië	117
1.2.11	Algemene conclusie van het hoofdstuk.....	119
2	Eleonora van Aquitanië in twintigste- en eentwintigste-eeuwse films	122
2.1	<i>The Lion in Winter</i>	124
2.1.1	De origine van <i>The Lion in Winter</i>	124
2.1.2	De filminhoud.....	125
2.1.3	<i>The Lion in Winter</i> als inspiratiebron	125
2.1.4	<i>The Lion in Winter</i> (1968)	126
2.1.5	<i>The Lion in Winter</i> (2003)	126
2.1.6	1968 versus 2003	127
2.1.7	Conclusie <i>The Lion in Winter</i>	131
2.2	<i>The story of Robin Hood and His Merry Men</i> (1952).....	131
2.3	<i>Becket</i> (1964).....	133
2.4	<i>Robin Hood</i> (2010)	135
2.5	<i>Richard the Lionheart: Rebellion</i> (2015).....	137
2.6	Conclusie overige films	139
3	Algemene conclusie	140
	Bibliografie.....	143
	Bijlagen.....	152

1 Inleiding

“Every century has its own Middle Ages”

Stanislaw Jerzy Lec¹

1.1 Onderzoeksopzet

Voor velen spreekt de middeleeuwen tot de verbeelding als een ‘donkere periode’ waarin dappere ridders ten strijde trokken om vervolgens jonkvrouwen te bevrijden uit gigantische kastelen. Een vrouw die zestien jaar lang opgesloten zat in zo’n middeleeuws kasteel was Eleonora van Aquitanië. Ze was zowel vrouw van twee koningen als moeder van twee vorsten. Binnen de academische wereld neemt zij nog steeds een prominente plaats in als studieobject. Historici moeten het stellen met een select aantal eigentijdse bronnen. Korte kronieken van gebeurtenissen genoteerd door clerici vormen de eerste en voornaamste bron van informatie.² Daarnaast geven enkele documenten van het koninklijk bestuur, bijvoorbeeld charters, inzicht in het (politieke) leven van Eleonora van Aquitanië.³ Via overgeleverde correspondentie van de koningin trachten historici op een derde manier informatie te bekomen om zo losse puzzelstukjes met elkaar te kunnen verbinden.

Als onderdeel van mijn bachelorpaper ging ik na of academici vandaag de dag reeds enige consensus hebben bereikt omtrent Eleonora.⁴ Uit dat onderzoek blijkt dat historici heden ten dage het er over eens zijn dat Eleonora van Aquitanië een opmerkelijke vrouw was, maar geen uitzondering. Ook andere middeleeuwse koninginnen kenden een opmerkelijke levensloop (*zie infra*).⁵ Elke tijdsperiode beschikt over eigen karaktereigenschappen. Bijgevolg kende ook de twaalfde-eeuwse maatschappij waarin Eleonora opereerde typerende kenmerken. Daarom is het aangewezen om haar niet te plaatsen in een

---

¹ <http://www.woorden.org/quotes/?auteur=Stanislaw%20Jerzy%20Lec>, geraadpleegd op 18 april 2016

² Vanderputten (S.), Haemers (J.) en Soens (T.). *Typologie en heuristiek van de bronnen voor de geschiedenis van de middeleeuwen*. Gent, Academia Press, 2011, p. 77. ‘Kronieken zijn ontstaan uit chronologische concordantietabellen. Omdat er in de antieke periode verschillende jaartellingen gangbaar waren, waardoor bepaalde feiten vaak moeilijk te plaatsen waren voor wie er niet mee vertrouwd was, werden er concordantietabellen (concordantie=overeenkomst) opgesteld, waarin deze met elkaar in overeenstemming werden gebracht’.

³ Vanderputten (S.), Haemers (J.) en Soens (T.). *Typologie en heuristiek van de bronnen voor de geschiedenis van de middeleeuwen*. Gent, Academia Press, 2011, p. 109: ‘In latere tijden nam de vorstelijke wetgeving de vorm aan van ordonnanties, uitgegeven door de soeverein. Heeft het charter betrekking op het hele land of is het ten bate van een regio of een gemeente, dan heet het een keure of privilege’.

⁴ Wynants (M.). *Historische praktijk III: Eleonora van Aquitanië: de vrouw en de mythes*. Gent (onuitgegeven bachelorproef Universiteit Gent), 2015, 54 p. (promotor: prof. Snijders)

⁵ *Zie Deel I Een uitzonderlijke vrouw (?)*

hedendaags referentiekader en haar te bestuderen binnen een contemporaine context.⁶ Daarnaast zijn onderzoekers de mening toegedaan dat we toch nog steeds relatief weinig met zekerheid kunnen stellen. De vele duizenden pagina's die reeds geschreven werden Eleonora van Aquitanië en diens leven geven een vertekend beeld weer van wat we eigenlijk met zekerheid kunnen meedelen over haar levenswandel. Uit mijn onderzoek blijken academici en historici het er wel unaniem over eens te zijn dat clichés en veronderstellingen omtrent Eleonora van Aquitanië nog steeds in stand zijn en in stand gehouden worden.⁷

Het is op dat laatste punt dat deze verhandeling inpikt. Eleonora van Aquitanië blijkt zowel voor tijdsgenoten als voor latere generaties een intrigerende vrouw te zijn. Haar fascinerende levensverhaal sprak tot de verbeelding en mythes waarin zij de hoofdrol vertolkte circuleerden al in haar eigen tijd. Een 'mythe' wordt hier gedefinieerd als een 'als juist aanvaarde maar ongefundeerde voorstelling over een zaak, persoon, of toedracht', of een 'gangbare, als onaantastbare beschouwde, maar ongegronde opvatting'.⁸ Doorheen de eeuwen duikt Eleonora van Aquitanië op in verschillende mythes die elk hun eigen leven gingen leiden. Eleonora als overspelige vrouw, als moordenaress, als literaire patrones en als onruststoker zijn slechts een handvol van die vertelsels. In welke mate de cluster van mythes rondom de identiteit van Eleonora overgenomen wordt in de twintigste- en eenentwintigste-eeuw zal in deze masterscriptie geanalyseerd worden. Om het onderzoek zo gericht en concreet mogelijk te maken zijn twee media geselecteerd, films en romans. Dat de middeleeuwse periode al geruime tijd een populair raamwerk vormt voor filmmakers en romanciers is algemeen geweten. Het tijdperk is allang geen eigendom meer van academici en wordt via verschillende kanalen beschikbaar gemaakt voor de algemene lezer of kijker. De onderzoeksvraag luidt derhalve als volgt: 'Welke mythes omtrent Eleonora van Aquitanië vinden hun weg naar de romans en films van de twintigste en eenentwintigste eeuw?'

Academicus Michael R. Evans publiceerde in 2014 het boek *Inventing Eleanor. The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine* waarin hij de resultaten van zijn onderzoek naar de portrettering van Eleonora doorheen de eeuwen uit de doeken doet.

---

⁶ Zie Deel 1

⁷ Wynants (M.). *Historische praktijk III: Eleonora van Aquitanië: de vrouw en de mythes*. Gent (onuitgegeven bachelorproef Universiteit Gent), 2015, pp. 28-31 (promotor: prof. Snijders)

⁸ www.vandale.be, geraadpleegd op 11 april 2016

⁹ Zijn bevindingen vormen de basis van deze verhandeling. Waar Evans een globaal overzicht verschaft van toneelstukken, visuele kunst, fictie en film waar Eleonora van Aquitanië deel van uitmaakt en hoe ze algemeen geportretteerd wordt in die werken, is deze verhandeling het resultaat van een zeer gericht onderzoek naar de mythes en perceptie van de vrouw in slechts twee media en tijdens een specifieke periode, namelijk de tweede helft van de twintigste en de eenentwintigste eeuw. De selectie van de bronnen en de afbakening van de tijdsperiode worden verderop toegelicht (*zie infra*).

Het opgezette onderzoek bevindt zich op het terrein van het mediëvalisme. Historicus Leslie Workman definieert de term als volgt: ‘the study of the scholarship which has created the Middle Ages we know, ideals and models derived from the Middle Ages, and the relations between them. In terms of these things medievalism could only begin, not simply when the Middle Ages had ended, whenever that may have been, but when the Middle Ages were perceived to have been something in the past, something it was necessary to revive or desirable to imitate’.¹⁰ Pauline Stafford ziet mediëvalisme als ‘een gebruik en antwoord op het middeleeuwse verleden en het academische reacties op die antwoorden’.¹¹ Voor Clare Simmons is het ‘de latere receptie van de middeleeuwen’.¹² Het ‘middeleeuwse verleden’ wordt dusdanig telkens tot iets van het heden gemaakt. Zo kunnen bijvoorbeeld kunst, literatuur en re-enactment onder de term mediëvalisme vallen. Zowel academische als creatieve contexten hebben aandacht voor mediëvalisme. Uit het onderzoek van Workman blijkt een vorm van nostalgie aan de basis te liggen van het fenomeen. Zelfs in academische studies van de middeleeuwen vond de historicus een vleugje nostalgie terug.¹³ De aantrekkingskracht tot de periode blijkt een belangrijke factor te zijn binnen het hedendaags mediëvistisch verhaal. Binnen dit onderzoek wordt de definitie van historica Stephanie Trigg vooropgesteld die hedendaags mediëvalisme definieert als ‘een convergentie cultuur waar de hedendaagse globale cultuur, kennis en informatie over de middeleeuwen het werk van filmmakers en romanschrijvers vergemakkelijkt’.¹⁴ Academische, creatieve en populaire manieren worden in deze scriptie gebundeld om de mythes over Eleonora van Aquitanië in fictie en film weer te geven.

---

⁹ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, 226 p.

¹⁰ Pugh (T.) en Weisl (A.). *Medievalisms: making the past in the present*. New York, Routledge, 2013, p. 2.

¹¹ *Ibidem*, p. 2.

¹² *Ibidem*, p. 2.

¹³ *Ibidem*, p. 2.

¹⁴ Trigg (S.). “Medievalism and convergence culture: Researching the Middle Ages for fiction and film” In: *Parergon* 25, (2008), p. 99.

Kennis, ideeën en impressies van de middeleeuwen circuleren vandaag de dag nu eenmaal via allerlei kanalen.

Door de diversiteit van mediëvalisme en de verscheidene benaderingsmogelijkheden zijn historici verschillende soorten mediëvalisme gaan onderscheiden van elkaar. Zo distingeert Stephanie Trigg ‘traditioneel mediëvalisme’, ‘modern mediëvalisme’ en ‘postmodern mediëvalisme’. Onder het eerste verstaat zij eender welke referentie naar de middeleeuwen (praktijken, betogen of iconen) die de onherroepelijke waarheid van deze periode vanzelfsprekend vindt. Het object is derhalve zowel toen als nu aanwezig. Modern mediëvalisme is het tegenovergestelde en wordt door de historica gekarakteriseerd als een vorm van reconstructie. Bij postmodern mediëvalisme staat flexibiliteit voorop en dus zijn verscheidene toepassingsmogelijkheden beschikbaar. Zowel over het middeleeuws fenomeen zelf als over de culturele factoren die een invloed vertonen op dat gebeuren wordt gereflecteerd.¹⁵ De behandelde subjecten van deze verhandeling kunnen aanzien worden als een mix van de vormen die Trigg definieert als ‘modern mediëvalisme’ en ‘postmodern mediëvalisme’.

Francis Gentry en Ulrich Müller onderscheiden vier modellen van middeleeuwse receptie:¹⁶

- (1) De productieve / creatieve receptie van de middeleeuwen: onderwerpen, werken, thema's en zelf middeleeuwse auteurs worden creatief getransformeerd naar nieuw werk;
- (2) De reproductieve receptie van de middeleeuwen: de originele vorm van middeleeuwse werken worden gereconstrueerd op een ‘authentieke manier’ zoals in musicalproducties of renovaties (bijvoorbeeld in schilderijen of monumenten);
- (3) De academische receptie van de middeleeuwen: middeleeuwse auteurs, werken, gebeurtenissen enzovoort worden onderzocht en geïnterpreteerd volgens kritische methodes die uniek zijn aan de specifieke academische discipline;
- (4) De politieke-ideologische receptie van de middeleeuwen: middeleeuwse werken, thema's, ideeën of personen worden gebruikt en ‘herwerkt’ voor politieke doeleinden in de breedste zijn van het woord.

---

¹⁵ Matthews (D.). *Medievalism. A critical history*. Cambridge, D.S. Brewer, 2015, pp. 16-17.

¹⁶ *Ibidem*, p. 36.

Binnen deze verhandeling worden voornamelijk (1) en (3) behandeld. Zowel in fictie als in film wordt Eleonora's levensverhaal creatief getransformeerd naar nieuw werk (1), maar ook de academische wereld doet een duit in het zakje. Middeleeuwse auteurs die in hun werken rapporteren over een bepaalde gebeurtenis worden onderzocht en (her)interpreteert aan de hand van verschillende historische en andere academische methodes om een licht te schijnen over Eleonora van Aquitanië en haar mythen (3). Fictie en film kennen beiden de vrijheid om elementen te selecteren uit middeleeuwse bronnen en latere 'nieuwe werken'. Daarenboven bezitten ze het privilege om eigen artistieke beslissingen te nemen. Een balans vinden tussen academische authenticiteit en narratieve vertelsels wordt niet altijd door iedereen vooropgesteld.

1.2 Methodologie en opbouw

Om het bos door de bomen te blijven zien heb ik sommige mythen samengebracht terwijl andere afzonderlijk bestudeerd worden of bewust buiten dit onderzoek gelaten worden. De verschillende mythes waarin Eleonora van Aquitanië geportretteerd wordt als overspelige vrouw worden binnen dit onderzoek voor één mythe aangenomen. Deze mythe zullen we gemakshalve doorheen de verhandeling benoemen met de term 'de mythe van de overspelige vrouw'.¹⁷ Een tweede groep mythes wordt samengebracht onder 'Eleonora's Zuiderse identiteit'. Alle mythes met betrekking tot haar Aquitaanse cultuur worden hier in ondergebracht.¹⁸ Drie mythes worden afzonderlijk opgenomen in het onderzoek. De eerste is de mythe omtrent Eleonora van Aquitanië als leidster van een regiment Amazones en de tweede is de mythe omtrent haar deelname in de rebelle van 1173 tegen koning Hendrik II van Engeland. De laatste mythe die afzonderlijk opgenomen wordt in deze verhandeling is haar vermeende aandeel in de moord op Rosamund Clifford. Zodoende zouden initieel vijf mythes betrokken worden in het onderzoek.¹⁹ Maar tijdens het bronnenonderzoek wrong

---

¹⁷ De mythe van de overspelige vrouw bestaat uit volgende mythes:

- De vermeende affaire van Eleonora van Aquitanië met haar oom Raymond van Antiochië
- De vermeende affaire van Eleonora van Aquitanië met haar schoonvader Godfried de Schone
- De vermeende affaire met sultan Saladin
- De vermeende affaire met troubadour Bernard de Ventadour

¹⁸ Eleonora's Zuiderse identiteit bestaat uit volgende mythes:

- Eleonora van Aquitanië als vermeende literaire patrones
- Eleonora van Aquitanië als vermeende koningin van de troubadours
- Eleonora van Aquitanië als vermeende vertegenwoordigster van de Aquitaanse cultuur
- Eleonora van Aquitanië en haar hoofse hof

¹⁹ De vijf initiële mythes:

- De mythe van de overspelige vrouw
- Eleonora's Zuiderse identiteit
- Eleonora van Aquitanië als leidster van een Amazone regiment
- Eleonora van Aquitanië als aanstookster van de rebelle van 1173

één voorstelling van de koningin zich eigen handig in de verhandeling. De vermeende uitzonderlijke schoonheid van de vorstin vormt de zesde en laatste behandelde mythe van deze scriptie. De mythes die niet worden opgenomen in het onderzoek zullen wel kort geduid worden om een volledig beeld te schetsen van alle circulerende mythes omtrent Eleonora van Aquitanië.²⁰

Ook de romans en films werden aan een voorselectie onderworpen in de hoop tot een zo concreet mogelijk onderzoeksresultaat te komen. Hieronder volgt eerst de selectiewijze voor de romans. Daarna komt de keuze van de te onderzoeken films aan bod.

Aangezien kinderliteratuur en romans voor jongvolwassen fictieve elementen over het algemeen een prominentere plaats toekennen wordt geopteerd om deze geen deel te laten uitmaken van dit onderzoek. Zodoende vormt enkel literatuur met een volwassen doelpubliek de basis van het bronnenonderzoek. De selectie van die historische romans gebeurde op basis van een viertal criteria. De eerste twee maatstaven liggen voor de hand. Ten eerste dienen de werken te plaatsen zijn onder de noemer ‘populaire literatuur’. Hieronder wordt geschreven fictie verstaan die een breed publiek beoogt aan te spreken en te bereiken. Het wordt gekenmerkt door meerdere verhaallijnen en uitgediepte karakterbeschrijvingen. Het tweede criteria is de periode waarin de werken verschenen. Deze verhandeling behandelt de twintigste- en de eenentwintigste eeuw, maar om een zo actueel mogelijk beeld te verkrijgen worden slechts werken van na 1950 opgenomen. De derde voorwaarde stelt dat Eleonora van Aquitanië op z'n minst eenmaal als protagonist aangeduid wordt in het werk. Deze richtlijn zorgt ervoor dat een select aantal werken in aanmerking komen voor het effectieve onderzoek. Het laatste criterium stelt dat Eleonora opgenomen dient te worden in de verhaallijnen van een andere werk van de schrijvers. Haar rol kan in die werken secundair zijn, maar zodoende kunnen de mythes ook getraceerd en bestudeerd worden aan de hand van die vertellingen. Een uitzondering op deze regel vormt de Britse auteur Alison Weir. Omwille van haar non-fictie werk over het leven van Eleonora van Aquitanië is het aangewezen haar op te nemen in dit onderzoek. Aan de hand van de hierboven vermelde criteria werden uiteindelijk zes auteurs

---

- Eleonora van Aquitanië als moordenaar
²⁰ De mythe die geen deel uitmaken van het effectieve onderzoek:
- Eleonora van Aquitanië als mesuline

geselecteerd.²¹ De geselecteerde romanschrijvers en hun werken worden in het hoofdstuk omtrent de romans verder toegelicht (*zie infra*).²²

De levensloop van Eleonora van Aquitanië en haar vermeende persoonlijkheid lenen zich ook uitstekend voor langspeelfilms en tv-series. Om een mooi evenwicht te behouden tussen het geschreven woord en bewegende beelden en om binnen één genre (de cinematografie²³) te blijven worden televisiereeksen niet opgenomen in dit onderzoek. Deze beslissing doet weliswaar niets af van haar aanwezigheid in televisiereeksen zoals die omtrent Robin Hood.²⁴ Uiteindelijk komen tien films in aanmerking en worden zes daarvan daadwerkelijk bestudeerd (*zie infra*).²⁵ *The Lion in Winter*, versie 2003, is een uitzonderlijke casus omdat het gaat om een film die specifiek gemaakt werd om op televisie vertoond te worden.²⁶ In deze verhandeling wordt naast een algemene analyse ook een vergelijking gemaakt tussen de twee gelijknamige films.²⁷

De films die niet opgenomen worden in dit onderzoek zijn de volgende: de film *Becket* is geëlimineerd omwille van twee redenen.²⁸ Deze film maakt deel uit van het stomme genre.²⁹ Hierdoor wordt de rol van de koningin door het publiek anders waargenomen dan in de andere speelfilms met klank. De releasedatum van de film, 1923, is een tweede reden voor eliminatie daar die te situeren is in de eerste helft van de twintigste eeuw. Zodoende valt dit buiten de vooropgestelde tijdsafbakening. De tweede film die uit de boot viel, is

---

²¹ De zes geselecteerde auteurs: Mark Richard Beaulieu, Elizabeth Chadwick, Ellen Jones, Sharon Kay Penman, Jean Plaidy en Alison Weir.

²² *Zie Deel 2 De wonderlijke wereld van fictie en film*

²³ <http://www.encyclo.nl/begrip/cinematografie>, geraadpleegd op 2 mei 2016: 'Cinematografie is filmkunst, kunst die zich bezighoudt met het maken van films'.

²⁴ Enkele voorbeelden van televisieseries waar Eleonora van Aquitanië als personage verschijnt:

- Burt, D. (regisseur) (1955), 'Queen Eleanor' (televisie episode), 14 november 1955, *The Adventures of Robin Hood*. ITC.
- Curtiz, M. (regisseur) (1938), *The Adventures of Robin Hood*. Warner Bros.
- Minghella, D. en Allan, F. (producenten) (2006-9), *Robin Hood* (televisieserie), 7 oktober 2006- 27 juni 2009, Tiger Aspect.
- Weintraub, S., Kuhn, T., en Weintraub, F. (producenten) (1997-8), *The New Adventures of Robin Hood* (televisieserie), 13 januari 1997 – 13 december 1998, TNT.

²⁵ De bestudeerde films:

Annakin, K. (regisseur) (1952), *The Story of Robin Hood*. Walt Disney.

Glenville, P. (regisseur) (1964), *Becket*. Paramount.

Harvey, A. (regisseur) (1968), *The Lion in Winter*. AVCO Embassy.

Konchalovskiy, A. (2003), *The Lion in Winter* (televisiefilm), 23 mei 2004, Showntime.

Milla, S. (regisseur) (2015), *Richard the Lionheart: Rebellion*. WonderPhil Productions.

Scott, R. (regisseur) (2010), *Robin Hood*. Universal Pictures.

²⁶ Konchalovskiy, A. (2003), *The Lion in Winter* (television movie), 23 mei 2004, Showntime.

²⁷ Harvey, A. (regisseur) (1968), *The Lion in Winter*. AVCO Embassy.

Konchalovskiy, A. (2003), *The Lion in Winter* (televisiefilm), 23 mei 2004, Showntime.

²⁸ Ridgwell, G. (regisseur) (1923), *Becket*, Stoll Picture Productions.

²⁹ Een stomme film is een film zonder direct opgenomen geluid. Op: < <http://www.encyclo.nl/begrip/Stomme%20film> >, geraadpleegd op 25 april 2016

The Zany Adventures of Robin Hood.³⁰ De parodie op het leven van Robin Hood wordt omwille van zijn persiflage van de realiteit niet opgenomen in het onderzoek. De manier waarop het publiek de inhoud van de film verkrijgt, verschilt immers te veel van de andere geselecteerde films. Een derde film, *The Bandit of Sherwood Forest*, die niet werd opgenomen verscheen reeds in 1946 in de zalen en valt dus net voor de vooropgestelde onderzoeksperiode.³¹ Ook de tekenfilm, *Robin Hood*, valt buiten het onderzoek en dit omwille van zijn specifieke doelgroep.³² Het beoogde publiek is te beperkt voor dit onderzoek en opnieuw wordt het verhaal op een andere manier overgebracht in vergelijking met de geselecteerde films.

Het betoog is opgebouwd uit twee delen. In het eerste hoofdstuk wordt een algemeen overzicht geschetst van de levensloop van Eleonora van Aquitanië. Het geeft de familiale en culturele achtergrond van de vrouw weer. De oorsprong van de mythes en mythes rondom Eleonora's identiteit worden in het tweede hoofdstuk toegelicht binnen hun eigen historische context. Het derde en laatste hoofdstuk van het eerste deel biedt een overzicht van de historiografie en historische context van de verschillende mythes omtrent Eleonora van Aquitanië. Ook de huidige stand van zaken omtrent het vermeende exceptionalisme van de vrouw wordt toegelicht. Vanaf het tweede deel komen de onderzoeksresultaten aan bod. Fictie en film worden in twee afzonderlijke hoofdstukken behandeld. Hoe de mythes in beide media terugkomen wordt uit de doeken gedaan. Daarnaast worden zowel de auteurs, regisseurs en acteurs als de inhoud van de geselecteerde bronnen (romans en films) besproken. Tevens wordt nagegaan of er daadwerkelijk weinig verandering op te merken is in de populaire cultuur van de veranderingen en ontwikkelingen in de academische praktijk. Het betoog wordt afgesloten met een algemene conclusie waarin een antwoord op de onderzoeksvraag wordt geformuleerd.

---

³⁰ Austin, R. (regisseur) (1984), *The Zany Adventures of Robin Hood*. Charles Fries Productions.

³¹ Levin, H. en Sherman, G. (regisseurs) (1946), *The Bandit of Sherwood Forest*. Columbia.

³² Reitherman, W. (regisseur) (1973), *Robin Hood*. Disney.

Deel 1 Een contextschets: wat vooraf ging...

1 De levensloop van Eleonora van Aquitanië

“It might be best to imagine many Middle Ages – the rich and complexly woven tapestry of an era.”

Susan Signe Morrison, *“Medieval Woman’s Companion”*, 2016.

Eleonora van Aquitanië was een vrouw wiens levensloop de afgelopen tien eeuwen reeds uitvoerig beschreven en besproken werd. Zowel tijdens haar leven als na haar dood bleef ze menig historicus en auteur fascineren. Hieronder volgt een korte biografische schets van de spraakmakende vrouw.

Eleonora van Aquitanië (ca.°1122) was de eerste dochter en het tweede kind van Willem X van Aquitanië (°1099-1137) en zijn eerste vrouw Eleonora (Anor of Alienor in het Occitaans) van Châtellerault (°1103-1130).³³ Haar moeder was de dochter van de beruchte Dangerosa die tegelijkertijd gehuwd was met de graaf van Châtellerault en de minnares was van Eleonora’s grootvader Willem IX van Aquitanië. Beide families waren dus op een bijzonder manier met elkaar verbonden.³⁴

Haar grootvader was de befaamde Willem IX van Aquitanië (°1071-1127) die in de geschiedenisboeken geportretteerd wordt als een cynische vrouwenzot en kruisvaarder.³⁵ Haar broer, moeder en vader verloren het leven alvorens Eleonora haar vijftiende verjaardag vierde. De erfenis van een uitgestrekte provincie, die liep van de Loire tot aan de Pyreneeën, belandde zo in de schoot van de tiener.³⁶ Omwille van haar minderjarige leeftijd kwam ze samen met haar zusje Alice Petronella onder de hoede van de Franse koning, Lodewijk VI.

Haar rijkdom maakte van haar een aantrekkelijke huwelijkskandidate. In juli 1137, op vijftienjarige leeftijd, huwde Eleonora met Franse troonopvolger Lodewijk VII (ca.°1120-1180) te Bordeaux.³⁷ Dit huwelijk bracht voor beide partijen interessante politieke

---

³³ Stamboom: *The Counts of Poitou, dukes of Aquitaine* (Zie bijlagen *De levensloop van Eleonora van Aquitanië*. Bijlage 1)

³⁴ Wolbrick (S.), ed. *Great lives from history. The Middle Ages, 477-1453*. California & New Jersey, Salem Press, 2004, p. 355.

³⁵ Brown, ‘Eleanor of Aquitaine...’, in: Parsons (J.C.) en Wheeler (B.), eds. *Eleanor of Aquitaine. Lord and lady*. New York, Palgrave MacMillan, 2003, p. 5.

³⁶ Kaart: *Capetian and Angevin Territories in the Twelfth Century* (Zie bijlagen *De levensloop van Eleonora van Aquitanië*. Bijlage 2)

³⁷ Stamboom: *The family of Louis VII of France* (Zie bijlagen *De levensloop van Eleonora van Aquitanië*. Bijlage 3)

gevolgen met zich mee. Zo werd Eleonora's erfenis beschermd tegen plaatselijke heren en verkreeg Lodewijk een optie op het aansluiten van de grondgebieden bij het Franse rijk. Het was wel zo dat Aquitanië een onafhankelijke administratie behield. In de winter van datzelfde jaar overleed Eleonora's schoonvader en werd het pasgetrouwde koppel het nieuwe Franse koningspaar.

Het zou tot in 1145 duren, na acht jaar huwelijk, voor Eleonora en Lodewijk hun eerste kindje verwelkomden. Het werd een dochter die de naam Marie kreeg. Kort na de geboorte, in 1147, maakte de koningin deel uit van de expeditie van haar man naar het Heilige Land.³⁸ Volgens verscheidene historici vergezelde Eleonora haar man tijdens de tweede kruistocht in de hoop zwanger te worden van een mannelijke erfgenaam.³⁹ Het werd een bewogen reis waarin het huwelijk van het koningspaar meer en meer onder druk kwam te staan. De episode in Antiochië, waar Eleonora's oom Raymond een bezoekje werd gebracht in 1148, is nog steeds een veelbesproken bladzijde in het leven van de vrouw (*zie infra*).⁴⁰ De kruistocht werd geen groot succes. Eleonora van Aquitanië werd zelfs enige tijd gevangen genomen door een Griekse zee-bevelhebber. Op Sicilië werd ze herenigd met Lodewijk en van daaruit verplaatste het gezelschap zich naar Rome. Daar legden ze hun huwelijksproblemen voor aan paus Eugenius III. Diens bemiddelingspoging bleek vruchtbaar te zijn want enige tijd later (ca. 1151) werd hun tweede dochter, Alice, geboren.

Een jaar later kende het huwelijk van het Franse koningspaar toch een einde. Het koppel beriep zich voor hun scheiding op hun bloedverwantschap. Volgens het canoniek recht was het voor personen die gerelateerd waren binnen de zeven graden van bloedband niet toegestaan te huwen. Eleonora en Lodewijk waren respectievelijk in vierde graad verwant langs zijn zijde en in vijfde graad langs haar zijde.⁴¹ Hedendaagse auteurs menen dat het vermeende schandelijke gedrag van Eleonora en het feit dat ze hem geen mannelijke opvolgers schonk aan de basis lagen van de breuk. Het voortbrengen van kinderen was essentieel binnen een koninklijk huwelijk. Dochters verzekerden toekomstige

---

³⁸ Kaart: *Route of Louis VII and Alienor on the Second Crusade* (Zie bijlagen *De levensloop van Eleonora van Aquitanië*. Bijlage 4)

³⁹ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 243; Signe Morrison (S.). *A medieval woman's companion*. Oxford & Philadelphia, Oxford Books, 2016, p. 65.

⁴⁰ *Zie Deel I: Eleonora van Aquitanië en haar mythes*

⁴¹ Brundage, 'The canon law...' in: Parsons en Wheeler (eds.), *Eleanor of Aquitaine* pp. 214-215.; Kaart: *Relatie tussen Eleonora van Aquitanië en Lodewijk VII van Frankrijk* (Zie bijlagen *De levensloop van Eleonora van Aquitanië*. Bijlage 5)

verbintenissen via het huwelijk en de geboorte van kleinkinderen, maar zonen waren de enige garantie om belangen en gebieden in de familie te houden.⁴²

Na de scheiding verkreeg Eleonora van Aquitanië haar gebieden terug onder haar hoede, maar de breuk had ook nefaste gevolgen. Lodewijk verkreeg het hoederecht over Marie en Alice en zodoende moest Eleonora haar dochters achterlaten. Eleonora van Aquitanië was opnieuw een begeerlijke single. Zo probeerden twee edelen haar zonder succes te kidnappen. Reeds in 1151 waren de wegen van Eleonora van Aquitanië en Hendrik van Anjou elkaar gekruist. Na de dood van zijn vader had Hendrik het gezag verkregen over Normandië, Maine, Anjou en Touraine. De vonk moet behoorlijk overgeslagen zijn want slechts twee maanden na haar scheiding van Lodewijk huwde Eleonora een tweede maal. Hendrik II van Anjou (ca.°1133) was ten tijde van het huwelijk respectievelijk negentien jaar en Eleonora reeds dertig. Historica Louise L. Huneycutt meent dat Eleonora er van uit ging dat ze de jongere graaf zou kunnen domineren.⁴³ De dood van de Engelse koning Stefan in 1154 bracht Eleonora en Hendrik op de Engelse troon. Zo werd Hendrik de eerste koning van het huis van Plantagenet.

De volgende vijftien jaar van Eleonora's leven stonden voornamelijk in het teken van zwangerschappen en bevallingen. Haar huwelijk met Hendrik bleek zeer vruchtbaar te zijn want er volgden negen kinderen zijnde Willem in 1153, Hendrik (Hendrik de Jongere) in 1155, Mathilde (Mathilde Plantagenet) in 1156, Richard (Richard Leeuwenhart) in 1157, Godfried (Godfried II van Bretagne) in 1158, Eleonora (Eleonora van Engeland) in 1162, Johanna (Johanna Plantagenet) in 1165 en als laatste Jan (Jan zonder Land) in 1166 of 1167.⁴⁴ Daarnaast verscheen de koningin op ceremoniële aangelegenheden van het hof, kwam ze tussen in legale procedures, gaf ze mandaten uit en was ze getuigen van verscheidene koninklijke charters.⁴⁵ Uit de bronnen blijkt Eleonora de laatste Engelse koningin te zijn die getuige was van het opstellen van zo'n charter.⁴⁶ Ook correspondeerde

---

⁴² Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 688.

⁴³ *Ibidem*, p. 244.

⁴⁴ Lewis, 'The birth and childhood...' in: Parsons en Wheeler (eds.), *Eleanor of Aquitaine* p. 165 ; p. 182. Stamboom: *The Norman and Angevin kings of England* (Zie bijlagen *De levensloop van Eleonora van Aquitanië*. Bijlage 6)

⁴⁵ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 244.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 689.

ze met enkele invloedrijke tijdgenoten, zoals de mystica Hildegard van Bingen (ca. °1098-1179) die haar spiritueel bijstond.⁴⁷

Eleonora zorgde dan wel voor de opvolging, het bleef een turbulent huwelijk. In 1168 vond een verandering plaats in het leven van Eleonora wanneer ze de controle over Aquitanië overnam van haar man. Dit was volgens historica Elisabeth A.R. Brown één van de vele fouten die Hendrik maakte betreffende Eleonora tussen 1168 en 1172. Hij creëerde een rivaliserend klimaat. Dit kwam tot een hoogtepunt in 1173, een gebeurtenis die gekend staat als de rebellie van 1173 (*zie infra*).⁴⁸ Vanaf dat moment hield Hendrik Eleonora nauwgezet in de gaten en werd Eleonora jarenlang opgesloten. Ze speelde desalniettemin een rol in de huwelijksonderhandeling van haar kinderen. Zo werden haar dochters met het oog op strategische doeleinden uitgehuwelijkt. Hendrik en Eleonora bleven gehuwd tot zijn dood in 1189.

Na de dood van Hendrik veranderde het leven van Eleonora drastisch. In 1191 verkreeg Eleonora opnieuw de controle over Aquitanië en ging ze zich steeds vaker profileren als politiek figuur. Ze ordonneerde ook munten in Aquitanië. Haar titel stond er op vermeld, haar naam daarentegen niet.⁴⁹ Nadat haar zoon, Richard Leeuwenhart, gevangen genomen werd regeerde ze als regente over Engeland. Bij het begin van 1199 waren reeds vier van haar kinderen overleden. Wanneer ook Richard Leeuwenhart dat jaar overlijdt, zette Eleonora alles op alles om de positie van haar laatste zoon, Jan zonder Land, op de troon van Engeland te vrijwaren. In de maanden na de dood van Richard nam de activiteit van Eleonora ook toe en ging ze meer reizen. Zo reisde ze onder andere in 1200 naar Castilië om haar kleindochter Blanche (Blanch van Castilië, ca. °1188-1252) te begeleiden naar Parijs. Daar zou Blanche huwen met de toekomstige Franse koning Lodewijk VIII.⁵⁰ Op het politieke toneel verscheen ze onder andere door haar betrokkenheid in kerkelijke

---

⁴⁷ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 366 ; Signe Morrison (S.). *A medieval woman's companion*. Oxford & Philadelphia, Oxford Books, 2016, p. 71.

⁴⁸ *Zie Deel I Eleonora van Aquitanië en haar mythes*

⁴⁹ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 155.; Foto: *Munt uitgegeven door Eleonora van Aquitanië* (Zie bijlagen *De levensloop van Eleonora van Aquitanië*. Bijlage 7)

⁵⁰ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 244.

zaken.⁵¹ Uiteindelijk zou Eleonora van Aquitanië op 1 april 1204 overlijden en begraven worden naast Hendrik II en Richard Leeuwenhart in de abdij van Fontevraud.⁵²

Om de levensloop van Eleonora van Aquitanië te recapituleren wordt de structuur gehanteerd die door Elizabeth A.R. Brown vooropgesteld werd. In haar essay 'Eleanor of Aquitaine reconsidered: The woman and her seasons' onderscheidt Brown vijf voorname periodes.⁵³

De eerste periode valt samen met de kindertijd en de adolescentie van Eleonora. Deze fase loopt van haar geboorte in 1124 tot haar huwelijk met Lodewijk VII van Frankrijk op haar dertiende (1137). De periode van de Franse kruistochten (ca.1137) tot 1152 onderscheidt Brown als een tweede periode in het leven van de vrouw. Op haar achtentwintigste verliet ze haar man Lodewijk en hun twee kinderen om enkele maanden later te hertrouwen met Hendrik van Anjou, die enige tijd later koning van Engeland werd. Daarna volgde een iets langere periode van tweeëntwintig jaar, van 1152 tot 1173. In deze periode baarde Eleonora negen kinderen. Het zijn jaren waarin ze het samen met haar kinderen opnam tegen hun vader. Vanaf 1173 tot 1189 onderscheidt Brown een vierde fase in het leven de koningin. Een fase waarin ze verplicht teruggetrokken werd uit het actieve leven door haar gevangennamen door Hendrik II van Engeland en in die anonimiteit bleef tot zijn dood in 1189. De laatste periode wordt benoemd als haar glorieperiode en liep van 1189 tot haar dood in 1204. In deze vijftien jaar manifesteerde Eleonora zich waarschijnlijk als de vrouw die ze de voorgaande jaren belemmerd werd te zijn.⁵⁴

Eleonora van Aquitanië kan gesitueerd worden binnen een specifiek historische context. Een tijdperk waarin de kerk genderdefinities gaat verscherpen, meer specifiek omtrent de zondigheid van de vrouw. Eva was de origine van zonde en alle vrouwen en dochters erfden dus twee eigenschappen, respectievelijk zwakte en wanorde. Tegelijkertijd was zondeloosheid van de Maagd Maria een model voor vrouwen.⁵⁵ Daarnaast was de twaalfde eeuw een eeuw waar het canoniek recht een restrictie oplegt omtrent de publieke rol van de vrouw en een periode waar het Oude Testament niet langer bindend was. De plaats van vrouwen in politieke en maatschappelijke context wordt hierdoor herschapen binnen de

---

⁵¹ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 244.

⁵² Brown, 'Eleanor of Aquitaine...' in: Parsons en Wheeler (eds.), *Eleanor of Aquitaine* pp. 6-17.

⁵³ *Ibidem*, pp. 4-5.

⁵⁴ *Ibidem*, pp. 4-5.

⁵⁵ Turner (R.V.). "Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her "black legend"" In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) p. 22.

steeds meer gemilitariseerde samenleving. Dit resulteerde in het wegnemen van de macht van aristocratische vrouwen in de publieke sfeer.⁵⁶ Deze shift kwam er na de verovering van de Noormannen waarna een vermindering kwam van de positieve patronen voor vrouwen. Vrouw hatende idealen deden hun intrede. Deze idealen waren gerelateerd aan de oorlogsethos die het volk doordrongen. Bij de Noormannen was de politieke macht een mannelijke monopolie. Mannen die machtige vrouwen tolereerden nemen het risico om als onmannelijk of vrouwelijk aanschouwd te worden.⁵⁷ Dit was voor een koningin, ondanks haar rijkdom en machtige familieconnecties, niet anders. Ook zij waren afhankelijk van de steun van hun man en zonen.⁵⁸ Binnen deze historische context kwam Eleonora van Aquitanië opduiken. Voor een chronologisch overzicht van de voornaamste gebeurtenissen in het leven van Eleonora van Aquitanië en haar familie, zie bijlage.⁵⁹

---

⁵⁶ Turner (R.V.). "Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her "black legend"" In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008), p. 18.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 23-24.

⁵⁸ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 250.

⁵⁹ Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, pp. 218-225 (Zie bijlage *De levensloop van Eleonora van Aquitanië*. Bijlage 8)

2 Eleonora van Aquitanië en haar mythes

“The idea of women entering the fray of battle would have been met with hilarity and derision [...] Medieval images of women triumphing over men are not advertisements for female emancipation but serve instead as satirical comments on the discourse of power between sexes.”

- Deidre Jackson, “*Medieval women*”, 2015.

Eleonora van Aquitanië wordt vandaag de dag geportretteerd als een opmerkelijke vrouw uit de middeleeuwse periode. Waar de meeste vrouwen geen spoor nalieten in de geschiedenis, was zij een vrouw wiens leven veel stof heeft doen opwaaien over de eeuwen heen. Haar persoonlijkheid en levensloop zijn het onderwerp geweest van een brede waaier aan interpretaties. De ‘Zwarte mythe’ kende zijn ontstaan in haar eigen tijd en in de decennia onmiddellijk na haar dood in 1204.⁶⁰ Klerikale kroniekschrijvers hielden haar toen nauwlettend in de gaten met een gekleurde bril.

2.1 *Contemporaine krachten aan het werk...*

De mythe-making van de koningin ging niet van start met het schrijven van moderne populaire biografieën. Deze werken vertrouwen meestal op een reeks twaalfde-eeuwse Latijnse kronieken die generaties lang invloed hadden op schrijvers.⁶¹

Zoals gesteld werd in het vorige hoofdstuk is de twaalfde eeuw een eeuw waarin de katholieke kerk de genderdefinities gaat verscherpen en het beeld van de zondige vrouw centraal staat. Dit wordt gekoppeld aan het twaalfde-eeuwse canoniek recht waar een restrictie optreedt voor de publieke rol van vrouwen. Het Oude Testament wordt als oud gecategoriseerd en wordt niet langer bindend bevonden waardoor de rol van vrouwen in het politieke en maatschappelijke leven hergedefinieerd wordt. Dit alles resulteerde in het

---

⁶⁰ De ‘Zwarte mythe’ bestaat uit de eerste mythes (de gebeurtenissen tijdens de tweede kruistocht, het overspel en de Rosamund moord) terwijl de ‘Gouden mythe’ (Eleonora van Aquitanië als koningin van de troubadours en als oprichtster van de hoofse hoven) pas later opduikt.

⁶¹ Vanderputten (S.), Haemers (J.) en Soens (T.). *Typologie en heuristiek van de bronnen voor de geschiedenis van de middeleeuwen*. Gent, Academia Press, 2011, p. 77. ‘Kronieken zijn ontstaan uit chronologische concordantietabellen. Omdat er in de antieke periode verschillende jaartellingen gangbaar waren, waardoor bepaalde feiten vaak moeilijk te plaatsen waren voor wie er niet mee vertrouwd was, werden er concordantietabellen (concordantie=overeenkomst) opgesteld, waarin deze met elkaar in overeenstemming werden gebracht’.

wegnemen van vrouwelijke aristocratische macht in de publieke sfeer.⁶² De kroniekschrijvers van de twaalfde eeuw waren meestal clerici en waren dusdanig beïnvloed door hun theologische opleiding. Vrouw zijn werd door clerici gelijkgesteld met onbetrouwbaar, wispelturig, bedrieglijk en in zekere mate besmet met de eerste zonde van Eva.⁶³

Bovendien was de jobbeschrijving van een koningin duidelijk afgelijnd. Discretie, vroomheid en onderdanigheid waren slechts drie na te streven idealen voor de vrouw van de koning. Met andere woorden diende ze zich bezig te houden met de adoratie van god, haar echtgenoot te dienen en kinderen te baren. En liefst te zorgen voor mannelijk nageslacht.⁶⁴ Maar een koningin was ook het volgende: ‘a queen was more than just a ruler or a mother, so much so that she needed an adjective to clarify precisely who she was and what she did. [...] [s]he was a queen-consort when she married a king, a queen-mother when she bore his children, a queen-regent when she governed for or with her husband and possessed female sovereignty’.⁶⁵ Eleonora van Aquitanië vervulde zoals de meeste vrouwen niet één of twee van deze rollen maar de meeste gedurende haar leven.⁶⁶

De achterdochtigheid voor vrouwen in het publieke leven zorgde ervoor dat veel geschreven werd op basis van het ‘*van horen zeggen*’-principe. Het is belangrijk om in het achterhoofd te houden dat de orale traditie als bron niet te overzien is in de middeleeuwen. In sommige teksten zijn sporen terug te vinden van de mondelinge leefwereld van de middeleeuwer waardoor we beschikken over onrechtstreekse getuigenissen.⁶⁷ Via dit principe wordt een blijvend beeld gecreëerd van de vrouw en werd haar leven vaak weergegeven als een serie van schandalen. De auteurs van de twaalfde-eeuwse werken waren zelf zelden ooggetuige of getuige van de neergeschreven verhalen en baseerden hun teksten vaak op rondreizende geruchten. Op basis van getuigenissen van hovelingen of eigen veronderstellingen maakte die schrijvers een verhaal op over markante feiten uit het

---

⁶² Turner (R.V.). “Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her “black legend”” In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) p. 18.

⁶³ Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, p. 103.

⁶⁴ Le Fur (D.). “*Le souvenir d’Aliénor à l’époque moderne*” In: *Revue* 303, (2004), p. 205; Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 689.

⁶⁵ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 6.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 6: ‘She was queen-consort twice, alongside Louis VII of France from 1137 to 1152, and Henry II of England from 1154 to 1189. Eleanor was effectively regent during some of Henry’s absences in the 1150s and ‘60s, and again during the absence of her son Richard I, and while he was held captive in Germany. As queen mother, she played a crucial role in political life during the reigns of her sons Richard I and John, including securing the succession for the latter in 1199’.

⁶⁷ Vanderputten (S.), Haemers (J.) en Soens (T.). *Typologie en heuristiek van de bronnen voor de geschiedenis van de middeleeuwen*. Gent, Academia Press, 2011, p. 1.

dagelijkse hofleven en de wereld waarin het hof actief was. Robert Fawtier portretteert twaalfde-eeuwse schrijvers als volgt:

‘Who most often had only the common talk of the day on which to rely for their knowledge of public affairs. Their position was not very different from that of the modern journalist, hearing only what those better informed wish him to know, and more often reporting inaccurate news than the reverse’.⁶⁸

Alhoewel het merendeel van de schrijvers gebeurtenissen trachten te interpreteren en mensen te evalueren, aan de hand van de christelijke moraliteit, wou men ook entertainen. Kroniekschrijvers hadden de mogelijkheid om zaken aan hun verhaal toe te voegen om het sappiger te maken of in hun voordeel te formuleren. Zaken die niet steeds waarheidsgetrouw waren.

Middeleeuwse schrijvers kopieerden vaak gedachten en verhalen van anderen. Het ongeziene beeld van een vrouw die naar alle waarschijnlijkheid deelnam aan een grootschalige revolte tegen haar man verbaasde en wist tijdgenoten te choqueren. Bovendien was een primaire rol voor vrouwen in de kronieken eerder uitzonderlijk. Vrouwen die aanspraak maakten om vermeld te worden in biografieën van middeleeuwse auteurs waren meestal de vrouwen die in aanmerking kwamen voor een heiligverklaring.

Hedendaagse historici, zoals Ralph V. Turner, menen dat de Engelse kroniekschrijvers nog andere beweegredenen hadden om Eleonora van Aquitanië ‘anders’ te gaan portretteren. Haar buitenlandse en dus vreemde origine speelde volgens hen ook een rol. Alhoewel geen enkele kroniek direct refereert naar haar afkomst maakt haar Zuid-Franse achtergrond haar verschillend van haar vier voorgangsters. Daarnaast werd Aquitanië door Engelse kroniekschrijvers eerder negatief bestempeld en beschreven als onbestuurbaar en bewoond door rebellen en ketters. Bovendien zou Eleonora haar vreemde karakter overgeërfd hebben van haar grootvader.⁶⁹ Contemporaine auteurs gingen hun beklag doen over de koningin na haar verblijf in Poitou, na de scheiding van Lodewijk VII. Mogelijks zagen de clerici die breuk als een teken van het weigeren van onderworpenheid. De katholieke kerk veroordeelde het apart leven van echtparen immers scherp.⁷⁰

---

⁶⁸ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbridge, The Boydell Press, 2005, p. 15.

⁶⁹ Turner (R.V.). “Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her “black legend”” In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) pp. 28-29.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 34.

2.2 Een historiografie...

De mythe-making van Eleonora van Aquitanië door contemporaine schrijvers kan volgens historicus Ralph V. Turner toegeschreven worden aan vier schandaal- en crisismomenten in het leven van de vrouw. Ten eerste de periode in het leven van Eleonora ten tijde van haar huwelijk met Lodewijk VII van Frankrijk die tijdens de kruistocht in Antiochië onder spanning kwam te staan. Ten tweede de scheiding van het Franse koningspaar en haar daaropvolgende haastige tweede huwelijk met Hendrik van Anjou. Haar rol in de rebellie van 1173 wordt aangegeven als derde cruciale moment en de laatste jaren waarin een wervelwind van activiteiten plaatsvond omtrent de opvolging in Engeland wordt aangeduid als laatste schandaal- en crisismoment.⁷¹ Koninklijke schandalen waren, net zoals vandaag, ook in de middeleeuwen het eten en drinken voor verscheidene schrijvers.

Hieronder worden de twaalfde-eeuwse Latijnse teksten die de basis vormen van de mythe-making van Eleonora van Aquitanië en hun schrijvers nader toegelicht binnen hun eigen historische context. Ondanks de evolutie in de tijd blijft Eleonora herinnert door de werken van deze kroniekschrijvers.

2.2.1 Eleonora van Aquitanië: de overspelige vrouw

De mythes rond Eleonora van Aquitanië nemen een vlucht door twee vermeende relaties die de vrouw aangaat. De eerste verhalen circuleren over een affaire met haar oom, Raymond prins van Antiochië (ca. 1115-1149). Eleonora en Raymond zouden een intieme moment hebben gedeeld tijdens haar doortocht in het rijk ten tijde van de tweede kruistocht. Enige tijd later gaan zich ook geruchten verspreiden van een affaire met Godfried de Schone (ca. 1113-1151), graaf van Anjou en tevens haar latere schoonvader. Naast deze twee vermeende affaires blijkt uit andere bronnen dan weer dat Eleonora een affaire zou gehad hebben met Saladin (ca. 1137-1193), een Saraceense prins, tijdens haar doortocht in het oosten.

Omtrent Eleonora en haar vermeend overspel wordt ook gealludeerd in andere brontypes. Bijvoorbeeld in een klaaglied van de troubadour Cercamon. Weinig is geweten over de man, maar hij schreef een klaaglied naar aanleiding van de dood van Eleonora's vader en

---

⁷¹ Turner (R.V.). "Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her "black legend"" In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) p. 21.

verwijst onder andere naar Eleonora's huwelijk met Lodewijk VII.⁷² Circa 1160 verwerkte de Normandische dichter Wace in zijn werk, *Roman de Rou*, over Hendrik II een zeer korte biografie van de koningin.⁷³

2.2.1.1 De vermeende affaire in Antiochië

De cruciale periode om de reputatie van Eleonora van Aquitanië te besmeuren krijgt vorm door de zogenaamde 'Zwarte mythe' over Eleonora's seksuele onwelvoeglijkheid tijdens de tweede kruistocht. De vermeende affaire van Eleonora met haar oom komt voort uit de tekst van Johannes van Salisbury, *Historia Pontificalis*. De man was een Engels diplomaat en tevens bisschop van Chartes. Hij bevond zich in het pauselijke hof waar Eleonora en Hendrik II halt hielden tijdens hun terugkeer uit het oosten.⁷⁴ Zodoende bevond hij zich in een goede positie om verscheidene details te vernemen over de huwelijksproblemen van het Franse koningspaar.

Die problemen zal hij pas neerschrijven in 1160. Zo beschrijft hij hoe het echtpaar halt hield in Antiochië, een plaats aan de oostzijde van de Middellandse Zee (vandaag de dag deeltmakend van Turkije). Daar werd het echtpaar ontvangen door Raymond, graaf van Poitou en tevens broer van Eleonora's vader Willem X van Aquitanië. De ononderbroken gesprekken en gemoedelijke sfeer tussen Eleonora en haar oom wekten de achterdocht van Lodewijk. Wanneer Eleonora haar verblijf in Antiochië graag verlengd zag worden, ging bij haar echtgenoot de alarmbel af. Thierry Galceran, de secretaris van Lodewijk VII, adviseerde de koning om Eleonora niet alleen achter te laten in Antiochië. Een verlengdverblijf zou niet onopgemerkt blijven en mogelijks smaad brengen aan Frankrijk. Richard Barber meent dat Galceran ofwel handelde uit haat voor de koningin ofwel daadwerkelijk overtuigd was van het feit dat de gebeurtenis een negatieve uitkomst zou hebben.⁷⁵

---

⁷² Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, p. 105: 'Better for her never have been born than to have committed the fault that will be talked about from here to Poitou'.

⁷³ Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, p. 109: 'Noble Eleanor is wise and of great virtue. In her youth she was queen of France, joined to Louis in a distinguished marriage. They went on a lengthy crusade to Jerusalem, both suffering much stress and tribulation. After their return, the high-born queen parted from Louis on the advice of the barons; and she came to no harm from that separation. She left for Poitiers, her native home, to which she was to sole heir in the family. King Henry made with her a rich marriage, holding the maritime lands between Spain and Scotland from shore to shore'.

⁷⁴ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 24.

⁷⁵ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbridge, The Boydell Press, 2005, p. 24.

Uiteindelijk weigerde Lodewijk in te gaan op Eleonora's verzoek en vervoegde de vorstin het gezelschap naar Jeruzalem.⁷⁶ Johannes van Salisbury insinueert in zijn tekst een affaire tussen de koningin en haar oom. Dit deelt hij echter niet expliciet mee, het zijn eerder echo's van Lodewijk's jaloezie. Deze insinuaties zijn gebaseerd op verhalen van anderen (zowel mondeling als schriftelijk). De auteur stelt het volgende in het begin van zijn werk:

'I shall, by the help of God, write nothing but what I myself have seen and heard and know to be true, or have on good authority from the testimony or writing of reliable men'.⁷⁷

Historia Pontificalis werd geschreven in navolging van de antieke schrijvers waar een citaat geprefereerd werd boven een beschrijving van de precieze feiten. Mogelijks schreef Johannes van Salisbury de tekst als morele verheffing, als voorbeeld voor anderen zoals Aurell meent.⁷⁸ Het feit dat Eleonora snel opnieuw in het huwelijk treedt na haar scheiding van Lodewijk VII, heeft de roddels enkel doen toenemen:

'[...] the attentions paid by the prince to the queen, and his constant, indeed almost continuous conversation with her, aroused the king's suspicions. [...], she mentioned their kinship, saying it was not lawful for them to remain together as man and wife, [...] and although he loved the queen almost beyond reason he consented to divorce her if his counsellors and the French nobility would allow it. [...] In consequence, she was torn away and forced to leave for Jerusalem with the king; and, their mutual anger growing grater, the wound remained, hide it as best they might'.⁷⁹

Johannes van Salisbury blijkt niet de enige auteur te zijn waar de jaloezie van Lodewijk opduikt. Ook Willem van Newburgh pikt in op dat feit. Deze kanunnik schreef zijn werk *Historia Rerum Anglicarum* in opdracht van de cisterciënzers abt van de Rievaulx, een abdij in het Engelse Yorkshire.⁸⁰ Nog een gelijkenis tussen van Salisbury en van Newburgh is het feit dat de auteur opnieuw pas enige tijd later in zijn pen kruipt. Zo kan zijn inzicht omtrent de scheiding van het koningspaar als vernieuwend beschouwd worden. Willem van Newburgh reflecteert over Eleonora van Aquitanië en haar rol in de

---

⁷⁶ Aurell (M.). "Aux origines de la légende d'Aliénor d'Aquitaine" In: *Royautés imaginaires (XIIe-XVIIe siècles). Actes du colloque de l'université de Paris X-Nanterre, 26-27 septembre 2003*, dir A. -H. Alliot, G. Lecuperre, L. Scordia, Turnhout, Brepols, 2005, pp. 89-90.

⁷⁷ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 24.

⁷⁸ Aurell (M.). "Aux origines de la légende d'Aliénor d'Aquitaine" In: *Royautés imaginaires (XIIe-XVIIe siècles). Actes du colloque de l'université de Paris X-Nanterre, 26-27 septembre 2003*, dir A. -H. Alliot, G. Lecuperre, L. Scordia, Turnhout, Brepols, 2005, p. 91.

⁷⁹ Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, p. 104.

⁸⁰ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 18.

voorafgaande periode. Haar schoonheid en gedrevenheid hebben Lodewijk VII overmant, stelt van Newburgh. Voorts staat te lezen in *Historia Rerum Anglicarum*: ‘She was greatly offended by the king’s strict morals, and pleaded that she had married a monk, not a king’.⁸¹ De zin zou in de geschiedenis vaak gehanteerd worden als zinspeling op de oorzaak van de vermeende promiscuïteit van Eleonora van Aquitanië.

Gervaa van Canterbury, een Engelse kroniekschrijver, schreef ook zijn versie van de feiten neer. Volgens hem werd de echtscheiding van Eleonora en Lodewijk verkregen door ‘veel arbeid en kunstmatige eden’. Hij deelt zijn lezers mee dat er ‘iets’ moet gebeurd zijn tijdens de tweede kruistocht, maar dat het beter is om daarover het stilzwijgen te bewaren.⁸²

Voor Willem van Tyrus, een twaalfde-eeuwse aartsbisschop, is er geen twijfel mogelijk over Eleonora’s overspel met Raymond. Deze schrijver benadrukt de wens van Raymond om zijn gebied uit te breiden via Eleonora. De vastberadenheid van Lodewijk om Eleonora verder deel te laten uitmaken van de tocht richting Jeruzalem werd dus niet gesmaakt door Raymond.⁸³

2.2.1.2 Eleonora van Aquitanië als vermeende minnares van Godfried de Schone

Drie jaar na de episode in Antiochië komt er een nieuwe man in het leven van Eleonora van Aquitanië. Als een slag bij heldere hemel kruisten de blikken van de Franse koningin en Hendrik van Anjou, erfgenaam van de Engelse troon, voor het eerst. Volgens de auteurs Willem van Newburgh en Gervaa van Canterbury was dit de katalysator in het scheidingsproces van Eleonora en Lodewijk VII. Zo stelt van Canterbury dat Eleonora geheime boodschappen stuurde naar Hendrik om hem mee te delen dat ze ter zijnen beschikking was om te huwen. Ze zou zelfs opgeschept hebben over haar vindingrijkheid betreffende de echtscheiding.⁸⁴

---

⁸¹ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 19.

⁸² *Ibidem*, p. 17.

⁸³ Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, p. 105: ‘He resolved also to deprive him of his wife, either by force or by secret intrigue. The queen readily assented to his design, for she was a foolish woman. Her conduct before and after this time showed her to be, as we have said, far from circumspect. Contrary to her royal dignity, she disregarded her marriage vows and was unfaithful to her husband’.

⁸⁴ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 17.

Walter Map en Gerald van Wales worden vandaag de dag beschouwd als hovelingen die satirische werken schreven over het hof van Hendrik II. De competitieve sfeer die heerste binnen de adellijke kringen wordt weergegeven in hun geschriften. De schrijvers bevonden zich in een strijd om het mecenaat van de vorst waarbij roddels, leugens en laster als wapen fungeerden.⁸⁵ Beide beschuldigden Eleonora van overspel in Parijs.⁸⁶

Walter Map schrijft het werk *De Nugis curialium* tussen 1181 en 1192. Derhalve schrijft hij zijn werk deels in de periode waarin Eleonora van Aquitanië opgesloten zat.⁸⁷ Dit werk kan omschreven worden als een serie van anekdotes over de dwaasheid en de corruptie aan het hof. Map had daarentegen wel respect voor Hendrik II. Zo probeert hij in zijn laatste boek de geschiedenis van de man zo getrouw mogelijk weer te geven. Walter Map verwijst in zijn kroniek onder andere naar ‘de incestueuze ogen’ van Eleonora en ‘de incorrecte scheiding’:

‘Eleanor, Queen of France, cast glances of unholy love on Henry, son of Matilda. She was the wife of that most pious King Louis, but she managed to secure an unlawful divorce and married Henry, and this in spite of the charge secretly made against her that she had shared Louis’s bed with Henry’s father Geoffrey. Support for this charge is found in the circumstance that their offspring was ‘cut off on the steps of the throne’ and came to nothing’.⁸⁸

Net zoals Map schrijft Gerald van Wales eerder als satiricus dan als geschiedkundige. Zijn werk, *De principis instructione*, is doordringt van eigen opinies en roddels. In 1191 schrijft hij het eerste woord en hij vervolmaakt het werk in 1216. Gerald van Wales komt in 1184 in dienst van het Plantagenet hof en zou die dynastie blijven dienen tot aan zijn pensioen in 1196. Vele van zijn werken werden geschreven met het oog op het verkrijgen van een bisdom in Wales. Zijn werk, *De principis instructione*, schrijft hij aan het einde van de moeilijke regeerperiode van Jan zonder Land wanneer zijn hoop op promotie zienderogen verdwijnt. Dit was ongeveer een decennium na Eleonora’s dood. Hij valt de dynastie aan en maakt herhaaldelijk toespeling op gebeurtenissen die Eleonora van Aquitanië in een negatief daglicht stellen. Zo herneemt hij het overspel van de grootvader

---

⁸⁵ Turner (R.V.). “Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her “black legend”” In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) p. 19.

⁸⁶ Turner (R.V.). “Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her “black legend”” In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008), pp. 29-30: ‘She was secretly reputed to have shared Louis’s couch with [Henry’s] father Geoffrey’.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 19.

⁸⁸ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbridge, The Boydell Press, 2005, p. 25.

van Eleonora, Willem IX van Aquitanië, met de burggravin van Châtellerauld om te duiden dat de vrouw verdoemd is met deze erfenis van losbandigheid van de dynastie van Poitiers.⁸⁹ Zijn teksten zijn als het ware anti-Plantagenet propaganda die de beeldvorming van Eleonora gaan belasten. Doorheen deze periode vergroot ook zijn bewondering voor de Franse monarchie. Dit gaat natuurlijk ten koste van het Engelse hof.⁹⁰ Het is wel opmerkelijk dat Gerald van Wales Eleonora van Aquitanië niet leek weer te geven als gewillige partner, maar als slachtoffer van de graaf van Anjou.⁹¹ Gerald van Wales alludeerde op de affaire door ‘een overspelige relatie’ op te nemen in zijn werk.⁹² Op die manier wist hij, op één of andere manier, de vorstin te sparen van heel wat kritiek. Eleonora had zowel vader Godfried als zoon Hendrik zelf gekend waardoor er sprake is van ‘incest van het tweede type’.

Beide auteurs, Walter Map en Gerald van Wales, waren gecultiveerde clerici in hetzelfde milieu van hovelingen en officieren in dienst van Hendrik II. Ze beschikten dus over kennis van de Engelse administratie en het algemene rijk van de Plantagenets. Ze associëren ‘de incest van het tweede type’ met het initieel uitblijven van kinderen uit de unie. Dit gaat volgens hen in tegen de natuur. Ze geven een directe relatie aan het aangeboren karakter van het huwelijk en de latere interne familiale ruzies. Die komt extra tot uiting tijdens de rebellie van de zonen van Hendrik II en Eleonora van Aquitanië (*zie infra*).⁹³ Binnen de middeleeuwse historiografie is de link tussen haat voor de ouders en incest een vaak voorkomend thema. Tevens moet binnen deze context gedacht worden aan het toenmalige heersende idee dat endogame huwelijken positieve gevolgen met zich

---

⁸⁹ Turner (R.V.). “Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her “black legend”” In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) p. 30.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 19.

⁹¹ Turner (R.V.). “Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her “black legend”” In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008), p. 30.

⁹² Aurell (M.). “Aux origines de la légende d'Aliénor d'Aquitaine” In: *Royautés imaginaires (XIIe-XVIIe siècles). Actes du colloque de l'université de Paris X-Nanterre, 26-27 septembre 2003*, dir A. -H. Alliot, G. Lecuperre, L. Scordia, Turnhout, Brepols, 2005, pp. 93-94:

‘Henri, fils de Mathilde, lui succéda. C’est sur lui qu’Aliénor, reine des Francs, épouse du très pieux Louis, posa ses yeux incestueux et elle l’épousa après avoir fomenté un divorce injuste, bien qu’elle fût secrètement réputée d’avoir partagée la couche de Louis avec Geoffroi, père d’Henri. C’est pourquoi l’on présume que leur progéniture, arrêtée dans son ascension, fut réduite à néant’. -Walter Map-

‘Le comte d’Anjou, Geoffroi, alors qu’il était sénéchal de France, avait abusé de la reine Aliénor. On dit qu’à plusieurs reprises il prévint son fils Henri de ne toucher en aucune façon à elle, parce qu’elle était l’épouse de son seigneur et parce que lui-même, son père, l’avait connue auparavant. Pour comble de ces énormités, le roi Henri, comme le veut la rumeur, osa salir cette soi-disant reine de France par une relation adultérine. C’est ainsi qu’il l’enleva à son propre seigneur et qu’il s’unit maritalement à elle. Comment je me demande, d’une telle union pourrait-il naître une descendance heureuse?’. -Gerald van Wales-

⁹³ Aurell (M.). “Aux origines de la légende d'Aliénor d'Aquitaine” In: *Royautés imaginaires (XIIe-XVIIe siècles). Actes du colloque de l'université de Paris X-Nanterre, 26-27 septembre 2003*, dir A. -H. Alliot, G. Lecuperre, L. Scordia, Turnhout, Brepols, 2005, p. 96.

meedragen terwijl exogame unies enkel haat meebrachten.⁹⁴ Het doel van deze auteurs was dus vrij duidelijk, een moraal verspreiden met de boodschap ‘vermijd incest of er zullen ernstige dingen gebeuren met jou en je nageslacht’. Zo probeerde men de zeden van de lezers te (her)vormen. Daarenboven was Walter Map geen fan van de nieuwe Engelse dynastie door zijn eigen ervaring met het huis van Anjou.⁹⁵ Dit alles ging ten koste van de reputatie van Eleonora van Aquitanië.

2.2.1.3 Eleonora en haar sultan

De ‘Zwarte mythe’ werd gevoed door latere overdrijvingen en verzinsels in teksten. Afgaande op die bronnen moet Eleonora een hitsige vrouw geweest zijn. Naast haar vermeende affaire met haar oom en schoonvader zou ook een Saraceens prins ten prooi gevallen zijn aan haar charmes. Die prins werd door Matthew Paris geïdentificeerd als de moslimleider Saladin.⁹⁶ De beschuldiging aan het adres van Eleonora omtrent de affaire lijkt onwaarschijnlijk aangezien de jonge man slechts elf jaar geweest zou zijn ten tijde van de relatie.⁹⁷ De wens van de koningin tot overspel wordt geïdentificeerd als een seksuele overtreding die de soevereiniteit van haar man bedreigt.⁹⁸ Daarbovenop is een unie tussen een christelijke vrouw en een islamitische man op zichzelf reeds spraakmakend.

Deze vermeende affaire wordt later ook aangehaald in een anonieme dertiende-eeuwse tekst, *Récits d'un Ménestrel de Reims* (1260). In de tekst reisden Eleonora en Lodewijk VII opmerkelijk genoeg niet naar Antiochië, maar naar Tyre (Libanon). Ze verbleven er gedurende de winter. De auteur portretteert Lodewijk als een zwak en inefficiënte leider en dit in contrast tot Saladin wiens hoffelijkheid en moed Eleonora aanspreekt.⁹⁹ Enkele

---

⁹⁴ Aurell (M.). “Aux origines de la légende d'Aliénor d'Aquitaine” In: *Royautés imaginaires (XIIIe-XVIIe siècles). Actes du colloque de l'université de Paris X-Nanterre, 26-27 septembre 2003*, dir A. -H. Alliot, G. Lecuperre, L. Scordia, Turnhout, Brepols, 2005, p. 97.

⁹⁵ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 25: ‘Walter Map would have been entirely at home in a London tavern, and a circle of fascinated listeners would have soon gathered round this fiery Welshman and his companion from the English side of the Marches. Gerald was as good a hater as one could wish to find. Descended from the Welsh princess Nest, as beautiful and controversial as Eleanor herself, he was an ardent advocate of all things Welsh, [...]; Eleanor confirmed his election, but the king vetoed the appointment. He had a particular grudge against the whole Angevin brood after his disappointment over the bishopric’.

⁹⁶ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 128.

⁹⁷ McCracken, ‘Scandalizing desire...’ in: Parsons en Wheeler (eds.), *Eleanor of Aquitaine* pp. 247-250.

⁹⁸ *Ibidem*, pp. 250-251.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 251: ‘When Saladin perceived [the king’s] softness and foolishness, he challenged him several times, but the king did not want to undertake a battle. And when Queen Eleonor saw the weakness that the king carried in himself and she heard about the goodness, prowess, wisdom and generosity of Saladin, she loved him greatly in her heart, and she sent one of her messengers to him with greetings. Saladin understood that if he could win her, she would take him as her lord and renounce her religion. When Saladin understood this from the letter that the messenger had given him, he was very happy, for he knew well that she was the

Franse edelen dringen bij Lodewijk aan om te scheiden van Eleonora omwille van deze veelzeggende reden: ‘Car c’est uns diables, et se vous la tenez longuement nous doutons qu’elle ne vous face mourdrir’.¹⁰⁰

De tekst *Récits d’un Ménestrel de Reims* krijgt veel navolging in de veertiende- en vijftiende eeuw en zodoende wordt de vermeende relatie mee overgenomen.¹⁰¹ Alhoewel deze teksten in verschillende periodes en regio’s geschreven werden met zeer verscheidene ideologische, politieke en narratieve doeleinden komt het verlangen van Eleonora naar Saladin sterk aan bod.

Deze drie vermeende affaires van de koningin kunnen gekaderd worden in een eeuwenoude traditie van portrettingen van verleidende koninginnen. De mogelijkheid

---

most noble lady in Christendom and the richest. He had a ship readied... and sent it to Tyre with the messenger, and they arrived there a little before midnight. The messenger went... into the chamber where the queen waited for him. When she saw him she asked, ‘What news?’ ‘Lady’, he said, ‘Here is the ship all ready and waiting for you. Now hurry, so that we will not be seen’... She chose two ladies and two trunks full of gold and silver that she intended to send to the boat. When one of the ladies understood the plan, she left the room as quietly as she could and went to the bed of the king, who was sleeping. She woke him and said, ‘Sire, things are going badly; my lady wants to go to Ascalon with Saladin and a ship is waiting for her in the port. For God’s sake, sire, hurry up.’ When the king heard this he jumped up, dressed himself and armed his men and went to the port. And he found the queen who already had one foot on the ship. He took her by the hand and led her back to his chamber. And the king’s men captured the ship and all those inside, for they were so surprised that they could not defend themselves. The king asked the queen why she wanted to do this. ‘In God’s name’, said the queen, ‘because of your worthlessness; for you are not worth a rotten apple. And I have heard so much good said of Saladin that I love him more than you. Know for a truth that you will never have any pleasure from possessing me.’ Then the king left her and had her well guarded, and he was advised to return to France, for her was running out of money and he was gaining nothing there but shame. The king took to sea with the queen and returned to France. There he took counsel from his barons about what he should do with the queen, and he told them how she acted. ‘By faith’, said the barons, ‘the best advice we could give you is that you let her go, for she is a devil and if you keep her longer we fear that she will kill you. And above all, you have no children with her.’ The king followed this advice and he acted foolishly: it would have been better to have walled her up; then he could have kept her great lands all his life and avoided the bad things that happened afterwards, as you will hear recounted below’.

¹⁰⁰ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbridge, The Boydell Press, 2005, p. 128.

¹⁰¹ McCracken, ‘Scandalizing desire...’ in: Parsons en Wheeler (eds.), *Eleanor of Aquitaine* pp. 252-253.

Cfr. *Chronique normande* van Pierre Conchon.

Cfr. *Chronique abrégée*: ‘When the queen was taken, the king asked what he should do with her. He was advised to send her back to the country of which she was the ruler. And he did so and sent her out of the country, which was a foolish thing to do. For it would have been better to wall her up because all the land would have remained in the king’s hand. It did not happen like that, for Countess Eleanor returned to her country and had more land than the king of France... When [Louis] returned from the East and learned that his wife had remarried with King Henry of England he knew that he had acted foolishly by not walling up Countess Eleanor, but it was too late’.

Cfr. *Chronique de Flandres*: ‘An extraordinary thing happened during this siege, for Eleanor, the queen of France, who had stayed in Tripoli, had become so involved with the Sultan Rehaudin [variants: Jehoudin; the Sultan of Babylon] that she meant to go away with him. The king was in Antioch, and so soon as he was told he mounted his horse and rode all night long, and when he arrived there he found that the queen had already left to go on the ship. And the king seized her immediately and brought her back with him. After that, the king took leave of the king of Jerusalem to return to his country... [He] went to Rome and asked the pope that by his authority a divorce be made between him and Eleanor, who was lady of Touraine, Anjou, Poitou, Agénois and Gascony’.

van middeleeuwse koninginnen om het bestuur van hun man te beïnvloeden gaat hand in hand met de associatie van verraad en seksualiteit bij de portrettering van de koningin. Volgens Peggy McCracken werd Eleonora van Aquitanië mogelijks het focuspunt van angsten. Denk maar aan angsten omtrent het verliezen van grondgebieden bij een scheiding van Lodewijk VII en angsten voor een samenkomst van een christelijke vrouw en een moslim prins.¹⁰² Zo fungeerde Eleonora van Aquitanië als voorbeeld voor de gevaren van de seksuele vertrouwelijkheid van een koningin met de koning.¹⁰³ De eigentijdse aantijgingen verspreiden zich algauw als een lopend vuurtje over de eeuwen heen. Zo schreef Helinand de Froidmont in de dertiende eeuw: ‘She behaved not like a queen but more like a [whore]’.¹⁰⁴

2.2.2 Eleonora van Aquitanië als aanstookster van een ware rebellie

De overspelige aantijgingen aan het adres van Eleonora vormen slechts één mythische tak. In de late twaalfde en vroege dertiende eeuw worden nieuwe betichtingen de wereld in gestuurd. De rol van aanstookster in de rebellie van haar zonen tegen hun vader, Hendrik II van Engeland, wordt haar toebedeeld. De hedendaagse historicus Martin Aurell stelt dat er een constant conflict was tussen Hendrik, Eleonora en hun nageslacht die escaleerde in een rebellie in 1173. Hendrik de Jongere (ca. 1155-1183), Richard Leeuwenhart (ca. 1157-1199) en Godfried II van Bretagne (ca. 1158-1186) keerden zich, hoogstwaarschijnlijk met de steun van hun moeder, tegen de regerende koning.¹⁰⁵ Deze gebeurtenis kan niet bestempeld worden als een kleine familiediscussie. De Franse abt Bernardus van Clairvaux beschreef de familie als volgt: ‘Ze zijn afkomstig van de duivel en zullen naar de duivel terugkeren’.¹⁰⁶

Willem van Newburgh maakte van Eleonora de voornaamste schuldige inzake de rebellie en stelde dat haar zonen onder haar invloed handelden.¹⁰⁷ Een kwarteeuw later nam ook Radulfus van Coggehall deze stelling over.¹⁰⁸ De geestelijke Robert van Torigni, die zelf enkele keren in contact kwam met het koningspaar, wees net zoals Benedict van Peterborough de beschuldigende vinger naar Eleonora van Aquitanië.

---

¹⁰² McCracken, ‘Scandalizing desire...’ in: Parsons en Wheeler (eds.), *Eleanor of Aquitaine*, p. 256.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 258.

¹⁰⁴ Signe Morrison (S.). *A medieval woman’s companion*. Oxford & Philadelphia, Oxford Books, 2016, p. 65.

¹⁰⁵ Aurell (M.). *The Plantagenet Empire 1154-1224*. Harlow, Pearson Longman, 2007, p. 35.

¹⁰⁶ Warren (W.L.). *King John*. Berkeley, University of California Press, 1978, p. 2.

¹⁰⁷ Tolhurst, ‘What ever happened...’ in: Parsons en Wheeler (eds.), *Eleanor of Aquitaine* p. 325.

Cfr. Willem van Newburgh: ‘connivente...matre’ ([because of their] manipulative mother)

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 325: ‘cum filiis in eum insurgere voluit, per multos annos inclusam tenuit [wished to rise up with (her) sons against him (Henry II), he imprisoned (her) many years]’.

Ook Gervaa van Canterbury was ervan overtuigd dat Eleonora wel degelijk een rol speelde in de rebellie van 1173. Men had hem immers verteld dat de vrouw zichzelf had vermomd als een man om haar zonen te volgen. Het verhaal liep minder goed af voor de koningin daar zij gevangen genomen werd terwijl haar zonen konden ontsnappen.¹⁰⁹ Peter van Blois, een Franse clericus, schreef op vraag van de kerk een brief naar de koningin in de hoop haar de ernst van de situatie te doen inzien:

‘[T]he woman is at fault who leaves her husband and fails to keep the trust of this social bond... She is created from him, she is united to him, and she is subject to his power... [Y]ou will be the cause of widespread disaster. While you alone are now the delinquent one, your actions will results in ruin for everyone in the kingdom’.¹¹⁰

Roger van Hoveden¹¹¹ en Radulfus de Diceto¹¹² waren twee vertrouwelingen aan het hof van Hendrik II. Beide schrijvers spreken in hun teksten over het algemeen positief over de koning en zijn hofhouding. Maar opmerkelijk is dat ook zij zich eerder negatief uitlaten over de rol van Eleonora in de rebellie van haar zonen.¹¹³

Bij deze mythe wordt de koningin gelinkt aan de volksverhalen van de mesuline. De mesuline was een fee die trouwde met een ridder maar daarbij een voorwaarde werd opgelegd: hij mocht haar op een welbepaalde dag niet zien. De mesuline schonk hem rijkdom en aanzien tot hij de voorwaarde verbreekt. De vrouw werd door de bevolking aanzien als duivelin. Dit verhaal werd ook door Gerald van Wales verteld en verscheen in verschillende moderne academische en/of biografische publicaties. Het wordt binnen deze mythe gebruikt om te verklaren waarom de leden van het hof van Anjou op een bepaalde manier bekeken worden. Ze zijn als het ware afstammelingen van de duivel zoals Bernardus van Clairvaux verklaarde (*zie supra*). Het feit dat zonen strijden om de macht terwijl hun vader die angstvallig probeerde te behouden, zorgde voor een dynastie vol

---

¹⁰⁹ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 17.

¹¹⁰ Signe Morrison (S.). *A medieval woman's companion*. Oxford & Philadelphia, Oxford Books, 2016, p. 69.

¹¹¹ Turner (R.V.). “Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her “black legend”” In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) pp. 18-19: Roger van Hoveden was een twaalfde-eeuwse koninklijke klerk en dominee van de stad Howden in Yorkshire. Verscheidene elementen uit de wetgeving van Hendrik II van Engeland zijn geweten via zijn kronieken. Hij was de maker van twee werken, de *Gesta Regis Henrici Secundi* (betrekking hebbend op de periode 1169-1192) en de *Chronica* die liep tot 1201 en was tevens het werk die elementen toevoegde aan de *Gesta*.

¹¹² *Ibidem*, p. 19: Radulfus de Diceto was net zoals Roger van Hoveden een seculiere klerk. Hij was canon en later decaan van de Sint-Paul kathedraal in Londen. Diceto had vrienden aan het koninklijke hof die hem mogelijks informeerden. Zijn werk *Ymagines Historiarum* behandelde enkel de tweede helft van de twaalfde eeuw.

¹¹³ *Ibidem*, p. 40.

wanhoop en ambitie. Deze familiedynamiek stond in schril contrast met de harmonie bij de Franse Capetingers.¹¹⁴ Een bewijs waarom en hoe Eleonora van Aquitanië aan dit verhaal gekoppeld wordt, is er niet. Het feit dat de link bestaat, geeft haar invloed op de verbeeldingskracht van haar eigen tijd wel aan.

Los van haar effectieve rol in de rebellie, is een deelname van de koningin aan het gebeuren niet uit te sluiten. Twijfel of een vrouw de capaciteiten bezit om dit voor elkaar te krijgen zonder enige mannelijke leiding bestond wel. Latere kroniekschrijvers beschouwen Eleonora als co-aanstookster van de rebellie.¹¹⁵ Mogelijks had de koningin eigen doelen vooropgesteld met betrekking tot de revolte. Voornamelijk politieke kwesties, met name de bevordering van de positie van haar zonen en de verdediging van de autonomie van Aquitanië, lijken aannemelijk drijfveren. Maar de schrijvers zelf hadden weinig interesse om de reden waarom ze deelnam te achterhalen. Als er al enig echt motief opgesomd werd, was het emotie. Er werd nooit enig krediet toegekend aan haar politieke impulsen. Het feit dat Eleonora mogelijks uit ontgoocheling en onmacht via haar zoons invloed trachtte te bekomen wordt ook niet aangehaald. Die invloed had ze onder andere nodig in de strijd die ze voerde om haar eigen macht in Aquitanië te behouden, om Richard's opvolgingsrechten in Aquitanië te vrijwaren en om te voorkomen dat Aquitanië slechts een provincie zou worden van een man.¹¹⁶ De rebellie kende geen al te positieve afloop voor Eleonora. Ze werd gevangen genomen en door Hendrik II voor meer dan tien jaar onder huisarrest geplaatst.

Historicus Michael R. Evans stelt vandaag dat er geen enkel tastbaar bewijs bestaat over de rol die Eleonora van Aquitanië speelde in de revolte van 1173.¹¹⁷ Door de afwezigheid van gerelateerde bronnen kan het hele verhaal onder de noemer 'mythe' geplaatst worden.

2.2.3 Een ander kijk op de koningin...

Niet elke twaalfde-eeuwse kroniekschrijver had enkel negatieve dingen te vertellen over Eleonora van Aquitanië. Richard van Divizes en Radulfus Niger portretteerden de koningin op een andere manier in hun werken.

---

¹¹⁴ Bull (M.) en Leglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine: literature and society in southern France between eleventh and thirteenth centuries*. Woodbridge, The Boydell Press, 2005, p. 131.

¹¹⁵ Turner (R.V.). "Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her "black legend"" In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) p. 33.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 35.

¹¹⁷ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 14.

De eerste, Richard van Divizes, was een monnik behorende tot de kathedraal van Winchester. Over zijn persoonlijk leven is niet meer bekend dan wat geschreven is in zijn werken. Als monnik van Winchester moet hij instaat geweest zijn om informatie over Eleonora te ontvangen. Zo schreef Divizes zijn werk *Chronicon de tempore regis Richardi Primi* in een stad die frequent bezocht werd door het koninklijke hof. Hij hanteerde een bredere blik dan de typische clericus. Divizes beschreef Eleonora zonder vijandigheid en bewonderde haar vastberadenheid om de koninklijke autoriteit te behouden tijdens de afwezigheid van haar zoon, Richard Leeuwenhart, tijdens zijn kruistocht. Richard de Divizes verliet de eerder gevormde karakterschets van Eleonora en beschreef haar als:

‘Een onvergelykbare vrouw, mooi maar toch deugdzaam, machtig maar toch zacht en nederig maar toch scherpzinnig. Kwaliteiten die zelden gevonden worden in een vrouw die... twee koningen had als echtgenoot en twee zonen als koning had. Een vrouw die nog steeds onvermoeibaar is in alle werken, bij wie het vermogen van haar leeftijd zou kunnen vergapen’.¹¹⁸

Richard van Divizes kan dus beschouwd worden als een uitzondering op de regel aangaande de portrettering van Eleonora van Aquitanië.¹¹⁹ Ook deze beschrijving zou later een steentje bijdragen tot creatie van het mythische beeld van de twaalfde-eeuwse koningin.

De tweede opmerkelijke twaalfde-eeuwse schrijver was Radulfus Niger. Hij was gevormd in Parijs, maar verwoogde later het Engelse hof van Eleonora van Aquitanië. Hij was minder succesvol in het winnen van de koninklijke gunst. Zijn steun in de zaak van Thomas Becket¹²⁰ zorgde ervoor dat hij verbannen werd uit Engeland tot na de dood van Hendrik II. Dit zorgde voor enige bitterheid bij de man. Zijn wrok omtrent de dynastie deelde hij onder andere de met Gerald van Wales (*zie supra*). Uiteindelijk zou Radulfus

---

¹¹⁸ Turner (R.V.). “Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her “black legend”” In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) p. 20.

¹¹⁹ Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, pp. 108-109: ‘The matron, worthy of being mentioned so many times, Queen Eleanor, was visiting some cottages that were part of her dower, in the diocese of Ely. [...] Immediately dropping her own affairs and looking after the concerns of others, she went to London’.

¹²⁰ Thomas Becket (ca.1118-1170) was vanaf 1155 kanselier van Hendrik II van Engeland en werd in 1162 aartsbisschop van Canterbury. Toen Becket met aarzeling de Constituties van Claredon (waarmee de koning van Engeland de kerk aan zijn gezag onderwierp) goedkeurde en uiteindelijk toch verwierp viel hij in diskrediet bij de Engelse vorst. Hendrik II van Engeland was Becket op dat moment liever kwijt dan rijk en beschuldigde hem van financiële wanpraktijken tijdens zijn periode als kanselier. Hierop vluchtte Becket naar het Europese vasteland waar hij de steun van toenmalige paus, Alexander III, verkreeg. In 1170 dwong de paus Hendrik II van Engeland tot een compromis met Becket en keerde Becket terug in naar Engeland waar hij uiteindelijk in dat zelfde jaar vermoord werd in de kathedraal van Canterbury door vier Normandische ridders die een aanklacht van Hendrik II over Becket iets te letterlijk opgenomen hadden.

Niger wel terugkeren naar het Engelse hof en zo getuige worden van het opstellen van één van de charters van Eleonora van Aquitanië. De twee kronieken die hij schreef dateren van na zijn terugkeer naar Engeland, meer specifiek tijdens de regeerperiode van Richard Leeuwenhart. Alhoewel hij Hendrik II de volle laag gaf in zijn werken bleef Eleonora buitenschot. Zo plaatste Niger de koning in een negatief daglicht omtrent de opsluiting van de koningin.¹²¹ Men veronderstelt dat hij Eleonora van Aquitanië mogelijks tegen het lijf liep in de late jaren 1160 in de Franse stad Poitiers toen hij daar school liep.¹²²

Van 1174 tot 1189 verdween Eleonora van Aquitanië nagenoeg helemaal uit de kronieken. Na de dood van Hendrik II is er een shift merkbaar en verschijnt ze opnieuw ten tonele. Bovendien werd er meer dieptegang gegeven aan de weergave van voornamen vrouwen in kronieken. Dit is zeker het geval bij Engelse kroniekschrijvers die Eleonora eerder positief beschreven in haar functie als koningin-moeder. Enkel binnen de context waarin de koningin als beschermster van de rechten van haar zonen wordt geportretteerd, kon ze op enige goedkeuring en begrip rekenen. Dit is onder andere het geval bij de schrijvers Richard van Devizes, Roger van Hoveden, Radulfus Niger en Radulfus de Diceto (zie *supra*).¹²³

Hoe dan ook hebben de twaalfde-eeuwse kroniekschrijvers de basis gelegd voor de ‘Zwarte mythe’. Eleonora van Aquitanië werd zo niet alleen een overspelige vrouw, maar daagde het mannelijke gezag op verschillende gelegenheden uit. Bijvoorbeeld toen ze een nietigverklaring eiste van haar eerste huwelijk, zelf een tweede echtgenoot uitkoos en later een vermeende rol speelde in de revolutie van 1173. Latere middeleeuwse schrijvers deden daar nog eens een schepje bovenop en maakten van haar de minnares van de Saraceense prins, Saladin.

2.2.4 En daar blijft het niet bij...

De twaalfde-eeuwse kronieken konden op bijzonder veel bijval rekenen bij schrijvers van de late middeleeuwen. Uit negatieve anekdotes en morele veroordelingen groeiden latere versieringen aan de geruchten over Eleonora’s reputatie. Zo ontstaan mythes omtrent haar vermeende rol als Amazone krijgster, als patrones voor troubadours en haar rol in de

---

¹²¹ Turner (R.V.). “Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her “black legend”” In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) p. 36.

¹²² *Ibidem*, p. 21.

¹²³ *Ibidem*, p. 37.

moord op de minnares van Hendrik II van Engeland, Rosamund Clifford, na haar eigen tijd.

2.2.4.1 Eleonora van Aquitanië een geboren verleidster

Ten laatste rond 1253 verscheen de ‘vida’ (‘levensverhaal’) van Bernard de Ventadour geschreven door schrijver Uc de St-Cerc. Een eerder onschuldige verhaal over een relatie tussen Eleonora en Bernard vindt er zijn oorsprong. Zo schreef de man:

‘And he left and went to the Duchess of Normandy, who was young and of great merit, and she understood worth and honor and fine works of praise. And very pleasing to her were the songs and verses of Sir Bernart, and she received him and welcomed him very heartily. He stayed in her court for a long time, and he fell in love with her, and she with him, and he made very good songs about her. And during his stay with her, King Henry of England took her to England. Sir Bernart remained here, said and grieving...’¹²⁴

‘Vidas’ van troubadours dienen echter niet altijd letterlijk opgevat te worden aangezien zij wel vaker standaardformuleringen hanteerden. Door de eeuwen heen vond de mythe zijn weg naar fictie en drama (*zie infra*).¹²⁵

Ook de geleerde Gilbert van Poitiers, tevens bisschop van Poitiers van 1142 tot 1154, bleek niet te kunnen weerstaan aan de charmes van Eleonora van Aquitanië. Stefanus van Bourbon schreef tussen 1250 en 1261 in zijn werk *Anecdotes* dat de Franse koningin een poging ondernam om de academicus te verleiden tijdens een concilie in 1140. Plotseling werd de overspelige vrouw gebombardeerd als een direct gevaar voor het klerikale celibaat.¹²⁶

De ballade *Queen Eleanor’s Confession* (Child No. 156) gaf een nieuwe dimensie aan de ‘Zwarte mythe’. Het werd voor het eerst gedrukt in 1685, maar dateert mogelijks uit de Elizabethaanse periode.¹²⁷ In de ballade meent Eleonora van Aquitanië dat haar laatste uren geteld zijn en laat twee biechtvaders bij zich komen. Deze figuren blijken de vermoede Hendrik II van Engeland en Willem de Maarschalk te zijn. Uit de biecht komt Eleonora’s overspel met Willem aan het licht. Dit blijkt wel het enige werk te zijn waar

---

¹²⁴ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 34.

¹²⁵ In fictie: *Zie Deel 2 De wonderlijke wereld van fictie en film*

¹²⁶ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 34.

¹²⁷ De ‘Elizabethaanse of Shakespeare periode’ is een culturele en kunstzinnige beweging die plaatsvond in Engeland vanaf het begin van de zestiende eeuw tot ongeveer in de helft van de zeventiende eeuw.

gealludeerd wordt op een affaire tussen Eleonora en de Engelse aristocraat. Dat de twee contact met elkaar hadden is waar aangezien we over geschreven bronnen beschikken waaruit blijkt dat Willem Eleonora diende in Poitou. Eleonora duikt ook op in *Histoire de Guillaume le Maréchal*, een Anglo-Normandisch gedicht over het leven van Willem de Maarschalk, en ze wordt op een positieve manier geportretteerd in de tekst.¹²⁸

2.2.4.2 Eleonora van Aquitanië alias de melusine?

Doorheen de dertiende eeuw evolueert de reputatie van Eleonora van Aquitanië in Normandië. Uit onderzoek van Daniel Power blijken de eerste verwijzingen naar Eleonora als duivelin op te duiken in volkstalige kronieken vanaf het begin tot het midden van de dertiende eeuw. Om haar onschuld te bewijzen kleedt Eleonora zich uit. Het feit dat ze zich zomaar uitkleedt is volgens de hedendaagse historicus Michael R. Evans een wenk naar de mythe over haar overspeligheid.¹²⁹ Dit verhaal wordt snel overgenomen door andere auteurs. Zo breidt Philippe Mousket iets na 1242 het verhaal uit en wordt Eleonora geportretteerd als afstammeling van de duivelse voorvader van de graven van Anjou.

In *Récits d'un Ménestral de Reims* wordt de link opnieuw gemaakt tussen het vermeende overspel van Eleonora en een duivelse natuur: '... I heard so much about Saladin that I love him better than I love you...'.¹³⁰ Maar het is voornamelijk in de naweeën van de scheiding van Eleonora en Lodewijk VII dat de mythe haar oorsprong vindt. Er wordt letterlijk aan de lezers meegedeeld dat Eleonora een heel boosaardige vrouw is en ook de entourage van Lodewijk VII blijkt hiervan overtuigd te zijn: 'Since she is the devil, and we fear that, if you keep her any longer, she will have you killed'.¹³¹

Uitkomst van dit is alles is dat tegen het midden van de dertiende eeuw kroniekrekeningen de Eleonora's duivelse aard en haar gedartel met het ontrouwe overnamen. Uiteindelijk wordt ze zelfs vervangen in het Middel-Engels gedicht *Richard Coeur de Lion* door de demonische Cassodorien als moeder van Richard Leeuwenhart.¹³² Volgens Evans is het niet honderd procent zeker dat met Cassodorien Eleonora bedoeld wordt, aangezien Eleonora ook met haar eigen naam opgenomen is in het gedicht. Hoe dan ook zijn er enkele frappante elementen aanwezig in de tekst. Zo wordt Cassodorien bijvoorbeeld

---

¹²⁸ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 37.

¹²⁹ *Ibidem*, p. 30.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 31.

¹³¹ *Ibidem*, p. 32.

¹³² *Ibidem*, p. 31.

beschreven als de dochter van de koning van Antiochië. Dit is een mogelijke knipoo naar de vermeende relatie van Eleonora met haar oom.¹³³

Een vrouw met macht werd al snel een etiket opgeplakt van duivels creatuur. Door de onvertrouwdheid van de mensen met zo'n vrouw werd argwaan opgewekt. Eleonora van Aquitanië blijkt geen uitzondering te zijn op die regel. Het beeld zal bovendien lang standhouden. Zo schreef Jules Michelet in de negentiende eeuw: '[t]he reaal Mellusine, imbued with contradictory natures, mother and daughter of diabolical conception, is in fact Eleanor of Guyenne [my emphasis]'.¹³⁴

2.2.4.3 Eleonora van Aquitanië als Amazone krijgster

In de zeventiende eeuw duikt het beeld van Eleonora van Aquitanië als leidster van een regiment Amazones op. Onder Amazones verstaan we vandaag de dag een stam van woeste en krijgzuchtige vrouwen die klassieke schrijvers, zoals Suetonius en Virgilius, reeds beschreven. Deze vrouwen benadrukken het anders zijn van het tweede geslacht en bevonden zich op de rand van de toenmalig gekende gebieden.¹³⁵ Amazones blijken uit onderzoek van Patrick Geary reeds deel uit te maken van beschrijvingen van oorsprongsverhalen van verscheidene Europese volkeren en dit vanaf de zesde- tot de twaalfde eeuw. Geary stelt dat de Amazones het opvallendst aanwezig waren in Jordanië en Syrië, maar evengoed maakten ze deel uit van bijvoorbeeld het werk van Paulus Diaconus, *Chronicle of Fredegar*, over de Lombarden. In volkstalige geschriften, die later ontstonden, werden ze figuren in verslagen over de Oudheid.¹³⁶

De deelname van Eleonora aan de tweede kruistocht (1145-1149) blijkt een centrale fase te zijn in de creatie van de reputatie van de koningin. De aanwezigheid van vrouwen tijdens kruistochten was niet zo uitzonderlijk. Zo werden ze opgenomen in het gezelschap als kokkin, wasvrouwen en prostituees.¹³⁷ Initieel waren vrouwen vredevolle bedevaartgangers die met hun gebeden de christelijke kruisvaarders ondersteunden. Maar al gauw werden ze ervan beschuldigd seksuele verleiding te introduceren in de karavaan.¹³⁸

---

¹³³ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 33.

¹³⁴ *Ibidem*, pp. 34-35.

¹³⁵ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 16.

¹³⁶ Geary (P.J.). *Women at the beginning. Origin myths from the Amazons to the Virgin Mary*. New Jersey, Princeton University Press, 2006, pp. 26-27.

¹³⁷ Signe Morrison (S.). *A medieval woman's companion*. Oxford & Philadelphia, Oxford Books, 2016, p. 66.

¹³⁸ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, pp. 183-184.

Enkele betichtingen van schandelijk gedrag aan het adres van Eleonora van Aquitanië vinden hun oorsprong net in de periode waarin Eleonora haar man, Lodewijk VII, vergezelde naar het oosten.

Het verhaal dat de vorstin samen met haar dames gekleed was als Amazone komt hoogstwaarschijnlijk voor het eerst uit de pen van Isaac de Larrey in 1691. In zijn werk *Histoire d'Éléonor d'Aquitaine* ontleent hij informatie uit *Historia* van Niketas Choniates.¹³⁹ Choniates was een Byzantijnse hoveling die aan het begin van de dertiende eeuw zijn werk schreef en het volgende meedeelde: 'The women themselves, not wishing to exempt themselves from this holy militia, formed squadrons, reenacting the story of the Amazons: and Queen Eleanor for her part wanted to go on the journey, believing she would find further amusements...'.¹⁴⁰

Niketas Choniates beschreef ook een opmerkelijke vrouw in de militaire rangen die in 1147 Constantinopel passeerde:

'A cloud of enemies, a dreadful and death-dealing pestilence, fell upon the Roman borders: I speak of the campaign of the Germans, joined by other kindred nations. Females were numbered among them, riding horseback in the manner of men, not on coverlets sidesaddle but unashamedly astride, and bearing lances and weapons as men do; dressed in masculine garb, they conveyed a wholly martial appearance, more mannish than the Amazons. One stood out from the rest another Penthesilea and from the embroidered gold which ran around the hem and fringes of her garment was called Goldfoot [Chrysposus]'.¹⁴¹

De Larrey zorgde met een foute interpretatie van deze bron voor het ontstaan van de Amazone mythe. De auteur interpreteerde een aantal elementen foutief. Ten eerste werd in de bron niet met de naam Eleonora naar de vrouw verwezen noch was ze een koningin. Als tweede punt kan aangehaald worden dat ze weliswaar mannelijk waren aangekleed en een wapen droegen, maar Niketas Choniates doet dit mogelijks enkel in vergelijking met Penthesilea¹⁴² en diens Amazones. Deze vergelijking was hoogstwaarschijnlijk enkel

---

¹³⁹ Evans (M.). "Penthesilea on the Second Crusade: Is Eleanor of Aquitaine the Amazon Queen of Niketas Choniates?" In: *Crusades* 8, (2009), p. 23.

¹⁴⁰ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 39.

¹⁴¹ Evans (M.). "Penthesilea on the Second Crusade: Is Eleanor of Aquitaine the Amazon Queen of Niketas Choniates?" In: *Crusades* 8, (2009), p. 24; Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 40.

¹⁴² Penthesilea was de koningin en hogepriesteres van de Amazonen tijdens de Trojaanse Oorlog binnen de Griekse mythologie.

gebaseerd op de imitatie van de kledij van de mythische figuren. Ook in de middeleeuwen was kledij betekenis dragend. Kledij was een signaal van gender, beroep, burgerlijke stand, sociale status, geografische origine enzovoort. Claudia Benthien beschrijft kledij als een ‘symbolic surface between self and world’.¹⁴³ Uit onderzoek is gebleken dat ‘cross-dressing’ deel uitmaakte van zowel de culturele fantasie als van de sociale praktijk van de middeleeuwen.¹⁴⁴ Ten derde spreekt De Larrey niet over Franse dames, maar gebruikt wel de term ‘Alemanoi’. Deze term verwijst naar de Germaanse volkeren in het westelijke deel van het rijk. Het feit dat Choniates meer dan een halve eeuw na de feiten de tekst neerschreef en deel uit maakt van een vijandig perspectief vraagt om een voorzichtige omgang met de bron.¹⁴⁵ Ondanks de vele assumpties werd De Larrey vlijtig gevolgd in zijn redenering.¹⁴⁶ Hieronder volgt een selectie van auteurs bij wie De Larrey navolging vond.

Joseph François Michaud herneemt het verhaal in 1829 in zijn werk, *Histoire des Croisades*, over de geschiedenis van de kruistochten. De auteur verwerkt het idee dat aan vrouwen tijdens de tochten veel initiatief toegeschreven kon worden. Dixit Michaud:

‘A great number of women, attracted by the example of Eleanor of Guienne, took up the cross, and armed themselves with sword and lance. A crowd of knights eagerly followed them; and indeed a species of shame seemed attached to all who did not go to fight the infidels. History relates that distaffs and spindles were sent to those who would not take arms, as an appropriate reproach for their cowardice. The troubadours and trouvères, whose songs were so much liked, and who employed themselves in singing the victories of knights over the Saracens, determined to follow into Asia the heroes and the dames they had celebrated in their verses. Queen Eleanor and Louis the Young took several troubadours and minstrels with them into the East, to alleviate the tediousness of a long journey’.¹⁴⁷

---

¹⁴³ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 182.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 182.

¹⁴⁵ Evans (M.). “Penthesilea on the Second Crusade: Is Eleanor of Aquitaine the Amazon Queen of Niketas Choniates?” In: *Crusades* 8, (2009), p. 25: Niketas Choniates hanteert de term ‘cloud of enemies’. Volgens Evans is het portretteren van vijandige vrouwen als ‘onnatuurlijk’ mannelijk en oorlogzuchtig een traditie die reeds aanwezig was in verscheidene middeleeuwse kronieken. Zo is het bijvoorbeeld terug te vinden in het werk van Guibert van Nogent in zijn verslag over de eerste kruistocht en bij de Byzantijnse historicus John Zonaras die op een gelijkaardige manier Persische oorlogsvrouwen beschreef.

¹⁴⁶ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 40.

¹⁴⁷ Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, p. 150.

Het bestaan van een vrouwenregiment tijdens de kruistochten wordt ook meegedeeld door de Britse auteur Agnes Strickland:

‘When queen Eleanor received the cross from St Bernard, at Veزالai, she directly put on the dress of an Amazon; and her ladies, all actuated by the same frenzy, mounted on horseback, and forming a lightly armed squadron, surrounded the queen when she appeared in public, calling themselves queen Eleanora’s bodyguard. They practised Amazonian exercises, and performed a thousand follies in public, to animate their zeal as practical crusaders. By the suggestion of their young queen, this band of mad-women sent their useless distaffs, as presents, to all the knights and nobles who had the good sense to keep out of the crusading expedition’.¹⁴⁸

In de tijdsperiode waarin Strickland schreef, de Victoriaanse tijd (1837-1901), ging het mannelijke gedrag van de geportretteerde Eleonora compleet in tegen het vooropgestelde beeld van hoe een bewonderingswaardige vrouw zich diende te gedragen. Het feit dat een vrouw niet binnen het aangegeven culturele kader past, heeft mogelijks bijgedragen tot de fascinatie en tergelijktijd afkeer voor Eleonora als Amazone.

Alhoewel dit verhaal bijna in elke historische representatie van de koningin voorkomt, zijn hedendaagse historici het er over eens dat er geen bewijs is om dit verhaal op te staven. Het is dus louter op de verbeelding van de auteurs berustend. Zo bestempelt Amy Kelly in haar biografie, ‘Eleanor of Aquitaine and the Four Kings’, het Amazone verhaal als een vertelsel. Ze voegt daar het volgende wel aan toe: ‘[t]he tale is in character, and later allusions to Amazons en route, found in Greek historians,...’.¹⁴⁹

Kelly verwijst via de woorden ‘Greek historians’ naar Niketas Choniates en voegt er terzelfdertijd aan toe, dit volgens de analyse van Michael Evans, dat Eleonora en haar dames reeds in Vézelay, op het moment dat Lodewijk het startschot gaf van de kruistocht, een gezelschap in Amazonekledij waren. Zodoende was hun optreden in Constantinopel een herhaling.¹⁵⁰

Ook in 1997 schenkt Alison Weir aandacht aan de mythe in haar werk, *Eleanor of Aquitaine: By the wrath of God, Queen of England*. Haar analyse klinkt als volgt:

---

¹⁴⁸ Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, p. 150.

¹⁴⁹ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, pp. 40-41.

¹⁵⁰ *Ibidem*, p. 41.

‘[m]ost historians dismiss the tale as pure legend, because there are no contemporary accounts of it, but it is in keeping with what we know of Eleanor’s character... The tale may have originated from the eye-witness account of a Greek observer...’¹⁵¹

Dit is toch wel een opmerkelijke analyse van Weir aangezien zij met ‘Greek observer’ Niketas Choniates in gedachten heeft en die laatste geen tijdgenoot was.

Doorheen de eeuwen gaan historici elkander bevestigen zonder enige historische vaststelling. Zelfs in de eenentwintigste eeuw wordt de veronderstelling nog tot zekere hoogte aangenomen. Jean Flori schrijft in 2004 het volgende: ‘La reine à laquelle il [Niketas] fait allusion semble bien être Aliénor, dont la présence ne passait évidemment pas inaperçue’.¹⁵² Alsook voegden velen onder hen eigen elementen toe aan het Amazone verhaal. Zo voegde Desmond Seward, in 1978 een steekspel toe.¹⁵³ Tot op heden is er geen dwingend bewijs dat Eleonora van Aquitanië leidster was van een regiment Amazones.

2.2.4.4 En de schuldige is Eleonora van Aquitanië

De beschuldigende vinger werd opnieuw in de richting van Eleonora gewezen met betrekking tot het verlies van de Franse leger bij de berg Cadmus tijdens de tweede kruistocht. Latere historici vonden in de koningin de oorzaak van de nederlaag in januari 1148. Naar verluidt zou ze de leiding genomen hebben van een deel van het leger en bemoeide zich met de tactieken van Lodewijk VII en zijn generaals. Het feit dat een vrouw ongepast gedrag vertoonde, zorgde mogelijks voor het verlies van de troepen. Curtis Walker onderzocht deze beschuldiging aan het adres van Eleonora. Uit zijn onderzoek blijkt dat voornamelijk auteurs uit de Victoriaanse periode beïnvloedt zijn door deze mythe. Bijvoorbeeld William Stubbs, een Engelse historicus en Anglicaanse bisschop, breekt Eleonora van Aquitanië als volgt af: ‘Her undisguised flirtations had spread confusion and dismay and discord in the noblest host that ever went to the East’.¹⁵⁴

Ook voor Stubbs tijdsgenoten Elizabeth en Agnes Strickland was Eleonora van Aquitanië de oorzaak van de gefaalde expeditie: ‘The freaks of queen Eleanor and her female

---

¹⁵¹ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 41.

¹⁵² Evans (M.). “Penthesilea on the Second Crusade: Is Eleanor of Aquitaine the Amazon Queen of Niketas Choniates?” In: *Crusades* 8, (2009), p. 25.

¹⁵³ Seward (D.). *Eleanor of Aquitaine: The mother queen*. Londen, Book Club Associates, 1978, p. 44.

¹⁵⁴ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 43.

warriors [who] were the cause of all the misfortunes that befell king Louis and his army, especially the defeat at Ladicea'.¹⁵⁵

Eleonora's inbreng in de militaire aangelegenheden werden dusdanig niet gesmaakt door de negentiende-eeuwse auteurs. Daarentegen blijkt uit het onderzoek van Curtis Walker dat in contemporaine bronnen, zoals bijvoorbeeld in de werken van Odo van Deuil of van Willem van Tyre, geen aanwijzingen opgenomen zijn van Eleonora's rol in de veldslagen. Beide schrijvers menen dat Godfried van Rancon, een Franse legercommandeur en vazal, en diens onbesuisde acties de oorzaak zijn van de mislukte expeditie. Walker plaatst de oorsprong van het 'Godfried van Rancon verhaal' in 1903 in het werk van de Franse historicus Alfred Richard. Deze laatste baseert zich hiervoor op een zeventiende-eeuwse bron van Maimbourg.¹⁵⁶

2.2.4.5 Eleonora van Aquitanië: de moordnares

In de late middeleeuwen en de vroege moderne periode komt er een hevige beschuldiging de richting uit van Eleonora van Aquitanië. Na de geboorte van het laatste kind van Eleonora en Hendrik II, in 1166, zouden de affaires van de koning een opmars kennen. Eleonora wordt ervan beschuldigd één van zijn minnaresses, Rosamund Clifford, in 1176 te hebben vermoord om zo Hendrik terug voor zich alleen te hebben.¹⁵⁷ Men meent dat de koning openlijk samenleefde met de vrouw sinds de gevangennamen van Eleonora in de nasleep van de mislukte rebellie van 1173.

Sporen van de affaire van Hendrik II en Rosamund Clifford vinden we reeds terug in de twaalfde-eeuw, meer specifiek in het werk van Gerald van Wales. Hij beschreef de vrouw met de bekende woordspeling 'rosa immundi' (onzuivere roos). Dit in schril contrast tot de term 'rosa mundi' (roos van de wereld) die herhaaldelijk foutief overgenomen werd doorheen de eeuwen. Gerald van Wales beticht Hendrik er onder andere van zijn vrouw opzettelijk gevangen te houden om zo meer tijd te kunnen doorbrengen met zijn minnares.¹⁵⁸ Ook voor Roger van Hoveden was Rosamund geen onbekende. Hij deelt mee dat de vrouw herbegraven werd buiten de abdijgronden door de bisschop van Lincoln

---

¹⁵⁵ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 43.

¹⁵⁶ *Ibidem*, p. 43.

¹⁵⁷ Rosamund Clifford (ca. °1150-1176) zou de dochter geweest zijn van de adellijke Engelse heer Walter Clifford en diens vrouw. De familie had directe banden met het huis van Plantagenet. Rosamund's vermeende tragisch dood door vergiftiging en uitzonderlijke schoonheid zorgden ervoor dat ze opgenomen werd in verscheidene flokloreverhalen, gedichten, liedjes en schilderijen.

¹⁵⁸ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 35.

omdat ze een hoer was.¹⁵⁹ Hiermee werd de toon gezet voor de creatie van een nieuwe mythe omtrent Eleonora van Aquitanië.

Essentieel in de verdere ontwikkeling van de mythe zijn de toevoegingen van Ranulf Higden, een Benedictijner monnik in het klooster van St-Wesburgh (Chester, England). Zijn werk *Polychronicon*, daterend uit het begin van de veertiende eeuw, geeft aan dat Hendrik zijn Rosamund verstopte in Woodstock uit angst voor de wraak van koningin Eleonora. Zo ver gaan als de vorstin betichten van moord doet Higden niet. Zij bevond zich immers in de gevangenis ten tijde van de dood van Rosamund volgens de man.

De eerste echte aantijgingen omtrent de moord aan het adres van Eleonora van Aquitanië worden gevonden in Londense seculiere kronieken, maar die beschuldigingen berusten mogelijks op een misverstand. In de *French Chronicle of Londen*, een kroniek uit het midden van de veertiende eeuw, wordt Eleonora verward met een naamgenoot. Eleonora van Provence, de vrouw van Hendrik III, bleek niet geliefd te zijn onder het Londense volk. De kroniekschrijver beschuldigt Eleonora ervan Rosamund te laten doodbloeden. Volgens deze tekst liet Eleonora een oude dame opdraven om paden op de borst te leggen van de stervende vrouw.¹⁶⁰

In de zestiende eeuw wordt in de Engelse kroniek *Fabyan's Chronicle* een element toegevoegd aan het moordverhaal. Eleonora zou Rosamund gevonden hebben in een net met een bol zijde of draad bij zich. Thomas Delony breidt op het einde van de zestiende eeuw nog stukjes toe aan het verhaal aan de hand van zijn ballade, *Fair Rosamund*. Een ridder verschijnt in de ballade ten tonele en voorziet Eleonora van de hierboven vernoemde zijdendraad. De koningin opteert ervoor om Rosamund te vergiften ondanks de smeekbeden van haar rivale. In de loop van de zestiende eeuw wordt de vergiftiging door verscheidene auteurs overgenomen. Bijvoorbeeld door John Stowe in zijn editie van de *Annales of England* van 1601.¹⁶¹

Moderne auteurs, zoals Weir en Owen, stellen dat men de strijd tussen Eleonora en Rosamund om de aandacht van Hendrik II best met een korrel neemt.¹⁶² Het feit dat Hendrik een minnares had wordt door hedendaagse academici niet als vreemd ervaren. Zo

---

¹⁵⁹ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 35.

¹⁶⁰ *Ibidem*, p. 36: 'The toad is a symbol of death, poison and decomposition'.

¹⁶¹ *Ibidem*, p. 36.

¹⁶² Weir (A.). *Eleanor of Aquitaine: by the wrath of God, queen of England*. Londen, Vintage, 2007, p. 225.; Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, p. 115.

stelt historica Lisa Hilton dat het niet verwacht werd van koningen om trouw te blijven. Hilton verwijst naar Eleonora's grootvader, Willem IX van Aquitanië, die een stap verder gaat door zijn zoon te laten trouwen met de dochter van zijn favoriete minnares.¹⁶³ Ook Amy Kelly herkent het fenomeen 'minnares' en meent dat Eleonora de avontuurtjes van haar man negeerde en zich niet in een positie bevond om te klagen of actie te ondernemen tegen de affaires van haar man.¹⁶⁴ Historicus John Carmi Parsons meent dan weer dat het Eleonora mogelijks niet interesseerde wat Hendrik achter haar rug uitspookte aangezien zij de steun had van haar zonen.¹⁶⁵

Tot op heden is er geen bewijs dat de dood van Rosamund zich door kwaad opzet voordeed noch dat Eleonora er enige rol in speelde. Wel is duidelijk dat het verhaal over Rosamund Clifford een evolutie doormaakte. Volgens Michael R. Evans zijn er mogelijks twee oorzaken die de basis vormen voor de steeds negatiever wordende reputatie van Eleonora van Aquitanië doorheen de dertiende eeuw. Ten eerste door de evolutie die Rosamund Clifford zelf doormaakte in de geschriften. Ze ging van ordinaire hoer naar een ware heldin dankzij de pen van enkele kroniekschrijvers van die eeuw. 'Door die ontwikkeling werd de demonische koningin in staat gesteld om duivelse acties te ondernemen', zegt Evans.¹⁶⁶ Ten tweede heeft de naamverwarring in de *French Chronicle of Londen* ook geen goeds betekent voor de mythevorming. Bovendien deden gekende mythologische en folklore motieven ook een duid in het zakje volgens Evans. Zo wordt bijvoorbeeld het idee van de zijddendraad overgenomen van Griekse Theseus mythe en is de wraakzuchtige actie van een jaloers koningin afkomstig van volksverhalen zoals Sneeuwwitje.¹⁶⁷

2.2.5 Eleonora als literaire patrones, koningin van de troubadours en vertegenwoordigster van de Aquitaanse cultuur

Eleonora van Aquitanië wordt doorheen de eeuwen niet alleen geassocieerd met schandelijk gedrag. Haar naam wordt ook gelinkt aan onder andere de ontwikkeling van volkstalige literatuur, het idee van hoofse liefde en het toonbeeld van de verlichte Aquitaanse cultuur.

---

¹⁶³ Hilton (L.). *Queens consort: England's medieval queens*. Londen, Weidenfeld Nicolson, 2008, p. 5.

¹⁶⁴ Kelly (A.). *Eleanor of Aquitaine and the four kings*. Cambridge (Massachusetts), Harvard University Press, 1950, pp. 150-152.

¹⁶⁵ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 688.

¹⁶⁶ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 36.

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 36.

Elk van deze thema's en de link van de koningin met die specifieke concepten wordt hieronder toegelicht.

2.2.5.1 De Zuiderse identiteit van Eleonora

'[...], when a woman married a foreign monarch or nobleman, she maintained close connections with her relatives, court and country of origin, facilitating cultural exchanges over significant periods of time. Women who moved to foreign lands not only brought their books with them, but also the practices, values and literary interests that had been instilled in them in childhood'.¹⁶⁸

Eleonora van Aquitanië bleek voor velen geen uitzondering te zijn op de hierboven geschetste situatie. Ze wordt meestal in één adem genoemd met de Zuiderse cultuur. Haar Occitaanse afkomst wist menig historici te fascineren aangezien men het als een verlichte en gecultiveerde wereld presenteert. Occitanië, in Zuid-Frankrijk (tevens gekend als Midi), bevat onder andere de regio Aquitanië waar Eleonora's roots liggen.¹⁶⁹

De vorstin wordt beschouwd als één van de voornaamste vertegenwoordigers van de Zuiderse cultuur. Dat Zuiderse karakter vinden we onder andere terug in haar connectie met troubadours en de Occitaanse taal (*zie infra*). Uit onderzoek van Michael Evans blijkt de identiteit van Eleonora allesbehalve ondubbelzinnig en dus honderd procent Zuiders te zijn. De historicus treedt Ralph Turner bij en stelt dat haar eigenheid meer in provincie Poitou te situeren is dan in Aquitanië.¹⁷⁰ Poitou sluit op verscheidene vlakken beter aan bij de Noord-Franse cultuur volgens Evans door de nabijheid van belangrijke centra zoals Anjou en Parijs. Voor de auteur zijn de sterke familiale, kerkelijke en linguïstische linkjes tussen Poitou en de noordelijke gebieden niet te onderschatten.¹⁷¹

Aan de hand van de Occitaanse taal wordt Eleonora van Aquitanië ook gelinkt aan het Zuiden. De hedendaagse auteur Alison Weir stelt dat Eleonora geen bewegingsreden had om de taal van het Noorden, 'la langue d'oïl', te leren daar zij de Occitaanse taal beheerste.¹⁷² Katherine Snipes is dezelfde mening toegedaan en stelt:

---

¹⁶⁸ Jackson (D.). *Medieval women*. Londen, The British Library, 2015, p. 30.

¹⁶⁹ Kaart: *Zuid-Frankrijk* (Zie bijlagen *Een historiografie*. Bijlage 1)

¹⁷⁰ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 70.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 71.

¹⁷² *Ibidem*, p. 71.

‘Eleanor’s education was not confined to women’s arts suchs as needlework. She learned to read and write Latin, unusual accomplishments for a layperson, and probably to speak it as well. She also learned to read and write Provençal, the language of the lyric poetry of the troubadours’.¹⁷³

Michael Evans vindt het daarentegen wel aannemelijk dat ze de taal beheerste, maar de redactoren van een recente collectie van essays omtrent de vrouw is een andere mening toegedaan.¹⁷⁴ Vanwege haar grootvader ging men er lange tijd van uit dat de koningin opgevoed werd in de Occitaanse taal, maar tot op heden blijft het onduidelijk of dat daadwerkelijk zo was.

Daarnaast blijkt de entourage van de koningin te hebben bestaan uit een bonte mix van achtergronden. Nicholas Vincent stuitte op het feit dat Eleonora’s bedienden onder andere uit Normandië en Anjou afkomstig waren.¹⁷⁵

De koningin blijkt na haar vertrek uit Aquitanië niet zo vaak teruggekeerd te zijn naar haar geboortestreek zoals algemeen aangenomen werd. Michael Evans constateerde zelfs dat ze in de periode 1160 en 1168 geen bezocht bracht aan het hertogdom. Ze maakte, volgens hem, een eerder uitzonderlijke reis naar Aquitanië in de zomer van 1199.¹⁷⁶

Moderne auteurs en biografen leggen expliciet de nadruk op de Occitaanse cultuur die volgens hen deel uitmaakt van de eigenheid van Eleonora van Aquitanië. Haar tijdsgenoten doen dit helemaal niet. In de kronieken en charters ontbreken concrete elementen die Eleonora’s gedrag linken aan haar origine volledig. Zo identificeerde Bernard de Ventadour haar bijvoorbeeld eerder als mogelijke koningin van het Normandische volk.¹⁷⁷ Deze mythologisering kon zich ontwikkelen doordat Zuid-Frankrijk door moderne schrijvers voorgesteld wordt als een regio waar vrouwen meer rechten genoten. Evans staaft zijn visie aan de hand van volgende quote van Marion Meade: ‘The position of women in Aquitaine was, everything considered, remarkably high. Perhaps because the

---

¹⁷³ Snipes (K.). “Eleanor of Aquitaine”, in: Wolbrick (S.), ed. *Great lives from history. The Middle Ages, 477-1453*. California & New Jersey, Salem Press, 2004, p. 356.

¹⁷⁴ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 71.

¹⁷⁵ *Ibidem*, p. 71.

¹⁷⁶ *Ibidem*, p. 78.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 77.

power of the Church was relatively weak there, its customary puritanism and fierce misogyny had less influence...'.¹⁷⁸

Ook de historische achtergrond van verscheidene schrijvers speelt een rol in ontwikkeling van deze mythe. De achttiende eeuwse Franse historicus Jules Michelet beschrijft haar als een 'passionele en wraakzuchtige' Zuiderse. De toenmalige nationale tijdsgeest waarin de auteur fungeert, komt hierbij duidelijk boven drijven. Deze visie blijft tevens in de volgende eeuw doorleven bij auteurs zoals P. Belperou.¹⁷⁹ Tijdens de twintigste eeuw werd Eleonora niet altijd gebruikt als symbool van Occitaans nationalisme. Ze werd ook geplaatst binnen een Frans nationaal kader door Louis Aragon.¹⁸⁰

Desondanks het overdreven Zuiderse karakter die Eleonora van Aquitanië toegeschreven wordt, is het volgens Evans onverstandig om het idee van Zuiderse Eleonora helemaal van de hand te doen.¹⁸¹ Maar om haar als Zuiderse figuur pur sang te zien in een vijandige en vreemde noorderlijke wereld is een brug te ver voor de historicus. Het Occitaanse beeld was het werk van negentiende-eeuwse nationalistische Franse historici in zijn optiek.¹⁸² Wat wel met zekerheid gesteld kan worden is dat Eleonora tot op heden de moderne verbeelding van Occitanië en zelfs geheel Frankrijk beïnvloedt. Zo leent ze haar naam onder andere aan een restaurant, een facebookpagina, verscheidene scholen en niet-gouvernementele organisaties.¹⁸³

2.2.5.2 Literaire patronage door Eleonora van Aquitanië

Literaire patronage was doorheen de middeleeuwen geen losstaand gebeuren. Integendeel, het maakte deel uit van een grotere sociale structuur die politieke, economische en culturele relaties organiseerde op verschillende niveaus binnen een welbepaalde maatschappij.¹⁸⁴ Aan de hand van geschenken werden de domeinen van de samenleving als het ware gestructureerd. Patronage was in de middeleeuwen dus geen vorm van liefdadigheid, onbaatzuchtigheid of menslievendheid zoals vaak ongenomen wordt. Gender speelt een voorname rol bij deze activiteit. Patronage vormt en is gevormd door gender. Aangezien patronage hoofdzakelijk gebaseerd is op informele en persoonlijke

---

¹⁷⁸ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 80.

¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 81.

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 83.

¹⁸¹ *Ibidem*, p. 80.

¹⁸² *Ibidem*, p. 89.

¹⁸³ *Ibidem*, pp. 84-86 ; p. 89.

¹⁸⁴ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 640.

contacten tussen mensen werd het al gauw een bezigheid voor vrouwen.¹⁸⁵ Vrouwen moedigen schrijvers aan en beloonden die voor hun geleverde werk en lieten tevens werken in hun naam maken. De productie van boeken was een arbeidsintensieve onderneming en een ware groepsinspanning. Schrijvers, verluchters, rubricatoren, boekbinders en scribenten maakten allemaal deel uit van het productieproces. Patronage zorgde voor de nodige financiële steun of voor de aanlevering van de nodige materialen. Het zorgde voor een serieuze duw in de rug van de schrijvers. Deidre Jackson benoemt de opmars van de volkstaal als belangrijkste factor voor de deelname van vrouwen aan de literaire cultuur. Die opmars situeert ze in het midden van de twaalfde eeuw, de periode waarin Eleonora van Aquitanië eveneens op de voorgrond treedt. Jackson concludeert in haar werk dat de stijgende vraag naar volkstalige boeken hand in hand ging met de toename van het aantal vrouwen die een boek las.¹⁸⁶

Mediëvisten zagen Eleonora van Aquitanië geruime tijd als patrones van literaire kunst aan het hof van Anjou. Zo werd de tekst van de Franse dichter Benoît de Sainte-Maure, *Roman de Troie*, met haar geassocieerd:

Femme n'iert ja trop esgaree:	[A woman will never be very upset:
Por ço qu'ele truiet ou choisir,	As long as she finds where to look anew,
Poi durent puis li suen sospir.	Her sighs will not last much longer.
A femme dure dueus petit:	Sorrow lasts briefly in a woman:
A l'un ueil plore, a l'autre rit.	She cries with one eye, but laughs with the
other.	
Mout muënt tost li lor corage.	Their hearts change very quickly.
Assez est fole la plus sage:	The wisest is foolish enough:
Quant qu'ele a en set anz amé	All she has loved for seven years,
A ele en treis jorz oblié	She will forget in three days.
Onc nule ne sot duel aveir.	Not one has ever felt sorrow.
Mout lor pert bien de lor saveir:	They think very highly of their wisdom
Ja n'avront tant nul jor mesfait	It seems to them that they
Chose ne rien que tant seit lait,	Never do anything so wrong or vile,
Co lor est vis, qui que le veie,	No matter who sees them do it,
Que l'om ja blasmer les en deie.	For which they should be blamed at all.

¹⁸⁵ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 640.

¹⁸⁶ Jackson (D.). *Medieval women*. Londen, The British Library, 2015, p. 29.

Ja jor ne cuideront mesfaire:	They never believe their misdeeds:
Des folies est ço la maire.	This is the greatest of their follies.
Qui s'i atent ne qui s'i creit	He who relies on or believes them,
Sei meïsame vent e deceit [II.13438-56]	Deceives and sells himself].
De cest, veir, criem g'estre blasmez	[In truth, I fear to be blamed for this,
De cele que tant a bontez	By that one who has so many good qualities
Que hautece a, pris e valor,	Who has nobility, esteem and merit,
Honesté e sen e honor,	Virtue and judgement and honor,
Bien e mesure e saintée,	Goodness and temperance and purity,
E noble largece e beauté;	And noble generosity and beauty;
En cui mesfait de dames maint	In whom the misdeeds of many women
Sont par le bien de li esteint;	Are cancelled by her goodness;
En cui tote sciënce abonde,	In whom all knowledge abounds,
A la cui n'est nule seconde	To whom there is no equal
Que el mont seit de nule lei.	Who may be in the world in any law.
Riche dame de riche rei,	The powerful lady of a powerful king,
Senz mal, senz ire, senz tristece,	Without evil, without anger, without sorrow,
Poissiez avoir toz jorz leece! [II. 13457-70]	May you have joy forever!] ¹⁸⁷

De passage werd aangehaald als bewijs van Eleonora's patronage, maar het fragment komt niet voor in de proloog of epiloog van het gedicht. Daarom menen hedendaagse historici, zoals Karen Broadhurst, dat de passage niet duidt op Eleonora's patronage. Tamara F. O'Callaghan concludeerde dat de koningin naar alle waarschijnlijkheid niet de opdracht gaf om *Roman de Troie* te schrijven en dat men tevens niet met zekerheid kan stellen dat zij de beoogde lezer was van de auteur. Daarentegen was Eleonora mogelijks wel een verwachte lezer van het werk.¹⁸⁸

Aan het Engelse hof van Eleonora en Hendrik II werden wel met zekerheid drie *Romans d'Antiquité* geschreven binnen een tijdsspanne van vijf jaar. Deze werken zorgden in de twaalfde eeuw voor een opmerkelijke shift in historiografisch en literair opzicht. De werken werden in de volkstaal geschreven en zijn een combinatie van middeleeuwse

¹⁸⁷ O'Callaghan, 'Tempering scandal:...', in: Parsons en Wheeler (eds.), *Eleanor of Aquitaine* pp. 301-314.

¹⁸⁸ *Ibidem*, pp. 301-314.

fascinatie, genealogie en de legitimatie van het heroïsche verleden volgens William E. Burgwinkle.¹⁸⁹

Eleonora van Aquitanië zou tevens literaire invloed uitgeoefend hebben buiten Occitanië, Frankrijk en de Anglo-Normandische gebieden. Peter Volk meende dat Eleonora de hoofse liefde (*zie infra*) introduceerde in Duitsland na haar aanwezigheid in het land tijdens de tweede kruistocht. Op dat moment kwam ze volgens Volk in contact kwam met de poëet von Kürenberg.¹⁹⁰ Uit het onderzoek van Michael Evans blijkt de connectie die Peter Volk eerder maakte tussen de koningin en de poëet von Kürenberg niet verdedigbaar te zijn.

In muziektteksten menen historici ook een verband te zien tussen Eleonora en patronage. Volgende passage uit het lied *Carmina Burana* is een voorbeeld van een gemaakte link:

Were the world all mine
From the sea up to the Rhine
I'd give it all
If so be the Queen of England
Lay in my arms.¹⁹¹

Historicus Michael Evans vindt deze link aannemelijk omwille van twee redenen. Eleonora's faam is de eerste reden. Het feit dat het gedicht gecomponeerd werd in de late twaalfde-eeuw en slechts een aantal decennia na haar dood geschreven werd is een tweede reden. Hoe dan ook wijst ook hier niets op een directe en onbetwistbare manier naar haar literaire patronage.¹⁹² De invloed van Eleonora van Aquitanië bij de creatie van liederen wordt nog steeds onderzocht. Zo stelt Cynthia J. Cyrus dat we Eleonora's invloed als culturele leidster in direct verband kunnen brengen met stylistische innovaties van het wereldlijke lied.¹⁹³

Eleonora van Aquitanië ligt begraven in de abdij van Fontevraud. Rond 1200 gaf zij, naar alle waarschijnlijkheid, de opdracht om de grafstenen voor de graven van haar tweede man Hendrik II, zoon Richard en zichzelf te maken. Deze sculpturen zijn voorbeelden van de

---

¹⁸⁹ Burgwinkle, 'Romances of Antiquity', in: Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*, p. 720.

¹⁹⁰ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, pp. 76-77.

¹⁹¹ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 77.

¹⁹² *Ibidem*, p. 77.

¹⁹³ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 591.

vroegste overgeleverde beeltenissen. Eleonora's graftombe geeft haar weer als levende persoon en ze houdt een open boek vast.¹⁹⁴ Mogelijks droeg en draagt deze representatie nog steeds bij tot de mythe van Eleonora als patrones van literaire werken.

2.2.5.3 Eleonora en haar troubadours

Naast patrones van literaire werken wordt Eleonora van Aquitanië ook aanzien als patrones van troubadours. Uit het onderzoek van William D. Paden blijken troubadours een grote en complexe groep van mensen te zijn. Maar liefst 360 namen van troubadours zijn ons bekend via poëzie.¹⁹⁵ Troubadours waren begaafde middeleeuwse artiesten die aan de hand van muziek en gedichten verhalen vertelden. Ze waren voornamelijk actief in het Franse taalgebied. De term 'troubadour' is afgeleid van het woord voor uitvinden, creëren of vinden.¹⁹⁶ Ook vrouwelijke 'trouvères' of 'troveresses' maken deel uit van de geschiedenis. Deze vrouwen werden 'trobairitz' genoemd in het Occitaans en Provençaals. Zij worden doorheen de tijd door verschillende historici aanzien als een uiting van hoofse liefde of 'fin'amors' (zie *infra*). Persoonlijke informatie over de troubadours wordt voornamelijk overgeleverd via een 'vida' (een levensverhaal) die frequent opgenomen wordt in een gedicht.

Huguet mos cortes messatgers
chantatz ma chanso volonters
a la reïna dels Normans.¹⁹⁷

Bovenstaand fragment is het einde van een liefdeslied van Bernard de Ventadour. Onder andere de historici Polly Schoyer Brooks, Moshe Lazar en Simon Schama menen dat in het gedicht verwezen wordt naar Eleonora van Aquitanië.¹⁹⁸ Volgens andere historici, zoals Ruth Harvey, is er vandaag nog steeds te weinig concreet nieuw onderzoek verricht naar de

---

¹⁹⁴ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 99. ; Foto: *De graftombe van Eleonora van Aquitanië* (Zie bijlagen *Een historiografie*. Bijlage 2)

¹⁹⁵ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 157.

¹⁹⁶ Signe Morrison (S.). *A medieval woman's companion*. Oxford & Philadelphia, Oxford Books, 2016, p. 128; Boase (R.). *The origin and meaning of courtly love. A critical study of European scholarship*. Manchester, Manchester University Press, 1977, p. 131.

¹⁹⁷ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 101: 'Huguet, mijn hoofse boodschapper, zing mijn lied gretig aan de koningin van de Noormannen'.

¹⁹⁸ Schoyer Brooks (P.). *Queen Eleanor: independent spirit of the medieval world: a biography of Eleanor of Aquitaine*. New York, Houghton Mifflin Books, 1983, p. 107; Lazar (M.). 'Cupid, the lady and the poet: modes of love at Eleanor of Aquitaine's court', In: Kibler (W.W.). *Eleanor of Aquitaine, patron and politician*. Texas, University of Texas Press, 1976, p. 38; Schama (S.). *A history of Britain: at the edge of the world? 3000 BC- 1603 AD*. Londen, Random house, 2009, p. 110.

connectie tussen de koningin en de Occitaanse troubadours.¹⁹⁹ Ook in andere fragmenten van Bernard de Ventadour wordt Eleonora van Aquitanië een rol toebedeeld: ‘I’ve lost all right / To rule my life; my life’s her prize: Since first she showed me true delight / In those bright mirrors, her two eyes’.²⁰⁰

De vraag blijft of die assumpties daadwerkelijk kloppen. Ruth Harvey onderwierp Eleonora’s patronage nogmaals aan een kritische ontleding en kwam tot de conclusie dat haar rol als patrones overschat wordt.²⁰¹ De historica merkte tevens een scherpe breuk van ongeveer vijftien jaar op tussen het huis van Poitou en troubadours. Het zal uiteindelijk Bernard de Ventadour zijn die dat gat gaat opvullen.²⁰²

Door het herbekijken van enkele veronderstellingen concludeerde Harvey dat er geen associatie bestaat tussen Eleonora van Aquitanië en de werken van volgende auteurs: Marcoat, Alegret, Peire de Valeria, Peire Rogier of Bernard Marti. Met anderen, zoals Jaufre Rudel, had de koningin dan weer een verwaarloosbare link.²⁰³ De associatie met Bernard de Ventadour bestaat dan weer dankzij zijn verblijf in Engeland. Hij was daarmee één van de twee troubadours die dit ooit deden. Deze informatie leidt men af uit het volgende tekstfragment:

E sim sui de midons lonhans,
vas sem tira com azimans
la bela cui Deus defenda.

Sil reis engles el ducs normans
o vol, eu la veirai abans
que l’iverns nos sobreprenda.

Pel rei sui engles e normans,
e si no fos Mos Azimans,
restera tro part calenda. (26, 36-48)²⁰⁴

(And though I am far from my lady, the beautiful woman whom God protect

---

¹⁹⁹ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 102.

²⁰⁰ Signe Morrison (S.). *A medieval woman’s companion*. Oxford & Philadelphia, Oxford Books, 2016, p. 68.

²⁰¹ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 101.

²⁰² *Ibidem* p. 104.

²⁰³ *Ibidem*, p. 102.

²⁰⁴ *Ibidem*, pp. 104-105.

draws me to her like a magnet. If the English king and the Norman duke allows, I will see her before winter overtakes us. For the king's sake, I am both English and Norman, and, were it not for my Aziman, I would stay until Christmas over.)

Het lied vangt hij tevens aan met de woorden: 'this poem has been completed [...] far from the Norman land, across the wild, deep sea'.²⁰⁵

In haar werk bewandelt Ruth Harvey enkele mogelijke pistes om Eleonora van Aquitanië te kunnen associëren met troubadours. Ten eerste blijkt alleen documentatie te bestaan van de aanwezigheid van een troubadour in Eleonora's gezelschap in de periode van 1168 tot 1173. Met name Arnaud Guilhem de Marsan duikt op. Deze man was aanwezig tijdens enkele gebeurtenissen in het leven van Eleonora, bijvoorbeeld de huwelijksregeling van Eleonora's dochter Eleonora en Alfons VII van Castilië in juli 1170. Een tweede type van bewijs vormen enkele referenties, bijvoorbeeld persoonlijke namen of titels, in liedjes van poëten. Deze leggen vermeende banden tussen de vorstin en troubadours bloot.²⁰⁶ De derde mogelijkheid is eerder indirect. 'Sirventes', letterlijk 'lied van de dienaar', alluderen soms op gebeurtenissen binnen het interesse veld van Eleonora van Aquitanië.²⁰⁷ Denk hierbij bijvoorbeeld aan de politieke belangstelling van de vorstin. Harvey concludeert dat literair bewijs suggereert dat troubadours de zonen, dochters, man, vazallen en vijanden van Eleonora kenden en hen een bezoekje brachten. Maar voor de koningin zelf lijken de kaarten anders te liggen. Poëten lijken haar over het hoofd te hebben gezien. Eén uitzondering is Bernard van Ventadour.²⁰⁸

Tijdens de tweede kruistocht zouden troubadours deel uitgemaakt hebben van de entourage van Eleonora van Aquitanië. Ook deze stelling kan niet hard gemaakt worden aan de hand van de voorhanden zijnde bronnen. Zowel het traceren van aanwezige troubadours tijdens haar reis naar Parijs als tijdens haar doortocht in Frankrijk is onmogelijk.

---

²⁰⁵ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, pp. 104-105.

²⁰⁶ *Ibidem*, p. 109: 'Their inclusion of personal names (such as Bertran de Born's addresses to 'Richartz') or more frequently those such as we have found in the songs of Bernard de Ventadorn ('queen' plus name of the people; 'king' or 'lord' plus a place-name); or senhals for a lord, protector or friend, which other evidence suggests may be identified with a particular individual (such as Linhaure used of Raimbaut d'Aurenga, n'Albert employed as a mutual senhal by Bernart de Durfort and Count Raymond V of Toulouse, or Rassa, Bertran de Born's senhal for Geoffrey of Brittany)'.
²⁰⁷ <http://www.thefreedictionary.com/sirventes>, geraadpleegd op 1 april 2016; Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 110.

²⁰⁸ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 114.

Er kan dus gesteld worden dat het bewijs van het patronage van de koningin schaars en tevens voor interpretatie vatbaar is. Het feit dat Eleonora van Aquitanië mogelijks de Occitaanse taal niet machtig was, doet bovendien afbreuk aan het vooropgestelde beeld van Eleonora als ‘de troubadours koningin’.²⁰⁹ Jean Flori concludeerde dat zowel Hendrik als Eleonora rondreizende troubadours, muzikanten en dichters aan hun hof verwelkomden. Maar voegt daar aan toe dat ze dit net zo goed deden voor andere reizigers. Zodoende kan dit niet gelden als bewijs van hun patronage volgens Flori.²¹⁰ Ook Michael Evans concludeert dat Eleonora van Aquitanië niet beschouwd kan worden als patrones van troubadours en stelt dat haar link met de Occitaanse troubadours wereld erg klein is.²¹¹ Het was haar aanwezigheid in verscheidene historische contexten die bijdroegen tot de mythevorming van de ‘troubadourskoningin’ dixit Evans:

‘She was the granddaughter of the ‘First Troubadour’, connecting her (if indirectly) to the emergence of Occitan song. She was in the Paris of the ‘wandering scholars’ at the height of the ‘twelfth-century renaissance’. She was at the court of Henry II at precisely the moment that the Arthurian legend entered French and English literature through the works of Wace and Layamon (and there is actually evidence to connect her to the former); and she appeared, alongside her daughter Marie de Champagne, in Andreas Capellanus’s work that was once believed to have codified the idea of courtly love. [...] much of the evidence for these connections is circumstantial at best, but once established in the imagination as a uniquely cultured queen, that image has proved enduring despite scholarly scepticism’.²¹²

Desondanks blijft het beeld nog sterk aanwezig in de populaire cultuur zoals titels als *Eleanor of Aquitaine, Courtly love and the Troubadours* en *Eleanor of Aquitaine: Queen of the Troubadours* doen vermoeden.²¹³

2.2.5.4 Fin’amor en Eleonora van Aquitanië

De koningin en haar troubadours worden aan het concept van ‘hoofse liefde’ of *fin’amor* gekoppeld. Het verhaal gaat dat deze liefde ontstond bij de eerste troubadour en tevens grootvader van Eleonora, Willem IX van Aquitanië (ca. 1071-1126). Algemeen wordt

---

²⁰⁹ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 71.

²¹⁰ Flori (J.). *Eleanor of Aquitaine: queen and rebel*. Edinburgh, Edinburgh University Press, 2007, p. 249.

²¹¹ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 89.

²¹² *Ibidem*, p. 168.

²¹³ Swabey (F.). *Eleanor of Aquitaine, Courtly love, and the Troubadours*. Londen, Greenwood Press, 2004, 224 p.; Markale (J.). *Eleanor of Aquitaine: Queen of the Troubadours*. Vermont, Inner Traditions, 2007, 272 p.

aangenomen dat het concept zijn oorsprong kent op het einde van de elfde eeuw aan zijn hof.

Het was Gaston Paris die de term in 1883 introduceerde in zijn werk, *Romania*.²¹⁴ Hij karakteriseerde hiermee de passionele liefde tussen Lancelot en Guinevere in het werk van Chrétien de Troyes, *Lancelot ou le chevalier de la charrete* (ca.1178-80). Die hoofse liefde is toch wel iets bijzonders. Het begrip was doorheen de eeuwen onderhevig aan een variëteit van gebruiken en definities. Binnen deze verhandeling wordt het, net zoals bij Paris, gekarakteriseerd als ongeloofwaardig, heimelijk en gekenmerkt door een bijna religieuze toewijding van de minnaar naar zijn dame toe.²¹⁵ Het is als het ware een onbeantwoorde liefde tussen een ridder en een nobele dame. De troubadour bij uitstek, Bernard de Ventadour, deelde het volgende mee: ‘There remains nothing good to recount unless she allows me to spend one passionate night in that pleasurable site where she undresses and consents to make my arms a rope around her neck’.²¹⁶

Hiermee verklaart de troubadour dat hij enkel en alleen de dame zal prijzen zolang zij hem ook de toegang tot de slaapkamer voorziet. Daarenboven was hoofse liefde meer dan alleen passie, het was tevens een opgelegde mentale en morele discipline. Hoofse liefde trad hoogstwaarschijnlijk op binnen een proces van sociale interactie waarbij variatie, adaptatie en modulatie afhangt van de actoren in kwestie. Het werd als een soort gedragscode toegepast. Vandaag wordt het belang om middeleeuwse liefdesgedichten binnen de bredere context van literatuur aan het hof te plaatsen benadrukt. Zo is het concept nauw verbonden met onder andere de rol van vrouwelijke patronage volgens historica Leah Otis-Cour.²¹⁷ De literatuur omtrent hoofse liefde, die Eleonora mogelijk met haar dochter Marie sponsorde, wordt door historicus Roger Boase aanzien als een aristocratische tegenhanger van de groeiende Mariecultus. Hoofse liefde bood een antwoord op de klerikale afkeer voor vrouwen.²¹⁸ Of dit type van liefde daadwerkelijk

---

²¹⁴Newman (F.X.), ed. *The meaning of courtly love*. Albany, State University of New York Press, 1967, p. VI; Burns (J.). “Courtly Love: Who needs it? Recent feminist work in the Medieval French tradition”, In: *Journal of Women in Culture and Society*, vol. 27, (2001), p. 29: ‘It is important to note that Paris’s neologism, amour courtois, does not appear in the tekst of the Lancelot itself nor in the works of the troubadour poets that predate it (ca. 1150-1210)’.

²¹⁵Newman (F.X.), ed. *The meaning of courtly love*. Albany, State University of New York Press, 1967, p. VI.

²¹⁶Burns (J.). “Courtly Love: Who needs it? Recent feminist work in the Medieval French tradition”, In: *Journal of Women in Culture and Society*, vol. 27, (2001), p. 34.

²¹⁷Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 622.

²¹⁸Boase (R.). *The origin and meaning of courtly love. A critical study of European scholarship*. Manchester, Manchester University Press, 1977, p. 28.

bestaan heeft, blijft een gedebatteerd onderwerp. Mogelijks was het slechts een concept dat bestond als ideaal en dus geen deel uitmaakte van de realiteit.

Oudere historici gaan ervan uit dat dé ‘hoofse liefde’ stamt uit een populaire en anonieme orale traditie, terwijl men later de mening toegedaan was dat het uitgewerkt werd door een groep gekwalificeerde poëten. Er ontstond wel consensus over het feit dat hoofse liefde het product was van een hof en z’n entourage.²¹⁹ Gaston Paris benadrukte drie verschillende invloeden voor het ontstaan van het fenomeen: de *Ars Amatoria* van Ovidius, de sociale contradicties van de twaalfde-eeuwse hoven en de nieuwe Provençaalse poëzie.²²⁰ Roger Boase onderscheidt zeven mogelijke oorsprongscontexten van het concept.²²¹ Elk van deze theorieën omvat verklaringswijzen maar ook extra op te lossen vragen. Ook vijf theorieën omtrent de betekenis van die hoofse liefde worden opgesomd door Boase.²²² Vandaag heerst het debat omtrent de betekenis van het concept nog steeds: kan hoofse liefde dienen als bewijs van de belangrijke positie van de vrouw binnen de middeleeuwse maatschappij of moet het begrepen worden als een gordijn van mist voor hun onderdrukking en zegt het dusdanig meer over de man-man connecties dan over de vrouw-man relaties?²²³ Binnen de Franse traditie stelt Burns dat de hoofse liefde opduikt in literaire teksten van twee culturen (de Occitaanse en de Noord-Franse cultuur), drie talen (Occitaans, Oud-Frans en Latijn) en evolueerde over een tijdsspanne van twee eeuwen (de twaalfde- en dertiende eeuw).²²⁴

Ten tijde van Eleonora van Aquitanië, stelt de mythe, zou een hof bestaan hebben waar deze hoofse liefde centraal stond. Volgens Signe Morrison zouden naast Bernard de Ventadour ook Chrétien de Troyes en Thomas van Engeland deel uitgemaakt hebben van het literair salon van de koningin. Zo zou zij ofwel de inspiratie geweest zijn voor individuele literatuur ofwel het beoogde publiek zijn van werken met hoofse liefde als thema. Signe Morrison meent dat het werk *Lancelot ou le chevalier de la charrete* van

---

²¹⁹ Boase (R.). *The origin and meaning of courtly love. A critical study of European scholarship*. Manchester, Manchester University Press, 1977, p. 2.

²²⁰ Newman (F.X.), ed. *The meaning of courtly love*. Albany, State University of New York Press, 1967, p. VII.

²²¹ Boase (R.). *The origin and meaning of courtly love. A critical study of European scholarship*. Manchester, Manchester University Press, 1977, p. 3: ‘Theories of origin are divided, according to the conclusions reached, into seven sub-categories: (1) Hispano-Arabic, (2) Chivalric-Matriarchal, (3) Crypto-Cathar, (4) Neoplatonic, (5) Bernandine-Marianist, (6) Spring Folk Ritual, (7) Feudal-Sociological. Theories of meaning include the theories of those critics who are principally concerned with the critical analysis of Courtly Love or who question the validity of the concept’.

²²² *Ibidem*, p. 3: ‘Theories in this category are divided into five sub-categories: (1) Collective Fantasy, (2) Play Phenomenon, (3) Courtly Experience, (4) Stylistic Convention, (5) Critical Fallacy’.

²²³ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 621.

²²⁴ Burns (J.). ‘Courtly Love: Who needs it? Recent feminist work in the Medieval French tradition’, In: *Journal of Women in Culture and Society*, vol. 27, (2001), p. 31.

Chrétien de Troyes aan Eleonora's dochter Marie opgedragen is.²²⁵ Het is nog steeds gissen of Andreas Capellanus met zekerheid naar Marie en Eleonora in zijn werk *Art of Courtly love* verwees (*zie infra*).²²⁶ Ruth Harvey volgt Signe Morrison niet en meent dat er slechts één contemporaine troubadour met documentair bewijs gelinkt kan worden aan Eleonora (*zie supra*). Die troubadour, Bernard de Ventadour, kan ironisch genoeg eerder aan de Anglo-Normandische wereld gelinkt worden dan aan Aquitanië.²²⁷

Enkele auteurs uit de eerste helft van de twintigste eeuw, zijnde Schoyer Brooks, Meade en Kelly, gaan dieper in op het hoofse hof van Eleonora van Aquitanië. Amy Kelly meent bewijs te hebben gevonden hieromtrent in het twaalfde-eeuwse werk van Andreas Capellanus *De Amore* en formuleerde dit in het artikel 'Eleonora of Aquitaine and her court of love' uit 1937.²²⁸ Binnen het hoofse hof zou Eleonora de rol op zich genomen hebben van rechter en bemiddelaar in liefdeszaken. Bovendien stelt Kelly dat Eleonora als persoon het concept gestalte gaf via haar gedrag.²²⁹ Deze visie werd ondertussen door verscheidene historici van tafel geveegd. Onder andere Owen, Flori en Turner menen dat hieromtrent in de voorhanden zijnde bronnen geen bewijs te vinden is.²³⁰ Vandaag de dag kunnen we twee visies onderscheiden bij historici. Enerzijds de romantische visie waar Eleonora als patrones van een uitzonderlijk hof vol muziek en poëzie geportretteerd wordt en anderzijds een meer pragmatische benadering waarbij het gebrek aan echt bewijs de bovenhand neemt.²³¹

2.3 Conclusie

De mythologisering van Eleonora van Aquitanië ontstond reeds in de vroegste bronnen, voornamelijk dankzij de teksten van kroniekschrijvers uit de Gouden Eeuw (de twaalfde-dertiende eeuw) van de Engelse historiografie. Ze geven aan dat Eleonora er niet in geslaagd was om tegemoet te komen aan de standaard van een koningin van de twaalfde eeuw. Onder andere de herformulering van de genderrollen speelden hierin een cruciale rol. De nieuwe genderdefinitie zorgde voor een limitering van de mogelijkheden van

---

²²⁵ Signe Morrison (S.). *A medieval woman's companion*. Oxford & Philadelphia, Oxford Books, 2016, p. 68.

²²⁶ Burns (J.). "Courtly Love: Who needs it? Recent feminist work in the Medieval French tradition", In: *Journal of Women in Culture and Society*, vol. 27, (2001), p. 37.

²²⁷ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 76.

²²⁸ Kelly (A.). 'Eleanor of Aquitaine and her courts of love', In: *Speculum* 12, (1937), pp. 3-19.

²²⁹ *Ibidem*, pp. 159-160.

²³⁰ Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, p. 155.; Turner (R.V.). "Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her "black legend"" In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) pp. 312-313.

²³¹ Brown, 'Eleanor of Aquitaine...' in: Parsons en Wheeler (eds.), *Eleanor of Aquitaine* p. 2.

vrouwen om politieke macht te winnen. Haar vermeende drive om politieke macht te bekomen leek geestelijken te verontrusten. Die opteerden resoluut voor de aanval. Ze volgen hiermee de wijdverspreide middeleeuwse neiging om acties van leidende karakters toe te schrijven aan persoonlijke motieven en een neiging om acties van vrouwen toe te schrijven aan emotie of seksuele motieven.²³² Ze leken hiermee, volgens John Carmi Parsons, in te zien dat het veiliger was om zich te focussen op de ambitie van vrouwen dan de onmacht van de koning om hun vrouw onder controle te houden of aandringen te weerstaan. In zijn Parsons visie weerspiegelt de koningin het koninkrijk zelf alsook zijn kwetsbaarheid voor invloeden van buitenaf.²³³

Eleonora's onconventionele gedrag zorgde voor een 'Zwarte mythe' van seksuele ongepastheid dat eeuwen volhard en bestendig werd.²³⁴ Nadat de geruchten over Eleonora's gedrag en bezigheden tijdens de tweede kruistocht circuleerden, doken nieuwe mythes doorheen de tijd op. Zo hanteerden schrijvers de portrettering van de op en top Occitaanse vrouw om Eleonora's tekortkomingen als Franse en voornamelijk Engelse koningin te verklaren. Deze kronieken konden op bijzonder veel bijval rekenen bij schrijvers van de late middeleeuwen en latere periodes. Uit negatieve uitlatingen en morele veroordelingen groeiden latere toevoegingen aan de geruchten omtrent Eleonora van Aquitanië. Ook volledig nieuwe mythes, zoals de Amazone mythe, doen hun intrede.

Uit dit hoofdstuk blijkt dat sommige mythes, zoals de vermeende relatie met Saladin, reeds volledig van de tafel geveegd zijn door verscheidene historische onderzoeken. Terwijl historici over andere mythes nog steeds geen consensus bereikt hebben. Zo circuleren bijvoorbeeld nog steeds verscheidene visies omtrent de mythe van Eleonora als ambassadrice van het concept hoofse liefde. In deel twee van deze verhandeling wordt nagegaan of auteurs van hedendaagse populaire romans de gepropagandeerde mythes nog altijd kopiëren en zelf gaan opsmukken. Eveneens wordt nagegaan of de mythes op het grote scherm opduiken vanaf 1950.

---

²³² Turner (R.V.). "Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her "black legend"" In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) p. 41.

²³³ Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 690.

²³⁴ Turner (R.V.). "Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her "black legend"" In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) p. 42.

3 Een uitzonderlijke vrouw (?)

“Queen Eleanor, an incomparable woman, beautiful yet virtuous, powerful yet gentle, humble yet keen-witted, qualities which are most rarely found in a woman, ...”

- Richard van Devizes, *“Chronicle”*, 1192.

Afgaande op het citaat van Richard van Devizes zou men kunnen stellen dat Eleonora van Aquitanië een zeer bijzondere vrouw was. Maar wanneer andere vrouwen uit Eleonora's tijdperk onder de loep worden genomen, blijkt de vrouw helemaal niet zo uitzonderlijk te zijn zoals ze geportretteerd wordt door velen. In de twaalfde- en vroege dertiende eeuw was Eleonora niet de enige regerende koningin. Enkele andere vrouwen vallen ook onder die noemer, bijvoorbeeld Urraca van Castilië (ca. °1081-1126), Melisende van Jeruzalem (ca. °1105-1161) en Berenguela van Castilië (ca. °1180-1246). Deze laatste was tevens de kleindochter van Eleonora van Aquitanië. Uit het onderzoek van Michael R. Evans blijkt dat middeleeuws Spanje een traditie kende van vrouwelijke medeheerschappij.²³⁵ Deze traditie bestond in het Engeland van de Anjou dynastie niet alhoewel de schoonmoeder van Eleonora, keizerin Mathilde, kort ‘koningin’ was.²³⁶ Ook een andere kleindochter van Eleonora, Blanche van Castilië (ca. °1188-1252), vervulde een rol die eerder opgenomen werd door haar grootmoeder. De vrouw was namelijk regent van Frankrijk toen haar zoon, de toen minderjarige Lodewijk IX, nog niet in de mogelijkheid gesteld was om te regeren over het land.

Daarnaast was Eleonora geen uitzondering als het aankomt op vrouwen die politieke macht nastreven. Er zijn verscheidene voorbeelden te vinden van Anglosaksisch-Normandische vorstinnen in Engeland die haar voorgingen. Zo bijvoorbeeld ook Mathilde van Vlaanderen (ca. °1031-1083), de vrouw van Willem de Veroveraar, fungeerde als regent in Normandië tijdens de afwezigheid van haar echtgenoot. Mathilde van Schotland (ca. °1080-1118) en Adelheid van Leuven (ca. °1103-1151), twee vrouwen van Hendrik I van Engeland, verkregen ook het recht te acteren als koningin tijdens de afwezigheid van hun wederhelft. Mathilde van Boulogne (ca. °1105-1152) kon zelfs nog een stap verder gaan en acteerde als leidster van een gevecht tijdens de burgeroorlog onder de regering van haar

---

²³⁵ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p.12.

²³⁶ *Ibidem*, p. 13: Mathilde droeg toen de titel: ‘lady [domina] of the English’.

man, Stefan. Deze laatste werd uiteindelijk zelf gevangen genomen door de strijdkrachten van de koningin.²³⁷

Haar deelname aan de tweede kruistocht spreekt de verbeelding van velen aan, maar ook hier is ze minder uniek dan initieel aangenomen werd. Zo trok haar achterkleindochter, Eleonora van Castilië, ook op kruistocht in de hoedanigheid van Engelse koningin. Dit samen met haar echtgenoot Eduard I van Engeland tussen 1270 en 1272. Ook los van het Engelse hof vatten adellijke dames de tocht aan. De Provençaalse zussen Margaretha van Provence (ca. °1234-1270), de vrouw van de Franse koning Lodewijk IX, en Beatrix van Savoye (ca. °1205-1266), de vrouw van Lodewijk IX's broer Karel van Anjou en latere koning van Sicilië, vergezelden hun echtgenoten op kruistocht in de jaren 1250. Straffer nog, beide vrouwen baarden een kind tijdens die tocht.²³⁸

Een echte pionier op het vlak van rebelleren was Eleonora van Aquitanië ook al niet. Zo probeerde Juliana (ca. °1085-1136), de onwettige dochter van Hendrik I van Engeland, haar vader te vermoorden met een kruisboog. Maar ook in Eleonora's eigen tijdsperiode zochten vrouwen hun toevlucht in een revolte. Adelheid van Champagne (ca. °1140-1206), de derde vrouw van Lodewijk VII en ex-echtgenoot van Eleonora, leidde een eigen revolte tegen haar zoon Filips II van Frankrijk. Hiervoor verkreeg ze weliswaar de steun van haar broers.²³⁹ Evenmin was Eleonora de eerste vrouwelijke krijger in de middeleeuwen. Agnes van Mâcon (ca. °995-1068), één van de voorouders van Eleonora, heerste als enige over Aquitanië na de dood van haar man hertog Willem V en leidde de troepen van het hertogdom tegen enkele rebellerende vazallen tussen 1044 en 1045.²⁴⁰

Maar wat maakt Eleonora van Aquitanië dan zo anders dan de hierboven vernoemde dames? Volgens historicus Michael R. Evans is Eleonora eerder de regel dan de uitzondering, maar ze is anders dan de andere door het feit dat ze een extreem voorbeeld is van die regel.²⁴¹ Evans komt tot deze conclusie door de vorstin te gaan vergelijken met een andere twaalfde-eeuwse vrouw die minder historische en literaire aandacht kende, Adela van Engeland (ca. °1062-1138). Eleonora's uitzonderlijkheid geldt wel als het gaat over haar rol als patrones van religieuze instituties volgens Evans. Eleonora wordt vaak in één adem genoemd met de abdij van Fontevraud. Dit is de plaats waar ze zich op het einde van

---

²³⁷ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 13.

²³⁸ *Ibidem*, p. 14.

²³⁹ *Ibidem*, p. 13.

²⁴⁰ *Ibidem*, p. 14.

²⁴¹ *Ibidem*, p. 13.

haar leven terugtrok en begraven ligt naast haar tweede echtgenoot en zoon Richard. Uit de charters die Eleonora ordonneerde en uit de familiale banden van de abdij met zowel Eleonora's familie als met het huis van Anjou blijkt de hand van Eleonora als patrones toch sterk aanwezig te zijn in Fontevraud.²⁴²

---

²⁴² Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 16.

Deel 2 De wonderlijke wereld van fictie en film

1 Eleonora van Aquitanië in fictie van de twintigste- en eenentwintigste eeuw

“In many contemporary fantasy novels, much as in many medieval sagas and romances, literary heroines remain at their best when rising above external conditions that are against them in gender-based ways. They dress up as men to escape on their freedom, run away abusive fathers, escape unwanted marriages, avoid or survive rape, or take up arms.”

Jane Tolmie, *“Medievalism and the fantasy heroine”*, 2006.

Auteurs grijpen sinds lange tijd romans aan om de middeleeuwen op een ontspannende manier tot bij het grote publiek te brengen. Aan de hand van literaire mediëvalismen²⁴³ verkrijgen schrijvers de bijzondere mogelijkheid om naar het verleden te kijken door nieuwe werken te creëren in het heden. Mediëvisten Tison Pugh en Angela Weisl menen dat het onmogelijk is om individuele auteurs te scheiden van hun eigen verleden. Deze schrijvers worden als het ware gedwongen zich te positioneren in een variëteit van tradities.²⁴⁴ Daarentegen beschikt iedere auteur wel over de vrijheid om te bepalen in welke mate ze entertainment en dusdanig het creëren van een eigen wereld vooropstellen. Moderne auteurs proberen vandaag de dag vaak een balans te vinden tussen academische authenticiteit (met betrekking tot de opgenomen feiten) en het (voor)recht om een narratief te schrijven. Historica Stephanie Trigg onderscheidt twee soorten schrijvers: ten eerste de schrijvers die beschreven kunnen worden als ‘aangepaste vertrouwelingen van de middeleeuwse wereld’. Deze genoten een opleiding als mediëvisten en zijn zodoende vertrouwd met de academische wereld. De tweede soort schrijvers zijn volgens Trigg zelf het product van een creatief schrijfprogramma waar de productie van fictie gecompliceerd wordt door een kritische- of onderzoekscomponent.²⁴⁵ Binnen dit onderzoek komen beide soorten auteurs aan bod. De meeste auteurs brengen de twee praktijken, fictie en historisch onderzoek, samen in hun werken.

---

²⁴³ Zie inleiding

²⁴⁴ Pugh (T.) en Weisl (A.). *Medievalisms: making the past in the present*. New York, Routledge, 2013, p. 7: ‘Literary medievalisms compel authors to consider their places within various and contradictory traditions: of medieval authors and their artistic achievements; of fantasy, chivalry, and courtly love; of the rigors and demands of historical accuracy (or the pleasures of anachronism); and of the contradictory impulses emerging from various combinations of such factors’.

²⁴⁵ Trigg (S.). “*Medievalism and convergence culture: Researching the Middle Ages for fiction and film*” In: *Parergon* 25, (2008), p. 115.

In dit hoofdstuk worden de geselecteerde auteurs en de resultaten van het bronnenonderzoek (de geselecteerde romans) gepresenteerd. Hierbij staan twee deelvragen centraal: ‘Worden de mythes omtrent Eleonora van Aquitanië vandaag de dag nog steeds opgenomen in romans? Hoe luiden die mythes in de verhaallijnen van hedendaagse fictie werken?’.

1.1 De auteurs

1.1.1 Jean Plaidy

De eerste auteur is zelf reeds een interessant personage. *Jean Plaidy* is namelijk één van de vele pseudoniemen van de Engelse auteur Eleanor Hibbert (1906-1993). Om verwarring te vermijden wordt doorheen de volledige verhandeling geopteerd om te verwijzen naar de auteur met haar pseudoniem, Jean Plaidy. Over het persoonlijke leven van de vrouw is weinig met zekerheid geweten. Wat wel zeker is, is het feit dat Plaidy in de loop van de twintigste eeuw één van de meest prominente auteurs van historische fictie was. Het was haar persoonlijke keuze om per genre een andere naam te hanteren.²⁴⁶ Het pseudoniem *Jean Plaidy* werd vanaf 1949 gebruikt als de schrijfster van fictieve verhalen over Europese dynastieën en zal uiteindelijk eenennegentig keer gehanteerd worden door de auteur.²⁴⁷

De auteur kan een product van haar eigen tijd genoemd worden. Jean Plaidy staat bij het grote publiek gekend als een uitstekend verteller, met oog voor historische details en zeer sterke vrouwelijke karakters. Die vrouwen omschreef ze zelf als: ‘Women of integrity and strong character who were struggling for liberation, fighting for their own survival’.²⁴⁸ Eén van die vrouwelijke figuren in de boeken van Plaidy is Eleonora van Aquitanië. Het huis Plantagenet fungeert als protagonisten voor de gelijknamige saga.²⁴⁹ Eleonora van Aquitanië maakt deel uit van de verhaallijnen van het eerste boek *The Plantagenet Prelude* (1976) en het tweede boek *The Revolt of the Eaglets* (1977). Daarnaast is ze als koningin

---

²⁴⁶ Enkele andere pseudoniemen van Jean Plaidy: Victoria Holt (gotische romans) en Philippa Carr (familiesaga’s).

²⁴⁷ Er verschenen ook vier non-fictie boeken over het pseudoniem *Jean Plaidy* (*A Triptych of Poisoners* (1958), *The Rise* (1959), *The Growth* (1960) en *The End* (1961)).

²⁴⁸ Lambert (B.). ‘*Eleanor Hibbert, novelist known as Victoria Holt and Jean Plaidy*’, In: < <http://www.nytimes.com/1993/01/21/books/eleanor-hibbert-novelist-known-as-victoria-holt-and-jean-plaidy.html> >, geraadpleegd op 25 februari 2016

²⁴⁹ Het huis van de Plantagenet was een koninklijke dynastie die van 1154 tot 1485 over Engeland regeerde. De eerste koning was Hendrik II, de tweede echtgenoot van Eleonora van Aquitanië. De dynastie behoudt zijn macht over de troon tot de regering van Hendrik VI. Door de Rozenoorlog, een burgeroorlog tussen twee takken van het Huis van Plantagenet, komt er een einde aan hun bestuur.

van Engeland ook één van de centrale figuren in de serie die Plaidy schreef omtrent de Engelse vorstinnen. Het vijfde boek, *The Courts of Love* (1987), is aan haar gewijd.

In haar boeken ondersteunt de auteur haar lezers aan de hand van een inhoudstafel en genealogische kaarten.²⁵⁰ Opvallend, in vergelijking met de andere auteurs die opgenomen zijn in deze scriptie, is het feit dat Plaidy minder gebruik maakt van tijdsaanduidingen in haar boeken. Of dit een bewuste persoonlijke keuze was of aangegeven werd door de toenmalige academische stand van zaken omtrent de datering van enkele gebeurtenissen in Eleonora's leven kan niet met zekerheid gesteld worden.

1.1.1.1 De Plantagenet saga

The Plantagenet Prelude (1976)

De Plantagenet saga gaat van start met *The Plantagenet Prelude*. De focus van het boek ligt voornamelijk op de mannen in Eleonora's leven. Zo zorgt Jean Plaidy ervoor dat haar lezers een duidelijker beeld krijgen van de man die Lodewijk VII van Frankrijk was. Ze schetst ook een intiemer beeld van Hendrik, hertog van Normandië en later koning van Engeland. De auteur portretteert Eleonora als een vrouw die verzot is op liefde en alles in het werk stelt om het aanwezig te hebben in haar leven.

Het effectieve verhaal gaat van start wanneer de gezondheid van hertog Willem X van Aquitanië achteruit gaat. Op zijn sterfbed regelt de man zijn testament. Zijn erfgename, zijn tienerdochter Eleonora, vormt ongehuwd een gevaar voor het gebied. Willem stelt de veiligheid van zijn dochter voorop en belooft haar hand aan de toekomstige koning van Frankrijk, Lodewijk VII. Doorheen haar tienerjaren evolueert Eleonora naar een vastberaden vrouw met een sterke wil om Aquitanië zo goed als mogelijk te regeren. Maar haar leven zit vol verrassingen.

Samen krijgt het Franse koningspaar een eerste kind, Marie, in 1145. Kort na de geboorte van hun eerste dochter onderneemt het koppel een tweede kruistocht. Eleonora leidt een groep Amazones richting het oosten. Het wordt een bewogen reis waar de liefde en enkele escapades centraal staan in het leven van de koningin. Met haar huwelijk gaat het al snel bergaf. De paus treedt op als bemiddelaar tussen Lodewijk en Eleonora met een nieuwe zwangerschap als resultaat. Maar hun sprookje is kort na de geboorte van de tweede dochter, Alix, ten einde.

---

²⁵⁰ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. III : Kaart: *Genealogische kaart Plaidy* (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in fictie*. Bijlage 1)

Rond 1152 komt de familie Plantagenet in het leven van Eleonora. Zowel vader Godfried van Anjou als zijn zoon Hendrik verschijnen op de ‘liefdesradar’ van de Franse koningin. Eleonora en Hendrik huwen uiteindelijk en enkele weken na het huwelijk wordt het koppel koning en koningin van Engeland. Het wordt ook al gauw een zeer vruchtbaar huwelijk.

In het plot focust Plaidy zich op de relatie tussen Thomas Becket en Hendrik.²⁵¹ Wat eens een mooie vriendschap was, evolueert door de intriges en jaloezie aan het hof en bij clerici tot een hevig conflict tussen de staat en de kerk. Het betekent het einde van de goede band die de koning en Becket ooit deelden. Doorheen de jaren en na de geboorte van verscheidene kinderen is van de eens zo passionele relatie tussen Eleonora en Hendrik niets meer over. Hendrik stort zich in de armen van Rosamund Clifford, ‘de roos van de wereld’. Eleonora ziet alles met lede ogen aan. Ze komt tot de constatacie dat de enige echte manier om macht te hebben bij haar kinderen ligt. Na de dood van Becket laat Plaidy haar lezers stilstaan bij de vraag, ‘hoe moet het verder met Eleonora?’.

The Revolt of the Eaglets (1977)

In *The Revolt of the Eaglets* maakt Jean Plaidy gebruik van negentien hoofdstukken om een volgend verhaal te vertellen over het huis van de Plantagenet. Elk hoofdstuk handelt over een specifieke thematiek. Zo gaat hoofdstuk één bijvoorbeeld over het nieuws van de moord op Thomas Becket en hoofdstuk zes over de rebellerende kinderen van Hendrik II en Eleonora van Aquitanië.

Het tweede boek vangt aan wanneer Hendrik II van Engeland het nieuws verneemt van het martelaarschap van Thomas Becket. De beschuldigende vinger wordt onmiddellijk in de richting van de koning gewezen. Twee jaar na de feiten is de positie van Hendrik penibel. Hij heeft nog steeds heibel met de paus na zijn excommunicatie en krijgt een nieuwe vijand voorgeschoteld, zijn eigen vrouw Eleonora. De affaire van de man met Rosamund Clifford is de druppel die de emmer doet overlopen. Eleonora zoekt steun bij haar zonen en de Franse koning en tevens ex-man, Lodewijk VII. Allen zweren ze samen tegen Hendrik maar ook tegen elkaar. Plaidy vergelijkt Hendrik met een oude adelaar die alle moeite van de wereld kent om de rebellie van zijn eigen nest onder bedwang te krijgen.

---

²⁵¹ Thomas Becket: Zie Deel 1 *Een historiografie*

1.1.1.2 'The Queens of England' serie

The Courts of love (1987)

'When I look back over my long and tempestuous life, I can see that much of what happened to me – my triumphs and most of my misfortunes – was due to my passionate relationships with men. I was a woman who considered herself their equal – and in many ways their superior – but it seemed that I depended on them, while seeking to be the dominant partner – an attitude which could hardly be expected to bring about harmonious existence'.²⁵²

Het vijfde boek van haar *Queens of England Series* wijdt de auteur aan Eleonora van Aquitanië. Zoals blijkt uit het bovenstaande fragment krijgt Eleonora van Plaidy zelf het woord. Het werk werd geschreven in het ik-perspectief wat toch zorgt voor een bijzonder persoonlijk aanvoelen van de protagonist. Als kleindochter van Willem IX van Aquitanië, bijgenaamd de troubadour, verbleef ze aan het Aquitaanse hof. Daar werd ze opgevoed met de traditie van de hoofse liefde en de troubadourscultuur. De roman start met bizarre relatie die Eleonora en haar zus Petronella hebben met hun vader. Na de dood van haar vader erft Eleonora Aquitanië en niet veel later huwt ze met de Franse troonopvolger, Lodewijk VII. Om even te ontsnappen aan de verveling in haar leven vergezelt Eleonora haar man op kruistocht naar het oosten. Het wordt een zeer uitputtende, leerrijke en avontuurlijke reis.

Na haar scheiding van Lodewijk gaat Eleonora in op haar aantrekking tot Hendrik van Anjou en het idee van de Engelse kroon. Uit de passionele relatie van het echtpaar volgen meerdere kinderen. Maar al gauw zit er een haar in de boter bij het koppel. Thomas Becket, vriend en vertrouweling van Hendrik, zorgt voor spanningen tussen het koningspaar. Maar ook de affaire van de koning met Rosamund Clifford drijft Eleonora en Hendrik II uitelkaar. Rosamund krijgt zelf twee bastaardkinderen van Hendrik. Doorheen het verhaal is de koningin constant opzoek naar de hoofse liefde uit haar jeugd, maar naarmate ze ouder ontsnapt het haar vaker.

Eleonora blaakt nog van ambitie en zal om haar doelen in Aquitanië te behalen de hulp van haar drie zonen, Hendrik de Jongere, Richard en Godfried, inschakelen. De affaire van Hendrik en Rosamund is hier dus niet de directe aanleiding van de rebellie. Het oproer leidt uiteindelijk wel tot de opsluiting van Eleonora voor een tiental jaren.

---

²⁵² Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 7.

Het boek eindigt met een round-up van het leven van Eleonora van Aquitanië. Haar leven als moeder, echtgenote en grootmoeder komen aan bod. Uiteindelijk zal de koningin maar twee kinderen hebben die haar overleven, respectievelijk Jan en Eleonora. Tevens beseft de koningin zelf dat ze heel leven op zoek is geweest naar liefde.²⁵³

1.1.2 Sharon Kay Penman

De Amerikaanse auteur Sharon K. Penman (1945- heden) is één van de gekendste hedendaagse schrijfsters van historische romans. Ze studeerde geschiedenis en recht en ging uiteindelijk eerst als advocate aan de slag. Reeds tijdens haar studententijd schrijft ze een vierhonderd pagina's lang werk over het leven van Richard III van Engeland (1452-1485). Het noodlot sloeg toe wanneer het manuscript van, *The Sunne in Splendour*, gestolen werd uit haar wagen. Na een vijftal jaar vond de auteur de moed terug om het werk over het einde van de Engelse Rozenoorlog (1455-1487) te herschrijven. Penman's fascinatie met de middeleeuwse periode wordt duidelijk wanneer haar volledige oeuvre in kaart wordt gebracht. Alle werken situeren zich namelijk binnen deze historische periode. Het bekendst is Sharon Penman als auteur van de Plantagenet serie. De eerste drie werken van die serie focussen zich specifiek op de Engelse koning Hendrik II, afstammend van het huis van Anjou, en zijn vrouw Eleonora van Aquitanië. Eleonora komt als personage ook aan bod in de mysteries omtrent Justin de Quincy.²⁵⁴ Deze boekenserie van Penman wordt buiten het gevoerde onderzoek gelaten omwille van zijn overlappende thematiek met de Plantagenet serie en het hoge fictie gehalte omtrent de avonturen van Justin de Quincy die de verhaallijnen overheersen. Hieronder volgt een korte uiteenzetting van Plantagenet serie.

---

²⁵³ Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 574: 'Looking back, I see that what I had always wanted was love. I had been born into the Courts of Love and all my life I had been trying to return to them – not as they had been in my grandfather's day but of my own making'.

²⁵⁴ Justin de Quincy mysteries:

- Penman (K.S.). *The Queen's man*. New York, Henry Holt, 1996, 306 p.
- Penman (K.S.). *Cruel as the Grave*. New York, Henry Holt, 1998, 272 p.
- Penman (K.S.). *Dragon's Liar*. New York, G.P. Putnam's Sons, 2003, 352 p.
- Penman (K.S.). *Prince of Darkness*. New York, G.P. Putnam's Sons, 2005, 336 p.

In 1193 treft Justin de Quincy een stervende man aan die een brief bij zich draagt voor Eleonora van Aquitanië omtrent de gevangename van haar zoon, de Engelse koning Richard. De koningin wil er graag achter komen of het ging om een politieke moord en wie de opdrachtgever was. Penman portretteert de Quincy als een twaalfde-eeuwse detective die zich voortbeweegt in de koninklijke kringen aan het hof van Eleonora van Aquitanië. Doorheen de serie komen steeds nieuwe avonturen op het pad van de man.

1.1.2.1 De Plantagenet serie

When christ and his saints slept (1995)

Het eerste boek uit de Plantagenet serie, *When christ and his saints slept*, zorgt voor de introductie van de Engelse Plantagenet dynastie. Wanneer in 1135 Hendrik I van Engeland overleed, wordt de nachtmerrie van de edelen realiteit. Gravin Mathilde van Anjou (ca. °1102-1167), dochter van Hendrik I van Engeland en Mathilde van Schotland, is als vrouw zijnde de enige erfgenaam van de koning. Mathilde dient een hevige en lange strijd aan te gaan met haar neef Stefan om haar aanspraak op de troon veilig te stellen.

Eleonora van Aquitanië komt aan bod in de marge van deze gebeurtenissen. Koningin Mathilde's zoon is immers Hendrik II van Engeland, de tweede echtgenoot van Eleonora.

Time and chance (2002)

'Continuing the epic story of Henry II, Europe's most powerful medieval king, and his beautiful and daring wife, Eleanor of Aquitaine – a tale of passionate struggle and murderous betrayal from the heart of the Middle Ages'.²⁵⁵

Deze flaptekst maakt de lezers warm voor het tweede boek van de trilogie. Het verhaal pikt in 1156 in op het leven van de Engelse koning Hendrik II en zijn vrouw Eleonora van Aquitanië. Het veilig stellen van de troon blijft een bekommernis voor het echtpaar. De oorlogen met de Welshmen en de eerste echtgenoot van Eleonora, de Franse koning Lodewijk VII, zorgen ervoor dat eender welke bondgenoot welkom zijn. In deze tumultueuze periode stelt Hendrik zijn vriend en vertrouweling Thomas Becket aan als aartsbisschop van Canterbury. Deze aanstelling zorgt voor een kloof tussen de vrienden en was bovendien niet naar de zin van Eleonora. De beslissing van Hendrik blijft nazinderen en ten einde raad zoekt de koning soelaas in de armen van een jonge vrouw, Rosamund Clifford. De wereld die het echtpaar samen opbouwde komt onder hevige druk te staan. *Time and Chance* behandelt een periode van vijftien jaar (1156-1171), een periode waarin Eleonora acht kinderen in dertien jaar baart en maar ook veel reist en optreedt als co-regent bij de afwezigheid van haar man.

De uitzonderlijke politieke situaties van de twaalfde eeuw worden door Penman nadrukkelijk belicht. Eleonora van Aquitanië fungeert in dit verhaal eerder als figuur naast de protagonist, Hendrik II van Engeland. Het boek kent zijn apotheose met de moord op Thomas Becket en Hendrik's confrontatie met de kerk. De situatie met geestelijke wereld kende een einde wanneer de koning zichzelf een verbanning naar Ierland oplegde.

---

²⁵⁵ Penman (S.K.). *Time and chance*. Londen, Penguin books, 2002, achterflap boek.

Devil's brood (2008)

De ontknopning van de trilogie komt er in 2008 met *Devil's brood*. Penman concentreert zich in het boek op de implosie van de familie van Hendrik II van Engeland en Eleonora van Aquitanië in 1173. De drie oudste zonen van het koningspaar, Hendrik de Jonge, Richard en Godfried, zweren samen tegen hun vader en gaan zelfs een stap verder door te verbroederen met zijn aartsvijand, koning Lodewijk van Frankrijk. De klap op de vuurpijl blijkt de deelname van Eleonora aan deze rebellie. Door de macht die uitgaat van de koninklijke dynastie hebben de familiale intriges enorme gevolgen.

Het laatste boek is niet alleen het verhaal van verraad, maar ook het verhaal van een koning die zorgde voor een opbouw van een waar imperium en bij wie persoonlijke ambities de bovenhand nemen. De kern van het verhaal blijft weliswaar de vraag hoe twee verliefde mensen uiteindelijk eindigen als bittere tegenstanders. Hoe kan het zo verkeren dat een man zijn eigen wederhelft opsluit. Het blijkt een moeilijke periode in het leven van de koningin te zijn. Onder andere haar opsluiting, de wiegendood van een kleinkind en de dood van een nichtje eisen hun tol van de vrouw.

De laatste fase van het stormachtige huwelijk van Hendrik en Eleonora tot Hendrik's dood in 1189 wordt tevens in het boek uit de doeken gedaan door Penman. De auteur hanteert doorheen de tekst verschillende vertelperspectieven, maar brengt structuur aan voor de lezers door middel van onder andere een karakterlijst, een geografische kaart en tussentitels waar locatie en datum vermeldt worden.²⁵⁶

Lionheart (2011)

Het laatste deel van de trilogie bleek uiteindelijk toch niet het eindpunt van de Plantagenet serie. Op haar website stelt Sharon K. Penman: 'The Angevins were not ready to go quietly into that good night'. In 2011 werd *Lionheart* gepubliceerd. Het vierde boek handelt over de kinderen van Eleonora van Aquitanië met Hendrik II. Na de dood van zijn vader wordt Richard tot koning van Engeland gekroond in 1189. Kort nadien vat hij de derde kruistocht aan. De tocht van Richard Leeuwenhart naar het Heilige Land en zijn ontmoeting met Saladin staan centraal, maar ook zijn zussen Johanna en Eleonora komen aan bod.²⁵⁷

---

²⁵⁶ Penman (S.K.). *Devil's brood*. New York, G.P. Putnam's sons, 2008, p. 3: "Chapter One: April 1172, Dyved, South Wales"; Kaart: *Geografische kaart* (Zie bijlagen hoofdstuk 4. Bijlage 4)

²⁵⁷ Lewis, 'The birth and childhood...' in: Parsons en Wheeler (eds.), *Eleanor of Aquitaine* p. 165; p. 182: Johanna Plantagenet (1165-1199) is de jongste dochter van Eleonora van Aquitanië en Hendrik II van Engeland. Tijdens haar leven werd ze, dankzij haar twee huwelijken, koningin van Sicilië en vervolgens gravin van Toulouse. Eleonora van Engeland (1162-1214) was eveneens een dochter van Eleonora van

(Groot)moeder Eleonora brengt tijd door met haar kleinkinderen en gaat op zoek naar geschikte huwelijkskandidaten voor hen. In het boek is de rol van Eleonora van secundaire aard. Ze komt meestal tevoorschijn in de verhalen om een gebeurtenis in het verleden te kaderen.

A King's Ransom (2014)

De serie kent momenteel zijn einde met het vijfde boek, *A King's Ransom*. Dit boek focust zich op de tweede levenshelft van Richard Leeuwenhart. Eleonora van Aquitanië neemt de rol van moeder en grootmoeder ter harte en observeert alles en iedereen in haar omgeving. Uiteindelijk komt Richard te overlijden met zijn moeder bij zich. Eleonora overleeft opnieuw een kind en dat blijkt toch z'n tol te eisen.

Waar Plaidy specifieke episodes en thema's uit het leven van Eleonora van Aquitanië belicht, komt de volledige koninklijke familie bij Penman aan bod als personages. De werken van Sharon Penman geven derhalve een vollediger beeld weer van in de gebeurtenissen aan het Engelse hof.

1.1.3 Ellen Jones

Een volgende geselecteerde auteur van twintigste-eeuwse historische fictie is de Amerikaanse Ellen Jones. Aanvankelijk schrijft ze enkel toneelstukken. Pas in 1991 maakt Jones haar debuut als auteur met de roman, *The Fatal Crown*, over het leven van de twaalfde-eeuwse Engelse prinses Mathilde. Deze roman was het beginpunt van een trilogie over drie opmerkelijke stichters van het Plantagenet rijk: Mathilde, Hendrik en Eleonora van Aquitanië. Hieronder volgt een korte uiteenzetting van de inhoud van haar romans.

Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine (1994)

De vijftienjarige Eleonora wordt na de dood van haar vader hertogin van Aquitanië. Haar toekomst is netjes vooraf vastgelegd. Een huwelijk met de Franse troonopvolger, Lodewijk de Jongere, is onvermijdelijk. Na twee maanden huwelijk bestijgen Eleonora en haar echtgenoot de Franse troon. Ellen Jones geeft in elk hoofdstuk een beschrijving van de locatie en het jaartal waarin we de gebeurtenis kunnen situeren. Zo wordt hun eerste dochter geboren in één hoofdstuk en trekken ze samen naar het oosten op kruistocht in een later hoofdstuk.

Aquitanië en Hendrik II van Engeland. Ze was gehuwd met Alfons VIII van Castilië en werd moeder van een twaalfal kinderen.

Uiteindelijk kruisen de wegen van Eleonora en Hendrik van Anjou. De koningin wordt hals over kop verliefd op de Engelse troonopvolger. Zo komt er aan haar vijftienjarige huwelijk met Lodewijk, ondanks de inspanningen van de paus, een einde. Niet veel later wordt het huwelijk tussen Eleonora en Hendrik voltrokken en bestijgt het paar de Engelse troon. Hun relatie kan op z'n minst beschreven worden als passioneel en turbulent. De gekroonde hoofden worden geportretteerd met een sterk karakter. In combinatie met hun verschillende culturele achtergrond zorgt dit af en toe voor spanningen. Gevoelens van aantrekking en afkeer wisselen elkaar af, met reeds zes kinderen tot gevolg. Het boek eindigt in 1162, 'to be continued...' zoals Jones stelt.

Ellen Jones introduceert ook enkele opmerkelijke personages in haar boek die niet opduiken in andere romans. Bijvoorbeeld de hoer Ykenia, Bellebelle genoemd, doet haar intrede en speelt een voorname rol. In de auteursnota verduidelijkt Jones dit personage.²⁵⁸ Ellen Jones is de enige auteur (in dit onderzoek) die zo'n niet-historisch personage een belangrijke rol toebedeeld in de verhaallijnen van haar roman.

Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine (2013)

Het zou uiteindelijk bijna twintig jaar duren voor de eerste roman van Jones navolging krijgt. Zoals de titel reeds prijs geeft, *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*, handelt deze tweede roman van Ellen Jones over de beproevingen in het leven van Eleonora van Aquitanië. Het verhaal vangt aan in 1162 op het moment dat Thomas Becket benoemd wordt tot aartsbisschop van Canterbury. De koningin lijkt tevreden te zijn met het verdwijnen van haar rivaal uit de hofhouding van haar man. In de jaren daarop breekt Eleonora zich het hoofd over allerlei problemen zoals een oploeiende rebellie in Aquitanië en het feit dat Becket kind aan huis wordt aan het Franse hof. Daarnaast brengt ze veel tijd door met haar kinderen en gaat ze om met het gemis van haar twee oudste dochters, Marie en Alix.

Naast de levensloop van Eleonora van Aquitanië schenkt Jones ook aandacht aan het leven van koning Hendrik en zijn minnares Rosamund. Ze rapporteert zowel over de tijd die het liefdespaar samen doorbrengt als over hun individuele avonturen. Maar het spel van haat

---

²⁵⁸ Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, author's note on the character of Bellebelle: 'At about the time that Eleanor gave birth to her first son, William, a son had been born to an English woman of the streets, called Ykenia. [...] It is also a matter of record that early in Henry's reign Eleanor accepted the boy into her own household. No reason is given. [...] There has been speculation that "Bellebelle" was the king's mistress. [...] Speculation regarding a whore/mistress whose son was raised in the royal household, coupled with a set of laws regulating the notorious Bankside brothels, resulted in the fictional character of Bellebelle'.

en liefde dat speelt tussen het koningspaar is niet te overzien in de roman. Jones hanteert die spanning als rode draad doorheen de verscheidene hoofdstukken. Maar ook het optreden van Eleonora als diplomate, als oprichtster van een hof van hoofse liefde en als strategisch koppelaarster van haar kinderen worden in *Gilded Cages* verwerkt.

In 1172 wordt Becket vermoord en verdwijnt de man definitief uit het leven van de koningin. Het blijft een hevige periode voor de vorstin. In 1173 rebelleren de zonen van het koningspaar tegen hun vader. De rol van de Eleonora in deze gebeurtenis blijkt een groot vraagteken te zijn voor de lezer. Hoe dan ook eindigt de rebellie op een negatieve manier voor Eleonora. Ze wordt opgesloten en zal dat uiteindelijk blijven tot na de dood van Hendrik II in 1189.

In 1176 wordt haar liefdesrivale Rosamund door vergiftiging vermoord. De beschuldigende vinger wordt onmiddellijk naar Eleonora van Aquitanië gewezen ondanks haar afwezigheid op de plaatsdelict. Ellen Jones vertelt hoe Eleonora's dagen gevuld zijn in de daaropvolgende jaren. Er wordt eveneens een round-up gemaakt van de andere personages. Het verhaal eindigt in juli 1189 na de dood van koning Hendrik II. Er breekt een nieuwe levensfase aan voor de koningin die voordien maar liefst zestien jaar als gevangene leefde. Jones licht haar lezers nadien nog kort in over de volgende vijftien jaar in het leven van Eleonora van Aquitanië en over de voor haar onoverzienbare invloed die de vrouw had in het Aquitanië en Engeland van de twaalfde eeuw.

In vergelijking met de andere auteurs gaat Ellen Jones zeer gedetailleerd in op de levensloop van de verschillende personages in haar verhaallijnen. Opmerkelijk hierbij is het feit dat ze ook een niet-historische personage zo'n prominente plaats geeft in het verhaal. In tegenstelling tot de andere auteurs speelt Jones sterker in op de verbeeldingskracht van haar lezers. Zo blijft het onduidelijk of Eleonora al dan niet een rol speelde in de dood van Rosamund Clifford.

1.1.4 Elizabeth Chadwick

Elizabeth Chadwick (1957-heden) is een Engelse auteur van historische fictie en tevens historica. De auteur presenteert haarzelf als geboren verhaalvertelster te zijn met enorme

passie voor de middeleeuwse periode.²⁵⁹ In het bijzonder houdt Chadwick zich bezig met historisch onderzoek naar de Anglo-Normandische families Marshal en Bigod.

In 2011 krijgt de auteur de mogelijkheid van haar uitgeverij om een trilogie te wijden aan Eleonora van Aquitanië. In 2013 stelt Chadwick in het artikel *Eleanor of Aquitaine and the brother who never was* het volgende: ‘I had long wanted to write the story of Eleanor of Aquitaine as I felt that despite numerous biographies and novels about her, there was still plenty to be said that had been overlooked [...]’.²⁶⁰

De eerste twee delen van de trilogie laten niet lang op zich wachten. Het eerste boek, *The Summer Queen*, verscheen in 2013 en het tweede boek, *The Winter Crown*, een jaar later. Het derde en laatste deel, *The Autumn Throne*, wordt later dit jaar verwacht in de boekhandel en was dusdanig nog niet beschikbaar voor dit onderzoek. De trilogie is bij een vrij groot publiek populair wat resulteert in onder andere een fanpagina op Facebook waar de auteur en haar lezers bevindingen, opmerkingen en commentaar achterlaten.²⁶¹

Chadwick biedt haar lezers, net zoals Sharon Penman, een blik achter de schermen van haar schrijffproces via een blog.²⁶² Het ontstaansproces is er van begin tot eind terug te vinden. Zo ook de gehanteerde boeken voor haar eigen historisch onderzoek worden weergegeven.²⁶³ Elizabeth Chadwick wordt als auteur geprezen voor haar grondig historisch onderzoek:

Prof Evans (M.R.): ‘In the world of the arts, the Black Legend and the Golden Myth still hold sway, as seen in novels, such as Alison Weir's, which seek to portray both the scandalous, adulterous queen of legend and the powerful female ruler. Historians may shake their heads at the perpetuation of such myths, but many historical novelists such as Sharon Kay Penman and Elizabeth Chadwick are seeking to apply modern scholarship to their fiction, and consequently avoid the most egregious of the legends that surround Eleanor’.²⁶⁴

---

²⁵⁹ Chadwick (E.). ‘*About the author*’, In: < <http://elizabethchadwick.com/about-the-author> >, geraadpleegd op 28 februari 2016: ‘I was born a story teller. At the age of three, before I could read or write, I can remember opening my picture books at my favourite illustrations and making up new tales. Almost like Mary Poppins, I used to ‘climb’ inside the pictures and imagine myself a part of that world’

²⁶⁰ Chadwick (E.). ‘*Eleanor of Aquitaine and the brother who never was*’, In: < http://the-history-girls.blogspot.be/2013/03/eleanor-of-aquitaine-and-brother-who_24.html >, geraadpleegd op 5 maart 2016

²⁶¹ Facebookpagina: “*The Eleanor of Aquitaine trilogy by Elisabeth Chadwick*”

²⁶² <http://sharonkaypenman.com/blog/>, geraadpleegd op 10 februari 2016

²⁶³ Blog: “*Living the history Elisabeth Chadwick*”

²⁶⁴ <http://elizabethchadwick.com/the-winter-crown/>, geraadpleegd op 5 maart 2016

Haar boeken deelt Chadwick in chronologische hoofdstukken in per locatie, maand en jaartal van een bepaalde gebeurtenis in het leven van Eleonora van Aquitanië. Toch zet de auteur Eleonora's levensverhaal ietwat naar haar hand door bijvoorbeeld bepaalde specifieke namen te hanteren. Zo opteert Elizabeth Chadwick ervoor om Eleonora in beide boeken te benoemen met de verfransing van haar naam, Alienor.²⁶⁵ Naar Hendrik de Jongere, de tweede zoon van Eleonora en Hendrik II, wordt verwezen met de naam Harry en hun dochter Eleonora wordt Alie genoemd.

Om het levensverhaal van Eleonora van Aquitanië te kunnen vertellen in een trilogie deelt de auteur haar leven als volgt in: het eerste boek behandelt het huwelijk met Lodewijk VII, het tweede boek gaat in op haar huwelijk met Hendrik II en het derde boek focust zich op haar rol als regent en koningin-moeder na de dood van Hendrik II. Eleonora extra in de schijnwerpers plaatsen was een zeer bewuste keuze van Elizabeth Chadwick: 'I want the novels to be as much about Eleanor as about her husbands, even though her second one constantly tries to steal the limelight, even as he stole from Alienor in the 12th century. 'Tries' in the operative word. I'm not going to let him get away with it. He has got away with far too much for too long as it is'.²⁶⁶

The Summer Queen (2013)

Het eerste boek in de Eleonora trilogie is *The Summer Queen*. Het vertelt het levensverhaal van Eleonora van Aquitanië vanaf de tweede kruistocht naar het Oosten tot aan haar scheiding met Lodewijk VII van Frankrijk. Chadwick beschrijft Eleonora als een jongedame die als erfgenaam van het rijke Aquitanië kan uitkijken naar een mooie toekomst. Haar zorgeloze jeugd komt echter abrupt ten einde wanneer haar vader, Willem X, plotseling komt te overlijden in de zomer van 1137. De jonge vrouw komt onder zware druk te staan en wordt naar Parijs gestuurd om er te trouwen met de Franse troonopvolger, prins Lodewijk VII. Amper bekomen van de vele gebeurtenissen laat haar schoonvader het leven. Eleonora en Lodewijk worden het nieuwe Franse koningspaar.

Op een leeftijd van slechts dertien jaar liet ze dusdanig haar gekende leven achter en moest ze zich noodgedwongen aanpassen aan het complexe en zeer levendige Franse hofleven.

---

²⁶⁵ Chadwick (E.). *The winter crown*. Londen, Sphere, 2014, note for readers: 'I have called Eleanor 'Alienor' in the body of the novel, rather than Eleanor, because Alienor is what she would have called herself and it is how her name appears in her charters and in the Anglo-Norman texts where she is mentioned. I felt it was fitting to give her that recognition'.

²⁶⁶ Lee (R.). 'Elizabeth Chadwick on Eleanor of Aquitaine and how to push Henry II out of the limelight', In: < <https://historicalnovelsociety.org/elizabeth-chadwick-on-eleanor-of-aquitaine-and-how-to-push-henry-ii-out-of-the-limelight/> >, geraadpleegd op 1 maart 2016

Ook het uitgestippelde leven van Lodewijk sloeg een andere weg in. Voorbestemd voor een geestelijk leven wordt de prins na de dood van z'n oudere broer plots troonsopvolger. Die vrome devotie lijken de vertrouwelingen van Lodewijk in te schakelen om hem te beïnvloeden. Zo ook wordt gepoogd Eleonora volledig buitenspel te zetten op politiek vlak. Ze schilderen haar af als een kwade verleidster die hoogstpersoonlijk door de duivel werd gezonden om Lodewijk te verleiden tot zonde. Chadwick schetst in het boek de persoonlijke evolutie die Lodewijk doormaakt doorheen hun huwelijk. Zo maakt hij de transitie door van een verliefde jongeman naar een beledigende man van middelbare leeftijd die de schuld in Eleonora's schoenen schuift voor het baren van enkel vrouwelijke nakomelingen. Eleonora daarentegen stelt dag na dag en jaar na jaar alles in het werk om haar huwelijk te doen slagen. Zij krijgt het steeds moeilijker te verduren, zowel emotioneel als fysiek. De emoties, pijn en angst van de koningin worden door de auteur gedetailleerd beschreven. Tijdens de kruistocht die het echtpaar samen onderneemt lopen de spanning hoog op. Uiteindelijk stemt Lodewijk in met een nietigverklaring en wint Eleonora haar vrijheid deels terug.

Die vrijheid is niet evident omdragen voor een rijke en nog steeds vruchtbare vrouw. Er blijken heel wat kappers op de kust te zijn en Eleonora ontsnapt aan enkele vermeende kidnappelingen. Om haar positie veilig te stellen en de rust in haar leven terug te laten keren beslist ze een nieuwe geschikte huwelijkskandidaat te zoeken. Ze komt uit bij Hendrik van Anjou, erfgenaam van de Engelse troon.

Naast het verhaal van de protagonist kent het boek een tweede verhaallijn. Petronella, de zus van Eleonora (ca. °1125-1153), en haar man Roeland I van Vermandois (ca. °1085-1152) kennen ook een boeiend liefdesverhaal. Roeland, ook gekend als Roeland de Dappere, had zijn eerste vrouw Eleonora van Blois verstoten voor Petronella. Uit angst hetzelfde lot tegemoet te gaan als haar voorgangster laat een jaloerse Petronella hun relatie bijna uitmonden in moord. De mentale gezondheid van 'de zus van' staat centraal in deze verhaallijn.

The Winter Crown (2014)

Het tweede boek van de trilogie gaat van start vanaf 1154. De twee jaar tussen het huwelijk van Eleonora van Aquitanië met Hendrik II van Engeland (mei 1152) en de bestijging van de Engelse troon door het echtpaar (december 1154) wordt achterwege gelaten door Chadwick. Bij de aanvang van het boek wordt Eleonora, opnieuw Alienor genaamd in het

boek, getrouwd tot koningin van Engeland in de abdij van Westminster. De titel van het boek is dan ook ontleend aan deze gebeurtenis.

Eleonora heeft in die periode reeds hun eerste zoon, Willem, gebaard en was zwanger van hun tweede kind, Mathilde. Aan de voornaamste verplichting van een koningin, het zorgen voor mannelijke erfgenamen, had ze in tegenstelling tot in haar huwelijk met Lodewijk voldaan. Naast haar moederlijke taken vervult Eleonora ook even de taak van waarnemend heerser wanneer koning Hendrik ten strijde trekt op het continent.

Desondanks de voorspoed in het huwelijk groeit de rivaliteit, het wantrouwen en behoedzaamheid tussen Eleonora en Hendrik. Het huwelijk wordt door de auteur getypeerd als één vol lust maar zonder vertrouwen. De tien jaar jongere Hendrik is rusteloos en houdt geen blad voor de mond door onder andere mee te delen dat hij niet door een vrouw overheerst zal worden. Doorheen de jaren wordt het huwelijk gezegend met verscheidene kinderen en staat het leven van Eleonora voornamelijk in teken van het moederschap en haar zwangerschappen. Maar ze ondervindt ook moeilijkheden. Zo moet de koningin het verlies van haar eerste zoon Willem verwerken, komt haar huwelijk onder druk te staan door de aanhoudende conflicten met haar echtgenoot over Thomas Becket en moet ze omgaan met het feit dat hij haar politiek buitenspel zet.

De vraag wie haar zal opvolgen in Aquitanië blijft haar voornaamste bezorgdheid. Niet alleen 'als echte moederkloek', maar ook als pienter politica waren de huwelijken van haar kinderen cruciaal voor de koninklijke familie in politiek inzicht. Toch blijft de koningin zich slecht in haar vel voelen. Wanneer aan het licht komt dat Hendrik een nieuwe, zeer jonge minnares heeft, is het hek van de dam. Eleonora roept de hulp in van haar zonen. Deze jonge, ambitieuze en ontevreden mannen konden de alleenheerschappij van hun vader allerm minst smaken. Eleonora raakt betrokken in de familierbellie tegen haar echtgenoot en wordt geconfronteerd met de desastreuze gevolgen van het voorval. Ze wordt gevangen genomen en opgesloten. Eleonora beseft heel goed dat Hendrik daar nodig heeft, maar de vraag blijft of hij dat ook beseft. *The Winter Crown* eindigt in 1174 wanneer de gevangen genomen koningin van Frankrijk naar Engeland vaart om de eindstrijd met Hendrik aan te gaan. Het lot dat haar daar te wachten staat is weggelegd voor het derde en laatste boek, *The Autumn Throne*.

Naast het intrigerende verhaal van Eleonora en Hendrik beschrijft de auteur doorheen het boek ook de bijzondere vriendschap van de koningin met Isabella de Warenne, de hertogin van Surrey.²⁶⁷ Zussen door het huwelijk delen ze lief en leed met elkaar alhoewel de band verscheidene keren onder druk komt te staan door de ambities en beslissingen van Hendrik II.

The Autumn Throne (2016)

Elizabeth Chadwick prikkelt haar lezers door ze een voorsmaakje te gunnen van het derde en laatste deel van de trilogie, *The Autumn Throne*. Dit doet ze op het einde van *The Winter Crown*. In de eerste hoofdstukken van het nieuwe boek reist Eleonora terug naar het kasteel van Winchester. Ze wordt er herenigd met haar kinderen en hartsvriendin Isabella. De koningin lijkt nog geen haar veranderd te zijn en wil onmiddellijk uitvissen wat Hendrik van plan is. Volgens haar is zijn levensplan immers een non van haar maken en ‘haar’ Aquitanië ontnemen. Algauw bevinden Eleonora en Isabella zich in een woordenwisseling en komt Eleonora tot de constantie dat ze enkel op zichzelf kan vertrouwen.

1.1.5 Alison Weir

De Britse auteur Alison Weir (1951-heden) schrijft zowel historische fictie als non-fictie. De meeste van haar werken handelen over de Engelse koninklijke familie. In 1999 publiceert Weir de biografie *Eleanor of Aquitaine: By the Wrath of God, Queen of England* over het leven van de koningin. De hoofdrol van haar laatste fictionele werk is ook weggelegd voor Eleonora van Aquitanië. *The Captive Queen – A novel of Eleanor of Aquitaine* verscheen in 2010.

The Captive Queen – A novel of Eleanor of Aquitaine (2010)

De auteur pikt in op het leven van Eleonora van Aquitanië net voor haar ontmoeting en huwelijk met Hendrik II van Engeland. Het eerste deel van de roman focust zich op de periode tussen 1151 en 1154. Het afscheid van haar dochters Marie en Alice, het huwelijk met Hendrik en de bestijging van de Engelse troon staan hier centraal. Weir maakt af en

---

²⁶⁷ Isabella de Warennes (ca. °1130-1203) huwde op zeer jonge leeftijd met Willem I van Boulogne wiens vader koning Stefanus van Engeland was. Stefanus was de voorganger van Hendrik II. In 1153 verliest Willem diens rechten op de troon en komt enige tijd later om het leven tijdens de terugtrekking uit Toulouse. Als jonge, begeerlijke weduwe ligt Isabella goed in de markt en zal uiteindelijk hertrouwen met de halfbroer van Hendrik II, Hamelin (graaf van Touraine). Het echtpaar krijgt samen drie dochters en één zoon.

toe gebruik van Franse woorden in haar verhaal om de link met het Franse hof te benadrukken.²⁶⁸

In het tweede hoofdstuk, de periode tussen 1155 en 1171, staat de turbulente relatie van Eleonora met Thomas Becket centraal. De koningin ziet de priester als een bedreiging voor haar liefde en macht. Maar ook andere obstakels zoals het verlies van haar zoontje, Willem, en het opduiken van een liefdesrivale, Rosamund Clifford, zorgen voor de nodige drama.

Weir wijdt één hoofdstuk aan de woelige periode tussen 1172 en 1173. De zonen van Eleonora en Hendrik keren zich tegen hun vader met de steun van hun moeder. De uitkomst van de rebellie is nefast voor de koningin. Ze wordt gevangen genomen en leeft opgesloten van 1173 tot en met 1183. Na de dood van haar zoon Hendrik verkrijgt ze ietwat meer bewegingsvrijheid. Haar leven als de gevangene van haar echtgenoot wordt besproken in het vierde hoofdstuk.

Na de dood van Hendrik, in 1189, herrijst Eleonora zowaar. Ze maakt deel uit van de hofhouding van haar zoon Richard en staat haar zoon met raad en daad bij. Ze sterft uiteindelijk in de Franse abdij van Fontevraud in 1204.

In tegenstelling tot de andere romanciers schreef Weir voorafgaand aan dit fictieve werk een biografie omtrent Eleonora van Aquitanië (*zie supra*). Zeer opmerkelijk is het feit dat de auteur verscheidene mythes omtrent Eleonora toch opneemt in haar werk ondanks haar voorkennis. Zo stapt Weir bewust niet af van het eeuwenoude geportretteerde beeld van de koningin (*zie infra*).

1.1.6 Mark Richard Beaulieu

De Amerikaanse auteur Mark R. Beaulieu komt in 1971 in contact met het werk *The Art of Courtly Love* van Andreas Capellanus en raakt geïntrigeerd door de leefwereld van Eleonora van Aquitanië. Uiteindelijk zal het toch nog een twintigtal jaar duren voor hij iets doet met zijn fascinatie voor de vrouw. Die fascinatie beschrijft Beaulieu als volgt tijdens onze elektronische correspondentie:

‘Eleanor of Aquitaine is an amazing role model for women. She traveled the world unlike other monarchs. She used her wealth to change the world, championing the arts and

---

²⁶⁸ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 39: ‘à moi’ ; p. 43 ‘fleur-de-lis’.

developing a code for the art of love. Eleanor of Aquitaine is an amazing role model for women. She traveled the world unlike other monarchs. She used her wealth to change the world, championing the arts and developing a code for the art of love. [...] That love meant something deep to her. This was something we do not understand in today's sense of sex and love. Most interested in how she came to become herself. Everything she touched was of great interest - fashion, travel, trade, music, love-making in her style, her success as a grandparent. Her troubadours are amazing song-makers - especially reading them in old French Occitan. They seem to be born with her. Perhaps most interesting was how she was responsible for promoting all the aspects of romance we take for granted today - love letters, personal song, how to kiss, bathing, wearing stylish clothes, perfumes, fine cooking, giving gifts, etc. [...] I look at the idea of Eleanor's love sensibility in a totally unique way - foreign to modern sensibility. Hers is born of a human response to the disastrous Second Crusade that proved God did not exist for many. She rebuffed the loss asserting the pleasures of the world are worth pursuing, and choice in love partners can be guided by a standard. Love is sensual and desired and can be cultivated in a fine way beneficial to both partners - again using guidance of friendship and character'.²⁶⁹

Reeds veertien jaar is de auteur bezig met ontwikkeling van deze boeken en baseert zich hiervoor voornamelijk op de resultaten van de laatst verschenen academische onderzoeken.²⁷⁰ Beaulieu probeert een beeld te schetsen van de persoonlijke ontwikkeling van Eleonora van Aquitanië, van hoe de 'Eleonora Code' gecreëerd werd. Daarnaast tracht hij met de boekenserie de rijke wereld rondom van de vrouw te recreëren.

De 'Eleonora Code' van Mark R. Beaulieu bestaat uit zes boeken die het leven van Eleonora van Aquitanië uit de doeken doen. De eerste vier boeken verschenen reeds in de handel.²⁷¹ Elk boek focust op een andere fase in het ontwikkelingsproces van de vrouw waarbij het ontstaan van Eleonora's code als rode draad fungeert.²⁷² Naast de zogenaamde 'Eleonora Code' hanteert de auteur tevens enkele vaste elementen om de lezer te

---

²⁶⁹ Beaulieu (M.R.). "Re: Eleanor of Aquitaine." E-mail, 4 maart 2016

²⁷⁰ <http://www.eleanorofaquitaine.net/Eleanor.html>, geraadpleegd op 31 maart 2016

²⁷¹ *The Eleanor Code* bestaat uit volgende boeken:

Boek één: Eleanor of Aquitaine – The Young Life / Alienor
Boek twee: Eleanor of Aquitaine – The Journey East / Helienordis
Boek drie: Eleanor of Aquitaine – The Voyage West / Al'nor
Boek vier: Eleanor of Aquitaine – The Generation / Elanor
Boek vijf: Eleanor of Aquitaine – Love & Rebellion / Elle
Boek zes: Eleanor of Aquitaine – The Legacy / Eleanor

²⁷² Dit concept (een uitvinding van M. Beaulieu) wordt binnen de context van de mythes toegelicht (*zie infra*).

ondersteunen tijdens het lezen van de boeken. Zo duiken volgende onderdelen consequent op: een inhoudstafel, hoofdstukken afgebakend aan de hand van tijdsperiodes, geografische en genealogische kaarten en een lijst van voornaamste karakters met bijhorende rolbeschrijving.²⁷³ Beaulieu vestigt de aandacht van de lezer soms zelf op elementen door ze schuin of vet te laten verschijnen in de tekst.²⁷⁴

Eleanor of Aquitaine – The Young Life (2012)

Het eerste boek uit de zesdelige reeks handelt over het leven van de jonge Eleonora. Beaulieu vangt zijn verhaal aan in 1130 wanneer Eleonora van Aquitanië zes à zeven jaar is. Ze kent een zorgeloze jeugd in de schaduw van haar jongere broer en spendeert haar tijd samen met haar zus, Petronella - Aelith, en beste vriendin, Amira. Eleonora blijkt een nieuwsgierige jongedame te zijn. Wanneer ze ontdekt dat de vader van een vriend onschuldig in een kerker wordt opgesloten gaat het verhaal echt van start. Algauw wordt ze het hof gemaakt door Mathieu van Aquitanië en blijkt ze zelf voortdurende op zoek te zijn naar affectie en liefde. Het verlies van haar moeder, Aenor, en broer, Aigret – kleine Willem, op zeer jonge leeftijd blijken een grote invloed te hebben op haar. Als in 1137 ook haar vader overlijdt, lijkt het lot van Eleonora's liefdesleven reeds vastgelegd te zijn. Lodewijk de Jongere werd door haar vader eerder al aangeduid als de huwelijkskandidaat bij uitstek in het belang van Aquitanië. Op 25 juli van dat zelfde jaar huwt Eleonora met Lodewijk en zo wordt iets later koningin van Frankrijk na de dood van haar schoonvader. Het eerste deel van de serie eindigt wanneer de dertienjarige Eleonora vurig verlangend wacht op een hereniging met haar echtgenoot.

Eleanor of Aquitaine – The Journey East (2012)

1138, Eleonora bevindt zich na haar huwelijk met Lodewijk aan het Franse hof. De verhuis van het Aquitaanse hof naar het Franse hof gaat gepaard met een aanpassingsperiode voor de jonge vrouw. Zeker wanneer ze een miskraam dient te verwerken. Gelukkig wordt Eleonora nog steeds bijgestaan door haar vriendin en kamermeisje, Amira, en zus Petronella. Algauw vertonen zich de eerste barsten zich in het huwelijk van het koningspaar. Lodewijk kent een jaloers kantje en lijkt zijn echtgenote te willen bezitten.

---

²⁷³ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 8: Kaart: *Genealogische kaart (Zie bijlagen Eleonora van Aquitanië in fictie. Bijlage 2)*

Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 11: Kaart: *River Thames 1166 (Zie bijlagen Eleonora van Aquitanië in fictie. Bijlage 3)*

²⁷⁴ Een voorbeeld van een schuin gedrukt stuk tekst: Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The young life*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 14: ‘ [...] My stone woman, gone? Hmm, more room ... mother. Nice’

Eleonora zoekt haar eigen weg en probeert onder andere het Franse hof naar haar hand te zetten. In 1145 wordt de eerste dochter van Eleonora en Lodewijk, Marie, geboren. Na de geboorte waagt Eleonora zich meer en meer op politiek toneel en stelt alles in het werk om een tweede kruistocht voor te bereiden.

In 1147 is het dan zover en trekt het Franse echtpaar erop uit. Eleonora blijkt de leidster te zijn van vrouwen, troubadours, dansers, academici en hoveniers. Af en toe maakt de auteur gebruik van dialogen om situaties te verduidelijken vanuit het perspectief van de kruisvaarders. Ondanks het vele bidden van Lodewijk lijken Eleonora en haar echtgenoot steeds verder uit elkaar te groeien. Het blijkt voor de koningin wel een leerrijke reis te zijn. Zo leert ze bij over de Byzantijnse kijk op het westen, zag ze de Griekse cultuur, religieuze varianties en voorspoed. Maar het blijft niet enkel rozengeur en mannenschijn. Ook penibele militaire situaties, ziektes, gewonden en doden maken deel uit van de ervaring. Eleonora wordt zelf ook getroffen door een zware oorontsteking. De reis naar het oosten eindigt in 1148 wanneer de tocht naar het westen wordt ingezet.

Eleanor of Aquitaine – The Voyage West (2013)

Eleonora van Aquitanië komt aan in Antiochië, maar de tocht heeft reeds een tol geëist op de bijna dove vrouw. Beaulieu brengt de lezers dag per dag op de hoogte van de gebeurtenissen aan het hof van Eleonora's oom, Raymond. De bijzondere relatie van de koningin met de broer van haar vader en haar persoonlijke queeste naar hoe liefde zich in alle vrouwen voordoet staan hier centraal. Uiteindelijk zal Eleonora kort gekidnapt worden door strijders om zich vervolgens naar Jeruzalem te begeven. De vierentwintigjarige vrouw denkt steeds vaker aan een echtscheiding met Lodewijk. Hij lijkt te leven in het verleden terwijl zij de toekomst tegemoet wil gaan.

De aftocht van de kruistocht wordt ingezet in 1149. Het koningspaar vertrekt beiden op een andere boot met elk een eigen vaarroute. De lezers varen dag per dag mee op de boot van Eleonora en vernemen zo de zee avonturen van het gezelschap. Het zal uiteindelijk een lange, chaotische en uitputtende reis worden waar honger, dood en ziekte vooropstaan. In Calabrië (Italië) wordt Eleonora herenigd met Lodewijk. Door toedoen van de paus, die optreedt als bemiddelaar, bedrijven Eleonora en Lodewijk nogmaals de liefde. Hun tweede dochter, Alix, is het resultaat van deze georganiseerde vrijpartij. Na lange afwezigheid wordt Eleonora herenigd met haar dochter, Marie en zus Petronella. Het vergt enige tijd en inspanning van de koningin om de opgedane emoties en kwaaltjes van tijdens de kruistocht te verwerken.

Eleanor of Aquitaine – The Generation (2014)

In 1151 vangt het voorlopig laatste verschenen deel uit de serie aan. De naweeën van de kruistocht zijn nog steeds merkbaar en Eleonora lijkt ze te verwerken door de verhalen te vertellen aan anderen. Tijdens deze periode ontstaan de eerste contacten tussen de koningin en het huis van Anjou. Zowel vader Godfried als zoon Hendrik vallen voor de charmes van Eleonora. Maar ze blijft toch nog enige tijd samen met Lodewijk. Ze ondernemen zelfs samen een rondreis door Aquitanië. Na twee seizoenen komt dan toch de nietigverklaring van het huwelijk.

Er breekt een nieuwe fase aan in het leven van Eleonora van Aquitanië. Deze gaat van start in het boekin de periode tussen 1152 en 1168. Eleonora geniet van haar herwonnen vrijheid maar houdt Hendrik van Anjou in haar achterhoofd. In 1152 neemt de aantrekkingskracht de bovenhand en huwt de achtentwintigjarige Eleonora met de negentienjarige Hendrik. Uit de passionele relatie wordt al gauw de eerste zoon geboren, Willem. Eleonora houdt zich in deze periode ook bezig met het sluiten van overeenkomsten en het nalezen van charters. In 1154 bestijgt het echtpaar de Engelse troon en gaat Eleonora over het kanaal wonen.

Vanaf 1155 verschijnt Thomas Becket ten tonele. De man zal een bepalende rol gaan spelen in het huwelijk van Eleonora en Hendrik. Eleonora kent enige vrijheid wanneer Hendrik er op uit trekt in 1156 en zij England voor zichzelf krijgt. Haar geluk is echter van korte duur wanneer zoontje Willem komt te overlijden na een hevige koortsaanval. De opnieuw zwangere koningin doorstaat een moeilijke periode en gaat in Frankrijk rouwen. Eleonora baart achtereenvolgens Richard en Godfried, maar moet nadien opnieuw een miskraam verwerken. Het jaar 1161 is het eerste jaar waarin ze niet zwanger is sinds hun huwelijk in 1152. Thomas Becket en koningin Eleonora zijn zeer betrokken in elkaars leven. Dit wekt jaloezie op bij Hendrik. Na enige tijd valt Becket in ongenade bij de koning en vlucht weg van naar het continent. Dit tot ongenoegen van Eleonora die Thomas Becket ziet als een vaderfiguur voor haar kinderen. Beaulieu schetst dus een andere verstandhouding tussen Eleonora en Thomas Becket dan de andere romanciers in hun werken (*zie supra*).

Het jaar 1165 brengt een nieuwe episode in het leven van Eleonora. Rosamund Clifford, een jonge adellijke vrouw, wordt de nieuwe minnares van Hendrik. Door de opstapeling van omstandigheden groeien Eleonora en Hendrik steeds verder uitelkaar. In 1167 zet de koningin koers naar Normandië om naar Aquitanië door te reizen. Daar wil ze het

volledige Aquitaanse hof samen met haar kinderen restaureren. De afgelopen zestien jaar heeft Eleonora van Aquitanië een generatie gemaakt die veel teweeg zal brengen in de toekomst.

Eleanor of Aquitaine – Love & Rebellion (2016)

Het vijfde boek zal later dit jaar verschijnen. Aangezien Eleonora Hendrik niet in de hand krijgt, tracht ze haar kinderen vorm te geven. Zo hoopt ze alsnog ooit een rijk op te kunnen bouwen en de wereld te veranderen.

1.2 Onderzoekresultaten

1.2.1 Inleiding: Historische accuraatheid

Mensen met een bijzondere levenswandel lenen zich uitstekend als onderwerp van historische fictie. Eleonora van Aquitanië is geen uitzondering op die regel. Onder historische fictie wordt een fictief verhaal verstaan dat gebaseerd is op historische gebeurtenissen en/of personen die echt bestaan hebben. Enerzijds tracht de auteur het verleden zo objectief mogelijk te reconstrueren aan de hand van een voorstudie die in dienst staat van de effectieve productie van de vertelling. Anderzijds voegt de schrijver zijn of haar eigen verbeelding toe aan het verhaal om een coherent verhaal te bekomen. De mate waarin beide elementen opgenomen worden is van auteur tot auteur verschillend. Tot op heden wordt historische fictie niet gelijk gesteld aan populaire geschiedenis. Onder populaire geschiedenis verstaat men de resultaten van historisch onderzoek die in een algemeen-leesbare en soms onwetenschappelijke vorm gegoten worden. Zo wordt de geschiedenis op een vlot begrijpbare manier gepresenteerd aan een groot publiek. Eleonora van Aquitanië vinden we iets vaker terug in historische fictie dan in populaire geschiedenis. Sommige auteurs, binnen dit onderzoek bijvoorbeeld Alison Weir, overbruggen die scheiding. Zo schreef zij de roman, *Captive Queen*, in navolging van haar biografie over Eleonora's leven.²⁷⁵

Historisch onderzoek wordt als het ware gepopulariseerd. Historicus Jan Romein meent dat geschiedenis op zich reeds populair is in de zin dat het voor iedereen beschikbaar is.²⁷⁶ Een mening die ik persoonlijk niet deel aangezien hooguit een interpretatie van die

---

²⁷⁵ Weir (A.). *Eleanor of Aquitaine: by the wrath of God, queen of England*. Londen, Vintage, 2007, p. 225.; Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 483: '...., as I found when I was researching my biography of her in the 1970s and 1990s. It was while I was writing that book that I first conceived the idea of writing historical novels'

²⁷⁶ Romein (J.). *De Lage Landen bij de zee. Een geschiedenis van het Nederlandse volk*. Amsterdam, Querido, 1934, p. 468.

geschiedenis beschikbaar is voor een select aantal professionelen. Die interpretatie van de mythes van Eleonora van Aquitanië kent een vergelijkbare evolutie. Haar mythologisering en uiteindelijk popularisering zorgen ervoor dat ze van specialisatie subject voorbestemd voor vakgeleerden voortbeweegt naar een algemeenheid met een grotere lezersgroep als publiek. Romans zijn het informatiekanaal bij uitstek om deze evolutie te uiten.

Reeds in de achttiende eeuw duikt Eleonora van Aquitanië op in historische romans. In de tweede helft van de twintigste eeuw, het beginpunt van de vooropgestelde tijdsafbakening, stijgt de interesse in Eleonora's leven en persoonlijkheid. Die stijging kan gelinkt worden aan de opkomst van de Tweede Feministische golf (circa 1970) die ervoor zorgde dat vrouwengeschiedenis steeds vaker op de voorgrond tevoorschijn komt.²⁷⁷ Het zal daarentegen wel duren tot de laatste decennia van de twintigste eeuw vooraleer de studie van koninginnen met een officiële en/of leidende rol ten volle zal ontwikkelen. Het feit dat tussen 1900-1990 slechts drie volledige biografieën gewijd werden aan Eleonora van Aquitanië geeft dit fenomeen goed weer.²⁷⁸ Vanaf de jaren negentig van de twintigste eeuw steeg het aantal biografieën gestaag. Ondanks de stijgende populariteit stelt Evans in zijn onderzoek dat historische fictie nog steeds niet serieus genomen wordt als literair genre. De grote bijdrage van vrouwelijke auteurs aan het genre zorgde ervoor dat het tweemaal op een zijspoor van de academische en literaire wereld werd gezet.²⁷⁹ Ook binnen dit onderzoek is het opmerkelijk dat slechts één mannelijke auteur, Mark Richard Beaulieu, de voorselectie doorstond.

Uit het onderzoek van Michael Evans blijkt dat representaties van Eleonora aanwijzingen van zowel populaire als van academische geschiedenis bevatten. Hoewel romans hoofdzakelijk beogen te entertainen, geven ze ook (soms bewust) de didactische doeleinden van de auteurs weer. Op die manier worden hun veronderstellingen omtrent de leefwereld van Eleonora van Aquitanië indirect meegedeeld, stelt Evans.²⁸⁰ De voorstudie en dus de historische accuraatheid van elke auteur is verschillend. Via nota's en de bibliografie krijgt de lezer enige notie van de waarde die gehecht wordt aan correctheid en

---

²⁷⁷ <http://www.radicaalfeminisme.nl/html/boeken/geschvdrtoekomst/pdfgeschvdrtoek/totaleGesvdV.pdf>, geraadpleegd op 2 mei 2016

²⁷⁸ Biografieën omtrent Eleonora van Aquitanië tussen 1900-1990:

- 1) Walker (C.H.). *Eleanor of Aquitaine*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1950, 274 p.
- 2) Kelly (A.). *Eleanor of Aquitaine and her four kings*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1950, 448 p.
- 3) Pernoud (R.). *Aliénor d'Aquitaine*. Parijs, Albin Michel, 1965, 312 p.

²⁷⁹ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 135-136.

²⁸⁰ *Ibidem*, p. 125.

nauwkeurigheid van de opgenomen gebeurtenissen en/of personages. Alison Weir deelt haar lezers het volgende mee:

‘This novel is based on historical facts... Essentially, the nature of medieval biography, particularly of women, is the piecing together of fragments of information and making sense of them. [...] It came to me one day, as I realised I could go no further with one particular avenue of speculation, that the only way of filling those gaps would be to write a historical novel, because – as I then thought - a novelist does not have to work within the same constraints as a historian. [...] Of course, historical sources are subject to a wide variety of interpretations, but they are the only means we have of learning what happened centuries ago, and it is crucial that a historical novelist, just like a historian, uses them with integrity. Otherwise a novel must lack credibility’.²⁸¹

Weir benadrukt de verantwoordelijkheid die auteurs hebben om hun lezers in te lichten over het feit dat zij gaten in historisch onderzoek gaan opvullen naar hun eigen believen.²⁸² Auteur Sharon K. Penman voegt juist om die reden een auteursnota toe aan haar romans. Via die nota verkrijgt ze de mogelijkheid om de historische accuraatheid van haar schrijven te duiden.²⁸³ Hoe dan ook blijkt historische accuraatheid belangrijk te zijn voor hedendaagse schrijvers. Zo stelt Elizabeth Chadwick het volgende:

‘I work hard at the historical research and do my best not to defame the dead, and I try to portray my characters within the realms of historical likelihood and to stay true to their characters, inasmuch as we know them from primary sources’.²⁸⁴

Daar voegt Chadwick onmiddellijk aan toe dat ook zij soms afwijkt van de historische parameters en zodoende eigen interpretaties toevoegt aan de gebeurtenissen.²⁸⁵ Schrijvers kunnen zelfs nog verbaasd zijn over hun onderzoeksresultaten, wat er toch opwijst dat ook zij een bepaald verwachtingspatroon hebben voor de aanvang van hun onderzoek:

‘The novel is faithful to the actual people, places, and actions in the sequence of occurrence. No facts were ignored, rather the story was made to fit what is known. I can’t tell you how much grief went into rewriting what I thought was the story of a fifteen year

---

²⁸¹ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 483.

²⁸² *Ibidem*, p. 483: ‘There should always be a sound basis for writing anything that is controversial, and any significant departure from the historical record should be explained in an author’s note like this one’.

²⁸³ Penman (S.K.). *When christ and his saints slept*. Londen, Penguin books, 1994, p. 905: ‘I originally began including an Author’s Note in my books because the people led such extraordinary lives, filled with enough drama, tragedy, and eerie coincidence to put a Hollywood scriptwriter to shame, and I felt the need to verify the historical accuracy of the more improbable events’.

²⁸⁴ Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, p. 471.

²⁸⁵ *Ibidem*, p. 471: ‘However, this is a work of historical fiction and, within the parameters of integrity I set for myself, I have had the leeway to explore paths where historians might not choose to tread’.

old girl becoming a queen, only to find in recent research of improved authority that she was 13, likely born in 1124'.²⁸⁶

Mark Beaulieu bevestigt bestaande veronderstelling door Eleonora van Aquitanië te vergelijken met de opkomende waarden van een bepaalde periode.²⁸⁷ De auteurs zijn allen formeel omtrent hun historische accuraatheid. Ellen Jones vangt haar betoog als volgt aan:

'This story is a work of fiction set against the backdrop of actual events of history. The characters, with few exceptions, are real and have their place in history. Many of the incidents depicted actually occurred; others, based on rumor and legend, may or may not have occurred. [...] I have taken my own liberties with dates, locations, and the nature of various events'.²⁸⁸

Auteurs gaan ook ten rade bij elkaar en verkrijgen feedback over specifieke personages en gebeurtenissen. Zo bedankt Sharon K. Penman haar collega, romancier Elizabeth Chadwick onder andere voor haar assistentie omtrent de voorstelling van Fauvel, het paard van Richard Leeuwenhart.²⁸⁹ De enige geselecteerde auteur die geen gebruik maakt van een auteursnota is Jean Plaidy. Dit is mogelijks te verklaren aan de hand van haar eigen historische context waar dit minder gebruikelijk was. Een korte bibliografie vinden we wel telkens terug op de laatste pagina van haar boeken.

Niet alleen Plaidy deelt haar historische research mee aan de hand van een bibliografie. Uit de bibliografieën van de andere auteurs blijken de biografieën over Eleonora's leven van de hand van Amy Kelly, Régine Pernoud en Marion Meade het meest geraadpleegd te zijn.²⁹⁰ Jean Plaidy vormt een uitzondering daar het werk van Marion Meade nog niet gepubliceerd was tijdens Plaidy's actieve schrijfcarrière en deze auteur zich baseerde op een andere corpus van voorhanden zijnde werken.²⁹¹ Alle auteurs raadplegen primaire bronnen, maar focussen zich voornamelijk op die van secundaire aard. Jean Flori, Roy Owen, Alison Weir, Bull en Léglu en Ralph Turner zijn slechts enkele van de historici die

---

²⁸⁶ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The young life*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 311.

²⁸⁷ *Ibidem*, p. 313: 'Throughout history she has been somewhat of a blank canvas on which the emerging values of the time are splashed'.

²⁸⁸ Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, Author's note.

²⁸⁹ Penman (S.K.). *Lionheart*. New York, G.P. Putman's sons, 2011, p. 591.

²⁹⁰ Kelly (A.). *Eleanor of Aquitaine and her four kings*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1950, 448 p.; Pernoud (R.). *Aliénor d'Aquitaine*. Parijs, Albin Michel, 1965, 312 p.; Meade (M.). *Eleanor of Aquitaine. A biography*. Londen, Penguin Books, 1991, 416 p.

²⁹¹ Aliénor d'Aquitaine van Pernoud en Eleanor of Aquitaine and her four kings van Kelly maken wel deel uit van Plaidy's onderzoek.

worden geconsulteerd.²⁹² Naar gelang een auteur de nadruk legt op specifieke thema's worden extra bronnen toegevoegd aan de algemene werken omtrent Eleonora van Aquitanië. Elizabeth Chadwick is de eerste auteur die gebruik maakt van de recentste onderzoeksresultaten van Michael Evans bij de productie van haar romans.²⁹³

1.2.2 De mythe van de overspelige vrouw²⁹⁴

‘Une vraie garce, uniquement préoccupée par le pouvoir et le sexe’, mediëvist Jacques Le Goff wint er geen doekjes om.²⁹⁵ Eleonora van Aquitanië was een hoer op zoek naar macht en seks. Maar is dat ook het geschetste beeld van de koningin in hedendaagse romans?

Amoureuze affaires bij de vleet. Vandaag de dag staan bekende mensen voor minder op de cover van tijdschriften als *Dag Allemaal* of *Story*. Jean Plaidy draait in haar roman *The revolt of the eaglets* niet om de situatie heen en deelt haar lezers eenduidig mee hoe de vork in de steel zit: ‘... She took as her lovers her own uncle and a Saracen’.²⁹⁶ Hiermee slaat de auteur twee vliegen in één klap. ‘Eleanor was very fond of this uncle though not quite in the same way as she had been of that other uncle, Raymond Prince of Antioch who had been her lover...’.²⁹⁷, maar ook een Saraceen wist haar hart te veroveren. De geruchten van haar incestueuze relatie met Raymond van Antiochië verklaart Plaidy door de vele raakpunten die de familieleden delen en het vrome gedrag van Lodewijk VII van Frankrijk.²⁹⁸ Het werk van Plaidy kan hierdoor gelinkt worden aan het biografische werk

---

²⁹² Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine: literature and society in Southern France between the eleventh and thirteenth centuries*. Woodbridge, Boydell, 2005, 189 p. ; Flori (J.). *Aliénor d'Aquitaine: La reine insoumise*. Parijs, Payot, 2004, 552 p. ; Flori (J.). *Eleanor of Aquitaine: Queen and rebel*. Edinburgh, Edinburgh University Press, 2007, 408 p.; Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine: Queen and legend*. Oxford, Blackwell, 1993, 268 p.; Turner (R.V.). *Eleanor of Aquitaine*. CT, Yale University Press, 2009, 416 p.; Weir (A.). *Eleanor of Aquitaine, by the wrath of God, Queen of England*. Londen, Jonathan Cape, 1999, 464 p.

²⁹³ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, 224 p.

²⁹⁴ *De mythe van de overspelige vrouw* bestaat uit volgende mythes:

- De vermeende affaire van Eleonora van Aquitanië met haar oom Raymond van Antiochië
- De vermeende affaire van Eleonora van Aquitanië met haar schoonvader Godfried de Schone
- De vermeende affaire met sultan Saladin
- De vermeende affaire met troubadour Bernard de Ventadour

²⁹⁵ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 67.

²⁹⁶ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 30 ; Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 110: ‘Since she had broken her marriage vows with Raymond, ...’ ; p. 121: ‘The Queen has behaved criminally with two men. Her uncle Raymond and the Prince Saladin’.

²⁹⁷ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 92 ; Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 145: ‘He apparently did too, for he did not refer to my affaire with Raymond.’; Ibidem, p. 157: ‘... mentioning my adultery with Raymond...’.

²⁹⁸ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 95: ‘Rumour had been true when it had said that he was the handsomest prince of Christendom. There was the faintest resemblance between them; they were both gay and adventurous; they were both ambitious; they were both eager to live their lives to the full and take the utmost advantage from it. They recognised each other as two of a kind and there was

van Amy Kelly. Ook zij benadrukt de klik van Eleonora en Raymond en hun gemeenschappelijke doelen.²⁹⁹ Maar Plaidy gaat een stap verder en beschrijft de ontegensprekelijk chemie tussen de twee: ‘I love you, said the Prince of Antioch. You are the most exciting woman I ever met. I would that I had been the King of France’.³⁰⁰ Eleonora van Aquitanië was duidelijk niet in staat aan zijn charmes te ontsnappen en daar was iedereen ooggetuige van: ‘It was impossible to keep a relationship such as ours secret. When he was present I could not keep my eyes from him...’.³⁰¹ Plaidy neemt ook de onbeantwoorde liefde van Eleonora voor haar schoonbroer Roeland I van Vermandois op in haar roman *The Plantagenet Prelude*.³⁰²

In *The summer queen* deelt Elizabeth Chadwick de observaties van Thierry Galeran, Tempelier en kapelaan uit de kringen van de Franse koning, mee: ‘I suspect Raymond and the Queen have been inappropriate together. I have seen them sitting as close as lovers, alone without attendants when everyone else is asleep. [...] I have seen them embracing’.³⁰³ Chadwick wijst hiermee expliciet de beschuldigende vinger naar de man als het gaat om het verspreiden van de geruchten en de reden waarom hij zich zo uitlaat over de koningin.³⁰⁴ Zij stelt over de vermeende affaire het volgende: ‘Alienor and her uncle

---

immediate rapport between them’ ; p. 154: ‘Poor Eleonore! A passionate woman married to a monk’ ; p. 97: ‘How Raymond understood her’.

²⁹⁹ Kelly (A.). *Eleanor of Aquitaine and the four kings*. Cambridge (Massachusetts), Harvard University Press, 1950, p. 56: ‘A sympathy at once sprang up between the Prince of Antioch and his niece the queen. [...] The queen and the prince, who had now to compensate for their ten year’s separation, conversed long hours together in their narrative dialect, [...] After having caught up with each other on the vital history of that decade, so full of incident to them both, it is probable that they found themselves in accord not only on the proper objectives of the crusade, but also on the character of the idealists who had come from the West for the rescue of Jeruzalem’.

³⁰⁰ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 101; pp. 99-101; p. 102: ‘She was twenty-six years of age and he was forty-nine; yet to her he seemed the perfect lover. His experience delighted her; his charm overwhelmed her; ...’ ; Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 130: ‘In between our bouts of fierce love-making we talked’ ; Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 105.

³⁰¹ Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 129: ‘It was impossible to keep a relationship such as ours secret. When he was present I could not keep my eyes from him. Even he, a man of the world and, I have no doubt, hero of many romantic adventures, must betray his feelings. I was aware of the love in his eyes; the ardent desire must be evident to all’ ; p. 135: ‘Although the whole Court knew that there was a very special relationship between us, we had to observe certain proprieties. [...] Perhaps we deluded ourselves into thinking that the outstanding tenderness and love we obviously had for each other was that which naturally existed between an uncle and his favorite niece’.

³⁰² Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 72.

³⁰³ Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, pp. 278-279.

³⁰⁴ *Ibidem*, p. 294: ‘There were scurrilous rumours doing the rounds of the barons and clerics, but those rumours concerned impropriety between herself and her uncle and were being spread by the likes of Thierry de Galeran in an attempt to blacken Raymond’s name and turn against him men who might otherwise have listened to his pleas to strike at Aleppo’ ; p. 296: ‘You must be aware of the rumours about you and your uncle in Antioch. I do not for one moment believe them, because I know what it is to have defamatory tales spread about your moral reputation by those intent on bringing you down, but the smear remains’ ; p. 374 : ‘[...] This was found in the bedchamber of the Queen’s uncle at Antioch – not only in his bedchamber, but in

may have spent a lot of time together, but my belief is that they were formulating policy and even plotting against Louis rather than enjoying each other's bodies'.³⁰⁵ De band tussen Eleonora en Raymond is dus van een andere aard bij Chadwick en gaat zelfs zover dat Raymond Eleonora liefdesadvies geeft.³⁰⁶ Ook in het werk van Sharon Kay Penman is Thierry Galeran de bron van alle roddels.³⁰⁷ In de werken van Penman is geen sprake van buitenechtelijke affaires. Ze houdt het op 'een schandaal berustend op geruchten' dat Eleonora blijft achtervolgen.³⁰⁸ Beide auteurs geven hun lezers dus de vrijheid om te bepalen of Eleonora en Raymond er al dan niet een romantische relatie op na hielden.

'Eleanor saw an exceptionally handsome man with a commanding presence – and was instantly drawn to him. His hair was a mixture of dark gold streaked with bronze; his eyes the color of the sea at Talmont at midday, a soft blue tinged with green. When he smiled Eleanor's heart turned over; she could not take her eyes off him'.³⁰⁹ Ellen Jones laat er geen twijfel over bestaan, Eleonora van Aquitanië had een boontje voor haar oom Raymond. Haar toenmalige echtgenoot Lodewijk kon dat maar matig smaken en het duo was al snel het gespreksonderwerp bij uitstek.³¹⁰ Jones verwerkt de mythe expliciet in haar

---

his very bed! [...] However, she could see where this was leading. If he could pin adultery on her and make it solid, then she stood to lose everything'.

³⁰⁵ Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, p. 471: 'They were together for around nine days, and while I am certain that plotting and manoeuvring went on, I can't see either of them kicking over the traces and going mad with lust for each other in that short space of time, especially as Raymond was known to be a devoted and faithful husband. It doesn't ring true'; *Ibidem*, p. 472.

³⁰⁶ *Ibidem*, p. 271 ; Chadwick (E.). "Eleanor of Aquitaine, Raymond of Poitiers and the incident at Antioch.", In: < <http://elizabethchadwick.com/blog/eleanor-of-aquitaine-raymond-of-poitiers-and-the-incident-at-antioch/> >, geraadpleegd op 15 februari 2016: '[...] , but there are certain pointers that lead me to believe that Eleanor and her uncle did not have an incestuous fling during her stay in Antioch. [...] Is it possible? Absolutely. Is it likely on a scale of 1-10? Ummmm, how about a 1? [...] The bottom line is that we will never know using the traditional historical resources available to us if Eleonora and her uncle Raymond indulged in an affair during her time in Antioch. [...] My opinion is that something DID happen at Antioch but there is enough circumstantial evidence to convince me that big though it was, it wasn't incest and was far more likely to be some form of political upheaval detrimental to Louis'.

³⁰⁷ Penman (S.K.). *When christ and his saints slept*. Londen, Penguin books, 1994, pp. 698-99: 'But when Eleanor sided openly with Raymond, Louis's advisers claimed that proved she was not to be trusted. [...] He seized his chance to repay her in kind, and he and Odo, the chaplain, convinced Louis that Eleanor's real reason for seeking a divorce was arrantly sinful – because she'd taken Raymond as her lover'.

³⁰⁸ Penman (S.K.). *A king's ransom*. New York, G.P. Putnam's sons, 2014, p. 118: 'Their marriage endured for fifteen years, though, even surviving the disastrous Second Crusade and the scandal that trailed in Eleanor's wake after their fateful visit to her uncle's court at Antioch,...'; Penman (S.K.). *Time and chance*. Londen, Penguin books, 2002, p. 314: '[...] Even holy hermits under a vow of silence heard of the great scandal caused by the King of France's wanton, wayward Queen. If gossip is to be believed, I was guilty of adultery and incest and singlehandedly brought the crusade to ruin. [...] It was said that Eleanor had taken her uncle Raymond, Prince of Antioch, as her lover, ... Maid had not believed the rumours, though, not once she'd met Eleanor. [...] And so his advisers convinced him that you were bedding Raymond? [...]'

³⁰⁹ Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, p. 166.

³¹⁰ *Ibidem*, p. 174: 'Nor was that the whole tale. At the bottom of it all, coiled like a venomous serpent, lay Louis's jealousy. He sensed her attraction to Raymond, ... '.

betooft en beschrijft uitvoerig het liefdespel van de koningin en Raymond van Antiochië.³¹¹ Maar ze voegt er ook aan toe dat Eleonora zich niet door liefde liet leiden maar door lust.³¹² Dit ligt in de lijn van het biografische werk *Eleanor of Aquitaine. A biography* van Marion Meade, waar Eleonora's persoonlijkheid en karakter volgens Evans gebruikt worden om argumenten te staven.³¹³ In Jones' verhaallijn is Lodewijk tevens niet op de hoogte van de affaire van zijn vrouw en speelt zijn entourage geen rol van betekenis.³¹⁴ Dit staat dus in schril contrast met de verhaallijnen van onder andere Penman en Chadwick. Jones vindt navolging bij Alison Weir die Eleonora's affaire met Raymond ook benoemt.³¹⁵ Lodewijk VII blijkt op de hoogte te zijn van de escape van zijn vrouw: 'He understood, of course – he had even forgiven her for her dalliance (he hoped fervently it had been nothing more) with her uncle, Raymond of Antioch, during the crusade – but he could only deplore her craving for sensual pleasures'.³¹⁶ Alison Weir gaat nog een stap verder door te stellen dat ook haar andere oom, Roel, interesse had in zijn nicht, maar tot een nieuwe affaire kwam het niet.³¹⁷ Net zoals in haar biografie geeft de auteur dus aan enige waarheid toe te kennen aan aantijgingen aan het adres van Eleonora.

Mark Beaulieu herkent in zijn schrijven enige aantrekkingskracht tussen Eleonora en haar oom, maar van een echte affaire is er geen sprake.³¹⁸ Uit de verhaallijnen blijkt dat Eleonora en Raymond een wederzijds respect en bewondering voor elkaar hebben.³¹⁹ Beaulieu maakt zijn lezers wel bewust van de ontstaanscontext van de mythe: 'Flirtatious

---

³¹¹ Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, pp. 176-177: '[...] Raymond asked, as his hands cupped her breasts, lifting them, stroking the taut flesh, watching the coral nipples become firm as pebbles. [...]']

³¹² *Ibidem*, p. 177.

³¹³ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 62.

³¹⁴ Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, 265: 'She had not told Henry about Raymond, ...'

³¹⁵ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 4: 'For fourteen long years now, her life had been mostly barren of excitement and pleasure – and it was only in a few stolen moments that she had briefly known another existence. With Marcabru; with Geoffrey; and, later, with Raymond. Sweet sins that must never be disclosed outside the confessional, and certainly not to Louis, her husband'.

³¹⁶ *Ibidem*, p. 28.

³¹⁷ *Ibidem*, p. 210: 'She was aware, of course, of something flowering between them. She knew instinctly that Raoul wanted more from her than an uncle should expect of a niece, but she could hardly blame him for that. Her scandalous affair with another uncle, Raymond of Antioch, was universally notorious, and gossip about it had been circulating for years. Raoul would surely have heard it, and perhaps concluded that Eleanor would not be averse to a similar dalliance with him. The idea amused her, although she did not consider it seriously. She was content to enjoy flirting with him, ...'

³¹⁸ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The voyage West*. United States, Beaulieu Studios, 2013, p. 20: 'From childhood she remembered his handsomeness.'; p. 23: "Raymond had the same fantasy for the queen. Yet, he was married to her niece. I love Constance. I love them both, but Constance is a lamblike wife'.

³¹⁹ *Ibidem*, pp. 51-52: 'From his high bannered box King Raymond overlooked his spectacular niece, no longer the girl he had known. Her advanced court had left the mark of her mystery on Antioch with stories of love's causes. Now came the queen crusader, the champion for chivalry, the woman herself'.

Eleanor in an unguarded room with Raymond could be easily graduated to adultery with the help of an influential wine, and if the deed never occurred, belief was just as real'.³²⁰ Opnieuw speelt Thierry Galeran een bepaalde rol in de verspreiding van affairegeruchten.³²¹ Maar het is voornamelijk Lodewijks jaloerse gedrag dat insinuaties met zich meebrengt: 'How can you mistake a flirt for a fuck? [...] What? With Raymond? You think that little of me? You are jealous of him,...'.³²² Ondanks het feit dat Eleonora hardnekkig alle betichtingen blijft ontkennen in het werk blijven de geruchten circuleren, stelt Beaulieu.³²³

Plaidy alludeert verscheidene keren naar de circulerende geruchten van een affaire tussen Eleonora en de Saraceense prins Saladin.³²⁴ Uiteindelijk benoemt ze de man ook bij naam, 'Ah, Saladin. What a lover he had been' en geeft ze mee dat Eleonora daadwerkelijk potentieel in de relatie zag.³²⁵ In Plaidy's roman *The Plantagenet prelude* komt de affaire aan bod als onderdeel van een politiek plan van Raymond van Antiochië. De aantrekkingskracht van Eleonora tot Saladin is zeer duidelijk beschreven: 'She was thinking of the attractive Saladin and a wild excitement possessed her'.³²⁶ Eleonora blijkt zodanig van de kaart te zijn dat haar vermeende affaire met Raymond er onder blijkt te lijden.³²⁷ De liefdestwist werd uiteindelijk gewonnen door Saladin: 'She loved her uncle but he was after all her uncle and he was getting old. Saladin was young'.³²⁸ Plaidy portretteert Eleonora dusdanig als minnares van twee mannen: Raymond van Antiochië en

---

³²⁰ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The voyage West*. United States, Beaulieu Studios, 2013, p. 95.

³²¹ *Ibidem*, p. 126: 'When Eleanor and Raymond entered briskly, arm in arm in conversation, ... Thierry stirred the uneasiness in a whisper. 'Why are they late and why is she smiling? Does her hair look disheveled?'; p. 149: 'Louis, never had I been with Raymond as rumored. [...] The clash of Eleanor and Thierry's words tormented him. [...]'

³²² *Ibidem*, p. 139.

³²³ *Ibidem*, p. 177: 'Some say Eleanor fornicated with Raymond nightly in Antioch'; p. 311: 'One need only scoop up the dregs of the street. Priests are the best source. Lover of Raymond'; Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 30: 'Is it true that the queen in Antioch had an affair with Raymond her uncle, and then demanded a divorce from the king? Earl Waleran says this. [...] As the queen's secretary, Eleanor had never had an affair'.

³²⁴ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 226: 'And how she rewarded him – by entering into an incestuous relationship with her uncle and, so it was said, taking a Saracen as her lover!'; p. 243: 'What about her Saracen lover for one?'

³²⁵ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 361: 'Suppose she had married Saladin as she had once thought she might, suppose through this marriage a peace had been brought about between Saracen and Christian. If Saladin had become a Christian old Heraclius would not be here now begging Henry to go to the aid of poor leprous Baldwin. But life did not work out like that. Instead of Saladin she had married Henry Plantagenet'.

³²⁶ *Ibidem*, p. 114; p. 116: 'Her mind was full of images. The Saracen was such a handsome man – so tall, dark-skinned with enormous expressive eyes'.

³²⁷ *Ibidem*, p. 115: 'His voluptuous niece desired the man, and their own relationship had lost the first flush of novelty'.

³²⁸ *Ibidem*, p. 116: 'At their next meeting they became lovers'.

Saladin.³²⁹ Haar gedrag werd ook ten stelligste afgekeurd: ‘Her uncle and a Saracen! Had she no feeling for the proprieties of life! Her own uncle. That was incest. A Saracen – a man not of her own creed and colour!’.³³⁰ Jean Plaidy laat de optie open dat Eleonora daadwerkelijk van haar oom hield terwijl de affaire met de Saraceense prins slechts een bevlieging was.³³¹ Opmerkelijk is dat de relatie tussen Eleonora van Aquitanië en Saladin niet aan bod komt in Plaidy’s eerst verschenen boek *Courts of Love*. De Saraceense prins komt daar enkel ter sprake als opponent van Richard Leeuwenhart.³³²

Ook in het werk van Sharon Penman maakt Saladin deel uit van de verhaallijnen, maar enkel met betrekking tot de confrontatie tussen Hendrik II van Engeland, Richard II en Saladin.³³³ Hieruit blijkt duidelijk dat de mythe omtrent de affaire met Saladin bij de recentste romans weinig navolging kent. Uit verder onderzoek is immers gebleken dat hij een kind was ten tijde van de zogenaamde relatie. Het verlaten van de vermeende affaires met Raymond van Antiochië en Saladin blijkt een bewuste keuze van de romanciers te zijn. Mark Beaulieu zegt hieromtrent het volgende: ‘In my view, the reason so much emphasis is put on Eleanor having torrid affairs in the Holy Land is to create a masterful diversion. Away from the Church, away from the King in an attempt to hide their catastrophic failures of the Second Crusade. It seems to have worked. The First Crusade is chronicled in depth, the Second seems never to have happened’.³³⁴ Bij Beaulieu duikt Saladin enkel op als leider van de Saracenen.³³⁵

---

³²⁹ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 117: ‘Eleonore lay in bed watching him, noting his lach of psychical charm, comparing him with Saladin and Raymond.’ ; p. 121: ‘The Queen has behaved criminnally with two men. Her uncle Raymond and the Prince Saladin’ ; p. 130: ‘Eleonore was too weak now to indulge in sensational love affairs such as those she was said to have enjoyed with her uncle and Saladin’.

³³⁰ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 121.

³³¹ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007,p. 127: ‘After the year in Jerusalem memories of Saladin were beginning to fade, but those of Raymond remained. Perhaps, thought Eleonore, in a way she had really loved Raymond.’; p. 132: ‘Often she thought of Raymond, and wondered what would have happened if she had divorced Louis and married Saladin. He had been an exciting lover, perhaps that was due to the strangeness of him, the fact that he was an infidel. But in her heart it was Raymond whom she had preferred – her own uncle. Well, perhaps that was why they understood each other so well. He was certainly the handsomest man she had ever seen or was ever likely to’; Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 130: ‘I pictured it. Raymond and I together at the Court of Poitiers, lying on cushions, entertained by jongleurs, singing our songs to each other’; *Ibidem*, p. 141: ‘Raymond and I love each other’.

³³² Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 514: ‘There was talk of a mighty Saracen warrior who it was said was a match for Coeur de Lion. His name was Saladin. There were stories of a meeting between the leaders. Saladin was as outstanding among the Saracens as Richard among the Christians’ ; *Ibidem*, p. 518.

³³³ Penman (S.K.). *Devil’s brood*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2008, p. 667.

³³⁴ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The voyage West*. United States, Beaulieu Studios, 2013, p. 445.

³³⁵ *Ibidem*, p. 210.

En toen kwam Godfried de Schone op het toneel tevoorschijn. Jean Plaidy beschrijft in haar romans de positieve eerste indruk die de man maakte op Eleonora en zet daarmee onmiddellijk de toon.³³⁶ In enkele weken tijd werden Eleonora en haar toekomstige schoonvader geliefden.³³⁷ Die liefde blijkt van korte duur te zijn want van zodra Godfrieds zoon opduikt, is hij vergeten.³³⁸ Evans stelt dat Plaidy hiermee het overspelige beeld van de koningin vanuit negentiende eeuw overdraagt.³³⁹

In *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine* geeft Ellen Jones indicaties van een flirt tussen Eleonora en Godfried de Schone, de vader van Hendrik II en dusdanig de latere schoonvader van de koningin.³⁴⁰ Ook zoon Hendrik vraagt zich af wat er precies gebeurd is tussen zijn vader en de koningin: ‘Had the French queen bedded his father?’³⁴¹. Jones houdt haar lezers in spanning en laat ze zelf alles invullen.³⁴² ‘Eleanor was impressed. The famous Duke, fabulously clad in the colors of Saint-Denis, wore a dazzling yellow sprig in his lapel by his cleanly shaven face’.³⁴³ Iets later volgt de duidelijke veroordeling van Alison Weir. In haar non-fictie werk *Eleanor of Aquitaine: by the wrath of God, queen of England* benoemt ze het overspelige gedrag van de koningin. In haar roman komt de affaire opnieuw aan bod. Ze benadrukt hoe opmerkelijk Eleonora’s verraad was ten opzichte van haar echtgenoot Lodewijk.³⁴⁴

---

³³⁶ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, pp. 140-141: ‘She would admit that he had not Raymond’s good looks, fine bearing and charm of manners. But he was not lacking in these qualities. And there was one important virtue so sadly lacking her husband. Geoffrey Plantagenet was a man!’; Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 164: ‘Geoffrey of Anjou interested me. [...] He was an extremely handsome man’.

³³⁷ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 142: ‘Within a few weeks of his arrival at court he and Eleonore were lovers’.

³³⁸ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 144: ‘Geoffrey was a good lover but once she saw his son, Eleonore desired no other man’.

³³⁹ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p.136.

³⁴⁰ Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, p. 89: ‘Apart from occasional mild flirtations with her own troubadours or visiting nobles like Geoffrey de Anjou, ...’.

³⁴¹ *Ibidem*, p. 214.

³⁴² *Ibidem*, p. 229: ‘It was equally troubling that he still could not tell, for certain, the exact nature of Geoffrey’s relationship with Eleanor. She denied having bedded him; Geoffrey was evasive. Where did the truth lie?’; p. 231: ‘Perhaps the count had not bedded Eleanor after all’; p. 265: ‘Thank the Holy Mother there was no revelation she need fear where the count of Anjou was concerned’.

³⁴³ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 141.

³⁴⁴ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 4: ‘[...] With Marcabru; with Geoffrey; and later, with Raymond. Sweet sins that must never be disclosed outside the confessional, and certainly not to Louis, her husband. She was his queen and Geoffrey his vassal, and both had betrayed their sacred oaths. [...] For this was to be the first time she had set eyes on Geoffrey since that blissful, sinful autumn in Poitou, five years before. [...] But she had never been able to erase from her mind the erotic memory of herself and Geoffrey coupling gloriously between silken sheets, ...’.

‘Alienor had never seen a man so handsome...’³⁴⁵, ook Elizabeth Chadwick beschrijft de onmiddellijke fysieke aantrekkingskracht die Eleonora voelt tot Godfried. Het blijkt een vonk te zijn die ook Lodewijk niet ontgaan was. Het kostte Eleonora heel wat moeite om eraan te weerstaan.³⁴⁶

Beaulieu geeft duidelijk aan hoe Eleonora onmiddellijk geïntrigeerd was door de verschijning van haar latere schoonvader. De auteur concludeert dat Eleonora intiem was met Godfried tijdens de rekrutering van manschappen voor de tweede kruistocht, maar benadrukt dat het niet om een langdurige affaire ging zoals blijkt uit zijn verhaal.³⁴⁷ Vandaag de dag blijven romanciers het verhaal toch telkens op hun eigen manier verwerken vanwege de onzekerheid of er daadwerkelijk iets amoureuus gebeurd is tussen Eleonora van Aquitanië en Godfried de Schone.

Ook troubadours blijken niet te kunnen weerstaan aan de charmes van Eleonora van Aquitanië. Uit de verhaallijnen van Weir blijkt dat Bernard de Ventadour er duchtig op los flirt en dat ‘his devotion to her is now well known, and many say he is in love with her.’³⁴⁸ Terwijl Bernard de koningin op dat moment het hof maakt, deinsde zij er in het verleden schijnbaar niet voor terug om het bed te delen met een andere troubadour: ‘He was remembering that Eleanor had not scrupled to take a troubadour to her bed in the past – and that she had deceived Louis over it’.³⁴⁹ Hendrik wil weten hoe de vork aan de steel zit en neemt in een gesprek polshoogte.³⁵⁰ Maar het was uiteindelijk een troubadour, Marcabru genaamd, die Eleonora’s hart wist te veroveren.³⁵¹ Ook deze mythe is integraal geëxporteerd uit Weir’s biografische werk over Eleonora van Aquitanië. Beaulieu benadrukt eveneens dat Bernard de Ventadour zich op een hachelijk pad begeeft: ‘Good news to Bernart de Ventadour who lived for Eleanor’s picnics and to be with his beloved muse. He sang proclamations of radiant beauty of birds and blooms, walking a fine line for

---

³⁴⁵ Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, p. 67.

³⁴⁶ *Ibidem*, p. 70: ‘He came to stand over her, hands on his hips. ‘Tongues are swift to wag. The Queen of France must be above reproach.’ Alienor felt a spark of excitement at Louis’s obvious jealousy. [...] , Alienor made sur she was indeed careful, because the thought of being alone with Geoffrey of Anjou was far too unsettling. [...] The nearest she came to being undone was when Geoffrey held her hand during a Christmas revel dance and, at the end, kissed the inside of her wrist, grazing her skin ... It was all play, but far from innocent on his part’.

³⁴⁷ Beaulieu (M.R.). “Re: Eleanor of Aquitaine.” Email, 4 maart 2016 (Zie bijlagen hoofdstuk 4. Bijlage 5); Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 93: ‘Eleanor kept quiet, pondering when she would tell about her last time with Geoffrey to Amira’.

³⁴⁸ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 84: ‘Madame the Duchess’s virtue, of course, but that others say this Bernard is her lover’.

³⁴⁹ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 84.

³⁵⁰ *Ibidem*, p. 88: ‘My Lady has proved a most kind mistress to her servant, but that has been all, I assure you. I have been like a man without hope, sighing with love for her’.

³⁵¹ *Ibidem*, p. 4: ‘[...] With Marcabru; with Geoffrey; and, later, with Raymond.’; pp. 70-71; p. 75: “She knew he was flirting with her in the accepted courtly manner...’.

Henri's amusement and what he felt of Eleanor'.³⁵² Feit is dat in dit werk de verliefde troubadour opgenomen wordt als een potentiële liefdesavontuur en Marcabru opduikt als dichter zonder meer.³⁵³ Mogelijks kan dit beschouwd worden als een nieuwe invulling van de mythe in navolging van het stijgend aantal kritische onderzoeken naar de relaties die Eleonora had met haar troubadours.³⁵⁴

Eleonora van Aquitanië zou ook nog andere minnaars gekend hebben. Zo stelt Plaidy dat Eleonora alvorens haar scheiding van Lodewijk VII reeds een affaire had met Hendrik II.³⁵⁵ Elizabeth Chadwick introduceert dan weer Godfried van Rancon als Eleonora's beminde. Ze meent uit verschillende indirecte vermeldingen een langdurige relatie tussen Eleonora en haar vazal af te leiden.³⁵⁶ Bovendien suggereert ze dat Godfried in de bronnen mogelijks verward werd met haar schoonvader, die ook Godfried genaamd was.³⁵⁷ De affaire werd in de *The Summer Queen* opgenomen en uit de verhaallijn blijkt Eleonora zwanger te zijn van haar minnaar.³⁵⁸ Daarenboven benadrukt Chadwick nogmaals dat de koningin in het verleden niet afkeurig stond tegenover mannelijk gezelschap.³⁵⁹ In het werk van Mark Beaulieu duikt Godfried van Rancon ook op en weet hij probleemloos Eleonora's interesse te verkrijgen.³⁶⁰

---

³⁵² Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 221.

³⁵³ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The young life*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 118.

³⁵⁴ Zie bijvoorbeeld: Harvey (R.). "Eleanor of Aquitaine and the troubadours.", In: Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbridge, The Boydell Press, 2005, pp. 101-114 & Paden (D.W.). "Troubadours and history.", In: Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbridge, The Boydell Press, 2005, pp. 157-182.

³⁵⁵ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, pp. 154-155: 'What a joy it was to embrace her, to indulge in that violent and compulsive love-making. [...] A passionate woman married to a monk. What could be expected but that she should try out men now and then? [...] She was equally delighted with him. His love-making lacked the grace of that of Raymond of Antioch, but Henry's was as much to her taste'; Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 173: 'He came closer to me and took me by the shoulders. I began to protest but he seized me and held me against him. He laughed and then suddenly he pressed his lips down on mine'; p. 176: 'Perhaps he knew it was not the first time I had been unfaithful to Louis'.

³⁵⁶ Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, pp. 471-72: 'I do suspect – but cannot prove through conventional research – that Alienor had a long-term affair with her vassal Geoffrey de Rancon'.

³⁵⁷ *Ibidem*, p. 472: '[...] I have a suspicion that this is the smoke that started the chronicler's fires and they attached the scandal to the wrong Geoffrey'.

³⁵⁸ *Ibidem*, p. 270: '[...] 'I am not sorry that this has happened', she said forcefully. [...] He groaned and wrapped his arms around her. [...] She sealed his mouth with a kiss when he inhaled to protest, and instead took his breath into her own body, and imagined in travelling down to her womb, giving their child life and sustenance'.

³⁵⁹ *Ibidem*, p. 279: 'She has behaved inappropriately with other men too'.

³⁶⁰ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 149: 'The heralding resounded: 'Commander Geoffrey de Rancon, Lord of Taillebourg.' [...] The court looked hotly between Rancon and Eleanor. In all of the injustices suffered by these two, it seemed perfect that unwed beautiful Eleanor was meant for her most valorous and handsome protector'.

1.2.2.1 Conclusie

Eleonora's portrettering als overspelige vrouw wordt onverstoord verder gebruikt in moderne romans. Vooral de mythe omtrent haar vermeende affaire met haar oom, Raymond van Antiochië, blijkt een populaire verhaallijn te zijn bij alle auteurs. Hun vooronderzoek wijst er tevens op dat men nog steeds niet met honderd procent zekerheid kan stellen of de twee familieleden al dan niet een liefdesrelatie hadden. Maar het verhaal blijft wel intrigeren. Ook de affaire met haar schoonvader, Godfried de Schone, kan op veel bijval rekenen in de twintigste- en eenentwintigste eeuw. Enkel Sharon Penman schenkt geen aandacht aan het voorval en vindt het onzin. De amoureuze escape met de Saraceens prins Saladin doet bij slechts één auteur, Plaidy, zijn intrede. Dit kan verklaard worden aan de hand van de historische context waarin de auteur actief was. Jean Plaidy is in tijd ietwat vroeger te situeren dan de andere auteurs en maakte naar alle waarschijnlijkheid gebruik van een ander corpus van secundaire bronnen. Secundaire literatuur waarin onder andere de geboortedata van Eleonora en Saladin nog niet met zekerheid geverifieerd waren. Ook de vermeende liaison met Bernard de Ventadour wordt minder overgenomen in de romans. Alison Weir is de enige auteur die Eleonora op een amoureuze manier linkt aan troubadour Marcabru en haar een flirt toeschrijft met Ventadour. Dat flirterig gedrag vinden we opnieuw terug bij Beaulieu die aangeeft dat de man zich op glad ijs begeeft.

Hoe dan ook kan een lezer tussen de regels van alle romans lezen dat Eleonora van Aquitanië er een seksueel losbandig leven op nahield. De inhoud van de biografische werken van onder andere Amy Kelly en Régine Pernoud vinden dus nog steeds weerslag in de fictie wereld. Maar Eleonora's losbandigheid komt minder aan bod bij de auteurs die zich laten voorstaan op de kwaliteit van hun historisch onderzoek. Denk hierbij bijvoorbeeld aan Sharon Penman en Elizabeth Chadwick.

1.2.3 Eleonora's Zuiderse identiteit

1.2.3.1 Literaire patrones

De eerste mythe die ik onder Eleonora's Zuiderse identiteit werd geplaatst is die van de koningin als literaire patrones. Ellen Jones verwijst naar Marie, Eleonora's dochter, als kunstpatrones in navolging van haar moeder.³⁶¹ Andere auteurs maken verscheidene connecties tussen Eleonora van Aquitanië en twaalfde-eeuwse werken. Zo schrijft Penman

---

³⁶¹ Jones (E.). *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*. New York, Open Road Media Romance, 2013, loc. 3864 (online versie): "The countess is a patron of the arts.' 'Ah, she takes after her mother!'"

in *Devil's brood* het volgende: 'The first one he picked up was Wace's 'Roman de Brut', a history in verse of English people. Wace had dedicated it to Eleanor, ...'.³⁶² Bij deze mythe dient wel opgemerkt te worden dat er nog steeds geen harde bewijzen zijn van Eleonora's patronage van *Roman de Brut*. Bovendien hebben verscheidene academici in het verleden hun steentje bijgedragen om de mythe in stand te houden.³⁶³

Beaulieu heeft het dan weer over praatjes die de ronde doen. Zo zou de relatie van Hendrik II en Eleonora van Aquitanië de inspiratiebron geweest zijn van het gedicht *Roman de Troie* van Benoît de Sainte-Maure.³⁶⁴ Uit historisch onderzoek blijkt dat Eleonora mogelijks een beoogd lezer was in een poging van de schrijver om patronage te verkrijgen.³⁶⁵ Ook met de Franse schrijver en dichter Chrétien de Troyes³⁶⁶ onderhield Eleonora nauwe contacten in *The Generation*. Zo heeft ze gesprekken met de schrijver over zijn werken en informeert ze naar de stand van zaken in zijn creatief proces: 'So where are you in your new Arthurian legend? Is Henri Arthur yet?'.³⁶⁷ Hieruit blijkt dat haar omgeving mogelijks opnieuw als inspiratie wordt aangewend. Deze vaststelling sluit aan bij de stelling van Evans dat Eleonora en Hendrik sinds enkele jaren samen als bron van cultuurpatronage aanzien worden.³⁶⁸ Historici Judith Bennett en Ruth Mazo Karras voegen hun zonen Hendrik de Jongere en Richard Lionhart toe aan het patronagelijstje.³⁶⁹ Dit in contrast met eerdere veronderstellingen waar Eleonora alleen opdook als patrones. Dat individueel patronage sluit dan weer aan bij de verhaallijnen van Ellen Jones.

---

³⁶² Penman (S.K.). *Devil's brood*. New York, G.P. Putnam's sons, 2008, p. 283.

³⁶³ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 74.

Voor een gedetailleerde analyse zie: Tolhurst (F.). "What ever happened to Eleanor? Reflections of Eleanor of Aquitaine in Wace's *Roman de Brut* and *Lawman's Brut*.", In: Parsons (J.C.) en Wheeler (B.), eds. *Eleanor of Aquitaine. Lord and lady*. New York, Palgrave MacMillan, 2003, pp. 319-336.

³⁶⁴ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 407: 'I've heard that Eleanor and Henri's love is reenacted in the 'Roman de Troie'. Benoît invented the beautiful Briseida, and young warrior Diomedes. He woo's her away from the nation of France which is Troy, Louis is represented by prince Troilus'.

Voor een gedetailleerde analyse zie: O'Callaghan (T.). "Tempering scandal: Eleanor of Aquitaine and Benoît de Sainte-Maure's *Roman de Troie*.", In: Parsons (J.C.) en Wheeler (B.), eds. *Eleanor of Aquitaine. Lord and lady*. New York, Palgrave MacMillan, 2003, pp. 301-318.

³⁶⁵ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 75.

³⁶⁶ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 46: 'Chrétien from Troyes was a gifted writer. He wrote down Derek's characters. [...] Chrétien retold love stories that sold well to the endowed court ladies who received little of it, being locked away in their husband's eestates with all the time in the world'.

³⁶⁷ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 340.

³⁶⁸ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 75: 'There has in recent years been a shift towards viewing Henry's, or Henry and Eleanor's court jointly, as a source of cultural patronage, rather than Eleanor personally'.

³⁶⁹ Bennett (J.M.) en Mazo Karras (R.). *The Oxford Handbook of women & gender in medieval Europe*. Oxford, Oxford University Press, 2013, p. 400.

In Beaulieu's werk geeft Eleonora Chrétien ook advies: 'Be brave to Love, Chretien. Don't let her be spoiled by the presence of warring kings and counts. They think bravery is only shown in battle. Tales of courageous hearts shall be remembered longer than Christendom endures'.³⁷⁰ Daarnaast geven verschillende auteurs klaarblijkelijk aan dat Eleonora en haar omgeving literatuur wel enorm weten te appreciëren en bediscussiëren.³⁷¹

1.2.3.2 Conclusie

We kunnen dusdanig concluderen dat de stand van zaken in de academische wereld omtrent de mythe van Eleonora's patronage gereflecteerd wordt in de romans. Het algemene beeld van Eleonora als geletterde vrouw wordt overgenomen uit de populaire literatuur van onder andere Marion Meade.³⁷² Daarentegen wordt weinig informatie klaar en duidelijk verwerkt. Enkel 'standaardelementen' van de mythe, bijvoorbeeld het feit dat *Roman de Troie* op het leven van het koningspaar gebaseerd is, maken duidelijk deel uit van de verhaallijnen. Wel is een kleine verandering op te merken. Zo evolueert Eleonora's individueel patronage in de meeste recente nouvelles naar een gedeeld engagement van zichzelf en Hendrik II.

1.2.4 Eleonora, de koningin van de troubadours

'Eleonora van Aquitanië als dame van lied en leren...'.³⁷³ Binnen deze paragraaf wordt nagegaan of de 'Gouden mythe' nog een plaats toegekend wordt in twintigste- en eenentwintigste-eeuwse romans.³⁷⁴

'She might be destined to become the Queen of France but she was the first Queen of the Troubadours'.³⁷⁵ Jean Plaidy laat er geen twijfel over bestaan, Eleonora was de koningin van de troubadours en had haar eigen groep troubadours binnen haar entourage.³⁷⁶ Die

---

³⁷⁰ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 341.

³⁷¹ Chadwick (E.). *The winter crown*. Londen, Sphere, 2014, p. 110: 'I thought you might want something to read,' he said. 'I enjoyed the Geoffrey of Monmouth, and the other is a book of devotional songs in the *lingua romana*. You will have to let me know what you think.'; p. 325: 'He picked up the copy of the *Chanson de Rolan* that lay on the coffer. 'Warlike reading', he said'.

Zie Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 75.

³⁷² Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 62.

³⁷³ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 20: 'No, they loved their Duchess Eleanor, the lady of song and learning...'

³⁷⁴ De 'Zwarte mythe' bestaat uit de eerste mythes (de gebeurtenissen tijdens de tweede kruistocht, het overspel en de Rosamund moord) terwijl de 'Gouden mythe' (Eleonora van Aquitanië als koningin van de troubadours en als oprichtster van de hofse hoven) pas later opduikt.

³⁷⁵ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 15 ; p. 107: '... And you ... the Queen of love and song.'; p. 109: 'Eleonore, the romantic Queen of the Troubadours, ...'

³⁷⁶ *Ibidem*, p. 38: 'She surrounded herself with poets and troubadours'; Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 21: '[...]; he could sing and play the lute with the best of her

troubadours maakten deel uit van haar ‘courts of love’ waar ze romantische liederen brachten die zij op haar beurt jureerde.³⁷⁷ De troubadours kwamen van over het hele land om zich te vervoegen bij haar hofhouding.³⁷⁸ Zo verscheen Bernard de Ventadour ook ten tonele: ‘Bernard, now known as Bernard de Ventadour – as fine a name as any of Eleanor’s courtiers – became the favoured poet of the Queen’s entourage’.³⁷⁹ Daarnaast bezat de koningin ook het talent om zelf gedichten te componeren.³⁸⁰ Aquitanië bleef de echte thuis van troubadours dankzij haar toedoen.³⁸¹ Gedurende haar levensloop nam ze haar zangers mee naargelang haar verblijfplaats, zo nodigde ze bijvoorbeeld Marcabru uit in Parijs.³⁸²

Ook in de werken van Sharon Penman zijn troubadours aanwezig in Eleonora’s gezelschap. De koningin lijkt zich tevens te profileren als experte bij uitstek.³⁸³ Verscheidene troubadours, zoals Bertran de Born, doen hun intrede in de verhaallijnen.³⁸⁴ Hun rol is wel beduidend minder van belang dan bij Jean Plaidy.

‘The songs and music of Aquitaine flowed from lute and pipe and the emotive, pure voices of court minstrels and troubadours’³⁸⁵ In de verhaallijnen van Chadwick duiken verschillende troubadours op, bijvoorbeeld Jaufre Rudel.³⁸⁶ Bij Alison Weir neemt Bernard

---

troubadours’; p. 105: ‘‘So here you are! he said. ‘Far from your troubadours!...’’ ; p. 371: ‘She was going to be free, free to hold her own Court, to gather round her the troubadours of the South, ...’ ; Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 246: ‘I had my troubadours, and I was delighted to see Bernard de Ventadour...’.

³⁷⁷ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 90: ‘The news reached Eleanor of Aquitaine where she was holding one of her Courts of love in which her troubadours sang romantic songs and brought their literary efforts for her to judge’.

³⁷⁸ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 213: ‘Already troubadours from Provence were coming to her court. They were singing songs of love and often she was the heroine of the romantic stories they portrayed’.

³⁷⁹ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, pp. 220-221.

³⁸⁰ *Ibidem*, p. 5: ‘He was called the Father of the Troubadours and Eleonore had inherited his talent in this; she could compose a poem, set it to music, play it, sing it and attracted to her finest songsters in the Duchy’.

³⁸¹ *Ibidem*, p. 393: ‘Then she told them about Aquitaine and how the troubadours came to the court and sang beautiful songs, for Aquitaine was the home of the troubadours’.

³⁸² Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 71: ‘Then there was the case of Marcabru, the poet-singer, who was highly thought of in Aquitaine. I invited him to Paris’.

³⁸³ Penman (S.K.). *Lionheart*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2011, p. 153: ‘The conversation soon turned in to music, ...’.

Penman (S.K.). *Devil’s brood*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2008, p. 38: ‘‘Most troubadours do not sing their own compositions,... [...] She calls herself a trobairitz,...’’.

³⁸⁴ Penman (S.K.). *Devil’s brood*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2008, p. 403: ‘Afterward, there was dancing and entertainment by a rising young troubadour star, Bertran de Born, who ...’.

³⁸⁵ Chadwick (E.). *The winter crown*. Londen, Sphere, 2014, p. 371.

³⁸⁶ *Ibidem*, p. 222: ‘A young Poitevan troubadour was singing a plangent lai about unrequited love in the blossom days of summer, while making eyes with her’ ; Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, p. 96: ‘That first night in the hall, the company was entertained by the famed noble troubadour, Jaufre Rudel, son of the castellan of Blaye, and after he had sung the obligatory battle songs and ballads, ...’.

de Ventadour dan weer een prominente plaats in in het verhaal.³⁸⁷ Eleonora van Aquitanië blijkt doordrenkt te zijn van de troubadourscultuur.³⁸⁸

Auteur Ellen Jones zet het traditionele verhaal op van de jonge Eleonora die onder de betovering komt van muziek en zang via haar grootvader.³⁸⁹ De troubadourscultuur is zowaar genetisch overgedragen en bevindt zich dus in haar bloed.³⁹⁰ Af en toe vervoegt een troubadour zich bij haar entourage en zodoende wordt het een komen en gaan van zangers aan het hof.³⁹¹ Daarnaast beschikt de vorstin ook over haar eigen vaste troubadours.³⁹² De quote “I have made it known that my gates are always open to troubadours, jongleurs, storytellers, and poets of every estate and country”³⁹³ vat Jones’s portrettering van Eleonora als ‘koningin van de troubadours’ mooi samen.

Plaidy, Penman, Chadwick en Jones halen hun inspiratie naar alle waarschijnlijk uit de biografische werken van Amy Kelly en Régine Pernoud. Het was voornamelijk Kelly die als pionier opereerde inzake de mythe van Eleonora als leidende patrones van de troubadours. Maar ook Pernoud droeg haar steentje bij door Eleonora van Aquitanië te portretteren als de figuur bij uitstek om de troubadourscultuur te introduceren in Noord-Frankrijk.³⁹⁴

Mark Beaulieu is vrij direct en stelt ‘troubadours like Cercamon - ...- did sing in the Poitiers Palace when Eleanor was a girl. Troubadour Jaufre Rudel and Rancon the Lord of Taillebourg both had a historical relationship with Eleanor of obscure intimacy’.³⁹⁵ Beaulieu baseert zich op zijn eigen onderzoek en op de onderzoeksresultaten van James

---

³⁸⁷ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, pp. 74-75 ; p. 88.

³⁸⁸ *Ibidem*, pp 147-148: ‘Henry never had come to terms with the troubadour culture in which she was steeped...’.

³⁸⁹ Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, p. 26: ‘Duke William, the Troubadour, began to strum his lute and sing a canso of his own composing in the slightly cracked but always thrilling voice that Eleanor loved’.

³⁹⁰ *Ibidem*, p. 33: ‘The gai saber – the joyous art of the troubadours – ran in her blood!’ ; p. 75: “Aye, the lusty blood of the Troubadour runs in her veins’.

³⁹¹ Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, p. 125: ‘Her ladies were clustered around her while an Aquitainian troubadour sang a joi d’amour’ ; pp. 277-78: ‘A sennight after Bernart had gone, another troubadour appeared, sent by the master, he said, with a song for her...’; Jones (E.). *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*. New York, Open Road Media Romance, 2013, loc. 1411: ‘A troubadour from Eleanor’s native Aquitaine,..., plucked a serie of chords on his lute...’; loc. 3075: ‘...; a minstrel wandered through the stands strumming his rebec and singing a chanson de geste’ ; loc. 5067: ‘The voice was that of Sir Bertran de Born,...’.

³⁹² Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, p. 89: ‘Apart from occasional mild flirtations with her own troubadours ...’.

³⁹³ Jones (E.). *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*. New York, Open Road Media Romance, 2013, loc. 5203.

³⁹⁴ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, pp. 60-64.

³⁹⁵ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The young life*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 312.

Burke om dit te kunnen stellen.³⁹⁶ Hij tracht tevens aan de hand van achtergrondinformatie de liederen te reconstrueren.³⁹⁷ Zo verdiepte hij zich in de Occitaanse taal, ‘de geprefereerde taal van de troubadours’.³⁹⁸ De relatie tussen de vorstin en de troubadours vinden we terug in alle romans van de auteur.³⁹⁹ Ze leeft als het ware in een wereld van troubadours.⁴⁰⁰ Troubadours zoals Cercamon, Jaufre Rudel en Marcrabru waren geen onbekenden aan Eleonora’s hof.⁴⁰¹ Ook vrouwelijke zangers, ‘trobaritz’, vonden hun weg naar de koningin.⁴⁰² De auteur doorspekt zijn werken met indicaties naar het belang dat Eleonora van Aquitanië hecht aan troubadours en hun cultuur.⁴⁰³ Zo neemt ze haar troubadours zelfs mee op kruistocht.⁴⁰⁴ Conclusie, troubadours zijn in Beaulieu’s werken niet weg te denken uit de hofhouding van de vorstin.⁴⁰⁵

1.2.4.1 Conclusie

Uit het bronnenonderzoek blijkt Eleonora van Aquitanië in de romans nog steeds ontegensprekelijk de koningin van de troubadours te zijn. Hiervoor grijpen zowat alle auteurs terug naar de populaire biografische werken van Amy Kelly en Régine Pernoud. Hun verhaallijnen zijn doorspekt met verwijzingen naar de vrouw en haar troubadouraanhang. Alhoewel de effectieve connecties van Eleonora van Aquitanië met die troubadourcultuur schaars zijn, en ze volgens historicus Michael Evans niet geportretteerd kan worden als patrones van de troubadours, nemen hedendaagse schrijvers

³⁹⁶ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The young life*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 310; Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The voyage West*. United States, Beaulieu Studios, 2013, p. 444.

³⁹⁷ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 494: ‘This is same technique I’ve done with troubadour love song, and I hope I’ve done service to Bernart Ventadour’.

³⁹⁸ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 496.

³⁹⁹ Bijvoorbeeld een persoonlijk gesprek tussen Eleonora en Bernard de Ventadour: Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The voyage West*. United States, Beaulieu Studios, 2013, p. 138.

⁴⁰⁰ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The young life*. United States, Beaulieu Studios, 2012, pp. 25-26 , p. 136: ‘Sensual troubadour songs alluded to its fertile woman -...’; p. 181: ‘Day after day, Eleanor, the prize of Poitiers, was surrounded by troubadours’.

⁴⁰¹ *Ibidem*, p. 118: ‘Ministrel Cercamon, whose name meant ‘search the world’, changed tune. [...] Jumping on stage, Audric and his protege Marcabru sang a harsh tenso,...’; Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 92: ‘Be present for the ethereal, he transcendent, Jaufre Rudel’.

⁴⁰² Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The young life*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 217: ‘Trobaritz Mirielle sang of a woman’s heart...’; Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 21.

⁴⁰³ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 13: ‘She was Eleanor of Aquitaine, earnestly leading her uncertain followers toward a clandestine meeting of troubadours’, p. 60: ‘..., Eleanor gave French court commissions to troubadours to write verses alluding of love’.

⁴⁰⁴ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 250: ‘All packed and ready, she led her court of troubadours, ...’.

⁴⁰⁵ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The voyage West*. United States, Beaulieu Studios, 2013, p. 29: ‘On the platform stood the advance contingent of Eleanor’s court: acrobats, troubadours, musicians, gardeners, knights and ladies ...’.

de mythe nog steeds volledig over. De relatie tussen de vorstin en de twaalfde-eeuwse troubadours blijft dus voldoende fascineren en wordt niet van de hand gedaan.

1.2.5 Eleonora van Aquitanië als ambassadrice van de Aquitaanse cultuur

‘Een prima uithangbord van de Aquitaanse cultuur’, dit is de portrettering die Eleonora van Aquitanië meestal te beurt valt. Of deze mythe ook nog in romans van de twintigste- en eenentwintigste eeuw opduikt, zal hieronder uit de doeken gedaan worden.

‘But Aquitaine was different; it was real, one of the richest duchies in Christendom, a land of milk and honey’.⁴⁰⁶ Aquitanië bleek toch wel een zeer bijzondere plaats te zijn in Eleonora’s eigen tijd. De cultuur die Aquitanië eigen was, wordt aan de hand van verschillende invalshoeken toegelicht door de auteurs. Zo karakteriseert Jean Plaidy de Aquitaanse bevolking als volgt: ‘The people of Aquitaine were beginning to fear him, and he had not yet understood that, although they were not by nature warlike and their love of soft living and poetry and song was their main characteristic, they were not of a nature to accept tyranny;...’.⁴⁰⁷ Ze beschrijft Aquitanië zowaar als de maatstaf voor een ultieme vorm van beschaving.⁴⁰⁸ En net zo’n beschaving lijkt Eleonora rond zich op te bouwen in haar hoedanigheid van koningin. Hierbij staan de hoofse liefde, troubadours en de Aquitaanse cultuur centraal (*zie supra en infra*).⁴⁰⁹ Eleonora blijkt in de boeken van Plaidy tevens jonge meisjes op te voeden op basis van de Aquitaanse waarden en normen.⁴¹⁰ De auteur komt hiermee tegemoet aan het negentiende-eeuwse beeld van Eleonora van Aquitanië en neemt het zowat klakkeloos over in haar eigen romans.

Ook in het werk van Sharon Penman is de Zuiderse identiteit van de vorstin onmiskenbaar aanwezig. De auteur noemt de vorstin ‘het kind van het zon overgoten Zuiden’.⁴¹¹ Ze grijpt verscheidene contexten aan om ‘het andere zijn’ van de vorstin te duiden.⁴¹² Daarnaast

---

⁴⁰⁶ Penman (S.K.). *Devil’s brood*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2008, p. 580.

⁴⁰⁷ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 274.

⁴⁰⁸ *Ibidem*, p. 277: ‘...which he was assured equalled in charm and beauty those of Aquitaine’.

⁴⁰⁹ Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 57: ‘They objected to the way in which I was bringing the Provençal way of life into the Court’.

⁴¹⁰ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 43: ‘There were young girls whose families had sent them to the Queen to be schooled in all the graces and accomplishments they could find nowhere else... Under her guidance they made their gowns; they sang, they composed music and songs; and they learned to play chess...’.

⁴¹¹ Penman (S.K.). *A king’s ransom*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2014, p. 118: ‘Eleanor was a child of the sun-splashed south...’.

⁴¹² Penman (S.K.). *Devil’s brood*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2008, p. 39: ‘And as she listened, she fully comprehended for the first time that this was an alien world, too, Eleanor’s Aquitaine’ ; p. 361: ‘Eleanor said something under her breath, but Amaria did not catch it, for she did not speak the *lingua romana* of the queen’s homeland’.

bestond haar hofhouding voornamelijk uit mensen met een zuiderse achtergrond.⁴¹³ Het idee van ‘anders zijn’ vinden we tevens terug in *The summer queen* van Chadwick.⁴¹⁴ Zo beschrijft zij hoe Eleonora zich eerder thuis voelde in Antiochië dan aan het Franse hof.⁴¹⁵ Een derde auteur bij wie het idee van het ‘anders zijn’ aan bod komt, is Ellen Jones. ‘Here, free from restraint, disapproving eyes, or malicious tongues, she set about creating her own court, infusing it with all the enthusiasm and gaiety of her Aquitainain heritage’.⁴¹⁶ Hiermee verwijst de auteur niet alleen naar de scheve blikken die de koningin onderging, tevens neemt Jones de creatie van een hof waar Eleonora’s stempel opgedrukt staat op in haar schrijven.

In haar fictie werk verwerkt Alison Weir de tradities van het zuiden.⁴¹⁷ Uit haar verhaallijn blijkt Eleonora met trots de Aquitaanse waarden en normen uit te dragen.⁴¹⁸ Daarenboven behandelt Weir enkele specifieke eigenschappen die de cultuur kenmerken.⁴¹⁹ Het idee van Eleonora’s ‘anders zijn’ is niet afkomstig van eigentijdse bronnen. Negentiende-eeuwse historici zoals Michelet liggen hiervan aan de basis.⁴²⁰ Het romantische beeld van de exotische ander werd in die tijd gecreëerd, stelt Evans, en werd gereflecteerd op Eleonora om later in verscheidene Franse historische contexten toe te passen.⁴²¹

---

⁴¹³ Penman (S.K.). *When christ and his saints slept*. Londen, Penguin books, 1994, p. 751: ‘Most of the men in Eleanor’s escort detail were Southerners, ...’.

⁴¹⁴ Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, p. 57: ‘Her mother-in-law continued to strive for dominance under the guise of teaching Alienor the etiquette of the French court and preparing her for the official crowning ceremony in December at Bourges, ...’; p. 60: ‘“You are not in Aquitaine now, you are in Paris, and you are the wife of the King of France”’.

⁴¹⁵ *Ibidem*, p. 266: ‘Indeed, Antioch felt close to Aquitaine in many more ways because ... The court’s official language was the *lingua romana*, and the culture and music was all of the southern lands’.

⁴¹⁶ Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, p. 275; Jones (E.). *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*. New York, Open Road Media Romance, 2013, loc. 2998: ‘... , but still Eleanor knew she was not really accepted by the English-Norman population’; loc. 7353: ‘“This is not a French recipe, but Provençal, quite different I assure you,” Eleanor had replied’.

⁴¹⁷ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 146: ‘[...] , as courtesy – and the best traditions of the south – demanded’; p. 32: ‘She could not wait to be once more among her own people, ...’; p. 75: ‘But in Aquitaine, as Eleanor knew well, for she had grown up in the relaxed culture of the south, it was regarded as merely a sophisticated and enjoyable pastime’.

⁴¹⁸ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 270: ‘“I thank God that our customs in Aquitaine favour women,” Eleanor smiled’.

⁴¹⁹ Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, p. 169: ‘“He has not forgotten his Aquitainain hospitality”’; p. 335: ‘[...] ‘All Aquitainians are born civilized’; Jones (E.). *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*. New York, Open Road Media Romance, 2013, loc. 7562: ‘Quite a pretty land, she supposed, even if the English people were uncouth compared to the civilized French and the sophisticated Aquitainians’.

⁴²⁰ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 81: ‘Partly there is the inherent romance of the exotic foreigner, which has so often been a trope of western culture. As we have seen, for Michelet, Eleanor was a ‘passionate and vindictive’ southerner’.

⁴²¹ *Ibidem*, p. 77 en p. 81: ‘[...] In this atmosphere Eleanor could, in the words of Georges Duby, become for many ‘the first heroine of Occitan independence’. The concept of Occitania is, however, a modern invention’.

De koningin als ambassadrice van de Aquitaanse cultuur komt het sterkst en frequentst naar boven in de boekenreeks van Mark Beaulieu. Voorbeelden zoals de Aquitaanse taal, tijd en vlag zijn slechts enkele van de specifieke verwijzingen naar de cultuur die de auteur opneemt in zijn werk.⁴²² Hij gaat zelfs zo ver om een bijzondere kus als Aquitaans te bestempelen.⁴²³ Daarnaast blijkt Beaulieu in zijn ‘Eleonora Code’ heel wat Aquitaanse waarden en normen op te nemen die de koningin hoog in het vaandel draagt.⁴²⁴

Niet alleen via waarden en normen droeg Eleonora van Aquitanië haar steentje bij om de cultuur tentoon te stellen. Ook haar vermeende muzische gave kan hierbij geplaatst worden. Zo bespeelt de koning de fluit en zingt ze in de romans van Jean Plaidy.⁴²⁵ Eleonora speelt de harp, zoals verwacht werd van jonge edele dames, in de boeken van Sharon Plaidy.⁴²⁶

In zowat alle romans wordt de nadruk gelegd op de Provençaalse taal van de vorstin en haar dames.⁴²⁷ Zo ook in het werk van Penman waar Hendrik II zichzelf ‘het dialect’ aanleerde om zijn vrouw te behagen.⁴²⁸ Chadwick brengt in het bijzonder de ontstaansgeschiedenis van de taal en de waarde die Eleonora aan de taal hecht onder de aandacht van haar lezers.⁴²⁹ Weir en Jones nemen eveneens een bespreking van de taal op in hun vertelling.⁴³⁰ Daarnaast wijst Jones op Eleonora’s indrukwekkend talenkennis.⁴³¹

---

⁴²² Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The young life*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 109; p. 112; p. 127.

⁴²³ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 126: ‘Held in the air, she put her arms around his neck. In the fresh of night, she gave a warm long Aquitaine kiss’; p. 173. ; Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The voyage West*. United States, Beaulieu Studios, 2013, p. 318: ‘Eleanor gave the kiss of peace in the Aquitaine style with an equal-cheek kiss from one corner of the smiling mouth to the other – the bise’.

⁴²⁴ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The young life*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 283: ‘Compare: In Aquitaine, an honored code led to prosperity, pleasure, and abstinent loneliness’.

⁴²⁵ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 340: ‘... and Eleanor singing or playing the lute.’, p. 343: ‘Eleanor played the lute and Matilda sang some of the songs which had come to Normandy from the Court of France and Aquitaine’.

⁴²⁶ Penman (S.K.). *Devil’s brood*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2008, p. 312: ‘In her girlhood, Eleanor had learned to play the harp, for that was considered a social requisite for young women of high birth.’; Ibidem, p. 357: ‘Eleanor was playing the harp and...’.

⁴²⁷ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 133: ‘She had with her some of the women from her native Aquitaine and they spoke the Provençal language’.

⁴²⁸ Penman (S.K.). *When christ and his saints slept*. Londen, Penguin books, 1994, p. 773: ‘Thinking that his bride would surely be pleased to discover on her wedding night that he could speak her native tongue, he’d made an effort to learn the dialect of the South known as langue d’oc or Provençal’.

⁴²⁹ Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, p. 19: ‘A thousand years ago they had been conquerors and settlers in Aquitaine, speakers of Latin tongue which scholars used now, and which she had learned together with the French spoken in Poitou and the north, so different from the lenga romana in Bordeaux’.

⁴³⁰ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 32: ‘[...] ; where people spoke her native tongue, the langue d’oc, which would sound as music after clumsy, outlandish dialect they spoke in the north’; Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, p. 167: ‘Then in the soft, melodious langue d’oc of his native Aquitaine he added:... [...] Louis, who did not understand the langue d’oc dialect,...’.

Beaulieu verwerkt dan weer Eleonora's voorkeur voor de Occitaanse taal.⁴³² Ondanks het uitblijven van historische bewijzen blijven auteurs duidelijk Eleonora's vermeende talenkennis op nemen in hun romans.

Het beeld van een zuiderse koningin die haar cultuur in de schijnwerpers zet, is doorheen de tijd bij heel wat biografische werken terug te vinden. Historici, zoals Pernoud en Boyd, herkennen allemaal hoe de zuiderse vrouw gestalte gaf aan een andere, nieuwe hofhouding en bij uitbreiding aan een aparte cultuur.⁴³³ Bij Chadwick is die academisch link uiterst zichtbaar. Zo liggen de titels van haar romans, *The summer queen* en *The winter crown*, volledig in de lijn van het biografisch werk van Douglas Boyd, *The april queen*.⁴³⁴

1.2.5.1 Conclusie

Het idee van Eleonora als romantische zuiderse koningin blijft, zoals blijkt uit het bronnenonderzoek, nog steeds stevig ingebed in de moderne romans. Haar doen en laten wordt op directe en/of indirecte manier gekoppeld aan haar Occitaanse afkomst. Maar daarenboven draagt Eleonora zelf ook haar cultuur uit in de romans aan de hand van onder andere haar hoofse houding en van haar entourage troubadours. Ondanks grondig historisch onderzoek blijft het nog steeds onduidelijk of Eleonora daadwerkelijk Occitaans sprak, maar toch wordt het door alle auteurs verwerkt.⁴³⁵ Met andere woorden, de mythe van Eleonora van Aquitanië als ambassadrice van de Aquitaanse cultuur staat nog als een paal boven water in de moderne romans. Dit ondanks de besluiteloosheid in de academische wereld omtrent haar effectieve bijdrage aan die Aquitaanse cultuur gaat het om 'bijdrage aan' en niet als 'exponent van'.

1.2.6 Fin'amor

'Oh, Eleonore, you are known throughout the land of France as the Queen of Love'.⁴³⁶ Jean Plaidy beschrijft in haar werk hoe Eleonora van de liefde hield.⁴³⁷ De oprichting van hoven waar de hoofse liefde centraal stond, wordt toegeschreven aan de grootvader van

---

⁴³¹ Jones (E.). *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*. New York, Open Road Media Romance, 2013, loc. 7429: 'Eleanor read it aloud, translating the Latin for Amaria'.

⁴³² Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 126: 'First in our Occitan as it is remembered in humor, then in Parisian French ...'.

⁴³³ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 80; p. 84.

⁴³⁴ Boyd (D.). *The april queen*. VK, The History Press, 2004, 368 p.; Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, 478 p.; Chadwick (E.). *The winter crown*. Londen, Sphere, 2014, 483 p.

⁴³⁵ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 71.

⁴³⁶ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 169.; *Ibidem*, p. 107: 'And you... the Queen of love and song'.

⁴³⁷ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 34: 'Eleonore loved love...'

Eleonora van Aquitanië: ‘... but her grandfather, Duke William IX, had loved women, idealised women; he had instituted the Courts of love,...’.⁴³⁸ Maar ook zijn kleindochter heeft volgens de mythe iets in de pap te brokken. De hoofse hoven maken in Plaidy’s verhaallijn integraal deel uit van de vertelling: ‘She surrounded herself with poets and troubadours. To win favour a man must be possessed of exquisite manners; he must know the rules of the Courts of Love; he must be able to express himself with grace and if he had a good singing voice so much better. She was the judge of the literary efforts; she applauded or derided’.⁴³⁹ Eleonora opereerde dus als jurylid van de gecomponeerde werken.⁴⁴⁰ De regels die dienden gevolgd te worden aan het specifieke hof van de koningin waren schijnbaar alom gekend.⁴⁴¹ Plaidy beschrijft de moeilijkheden die Eleonora ondervindt om zo’n hof in Engeland tot stand te brengen, maar ook hoe ze uiteindelijk toch haar doel weet te bereiken.⁴⁴²

Jean Plaidy wijdt zelfs een volledige roman aan het thema waarin ze onder andere beschrijft welke invloed het hoofse hof van Eleonora’s grootvader had op de jonge vrouw en hoe zij op haar beurt zo’n hof tracht te creëren in Parijs.⁴⁴³ Door het ik-perspectief van de verteller benoemt Eleonora zich ook zelf als ‘the Queen of love’.⁴⁴⁴ Uit de verhaallijn van Plaidy blijkt de opvoeding van Eleonora aan het hoofse hof de rode draad te gaan vormen voor het latere doel van de koningin, het bekomen en voelen van liefde aan haar eigen hoofse hof.⁴⁴⁵ Jean Plaidy levert in haar eentje dus een grote bijdrage bij het in stand

---

⁴³⁸ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 7.

⁴³⁹ *Ibidem*, p. 38.

⁴⁴⁰ *Ibidem*, p. 24: ‘During the cold winter’s evenings she and her court would range themselves about the great fire in the centre of the hall; there would be singing and music and she would judge the merits of the literary compositions and ...’.

⁴⁴¹ *Ibidem*, p. 44: ‘... ; he was wise enough to know that in Eleonore’s courts of live there must be no crudity. Hints were far more exciting than bald words; and he had made his feelings clear through those’.

⁴⁴² Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 18: ‘Eleanor Queen of England was content to be in her beloved city of Poitiers. [...] It was here that the Courts of Love belonged; it had been impossible to transplant them in the colder climate of England with a people who had little patience with the laws of chivalry and dreams of ideal love’; p. 90: ‘The news reached Eleanor of Aquitaine where she was holding one of her Courts of Love in which her troubadours sang romantic songs and brought their literary efforts for her to judge’.

⁴⁴³ Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 41: ‘That was because she was clever. We have to be clever...more clever than they are, Petronilla. That is what I learned in the Courts of Love’; p. 56: ‘I wanted to re-create the Courts of Love in Paris - ...’; pp. 60-61: ‘...just as my upbringing in the Courts of Love had moulded my character’; p. 160: ‘I had less respect for those symbols than most because I had been brought up in my grandfather’s Court where they had been of little account’; p. 194: ‘... I thought: This will be once more the Court of Love’.

⁴⁴⁴ Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 324.

⁴⁴⁵ *Ibidem*, p. 574: ‘Looking back, I see that what I had wanted was love. I had been born into the Courts of Love and all my life I had been trying to return tot hem – not as they had been in my grandfather’s day but of my own making...’.

houden van de hoofse hoven van liefde. Een mythe die Plaidy naar alle waarschijnlijk ontleende aan de ambassadrice van het fin'amor concept, Amy Kelly.⁴⁴⁶

Ook Sharon Penman houdt zich hier aan de traditionele benadering van Eleonora van Aquitanië en de hoofse liefde. Zo neemt zij verwijzingen naar de hoven op in haar verhaallijnen en licht ze deze ook binnen hun context toe.⁴⁴⁷ Maar in de inleiding van het boek *Time and chance* deelt ze haar lezers het volgende mee: 'So many myths and legends have sprung up around Eleanor, during her own lifetime and in the centuries following her death. That she presided at Poitiers over Courts of Love is one such legend, nog longer given serious credence by most historians'.⁴⁴⁸ De auteur nam de mythe naar alle waarschijnlijkheid op in haar werk om tegemoet te komen aan de verwachtingen van haar lezerspubliek die bekend zijn met de mythe. De vraag blijft, zoals bij alle voorwoorden, inleidingen en dergelijke, of lezers de tijd nemen om deze door te nemen en zodoende fictie van realiteit weten te onderscheiden. Hierbij duikt de vraag dan weer op of lezers überhaupt interesse en nood hebben aan die historische informatie. Hier wordt niet op ingegaan aangezien dit ons te ver zou afleiden van de vooropgestelde onderzoeksvraag.

Het concept hoofse liefde komt kort aan bod in de roman van Alison Weir als een negatief spel dat Eleonora's familie sinds generaties speelt.⁴⁴⁹ Ook Ellen Jones verwijst in haar vroege werk naar de opvoeding van Eleonora in de liefdeskunst.⁴⁵⁰ Maar in haar recentste werk verwerkt ze de hoofse liefde uitgebreider. Eleonora draagt samen met haar dochter Marie deze vorm van liefde uit. Zij zijn als het ware de uitvinders van het concept en zo zetten de dames bijvoorbeeld een proces van codificatie omtrent courtoisie op poten.⁴⁵¹ Hun opzet wordt door Jones als volgt geformuleerd: 'After all, our aspirations are to teach men how to respect and revere women. In our code, seduction is not the goal'.⁴⁵² De

---

⁴⁴⁶ Kelly (A.). 'Eleanor of Aquitaine and her courts of love', In: *Speculum* 12, (1937), pp. 3-19.; Kelly (A.). *Eleanor of Aquitaine and the four kings*. Cambridge (Massachusetts), Harvard University Press, 1950, 377 p.

⁴⁴⁷ Penman (S.K.). *Time and chance*. Londen, Penguin books, 2002, p. 107: 'Mayhap not in one of your Courts of Love, but...'; p. 330: 'One of the more warning him that although King Henry might tolerate lovesick minstrels trailing after his lady, since that was the custom of the Courts of Love so popular with highn women, ...'

⁴⁴⁸ *Ibidem*, p. x.

⁴⁴⁹ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 75: '...: they had condemned this game of Courtly love as merely an excuse for committing adultery'; p. 210: 'She was content to enjoy flirting with him, indulging in the old familiar game of courtly love – so much a part of their common culture – and ...'

⁴⁵⁰ Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, p. 179.

⁴⁵¹ Jones (E.). *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*. New York, Open Road Media Romance, 2013, loc. 5242: 'We will hold courts and invite participants. Courts of love, we may call them officially'; loc. 5223: 'Over the next few weeks Eleanor and Marie began the process of codifying a system of courtoisie that would influence male behavior'.

⁴⁵² *Ibidem*, loc. 5262.

hoven slorpten zowaar al Eleonora's tijd op.⁴⁵³ Jones geeft in vergelijking met de hierboven besproken auteurs zeer veel gedetailleerde beschrijvingen over het concept.⁴⁵⁴ Alsook geeft ze aan dat de hoven frequent georganiseerd werden.⁴⁵⁵ De mosterd voor deze mythe ging Jones halen bij de meest populaire biografische werken omtrent Eleonora van Aquitanië.⁴⁵⁶

Mark Beaulieu heeft een duidelijke visie omtrent de hoven waar hoofse liefde vooropgesteld werd. De traditionele invulling van de mythe doet hij volledig van de hand en vult het in met zijn interpretatie. Die luidt dat de koningin scholen oprichtte waar het aanleren van passend gedrag en goede manieren aan haar kinderen en kinderen van het hof voorop stond.⁴⁵⁷ Daarnaast introduceert Beaulieu ook een nieuw concept die hij met de term 'Eleonora Code' benoemt. De rode draad doorheen de boeken is die zogenaamde code. Als lezer versta ik onder die code de zoektocht van Eleonora van Aquitanië naar een bepaalde idealistische visie over hoe men dient te leven. Hierbij staat de zoektocht naar 'echte' liefde centraal.⁴⁵⁸ Haar troubadours staan haar bij in die queeste, want Eleonora blijkt nog nooit ware liefde gekend te hebben in haar leven.⁴⁵⁹ Haar hof wordt door de auteur dan ook het huis van de liefde genoemd, waar codes van liefdes vooropstaan.⁴⁶⁰

1.2.6.1 Conclusie

De mythe van fin'amor maakt een opmerkelijke evolutie door. Bij Jean Plaidy zien we nog een uiterst traditionele voorstelling van de hoven van hoofse liefde zoals in de oudste bronnen wordt meegedeeld. De auteur wijdt zelfs een volledig boek aan het concept. Enige

---

⁴⁵³ Jones (E.). *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*. New York, Open Road Media Romance, 2013, loc. 5379: '... Eleanor's attention was almost entirely wrapped up in her eldest daughter and the courts of love'.

⁴⁵⁴ *Ibidem*, loc. 5872: 'In courtly love, a senjal was a lover's code name to maintain secrecy so as not to incur any scandal'.

⁴⁵⁵ *Ibidem*, loc. 6774: "... I doubt not that we will enjoy another debate together at the next court of love held in Poitiers."

⁴⁵⁶ *Ibidem*, loc. 11588: 'Of many history volumes consulted, the one I relied on most heavily was Marion Meade's superb biography Eleanor of Aquitaine. The following were also particularly helpful: Eleanor of Aquitaine, by Desmond Seward; Eleanor of Aquitaine, by Régine Pernoud; Eleanor of Aquitaine and the Four Kings, by Amy Kelly; ...'.

⁴⁵⁷ Beaulieu (M.R.). "Re: Eleanor of Aquitaine." Email, 4 maart 2016: 'The myth that she started the courts of love. Yes, but not the courts of love we are told of. These were more schools of manners to raise her and the court's children'. (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in fictie*. Bijlage 5); Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 484 ; p. 489.

⁴⁵⁸ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 282.

⁴⁵⁹ *Ibidem*, p. 96: "Then I'd like to hear what inspires of love." 'You mean fine love.' ; Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 173: '... Eleanor was a virgin to actual love'.

⁴⁶⁰ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 329: 'Bernart Ventadour, observing love in the house of love,...' ; p. 380 ; p. 440 ; p. 489; Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 507: 'A dedicated student of Eleanor will spot the rudiments from which she will practice the arts of the so-called courts of love, ...'.

tijd later deelt Penman in haar romans mee dat de *courts of love* daadwerkelijk een mythe zijn. Mogelijks realiseerde ze zich tijdens haar onderzoeks- en schrijfproces dat het verhaal geen steek hield. Toch neemt ze de vertelling op in haar boeken. Hiermee komt ze tegemoet aan het verwachtingspatroon van het publiek die reeds eeuwen vertrouwd is met het verhaal. De onlosmakelijke link tussen de twee wordt door Penman opnieuw gelegd. Ook Jones en Weir verwerken het concept in hun romans. Waar Weir het eerder negatief belicht, gaat Jones zeer gedetailleerd te werk en focust zich specifiek op de hoffelijkheid die centraal staat aan de hoven van Eleonora en haar dochter Marie. De grootste verandering is op te merken bij Mark Beaulieu. Deze historicus geeft een volledig nieuwe invulling aan het concept op basis van zijn eigen onderzoek. Zijn zogenaamde code en hoofse scholen luiden mogelijks een nieuw tijdperk in voor de mythe.

1.2.7 Eleonora van Aquitanië als leidster van een Amazone regiment

Een koningin als leidster van een regiment Amazones spreekt zelfs vandaag nog tot de verbeelding en daar lijken de auteurs zich bewust van te zijn. ‘Eleonore said ‘an revoir’ to her three-year-old daughter and set out at the head of a party Amazons’⁴⁶¹, stelt Plaidy. Ze gaat zelfs iets verder door mee te delen dat ‘she started an equestrian school where her ladies were taught to practise marching into war’. Als een echte moederkloek van haar krijgers zorgde ze ervoor dat de dames elegant te voorschijn kwamen.⁴⁶² Eleonora en haar dames kenden in het verhaal van Plaidy een eigen eenheid binnen de karavaan.⁴⁶³ Daarenboven was de tocht toch een zware beproeving voor de koningin: ‘Eleonore had no wish to leave. Crusading had turned out to be not quite the joyous adventure she had dreamed of. There was more to it than riding at the head of her ladies,...’⁴⁶⁴ Het idee voor haar verhaallijn haalde Plaidy hoogstwaarschijnlijk bij Amy Kelly. In haar biografie *Eleanor of Aquitaine and the four kings* herhaalt ze de mythe waarin Eleonora en haar dames aangekleed waren als Amazones tijdens de tweede kruistocht meerdere keren doorheen het boek.⁴⁶⁵ Plaidy komt dus tegemoet aan het negentiende-eeuwse romantische beeld van de koningin.

---

⁴⁶¹ Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 84.

⁴⁶² *Ibidem*, p. 82: ‘Eleonore spent excited hours preparing the boxes of dresses, perfumes, unguents and all that was needed for ladies of elegance’.

⁴⁶³ *Ibidem*, p. 87: ‘...; and it was decided that the army should be divided into two parts. The Queen and her ladies should set up their camp on the heights over the Valley of Laodicea...’.

⁴⁶⁴ *Ibidem*, p. 98.

⁴⁶⁵ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 60.

Bij Sharon Penman zien we dan weer een andere invulling van de mythe die de vooruitgang in Eleonora's historiografie sinds Plaidy's tijd goed weergeeft.⁴⁶⁶ '... Ranulf says there is a Greek myth about women warriors, and I suppose Peronelle thinks she is one of those... Amazons was it, Ranulf? Not even Eleanor ever dared to arm herself as if she were a man!'.⁴⁶⁷ Op deze manier zet de auteur de mythe onmiddellijk binnen zijn historische context waarin de mythe reeds afgedaan wordt als verzinsel. Penman brengt het vertelsel op een geheel andere manier: '... She turned in a circle and Saldebreuil smiled at her transformation. She was dressed as a knight, complete with sword and scabbard, her hair pinned up under a cowled hood'.⁴⁶⁸ Hiermee leunt de schrijfster het dichtst aan bij het biografische werk van Marion Meade waar de Amazones geen deel van uitmaken.

Elizabeth Chadwick verklaart de mannelijke klederdracht, die deel uit maakt van de mythe, in haar werk *The summer queen* als volgt: 'Now she donned a pair of soft linen braies and attached men's leather riding hose to them. She and her women had adopted such clothing since leaving Constantinople because of its comfort and practicality in the advancing winter season and hostile terrain. A highly amused Geoffrey de Rancon had called them 'the Amazons' on first discovering the apparel while helping Alienor into the saddle. The nickname had quickly become common parlance among the men'.⁴⁶⁹ Haar echtgenoot Lodewijk bleek minder opgezet te zijn met de vergelijking, maar liet het aan zich voorbij gaan omwille van de praktische voordelen.⁴⁷⁰ Chadwick kan door haar ludieke zinspeling op de mythe geplaatst worden binnen een hedendaags academisch kader dat grote vraagtekens plaats bij het befaamde Amazone regiment van Eleonora van Aquitanië. De auteur / historicus tracht de ontstaanscontext van het verhaal te ontleden en verklaren.⁴⁷¹

Een compleet nieuwe invulling van de mythe vinden we terug bij Mark Beaulieu en zijn 'Eleonora code'. 'That a queen would crusade was unheard of, yet Eleanor was the leader of the women on this Second Crusade'.⁴⁷² Eleonora van Aquitanië maakt deel uit van de

---

⁴⁶⁶ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 138: 'By contrast, Sharon Penman's writing reflects the advances in Eleanor historiography since Plaidy's time, ...'.

⁴⁶⁷ Penman (S.K.). *Devil's brood*. New York, G.P. Putnam's sons, 2008, p. 170.

⁴⁶⁸ *Ibidem*, p. 190.

⁴⁶⁹ Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, p. 245.

⁴⁷⁰ *Ibidem*, p. 245: 'Louis had not been pleased. He said it was beneath the dignity of the Queen of France and therefore reflected poorly on himself, but since Alienor and her ladies wore perfectly respectable gowns over their hose, and since it helped them to keep up the pace, he let it pass with no more than scowls'.

⁴⁷¹ Evans (M.). "Penthesilea on the Second Crusade: Is Eleanor of Aquitaine the Amazon Queen of Niketas Choniates?" In: *Crusades* 8, (2009), pp. 23-30.

⁴⁷² Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 250.; Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The voyage West*. United States, Beaulieu Studios, 2013, pp. 233-34:

strijdende krachten van de kruistocht en neemt de leiding op zich.⁴⁷³ ‘The armor and beauty of their smiling Queen’ was alom aanwezig tijdens de tocht.⁴⁷⁴ De vergelijking met Amazones maakt Beaulieu op een subtiële manier: ‘Your ladies are trained in marvelous manner. You must meet Konrad’s battalion of Amasons...’.⁴⁷⁵ Het is Eleonora zelf die in het verhaal de gelijkenis van de hand doet.⁴⁷⁶ Maar desondanks doet ze al het mogelijke om de vrouwen en zelfs mannen voor te bereiden op de strijd.⁴⁷⁷ Eleonora blijkt tevens een goed getrainde kruisboogschutster te zijn.⁴⁷⁸

De auteurs beschrijft ook de strijduitrusting van de koningin uitvoerig: ‘Eleanor wore her red leather tunic, red gloves, armored plating, mail, helmet, and a white winter burgundy-fringed cape’.⁴⁷⁹ Zo ook wordt een inzicht verschaft van de genderdiversiteit in het kamp. Mannen en vrouwen leefden er naast elkaar en Beaulieu komt met zijn beschrijvingen tegemoet aan de typische mannen-en vrouwenstereotypingen.⁴⁸⁰ Omtrent de verwerking van het Amazone verhaal deelt de auteur het volgende mee: ‘The depiction of Amazon women in battle has fired imaginations for generations. [...] But how can any writer resist the allure of Amasons? To break myths, as must be done, I chose a solution supplied by historian Edward Gibbons. [...] Chosen for this novel are feasible German Amasons, Selja and Halm. These female warriors contrast with the sensational caravan of Eleanor’s women, some of whom had the wit to inspire championship in men’.⁴⁸¹ Beaulieu benadrukt eveneens het feit dat Eleonora van Aquitanië de kruistocht heelhuids doorstond.⁴⁸²

‘Under the Aquitaine flag, Eleanor and her armored women formed the line. [...] The siren cavalry of Aquitaine women followed the helmeted plume of their leader. Eleanor looked ahead bravely...’.

⁴⁷³ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 252: ‘Eleanor raised her double bells with her followers. With a shared motion they rang out to the crowd’; pp. 252-253.; p. 254: ‘Eleanor, suited in her red military leathers commanded. ‘Onward we go!’; Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The voyage West*. United States, Beaulieu Studios, 2013, p. 231: ‘Queen Eleanor and her women wore their armor in style. She led the entire court forward, directly from their camp toward Damascus’.

⁴⁷⁴ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 298.

⁴⁷⁵ *Ibidem*, p. 318.

⁴⁷⁶ *Ibidem*, p. 319: ‘We have over three hunderd women, but we are hardly Amason. Many know how to strike, fire a bow, and fly birds of war. We are made of good heart and attract fighters on our behalf...’.

⁴⁷⁷ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 348: ‘Queen Eleanor had not moved for three days. Taking advantage of the dealy she made her woman familiar with the weight of wearing chain mail, armor and shielding. With the female guards they practiced with bow, sword, spear and dagger. They learned to step out of the way of an attacker to put him on the wrong foot and give a fatal daggar strike’; p. 382: ‘Eleanor loved increasing anyone’s battle skill, even the more troublesome men who watched like envious boys’.

⁴⁷⁸ *Ibidem*, p. 413: ‘Eleanor had demonstrated the accuracy and power of her crossbow’.

⁴⁷⁹ *Ibidem*, p. 389.

⁴⁸⁰ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 395: ‘Watching the forms of Eleanor and her women, the men placed bets on identities’.

⁴⁸¹ *Ibidem*, p. 506.

⁴⁸² Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The voyage West*. United States, Beaulieu Studios, 2013, p. 442: ‘The miracle is that Eleanor survived. Few did’.

Mogelijks ondervond Beaulieu door de vertrouwdheid van het publiek met de mythe een te grote drang om het verhaal toch te verwerken. Dit resulteerde in een variatie op Gibbons idee. Eleonora van Aquitanië blijkt in de romans van Beaulieu een getraind krijgster te zijn met een groep vrouwelijke strijdkrachten onder haar hoede.

1.2.7.1 Conclusie

Een waaier van ideeën met betrekking tot de Amazone mythe worden in de romans verder uitgewerkt. Plaidy plaats Eleonora aan het hoofd van een regiment Amazones en portretteert haar als directrice van een ware opleidingsschool. Terwijl Penman de mythe binnen zijn eigen historische ontstaanscontext plaats en afdoet als een vertelsel. Bij Chadwick vinden we dan weer terug dat de vrouwen in mannenkledij uitgedost waren omwille van praktische redenen en dat dames daar hun Amazone bijnaam te danken hebben. De auteur die de meeste details opneemt en het verhaal naar zijn hand zet, is Beaulieu. De mythe krijgt als het ware een nieuwe dimensie van toevoegingen in zijn boeken. Bij de auteurs Jones en Weir wordt het vertelsel niet vermeld.

1.2.8 Eleonora van Aquitanië als aanstookster van de rebellie van 1173

In 1173 zou Eleonora van Aquitanië in de revolte van haar zonen tegen hun vader een voorname rol gespeeld hebben. Auteur Jean Plaidy wijdt een volledige roman aan de gebeurtenis.⁴⁸³ ‘She could not settle to write. She wanted action now. She should have been riding out with her sons. She pictured herself on her horse, her standard bearer riding before her, going into battle against the man she hated’.⁴⁸⁴ Plaidy laat geen twijfel bestaan, Eleonora’s liefde voor Hendrik is ver te zoeken en ze is hem dusdanig liever kwijt dan rijk.⁴⁸⁵ Uit de dialogen van Plaidy blijkt Eleonora van Aquitanië op een sluwe manier haar zonen op te hitsen om hen zo tot actie aan te zetten.⁴⁸⁶ Maar Hendrik is op de hoogte van de plannen van zijn echtgenote en wijst de beschuldigende vinger in haar richting: ‘She turned my children against me and would go into battle and kill me if it were possible’.⁴⁸⁷ Eleonora en alleen Eleonora had er volgens hem voor gezorgd dat zijn kinderen zich tegen

---

⁴⁸³ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, 448 p.

⁴⁸⁴ *Ibidem*, p. 92.

⁴⁸⁵ *Ibidem*, p. 132: ‘What a great day that would be when the tables were turned, when Henry was the prisoner of his wife and sons. How she would taunt him!’.

⁴⁸⁶ *Ibidem*, p. 85: ‘“Depend upon it”, she whispered to young Henry, ‘he will keep you at his side so that he will have his eyes on you. You will endure more restraint than ever. [...] ‘And who is your real enemy, pray? It is not the one who has robbed you of part of your inheritance? Might not his enemy be your friend? You are no longer a child, my son. It is time you woke up and took what is yours’.

⁴⁸⁷ *Ibidem*, p. 114.

hun vader keerden.⁴⁸⁸ Jean Plaidy neemt zodoende de mythe volledig op in haar schrijven. De koningin krijgt, net zoals bij Amy Kelly, een cruciale rol toebedeeld in de rebellie tegen Hendrik II van Engeland.⁴⁸⁹

Ook Sharon Kay Penman wijdt een boek aan de befaamde rebellie en liet zich hiervoor inspireren door de film *The Lion in Winter* (1968).⁴⁹⁰ In *Devil's brood* blijkt Eleonora's aandeel reeds in haar eigen tijd de wenkbrauwen te doen fronzen: "This rebellion you are facing...it is inexplicable in so many ways. You yourself questioned how Eleanor could so easily have subverted your lads. And then there is her involvement. I am a student of history, Harry, and there is no shortage of tales of rebellious sons. But I know of no other queen who dared to rebel against her lord husband".⁴⁹¹ Eleonora had een ontegensprekelijk aandeel in de revolte en dat beschrijft Penman met een scherpe pen.⁴⁹² Zelf herkent de koningin haar steun aan haar zonen openlijk: "But he is very angry with me because I supported our sons in the quarrel".⁴⁹³ Ook de gevolgen van haar deelname neemt Penman op in het verhaal.⁴⁹⁴ Eleonora blijkt gedreven te zijn door politieke factoren en Hendrik's affaire met Rosamund Clifford wordt losgekoppeld van de mythe. Uiteindelijk blijkt Eleonora toch spijt te hebben van het hele gebeuren, maar het blijft onduidelijk of het verlies niet de ware toedracht is van haar spijtbetuiging.⁴⁹⁵ In andere romans neemt Sharon Penman het verhaal tevens op om de context ten volle te schetsen voor haar lezers en neemt daarbij opnieuw geen blad voor de mond betreffende het aandeel van Eleonora in de rebellie.⁴⁹⁶ Penman's romans dragen dus nog steeds bij tot het in stand

---

⁴⁸⁸ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 208: '[...] he could not help thinking what a charming picture they must make and he was resentful against Eleanor who had deprived him of the love his older children owed him. He was not a bad father. His illegitimate children were devoted to him. It was only Eleanor's blood who were against him'.

⁴⁸⁹ Kelly (A.). *Eleanor of Aquitaine and the four kings*. Cambridge (Massachusetts), Harvard University Press, 1950, pp. 168-178.

⁴⁹⁰ Harvey, A. (regisseur) (1968), *The Lion in Winter*. AVCO Embassy

⁴⁹¹ Penman (S.K.). *Devil's brood*. New York, G.P. Putnam's sons, 2008, p. 126.

⁴⁹² *Ibidem*, p. 156: 'He'd long known that Eleanor's French allies were of two minds about her part in the rebellion. They welcomed the aid offered by the Duchess of Aquitaine, but they were not comfortable with the rebel queen, the faithfull wife'.

⁴⁹³ *Ibidem*, p. 190.

⁴⁹⁴ *Ibidem*, p. 208: 'She'd known that Harry had been living openly with Rosamund Clifford since he'd been told of her part in the rebellion, ...'.

⁴⁹⁵ *Ibidem*, pp. 354-55: 'He considered it, but she knew he was never one to refuse a challenge. 'Very well. Do you regret the rebellion?' 'You can do better than that, Harry. Of course I do. Ask me something less obvious.' ...'.

⁴⁹⁶ Penman (S.K.). *Lionheart*. New York, G.P. Putman's sons, 2011, p. 1: 'Henry loved his sons, but not enough to share power with them. Nor would he give Eleanor a say in the governance of her beloved Aquitaine. The result would be the Great Rebellion of 1173, in which Henry's three eldest sons rose up against him, urged on by their mother, his own queen, an act of betrayal unheard of in their world'; Penman (S.K.). *A king's ransom*. New York, G.P. Putnam's sons, 2014, p.127: '... the woman who'd dared to go on crusade, to choose her own destiny, to do what no other queen had ever done – rebel against the man who was her liege lord and husband'.

houden van de rebellie-mythe. Ondanks haar historische aspiraties lijkt Penman met haar werk toch een terugkoppeling te maken naar populaire biografische werken over Eleonora van Aquitanië, bijvoorbeeld Amy Kelly's werk, en de film *The Lion in Winter*.

In navolging van haar biografische werk neemt Alison Weir de rebellie van 1173 op in haar roman *The captive queen*. Ze haalde veel inspiratie, net zoals Penman, uit de film *The Lion in Winter*. Eleonora blijkt haar zonen te steunen aangezien zij een gegronde reden hadden om oproer te starten en bespreekt de mogelijke handelingsstrategieën.⁴⁹⁷ Uiteindelijk ligt de verantwoordelijkheid voor Eleonora's aandeel bij Hendrik in dit werk: "Your father has forced me to make a choice between my loyalty to my husband and the king, and my desire to protect the interests of my children. I am a mother. There can be no context..."⁴⁹⁸ De oorzaak van Eleonora's deelname aan de rebellie kan bij Weir vergeleken worden met een moedereend die haar nest beschermt.⁴⁹⁹ Er is wel een gelijkenis op te merken met het werk van Penman. Ook Alison Weir wijst op de uitzonderlijke actie van koningin Eleonora: "I tell you, Eleanor, you could look at all the old chronicles and find numerous examples of sons rising up against their father, but none of a queen rebelling against her husband".⁵⁰⁰ De auteur laat er dus geen twijfel over bestaan, Eleonora rebelleerde tegen haar eigen echtgenoot.⁵⁰¹ En daarenboven had ze geen berouw.⁵⁰²

"Rebellion goes far deeper than a complaint about not enough land or responsibility; rebellion risks all", she warned. And a part of her felt a sensation of reaching out, of excitement and yearning. It was like inhaling freedom, but she knew the danger and was afraid for her sons and herself".⁵⁰³ Onze moeder bij de haard, Eleonora van Aquitanië, kent duidelijk zowel de voor- als keerzijde van de medaille en kent toch enige angst voor de uitkomst. Toch wordt ook in Elizabeth Chadwick's werk Eleonora geportretteerd als pion in de revolte. Ze wordt ervan beschuldigd haar zonen warm te maken om zich tegen

---

⁴⁹⁷Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p.320-21: "I thought you supported me!", he flared. "I do, I believe you have a just grievance. But we all need to be clear what the objective is. Do you intend to force the King to share his power with you, or do you mean – as report has suggested – to overthrow his rule in stead?" ...

⁴⁹⁸Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 321.

⁴⁹⁹*Ibidem*, p. 393: "A mother instinct was to defend her young".

⁵⁰⁰*Ibidem*, p. 344.; p. 362: "She was an unnatural woman, betraying her lord like that".

⁵⁰¹*Ibidem*, p. 364.

⁵⁰²*Ibidem*, p. 393: "She had relived the events leading up to her sons' rebellion a thousand times, and still she felt, deep within her, that she had been right to support them. She knew that, if she had her chance again, she would make the same choice, because it had been the only, the right choice".

⁵⁰³Chadwick (E.). *The winter crown*. Londen, Sphere, 2014, p. 414.

hun vader te keren.⁵⁰⁴ Haar hand wordt gezien in het gebeuren omwille van de jonge leeftijd van de zonen. Zo wordt ze als het ware benoemd als de leermeester en aanstookster.⁵⁰⁵ Chadwick draagt dus de mythe verder uit zoals ze ook te lezen is in het biografische werk van Marion Meade.

Bij Ellen Jones vraagt koning Hendrik zich af wie de rebellie zo zorgvuldig had gepland. Zijn echtgenote maakte integraal deel uit van zijn verdachtenlijst.⁵⁰⁶ Eleonora blijkt toch ietwat verbaasd te zijn over de reikwijdte van de rebellie: ‘Eleanor doubted there would have been such a widespread increase in the rebellion against Henry’.⁵⁰⁷ Bij Jones wordt de revolte dus beschreven als een gebeurtenis die zich op grote schaal ging verspreiden. Dit in vergelijking met de andere auteurs. Daarnaast twijfelt de koningin niet aan de goede afloop van het gebeuren.⁵⁰⁸ De beschuldigingen aan haar adres worden in het werk van Jones van de hand gedaan als geruchten om de koningin in diskrediet te brengen.⁵⁰⁹ Jones laat alle mogelijke oorzaken opdraven om de rebellie te verklaren doorheen het boek, zo bijvoorbeeld ook de Rosamund Clifford piste.⁵¹⁰ Opnieuw wordt de jeugdige leeftijd van de zonen als oorzaak aangehaald, maar wordt de schuld door Hendrik ook gelegd bij lastposten en ontevreden personen. Dit mogelijk in een poging zijn zonen te paaïen.⁵¹¹ De schuld wordt dus niet volledig bij Eleonora van Aquitanië gelegd in deze roman, maar wordt uitgespeeld in functie van Hendriks verdere plannen.

---

⁵⁰⁴ Chadwick (E.). *The winter crown*. Londen, Sphere, 2014, p. 433: ‘She stood accused of inciting the fires of revolt: her sons were not old enough to foment a rebellion on their own, so obviously she must be manipulating the man the treachery was all hers’.

⁵⁰⁵ *Ibidem*, p. 449: ‘‘You have been brought here to answer for your betrayal and treachery. Your perfidy in turning my sons against me.’ [...] You deserted your own husband and now you desert your duchy to fraternise with my enemies and drive my sons deeper into rebellion...’’.

⁵⁰⁶ Jones (E.). *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*. New York, Open Road Media Romance, 2013, loc. 6101: ‘Henry was certain the whole scene had been carefully planned. But who planned it? Harry did not have the wits. Betran? Eleanor? Perhaps both.’; loc. 6082: ‘‘Henry glanced at Eleanor. Had she know of this? Plotted it with their sons?’’.

⁵⁰⁷ *Ibidem*, loc. 6632.

⁵⁰⁸ *Ibidem*, loc. 6557: ‘In early July she heard that the count of Flanders had invaded Normandy and captured Aumale, north of Rouen, while her sons laid waste Duke Henry’s lands with fire and sword, the boys first taste of true warfare. Eleanor had a funny little ache in her breast at the realization that it was against their own father’ ; loc. 6928: ‘... the queen was one of the powers behind the uprisings on the Continent, ...’; loc. 6676: ‘‘Before too long, you will see me return in triumph to Aquitaine’’.

⁵⁰⁹ *Ibidem*, loc. 6928: ‘‘Over the years we have heard rumors that the queen was one of the powers behind the uprisings on the Continent, but dismissed these as slander whose purpose was to discredit the king?’’.

⁵¹⁰ *Ibidem*, loc. 6968: ‘‘Although it had never been her intention to cause harm, Rosamund knew that she had been the unwitting cause of the initial rift between Henry and his queen. If this had helped set in motion the grim series of events that followed, was she partly to blame for Queen Eleanor’s confinement?’’.

⁵¹¹ *Ibidem*, loc. 7236: ‘‘Because you are still at tender age and have been sorely misled,...’’ ; loc. 7257: ‘‘Well then, the conflict, or whatever you choose to call it, was not of your making, my sons, but fomented by troublemakers and malcontents’’.

1.2.8.1 Conclusie

Zoals blijkt uit het onderzoek van historicus Michael Evans beschikken we vandaag de dag nog steeds niet over harde bewijzen omtrent Eleonora's rol in de revolte en valt het verhaal dus onder de noemer van 'mythe' te plaatsen.⁵¹² Van Plaidy tot Jones, allen laten ze de mythe van Eleonora als aanstookster van de rebellie van 1173 opduiken. De mate waarin zij haar als schuldige benoemen verschilt wel. Zo is de koningin de ware opdrachtgeefster bij Jean Plaidy en slechts een steunende moeder bij Weir. Opmerkelijk hierbij is tevens dat de schrijvers elk op hun eigen manier de nadruk leggen op een omgevingsfactor die dienst deed als trigger voor de revolte. Hoe dan ook is het duidelijk dat Eleonora van Aquitanië nergens de dans ontspringt en voor alle auteurs haar steentje bijdroeg in de rebellie tegen Hendrik II van Engeland.

1.2.9 Eleonora van Aquitanië als moordenaress

Rosamund o Rosamund... Rosamund Clifford, de vrouw die een trieste dood kende. Maar wat was het aandeel van Eleonora van Aquitanië in haar overlijden?

In de werken van Jean Plaidy maakt de romance van Hendrik en Rosamund deel uit van het hoofdverhaal. Zo verkrijgt de lezer stap voor stap inzicht in hun ontluikende liefde en blijven ze op de hoogte van hoe Eleonora omgaat met de situatie.⁵¹³ Logischerwijs is Rosamunds dood dan ook opgenomen, maar Eleonora blijkt niet de hand te hebben in de moord. Ook in de boeken van Sharon Penman is Rosamund prominent aanwezig. Maar hoe alles daadwerkelijk verlopen is, laat de auteur haar lezers zelf uitmaken: 'Did she confront Rosamund Clifford at Woodstock? We know that she suddenly left Normandy and made a hazardous winter crossing of the Channel while in the late stages of pregnancy. We know that, upon her arrival at Southampton, she travelled on to Oxford. We know that Oxford is but five miles from Woodstock, where Henry was keeping Rosamund Clifford. And we know that Eleanor then remained in England, a land she little loved, for over a year, not rejoining Henry in Normandy until December 1167. I leave it to my readers to draw their

---

⁵¹² Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 14.

⁵¹³ Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 331: 'He replied: 'It was Rosamund... Rosamund Clifford.' 'And he was here... with her... through the winter?' [...] 'She was here... just as though she were the Queen... in your place...'; p. 393: 'I heard gossip concerning the King and Rosamund Clifford. Everyone knew of her existence now'; Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 338: 'They believed the King was going to take her back. Rosamund had been dead for some time and Rosamund had been one of the main causes of their discord. Now the Queen would be the Queen in truth'.

own conclusions'.⁵¹⁴ Feit is wel dat Eleonora niet echt opgezet was met haar liefdesrivale, maar of ze al dan niet een hand had in haar moord wordt overgelaten aan de verbeeldingskracht van de lezers.⁵¹⁵

Alison Weir, in navolging van haar Eleonora biografie, verwerkt de moord klaar en duidelijk en deelt de toenmalige geruchten mee: 'I could not catch everything they said, but I am sure that I heard Fulcold say, 'All the world knows what that Queen Eleanor murdered Rosamund''.⁵¹⁶ De verhalen worden onmiddellijk af gedaan als onmogelijk aangezien Eleonora reeds sinds jaar en dag opgesloten zat.⁵¹⁷ Ondanks dat feit brengt Weir haar lezers op de hoogte van alle geruchten: 'Some even say you stripped her naked and roasted her between two fires, with venomous toads on her breasts; some say you let her bleed to death in a hot bath, some that you poisoned her, and others that you stabbed her with a dagger after putting out her eyes'.⁵¹⁸ Indirect speelt ze hiermee in op het 'roddelgehalte' van de wilde verhalen. De nodige sensatie creëert Weir ook door onder andere de heftige emotionele reactie van Eleonora te vermelden.⁵¹⁹

Drie jaar later neemt Ellen Jones de moord opnieuw op in haar roman *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*.⁵²⁰ Opnieuw wordt de beschuldigende vinger naar Eleonora gewezen, zij zou Rosamund vergiftigd hebben in Godstow.⁵²¹ Jones deelt eveneens mee dat de geruchten afkomstig zijn van kwatongen. Toch brengt de auteur het feit dat Rosamund zich liet verleiden om van de giftige plant te proeven, ondanks haar voorkennis, onder de aandacht van haar lezers.⁵²² Opvallend is het feit dat ook Hendrik het volgende meedeelt in het verhaal van Jones: "It is not impossible, you know", he began again in a thoughtful voice. "Not Eleanor herself, of course, but she could have arranged, bribed –

---

⁵¹⁴ Penman (S.K.). *Time and chance*. Londen, Penguin books, 2002, p.x-xi.

⁵¹⁵ *Ibidem*, p. 34: 'No, Rosamund Clifford was only one one of Eleanor's grudges' ; pp. 349-350: 'And Rosamund Clifford died last December at Godstow nunnery' 'Ah', Eleanor said, 'I see.' That explained the mystery, then, why she'd withdrawn from the court. 'Harry has not been very lucky of late, has he?' [...] Noting Eleanor's apparent indifference to Rosamund,...

⁵¹⁶ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 380.

⁵¹⁷ *Ibidem*, p. 380: 'How could I murder Rosamund, shut up as I have been these seven years?' ; p. 381: 'And then I supposedly murdered her!' Eleanor sniffed furiously. 'I should like to know how!'

⁵¹⁸ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 391.

⁵¹⁹ *Ibidem*, p. 391: 'I say some people have a vivid imagination.' [...] 'How could people think these things of me?' she cried. 'It is all lies, vile lies. Yet they believe it, against all logic. I dare say some think this supposed murder is the cause for which I am still shut up?'

⁵²⁰ Jones (E.). *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*. New York, Open Road Media Romance, 2013, loc. 8179: 'It do be the most dreadful thing – Rosamund de Clifford is dead!'

⁵²¹ *Ibidem*, loc. 8198: "Poised, she was. [...] 'May God forgive their lying tongues, but the rumors are that you had the best reason to want her dead. Her voice dropped. 'You had her murdered'".

⁵²² *Ibidem*, loc. 8276: "Rosamund was familiar with the nature of virtually all plants. [...] She would never knowingly have ingested it"; loc. 11177.

Sweet Jesus!’’.⁵²³ Zo evolueert Eleonora van Aquitanië van moordnares naar opdrachtgeefster. Desondanks verbergt Eleonora haar gevoelens voor Rosamund niet.⁵²⁴ Uiteindelijk zou de storm gaan liggen tot grote blijdschap van Hendrik en trekt hij zijn beschuldigingen in.⁵²⁵ Zowel Weir als Jones blijven interessante casussen daar zij de mythe zo duidelijk in de verf zetten binnen hun werk. Weir deelt hieromtrent het volgende mee: ‘The Rosamund legends – the tales of the labyrinth at Woodstock and her murder by Eleanor – belong to much later periods, and are unfounded, yet I have made use of them here’.⁵²⁶ Weir maakt dus bewust geen gebruik van de recente onderzoeksresultaten en dit naar alle waarschijnlijkheid in functie van haar (sappige) verhaallijnen. Dit is op z’n minst een opmerkelijke vaststelling aangezien de auteur eerder een populair (historisch) werk schreef over Eleonora van Aquitanië.

Mark Beaulieu is eveneens zeer duidelijk omtrent zijn historische accuraatheid. Rosamund Clifford maakt weliswaar deel uit van zijn werk *The Generation* als de tienerminnares van Hendrik II van Engeland, maar hij is zeer formeel omtrent de Rosamund mythe: ‘The myth of her poisoning Rosamund. Nonsense! Eleanor had retired to Poitiers when Henri began the affair with that 13-year-old girl. By the time Eleanor learned of it, Henri was already in bed with and having children with other women of a far more threatening nature. Eleanor was in prison before she could do anything to these women. Closer to Eleanor’s ire was Henri’s swiving at Alais, Richar’s betrothed and Henri’s lack of ability to transfer the reigns of the Empire’.⁵²⁷ Tot deze conclusie kwam hij na zijn eigen vooronderzoek.

Elizabeth Chadwick maakt geen deel uit van dit specifieke onderzoeksonderdeel aangezien zij het vooropgestelde sterftejaar van Rosamund, 1179, pas opneemt in het derde boek van haar Eleonora trilogie dat pas later dit jaar wordt gepubliceerd.

1.2.9.1 Conclusie

De moord op Rosamund... Het blijft toch een intrigerend gegeven. Bij Plaidy blijkt Eleonora geen actieve en dus beslissende rol te hebben gespeeld in het gebeuren. Een groot mysterie blijft de moord in het verhaal van Penman. Zij laat de lezers vrij om er op los te

---

⁵²³ Jones (E.). *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*. New York, Open Road Media Romance, 2013, loc. 8298: ‘There had been all sorts of rumors whispered about Rosamund’s death, and poison had been mentioned, she was certain of it, although she was unable to recall if anyone had said deadly nightshade was the specific cause’.

⁵²⁴ *Ibidem*, p. 8357: ‘I do not deny I hated the de Clifford girl, and in my heart I wished her dead a hundred times, a thousand! Nor do I pretend to mourn her passing, so make of that what you will.’.

⁵²⁵ *Ibidem*, loc. 8392: ‘The rumors concerning Eleanor had died down, according to Geoffrey, and Henry had been relieved’ ; loc. 11366: ‘‘You accused me of that murder!’ ‘Not seriously?’’.

⁵²⁶ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 484.

⁵²⁷ Beaulieu (M.R.). ‘‘Re: Eleanor of Aquitaine.’’ Email, 4 maart 2016 (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in fictie*. Bijlage 5)

fantaseren. Jones en Weir nemen beiden de beschuldigingen aan het adres op in hun verhaallijn. Merk hierbij op dat Alison Weir zelf aangeeft dat de verwerking van de mythe een bewuste keuze was. Een heel ander verhaal is merkbaar bij de meest actuele schrijver, Mark Beaulieu. Na zijn eigen vooronderzoek is hij ervan overtuigd dat het moordverhaal een mythe is en doet het van de hand in zijn romans. Mogelijks is een nieuwe fase ingeluid voor de mythe. Maar met betrekking tot dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat de Rosamund mythe zijn weg vindt naar de twintigste- en eenentwintigste-eeuwse romans.

1.2.10 De fysieke verschijning van Eleonora van Aquitanië

Tijdens het bronnenonderzoek sprong nog één mythisch verhaal in het oog. Elke auteur maakt de onlosmakelijke link tussen Eleonora van Aquitanië en oogverblindende schoonheid. Gedetailleerde beschrijvingen van die pracht maken integraal deel uit van de verhalen. ‘Queen Eleanor is indeed a beauty, with green-gold cat eyes and a cat’s elegant grace’⁵²⁸, stelt Sharon Penman. Uit Penmans romans blijkt de koningin niet alleen gezegend te zijn met een rijke erfenis maar ook met onevenaarbare schoonheid.⁵²⁹ Vriend of vijand, haar schoonheid bleef niet onopgemerkt.⁵³⁰ Haar uiterlijk werd alom geprezen en droeg bij tot haar zelfvertrouwen.⁵³¹

Eerder vinden we ook bij Jean Plaidy verwijzingen naar de pracht van de koningin. ‘Eleonore was tall and she was handsome’⁵³², deelt de auteur vrij direct mee aan haar lezers. Plaidy benadrukt haar schoonheid doorheen haar hele vertelling.⁵³³ De tijd blijft natuurlijk niet stilstaan en daarom gaat de schrijfster ook in de op onvergankelijkheid van Eleonora’s pracht: ‘This Queen had been a captive for ten years. She amazed them as she had in the days of her youth. There was something about her which could attract all eyes even now. She was an old woman but she was a beautiful one still’.⁵³⁴

---

⁵²⁸ Penman (S.K.). *When christ and his saints slept*. Londen, Penguin books, 1994, p. 233.

⁵²⁹ Penman (S.K.). *A king’s ransom*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2014, p. 118: ‘She had been doubly blessed, born a great beauty and a great heiress’; Penman (S.K.). *Devil’s brood*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2008, p. 18: ‘A great heiress and a great beauty,...’; Penman (S.K.). *Devil’s brood*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2008, p. 222: ‘People were expected to accept their lot in life as God’s Will, which was easy to do for a woman born beautiful ...’.

⁵³⁰ Penman (S.K.). *Devil’s brood*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2008, p. 203: ‘Most men, even those who’d been bedazzled by her beauty, did not approve of her’; Penman (S.K.). *Time and chance*. Londen, Penguin books, 2002, p. 92: ‘[...] he was struck anew by the physical impact of her beauty’.

⁵³¹ Penman (S.K.). *Time and chance*. Londen, Penguin books, 2002, p. 1: ‘[...] he was wed to a celebrated beauty,...’; p. 96: ‘She had a beautiful woman’s confidence,...’.

⁵³² Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 3.

⁵³³ *Ibidem*, p. 15: ‘Over the entertainments reigned the bold and beautiful Eleonore’; p. 96: ‘His niece was not only spirited but beautiful’; p. 201: ‘He rode with his wife, one of the most beautiful women they had ever seen’.

⁵³⁴ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 343.

Alison Weir benoemt het uiterlijk van de vorstin ook specifiek, net zoals Elizabeth Chadwick.⁵³⁵ ‘They said she was beautiful, but beauty was in the eye of the beholder’⁵³⁶, stelt Chadwick. Ze wijdt zelfs een onderzoek aan het uiterlijk van Eleonora van Aquitanië en deelt op haar website de onderzoeksresultaten mee aan haar lezers.⁵³⁷ Voor Chadwick is Eleonora een vrouw met hoogblond haar en blauwe ogen. Deze portrettering neemt ze in haar trilogie op. Ellen Jones licht haar publiek in over de reputatie van de vrouw: ‘In addition, she was reputed to be beautiful, spoiled, tempestuous – ...’.⁵³⁸ De schrijfster geeft zelfs gedetailleerde informatie omtrent haar uiterlijk.⁵³⁹ Die details vinden we ook in het werk van Beaulieu terug: ‘Her long ruby gold hair was plaited in a crown’.⁵⁴⁰ Daarnaast benadrukt ook hij haar uitzonderlijke schoonheid.⁵⁴¹ De portrettering van Eleonora van Aquitanië op de covers van zijn romans blijkt het resultaat te zijn van een ingenieus proces dat hij toelicht voor aanvang van zijn vertelling.⁵⁴² Voor Beaulieu is Eleonora, net zoals voor Chadwick, een vrouw met lange blonde haren en blauwe ogen.⁵⁴³

De romanciers beroepen zich voor deze mythe voornamelijk op oudere biografische werken van bijvoorbeeld Kelly en Pernoud. Maar ook academische publicaties, zoals die van Le Fur, droegen ertoe bij.⁵⁴⁴ Om een zo waarheidsgetrouw mogelijk beeld weer te geven zetten de hedendaagse auteurs een eigen historische onderzoek op. Chadwick en Beaulieu zijn hier mooie voorbeelden van.

---

⁵³⁵ Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 43: “[...] – the only arms in which this beautiful queen will ever lie are mine!”; Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, p. 57: “You are so beautiful,” he said’ ; p. 67: “Madam, forgive me. Let all make way for the matchless beauty of the Queen of France”.

⁵³⁶ Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, p. 28.

⁵³⁷ Chadwick (E.). “Eleanor of Aquitaine’s appearance (or not).”, In: < <http://elizabethchadwick.com/blog/eleanor-of-aquitaines-appearance-or-not/> >, geraadpleegd 15 februari 2016.

⁵³⁸ Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, p. 207.

⁵³⁹ *Ibidem*, p. 223: ‘Eleanor’s hazel eyes, enormous under the dark arches of her brows, seemed to be making him some mute appeal’.

⁵⁴⁰ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The young life*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 288.

⁵⁴¹ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The voyage West*. United States, Beaulieu Studios, 2013, p. 54: “Your manners are as magnificent as your beauty”; p. 395: ‘She’s not what you would expect – that privileged pretty-woman who takes the easy life of frills’ ; Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014; p. 38: ‘Eleanor is beautiful,...’ ; p. 339: “Queen Eleanor, I am overjoyed at your summer sweet beauty”.

⁵⁴² Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The young life*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 2: “Alienor imaged for 1137 was synthetically created in 2011 by a nine month generative process on a computer...”.

⁵⁴³ Afbeelding: *Cover boekenreeks Beaulieu* (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in fictie*. Bijlage 6)

⁵⁴⁴ Le Fur (D.). “*Le souvenir d’Aliénor à l’époque moderne*” In: *Revue* 303, (2004), p. 208.

1.2.10.1 Conclusie

In de romans van de twintigste- en eenentwintigste eeuw wordt het uiterlijk van Eleonora van Aquitanië duidelijk in de verf gezet. Haar fysieke verschijning wordt door de auteurs als het ware gemythologiseerd. Desalniettemin blijken ze toch te verschillen in hun mening over hoe Eleonora er ooit uit zou hebben gezien. Begrijpelijk aangezien we niet beschikken over eigentijdse bronnen waar historici en romanciers op terug kunnen vallen.

1.2.11 Algemene conclusie van het hoofdstuk

Uit de onderzoeksresultaten blijkt zeer duidelijk dat de mythen omtrent Eleonora van Aquitanië nog steeds prominent aanwezig zijn in romans van de twintigste en eenentwintigste eeuw. Toch kunnen we enkele verschillen opmerken in de mate waarin de mythen een onderdeel zijn van deze fictieve werken. Zo kennen de vertellingen omtrent haar vermeende affaires, haar bijzondere band met de troubadours en haar Aquitaanse achtergrond heel wat navolging. Terwijl de mythe waarin de koningin geportretteerd wordt als literair patrones minder deel uitmaakt van de verhaallijnen. Dit fenomeen kan verklaard worden als een reflectie van de aansprekingskracht van de mythen zelf.⁵⁴⁵ Een overspelige middeleeuwse koningin spreekt nu eenmaal meer tot de verbeelding dan een literaire patrones.

Ondanks de vele gelijkenissen in de manier waarop de mythes verteld worden dient ook opgemerkt te worden dat alle auteurs, aan de hand van hun eigen interpretatie van de feiten, de mythes heruitvinden. Dit kan onder andere leiden tot grote veranderingen qua invulling van bepaalde concepten. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de nieuwe invulling die Mark Beaulieu geeft aan de ‘hoven van hoofse liefde’. Daarnaast brengen auteurs ook kleinere aanpassingen aan in de mythe naargelang hun beoogde portrettering van Eleonora van Aquitanië, bijvoorbeeld door Eleonora aan te duiden als schuldige voor de dood van Rosamund Clifford, of net niet. Er blijkt duidelijk een evolutie te hebben plaatsgevonden van Plaidy’s historische context tot die van Chadwick en Beaulieu met betrekking tot die invulling. Hedendaagse romanciers blijken over historische vaardigheden te beschikken en benutten die in functie van hun vooronderzoek. Auteurs zoals Chadwick en Beaulieu overstijgen het niveau van geïntreseedde amateurs en onderzoeken bepaalde thema’s zoals professionele historici dit doen. Hun onderzoeksdoel is daarentegen wel verschillend daar het bij hen gaat om de creatie van een (bewust) fictionele tekst. Hoe dan ook blijkt dat

---

⁵⁴⁵ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 147.

hedendaagse romanciers historische publicaties raadplegen ter voorbereiding van hun schrijven en indien nodig deze informatie aanvullen met eigen historisch onderzoek. Hierdoor worden de populaire cultuur en academische wereld steeds vaker met elkaar in verband gebracht. Het verdwijnen van de vermeende affaire met Saladin in de recentste romans is een indicatie van de hierboven geschetste wisselwerking.

Zoals reeds bleek uit het onderzoek van Evans hebben we in de twintigste en eenentwintigste eeuw te maken met een bijzonder interessante interactie tussen de oudere mythes en de recente academische bevindingen.⁵⁴⁶ Hierbij is een onderscheid te maken tussen enerzijds romanschrijvers die na een goed historisch onderzoek mythes gaan behandelen en verwerken en anderszijds romanschrijvers die minder geïnteresseerd blijken te zijn in vooronderzoek. Schrijvers die deel uitmaken van die eerste groep zijn bijvoorbeeld Penman, Chadwick en Beaulieu. Zij gaan de mythes eerst kritisch evalueren alvorens ze op te nemen. Zo doet Beaulieu bijvoorbeeld de Rosamund mythe af als regelrechte onzin. Bovendien gaan deze auteurs hun keuzes meestal verantwoorden in hun auteursnota. Opmerkelijk is wel dat romanciers die beschikken over historische vaardigheden deze soms bewust niet gaan benutten en dus bij de tweede groep schrijvers gaan horen. Zo neemt Alison Weir diezelfde Rosamund mythe bijvoorbeeld bewust op in haar roman ondanks de historische onderzoeksresultaten. Het grootste verschil tussen romanschrijvers die waarheidsgetrouw willen zijn en diegenen die vooral sappige en spannende boeken willen schrijven zien we in de mythes van de overspelige vrouw en de Rosamund moord, zoals reeds bleek uit het hierboven gemaakte onderscheid. Er is dus een duidelijk een link tussen wat auteurs willen bereiken en de manier waarop ze de mythes incorporeren.

Algemeen kan gesteld worden dat alle auteurs opteren om een combinatie van fictie en historische feiten te verwerken in hun romans. Opmerkelijk hierbij is het feit dat ze grotendeels teruggrijpen naar dezelfde biografische werken om hun informatie te verzamelen. De werken van historici zoals bijvoorbeeld Amy Kelly, Régine Pernoud en Marion Meade vinden nog steeds hun weg naar de hedendaagse fictie en drukken hun stempel op de inhoud van de verhalen.

Alle mythen blijven op één of andere manier toch overeind en worden telkens opnieuw heruitgevonden en/of herboren dankzij de nieuwe invullingen en veranderingen van

---

⁵⁴⁶ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 147.

hedendaagse auteurs. Zodoende zijn verschillende visies op de levensloop van Eleonora van Aquitanië in de fictie werken opgenomen. Zowel de oude mythen als de nieuwe opvattingen krijgen bij alle auteurs een plaats toebedeeld. Opmerkelijk hierbij is het feit dat de mythes die het grote publiek aanspreken veel sterker gehandhaafd blijven dan de mythes die weinig tot niet resoneren in een eenentwintigste-eeuwse context.

2 Eleonora van Aquitanië in twintigste- en eentwintigste-eeuwse films

“Usually when you see females in movies, they feel like they have these metallic structures around them, they are caged by male energy.”

Björk⁵⁴⁷

Eén vrouw liet zich in het verleden niet zomaar in een metalenstructuur plaatsen, zo blijkt toch uit de mythen. Naast een personage in romans maakt Eleonora van Aquitanië ook haar optreden in films. De focus van dit hoofdstuk ligt bij de cinematografie.⁵⁴⁸ Er staan tevens twee vragen centraal: ‘Hebben de mythen omtrent Eleonora zich een weg weten banen naar het grote scherm? Hoe wordt de twaalfde-eeuwse koningin geportretteerd in films vanaf 1950?’

In de twintigste eeuw verschijnen nieuwe media die de portrettering van de middeleeuwen verder vorm geven. Eerst verliep dit via film, later via televisie. Het visuele beeld van de middeleeuwse periode op het grote scherm is hoogstwaarschijnlijk even invloedrijk, of misschien zelfs invloedrijker, als het gedrukte woord. Film en televisie hebben de mogelijkheid om een groter publiek te bereiken en zodoende op een grote schaal invloed uit te oefenen op de hedendaagse perceptie van de middeleeuwen. Dat de middeleeuwse periode een populaire tijdssetting is voor films blijkt uit het aantal verschenen films dat we kunnen situeren in die periode. *A Knight’s Tale*, *Kingdom of Heaven*, *King Arthur* en *Braveheart* zijn slechts enkele bekende voorbeelden.⁵⁴⁹ Nieuwe manieren om met de middeleeuwen om te gaan blijven ontstaan. Kijkers worden via ‘transhistorische realiteiten’⁵⁵⁰ in contact gebracht met de periode. Die realiteiten bestaan meestal uit hybride tijdsvormen waarin meerdere historische periodes met elkaar vervlochten zijn en in wisselwerking treden.⁵⁵¹ Hedendaagse fenomenen, gedachtegangen, enzovoort doen zo hun intrede op het scherm binnen middeleeuwse contexten. Hierdoor bevinden we ons opnieuw in het domein van het mediëvalisme (*zie infra*).

---

⁵⁴⁷ http://www.goodreads.com/author/show/340281.Bj_rk, geraadpleegd op 3 mei 2016.

⁵⁴⁸ <http://www.encyclo.nl/begrip/cinematografie>, geraadpleegd op 2 mei 2016: ‘Cinematografie is filmkunst, kunst die zich bezighoudt met het maken van films’.

⁵⁴⁹ Gibson, M. (regisseur) (1995), *Braveheart*. Paramount Pictures.

Helgeland, B. (regisseur) (2001), *A Knight’s Tale*. Columbia Pictures.

Fuqua, A. (regisseur) (2004), *King Arthur*. Touchstone Pictures.

Scott, R. (regisseur) (2005), *Kingdom of Heaven*. 20th Century Fox.

⁵⁵⁰ Pugh (T.) en Ramey (L.T.), eds. *Race, class and gender in “medieval” cinema*. New York, Palgrave MacMillan, 2007, p. 6.

⁵⁵¹ *Ibidem*, p. 6.

Net zoals bij romans hebben we hier te maken met een dualisme. Enerzijds benadrukken een grote hoeveelheid filmmakers hun streven naar historische accuraatheid tijdens hun productieproces. Anderzijds maken presentismen⁵⁵² en anachronismen⁵⁵³ toch onlosmakelijk deel uit van films. Frequent opduikende voorbeelden hiervan zijn angst, ras, gender en klasse.⁵⁵⁴ Presentismen en anachronismen sluipen hoe dan ook in films ondanks de historische intenties van de makers.

Pugh en Weisl verwijzen naar het bovenstaande concept met de term ‘cinematic mediëvalisms’.⁵⁵⁵ Binnen deze verhandeling wordt geopteerd om de term ‘creatieve mediëvalisme’ en meer specifiek ‘spectaculaire mediëvalisme’ te hanteren.⁵⁵⁶ Hieronder verstaat Emery het volgende: ‘The term ‘creative mediëvalism’ might allow one to encompass a variety of cultural productions (in poetry, painting, literature, music, film, comic books) that may or may not engage directly with historical reality, but have been inspired by it to create new aesthetic products. A subset of this kind of ‘creative’ medievalism might be called ‘spectacular medievalism’: movies, plays, operas, and other multi-media productions intended to entertain an audience. And within ‘spectacular medievalism’ would be located what shippey terms ‘movie medievalism’ and ‘music medievalism’. Zoals blijkt uit de definitie is het voornaamste doel van dit soort van mediëvalisme, het vermaken van een publiek. De historische accuraatheid is dus minder prioritair. Deze assumptie gaat ook op voor de onderzochte films en zodoende past deze definitie het beste binnen het hier opgestelde onderzoekskader.

In dit hoofdstuk worden de twee versies van de film *The Lion in Winter* (anno 1968 en anno 2003) aan de hand van een vergelijkende studie behandeld. Daarna worden de overige films waarin Eleonora van Aquitanië een rol speelt toegelicht en wordt er dieper ingegaan op haar portrettering in die films. Tevens wordt er nagegaan of de mythes omtrent de koningin al dan niet verschijnen op het grote scherm.

---

⁵⁵² <http://www.encyclo.nl/begrip/Presentisme>, geraadpleegd op 3 mei 2016: ‘een manier van historische analyse waarbij hedendaagse ideeën en perspectieven anachronistisch worden geïntroduceerd in voorstellingen of interpretaties van het verleden’.

⁵⁵³ <http://www.encyclo.nl/begrip/anachronisme>, geraadpleegd op 3 mei 2016: ‘iets dat niet past bij de tijd van de context’, ‘een historische inconsequentie’.

⁵⁵⁴ Pugh (T.) en Ramey (L.T.), eds. *Race, class and gender in “medieval” cinema*. New York, Palgrave MacMillan, 2007, p. 3.

⁵⁵⁵ Pugh (T.) en Weisl (A.). *Medievalisms: making the past in the present*. New York, Routledge, 2013, p. 8.

⁵⁵⁶ Emery (E.). *Medievalism and the Middle Ages*, in: *Defining Medievalism(s)*, ed. K. Fugelso (Studies in Medievalism, 17), Cambridge: D.S. Brewer, 2009, p. 83.

2.1 *The Lion in Winter*

De enige film waarin Eleonora van Aquitanië als één van de hoofdpersonages opgenomen is, is in de film *The Lion in Winter*. De film is hoogstwaarschijnlijk de meest invloedrijke representatie van de koningin stelt historicus Michael Evans.⁵⁵⁷ Omwille van de relevantie van de film voor het onderzoeksluik omtrent de films worden de twee versies van de film (*The Lion in Winter* anno 1968 en 2003) uitvoerig onderzocht en besproken in deze verhandeling.⁵⁵⁸ Tijdens de literatuurstudie, voorafgaand aan dit onderzoek, bleken de twee versies in geen enkel ander betoog tegenover elkaar geplaatst te zijn. Om de versies op een originele, vernieuwende manier te benaderen wordt daarom geopteerd dit binnen deze scriptie wel te doen. Zodoende worden de portrettingen van Eleonora van Aquitanië en haar mythes in *The Lion* 1968 en 2003 vergeleken.⁵⁵⁹ Op die manier worden de verschillen tussen de twee voorstellingen kenbaar gemaakt.

2.1.1 De origine van *The Lion in Winter*

The Lion in Winter vindt zijn oorsprong in het ongepubliceerde toneelstuk, *A Day in the Life of Henry the Second*. Het script is van de hand van James Goldman. De man beoogde een historisch stuk te produceren waar artistieke vrijheid ook een plaats had.⁵⁶⁰ De centrale gebeurtenis van het toneelstuk, de ontmoeting van de Engelse koninklijke familie in Chinon, is fictie maar Goldman verwerkt de politieke manoeuvres van koning Hendrik wel zoals ze zich in het verleden voordeden. In 1966 was het script voltooid en kende het stuk zijn première.⁵⁶¹ Enige tijd later zou het toneelstuk als basis fungeren voor de film *The Lion in Winter* over de stormachtige relatie tussen eerste Plantagent koning van Engeland, Hendrik II, zijn vrouw Eleonora van Aquitanië en hun drie resterende zonen.⁵⁶² De filmversies van het toneelstuk zijn uiteindelijk veel invloedrijker geworden, merkt

---

⁵⁵⁷ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 111: 'It is not much an exaggeration to say, as Ralph Turner does, that '[s]he entered popular culture when she appeared on the screen, played by Katharine Hepburn, in the film A [sic] Lion in Winter'.

⁵⁵⁸ Harvey, A. (regisseur) (1968), *The Lion in Winter*. AVCO Embassy.

Konchalovskiy, A. (2003), *The Lion in Winter* (televisiefilm), 23 mei 2004, Showntime.

⁵⁵⁹ Om verwarring te voorkomen wordt naar de twee versies verwezen aan de hand van hun releasejaar; respectievelijk *The Lion in Winter* (1968) = *The Lion* 1968, *The Lion in Winter* (2003) = *The Lion* 2003.

⁵⁶⁰ Evans M.R. , *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Bloomsbury, Londen, 2014, p.113: 'This play – while simplifying the political maneuvering... is accurately based on the available data... The people in this play, their character and passions, while consistent with the facts we have, are fictitious... Those [anachronisms] the author is aware of – the way, for instance, Christmas is celebrated – are deliberate and not intended to outrage the historical aspects of the script'.

⁵⁶¹ Afbeelding: *Robert Preston & Rosemary Harris perform in the 1966 Broadway play, The Lion in Winter* (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in films*. Bijlage 1)

⁵⁶² Aberth J., *A knight at the movies: Medieval history on film*. Routledge, New York & Londen, 2003, p. 180.

historicus Michael Evans terecht op. James Goldman herkende zelf het grotere filmsucces.⁵⁶³

2.1.2 De filminhoud

The Lion in Winter speelt zich af tijdens een fictieve ontmoeting van de familie van Eleonora van Aquitanië en Hendrik II van Engeland in Chinon (Frankrijk). De ontmoeting vindt plaats rond de kerstperiode van 1183. Koning Hendrik wil zijn successie verzekeren en wil dat zijn jongste zoon Jan, in de film ‘Johnny’ genaamd, zijn troon erft. Dit staat zijn vrouw Eleonora niet aan. Zij vertoeft sinds enige jaren als gevangene op een andere kasteel en ziet liever haar andere zoon, Richard Leeuwenhart, aan de macht komen na de dood van zijn vader. Ondertussen brengt ook koning Filip II van Frankrijk een bezoek aan het koningspaar. Diens halfzus, Alice – Alais, verblijft aan het Engelse hof als minnares van Hendrik. De jonge vrouw is tevens de jongste dochter van Eleonora met Lodewijk VII van Frankrijk. Filip wil dat zijn halfzus ofwel terugkeert naar het Franse hof ofwel huwt met de Engelse troonopvolger. Gedurende deze tijd maken alle leden van de koninklijke familie geheime akkoorden met elkaar om hun persoonlijke doelen te bereiken. Heel wat familiegeheimen komen aan het licht en één voor één zien ze hun plannen in duigen vallen. Ook Filip vertrekt met lege handen terug naar Frankrijk. Aansluitend op de gebeurtenissen verklaart Hendrik dat hij zijn drie zonen ongeschikt vindt om hem op te volgen en sluit ze op in de wijnkelder. Bovendien wil hij een nietigverklaring van zijn huwelijk met Eleonora zodat hij nieuwe zonen kan verwekken met Alice. Alvorens hij zijn tocht naar Rome aanvangt, komt Hendrik tot het inzicht dat hij op een dag zijn zonen toch onder ogen zal moeten komen. Hij veroordeelt ze tot de dood, maar kan het niet opbrengen om zijn eigen bloed te vermoorden. De drie zonen ontsnappen uit de wijnkelder en Eleonora van Aquitanië gaat opnieuw in hechtenis.⁵⁶⁴

2.1.3 *The Lion in Winter* als inspiratiebron

Het verhaal van *The Lion in Winter* blijkt tevens een inspiratiebron te zijn voor moderne schrijvers van historische fictie. Zo vermelden Sharon Penman en Alison Weir beiden in

---

⁵⁶³ Evans (M.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Bloomsbury, Londen, 2014, p. 112: ‘... than the play, which opened on March 3, 1966 to highly contradictory notices, including a thunderous dismissal by the New York Times. Eighty-three performances later, it closed and sank from sight... Then came the film... *Lion*, as a stage piece was more than reprieved by the movie. It was transformed into a theater work that has been performed all over the world’.

⁵⁶⁴ Afbeelding: *De cast van The Lion in Winter* (1968) (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in films*. Bijlage 2)

hun auteursnota dat *The Lion* 1968 hen inspiratie bracht voor hun eigen verhaallijnen.⁵⁶⁵ De mythes die deel uitmaken van die verhalen kunnen dus aan de film gelinkt worden.

2.1.4 The Lion in Winter (1968)

De eerste filmversie van *The Lion in Winter*⁵⁶⁶ werd gemaakt in 1968. De film werd geregisseerd door Anthony Harvey en ging in première in de herfst van datzelfde jaar. De rol van Eleonora van Aquitanië werd vertolkt door Katharine Hepburn, de ‘ongekroonde koningin van de film’.⁵⁶⁷ Andere acteurs zoals Anthony Hopkins en Timothy Dalton maakten hun debuut in deze film.

Wanneer de mediëvistische aspecten van de film achterwege worden gelaten, blijkt dat *The Lion in Winter* in essentie een familie drama is. Enkele jaren na de release van de film zei Katharine Hepburn het volgende over het toneelstuk: ‘What was fascinating about the play was its modernness. This wasn’t about pomp and circumstance but about a family, a wife trying to protect her dignity and a mother protecting her children’⁵⁶⁸. De herkenbare inhoud voor een groot publiek had de mogelijkheid om een groot aantal toeschouwers naar de bioscoopzalen te trekken en dat deed het ook.

De film werd op verschillende locaties gefilmd in Ierland, Wales en Frankrijk. Bijvoorbeeld in de abdij van Montmajour in Arles (Frankrijk), een Benedictijnen klooster die gebouwd werd tussen de tiende- en de twaalfde-eeuw.⁵⁶⁹ De film kende heel wat succes en won onder andere twee Oscars (beste actrice en beste originele muziek), en twee Golden Globes (beste dramafilm en beste acteur).

2.1.5 The Lion in Winter (2003)

In 2003 maakt de nieuwe versie van *The Lion in Winter* zijn debuut. De film werd specifiek voor televisievertoon gemaakt en kwam tot stand onder leiding van de regisseur Andrei Konchalovsky. In tegenstelling tot de eerste versie uit 1968 werd de film slechts op één locatie opgenomen. Het Spis kasteel in Oost-Slovakije deed dienst als decor.⁵⁷⁰

Opnieuw maakten heel wat topacteurs deel uit van de cast. Patrick Stewart en Glenn Close kropen in de huid van respectievelijk Hendrik II van Engeland en Eleonora van Aquitanië.

---

⁵⁶⁵ Penman (S.K.). *Devil’s brood*. New York, G.P. Putnam’s sons, 2008, p. 729.

Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 485.

⁵⁶⁶ Harvey, A. (regisseur) (1968), *The Lion in Winter*. AVCO Embassy.

⁵⁶⁷ Evans M.R., *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Bloomsbury, Londen, 2014, p. 112.

⁵⁶⁸ *Ibidem*, p. 113.

⁵⁶⁹ Afbeelding: *Montmajour abdij* (Arles) (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in films*. Zie bijlage 3)

⁵⁷⁰ Afbeelding: *Spis kasteel* (Slovakije) (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in films*. Zie bijlage 4)

In een interview in navolging van de film zegt hoofdrolspeelster Glenn Close het volgende over haar personage: ‘[...] Eleanor of Aquitaine is almost on par with – she was cut out of the same cloth as – Elizabeth I. An extraordinary woman out of history, incredibly strong. [...] It’s a powerful woman trying to be manipulated by a man and just turning around and saying, “NO. Fuck you!”’.⁵⁷¹ De koningin maakte een bijzonder krachtige indruk op de actrice, een indruk die we gereflecteerd zien in de acteerprestatie van Close (*zie infra*).

Net zoals de eerste versie won de film verscheidene prijzen, bijvoorbeeld een Golden Globe voor beste actrice en beste miniserie of televisiefilm.

2.1.6 1968 versus 2003

2.1.6.1 Structurele verschillen

Er zijn twee opvallende structurele verschillen tussen de twee versies van *The Lion in Winter*. Het eerste is het feit dat de versie uit 2003 start met een korte situering van de gebeurtenissen. Volgende tekst verschijnt op het scherm:

The year 1173

*The vast Empire of King Henry II
of England stretches from Scotland
through half the provinces of France
as far south as the rich Aquitaine
Henry’s ambitious sons, Richard
and Geoffrey, hungry for power,
have risen up against him spurred
on by their iron willed mother,
Eleanor of Aquitaine*

Dit eerste verschil kunnen we verklaren aan de hand van de opzet van *The Lion* 2003 die een televisiefilm is en in twee delen het publiek bereikt. Het tweede deel van de film gaat tevens van start met een korte recapitulatie van de gebeurtenissen van het eerste deel. Het verschil past perfect in de lange traditie van de ‘*Er was eens...*’ en ‘*Nog niet zolang geleden...*’-formules die we zowel kennen uit de sprookjeswereld als vanaf 1977 in de Star Wars saga.⁵⁷²

---

⁵⁷¹ <http://www.thedailybeast.com/articles/2010/01/24/glenn-closes-13-favorite-movie-roles.html>, geraadpleegd op 5 mei 2016

⁵⁷² https://en.wikipedia.org/wiki/Star_Wars_opening_crawl, geraadpleegd op 4 mei 2016: ‘A long time ago in a galaxy far, far away...’.

Een tweede structurele verschil treffen we aan bij de filmscènes. Alhoewel beide films op hetzelfde toneelstuk gebaseerd zijn voegen de filmmakers twee scènes toe voor de eerste zinnen van het stuk. Maar waar we in de openingsscène van de versie van 1968 de zonen van het koningspaar te zien krijgen die naar het hof werden geroepen door Willem de Maarschalk (de boodschapper van de koning), zien we dat in *The Lion* 2003 de focus volledig naar Eleonora van Aquitanië gaat. In Konchalovsky's film zien we de koningin te paard de revolte tegen haar man van enkele jaren eerder leiden. Terwijl we haar in *The Lion* 1968 voor het eerste zien wanneer ze per boot aankomt aan het kasteel van Chinon. We kunnen dus stellen dat Eleonora's rol bij aanvang van de film aanzienlijker wordt in de tweede versie.

2.1.6.2 Anachronismen

In *The Lion* 1968 zien we reeds dat verscheidene anachronismen opgenomen zijn.⁵⁷³ Zo wordt in een scène een kerstboom gedecoreerd en worden bijbehorende kerstcadeautjes ingepakt. Deze anachronismen worden in de tweede versie klakkeloos overgenomen en zorgen er in beide films voor dat de kijker in de geportretteerde middeleeuwse context aanknopingspunten vindt met zijn eigen tijd. Daarnaast valt ook op te merken dat er in *The Lion* 2003 extra 'middeleeuwse accenten' worden gelegd. Tijdens de scène op de binnenplaats van het kasteel doen plots jongleurs en vuurspuwers hun intrede, twee personages dat het grote publiek automatisch linkt aan de middeleeuwse wereld. Zodoende wordt voor de kijkers enige vertrouwdheid gecreëerd.

2.1.6.3 De portrettering van Eleonora van Aquitanië en de weergave van haar mythes

Maar relevanter voor dit onderzoek is de portrettering van Eleonora van Aquitanië in *The Lion in Winter* films. In de versie van 1968 wordt onmiddellijk verwezen naar de koningin met de woorden: 'She is not among the things I love'⁵⁷⁴ Daarnaast noemt hij haar onder andere de nieuwe Medusa en een grote bitch. De eerste portrettering is dusdanig allesbehalve positief.

Daarnaast wordt Eleonora in beide films door de filmmakers neergezet als een nostalgische en ironische vrouw die zelf zinspeelt op haar avonturen uit het verleden.⁵⁷⁵ Maar ook de

---

⁵⁷³ <http://www.encyclo.nl/begrip/anachronisme>, geraadpleegd op 3 mei 2016: 'iets dat niet past bij de tijd van de context; historisch inconsequentie of onmogelijkheid'.

⁵⁷⁴ Finke (L.) en Shichtman (M.B). *Cinematic illuminations: the Middle Ages on film*. Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2009, p. 104.

⁵⁷⁵ *Ibidem*, p. 104: 'The person who relates Eleanor's legendary feats – her adventures on crusade with her first husband Louis, for instance – is Eleanor herself, and, even she is as often ironic as nostalgic about them. 'Be sure to squint as you approach,' she tells Geoffrey. 'You may be blinded by my beauty'.

term ‘dramaqueen’ sluit mooi aan bij de portrettering van de koningin. Zowel in private context als in publieke kringen is één dezelfde flamboyante Eleonora te zien.⁵⁷⁶

De filmmakers verwerken verscheidene verwijzingen naar de mythes omtrent de vrouw. Zo wordt er in beide films onder andere gealludeerd op de vermeende affaire met Godfried de Schone, haar latere schoonvader. Zo zegt haar personage in de films het volgende: ‘I had at one time, many appetites. I wanted poetry and power and the young men we created them both... I taught you dancing, too, and languages and all the music that I knew and how to love what’s beautiful’.⁵⁷⁷ Hiermee wordt in één klap gerefereerd naar de mythes van Eleonora als koningin van de troubadours, als vertegenwoordigster van de Aquitaanse cultuur en de hoofse liefde. Maar evenzeer naar haar vermeende affaires. De populaire voorstellingen van de vrouw uit onder andere de biografische werken van Kelly en Pernoud worden ook op het grote scherm overgenomen via het toneelstuk van Goldman. Het feit dat in de tijdspanne tussen beide releases (tussen 1968 en 2003 zit toch zo’n vijfendertig jaar) nieuwe onderzoeksresultaten omtrent de vrouw en haar mythes werden gepubliceerd, heeft duidelijk geen invloed gekend op de verhaallijnen.

De 2003 versie van Konchalovsky verwerkt bovendien zeer duidelijk een nieuwe mythe.⁵⁷⁸ Die mythe is het hoofdthema van de openingsscène: Eleonora leidt een groep strijdkrachten tegen het leger van Hendrik tijdens de revolte van 1173. Ze is gekleed in mannelijke outfit en voorzien van wapens. Evans stelt dat haar kledij alludeert naar het Amazone-avontuur tijdens de tweede kruistocht en concludeert dat iemand in het productieteam dusdanig het verhaal van Gervaa van Canterbury kent waarin Eleonora gevangengenomen wordt op het moment dat ze gehuld was in mannenkledij.⁵⁷⁹ De nieuwe mythe is eenvoudig weg te benoemen als een combinatie van de Amazone-mythe en de mythe omtrent haar vermomming in mannenkleden.⁵⁸⁰ Van een terugkoppeling naar de recentste onderzoeksresultaten omtrent de mythes van Eleonora van Aquitanië is ook hier geen sprake daar men zich naar alle waarschijnlijkheid baseerde op de eigentijdse bronnen omtrent de vrouw.

---

⁵⁷⁶ Finke (L.) en Shichtman (M.B). *Cinematic illuminations: the Middle Ages on film*. Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2009, p. 104.

⁵⁷⁷ *Ibidem*, p. 104.

⁵⁷⁸ Afbeelding: *Eleonora van Aquitanië als Amazone, The Lion in Winter* (2003) (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in films*. Bijlage 5)

⁵⁷⁹ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 117.

⁵⁸⁰ *Ibidem*, p. 117.

In contrast met haar militaire persona is Eleonora in *The Lion* 2003 ook te zien in weelderige kledij met bijbehorend kapsel. Goldmans beschrijving van Eleonora in zijn toneelstuk wordt volledig overgenomen door de hedendaagse filmmakers.⁵⁸¹ Hiermee komt ze tegemoet aan het beeld van de perfecte en prachtige middeleeuwse koningin die we onder andere ook terug zien in de andere films en romans. Eleonora blijkt op en top vrouw te zijn en tevens perfect in staat om haar mannetje te staan in een mannenwereld. Deze portrettering staat in schril contrast met die van in de film *Becket* waar zij haar grandeur verloren bleek te zijn (*zie infra*).

Opmerkelijk is wel dat de koningin niet asexueel voorgesteld wordt in *The Lion in Winter* films. Middeleeuwse vrouwen worden doorgaans geportretteerd als uitermate vroom, maar hier worden de kijkers in verscheidene scènes herinnert aan Eleonora's seksualiteit. Bijvoorbeeld wanneer ze de herinneringen ophaalt van haarzelf wanneer ze met een ontbloot bovenlijf te paard rijdt en wanneer ze Hendrik voor het eerst ontmoette.⁵⁸² Het is mogelijk te stellen dat seksualiteit zijn eigen mediëvalismen kent. De middeleeuwse ideeën omtrent seksualiteit en gender⁵⁸³ zijn een cocktail van allerlei antieke assumpties.⁵⁸⁴ Mannen en vrouwen stonden tegenover elkaar in een binair en hiërarchisch systeem waar sociale factoren (zoals het vastgelegde traditionele rollenpatroon) aan de basis liggen.⁵⁸⁵ Vrouwelijkheid stond, volgens Ruth Mazo Karras, gelijk aan een repressieve attitude die geassocieerd werd met de middeleeuwse kerk. Terwijl mannelijkheid een wereldlijke attitude omvatte met een associatie met de lekencultuur.⁵⁸⁶ Zo werd vrouwelijk gedrag zondig en dusdanig negatief ervaren en werd passiviteit geopperd. De vrouwelijke seksualiteit bedreigde de man op verscheidene manieren en werd zoveel als mogelijk aan banden gelegd.⁵⁸⁷ In de twaalfde-eeuw debatteerde men tevens over de vraag of vrouwen

---

⁵⁸¹ Finke (L.) en Shichtman (M.B.). *Cinematic illuminations: the Middle Ages on film*. Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2009, p. 103: '... , captures Goldman's description of his Eleanor, who is 'sixty-one and looks nothing like it''.

⁵⁸² Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 116.

⁵⁸³ Mazo Karras (R.). *Sexuality in medieval Europe. Doing unto others*. New York, Routledge, 2005, p. 6: 'Gender' refers to masculinity and femininity patterns of behaviour and identity. 'Sexuality' refers to the orientation or desire'.

⁵⁸⁴ *Ibidem*, p. 92.

⁵⁸⁵ *Ibidem*, p. 93: 'It was the characteristics at either end of the continuum that established and reinforced the ethical and moral qualities that contrasted men and women as a series of binaries: intellect/body, form/matter, active/passive, rational/irrational, reason/emotion, selfcontrol/lust, judgment/mercy, order/disorder, and, most important, perfection/imperfection' ; L'Estrange (E.) en More (A.), eds. *Representing medieval gender and sexualities in Europe. Construction, transformation and subversion, 600-1530*. Surrey, Ashgate Publishing Limited, 2011, pp. 3-4.

⁵⁸⁶ Mazo Karras (R.). *Sexuality in medieval Europe. Doing unto others*. New York, Routledge, 2005, p. 3.

⁵⁸⁷ Mazo Karras (R.). *Sexuality in medieval Europe. Doing unto others*. New York, Routledge, 2005, p. 116: 'Women's sexuality threatened medieval men in many ways: they might be temptresses and lure men into

in dezelfde analogie door God gecreëerd waren.⁵⁸⁸ Eleonora's onafhankelijke portrettering is te linken aan de releaseperiode van de *The Lion* 1968 die recht in de Tweede Feministische golf valt.⁵⁸⁹ Daarenboven komt de portrettering van Eleonora in *The Lion* 2003 zeker niet tegemoet aan het middeleeuwse beeld van een vrouw wanneer zij als militair leidster in de strijd verschijnt. In *The Lion in Winter* (1968 en 2003) worden hedendaagse kenmerken van seksualiteit en bij uitbreiding van genderkarakteristieken ingevoegd in navolging van de feministische golven uit de twintigste eeuw.

2.1.7 Conclusie The Lion in Winter

Waar we Eleonora van Aquitanië in *The Lion in Winter* van 1968 zien als een beeldschone moederkloek die tot het uiterste gaat om haar kinderen te beschermen en tevens mannelijke aandacht weet te appreciëren en te bespelen, is ze in *The Lion* 2003 ietwat geëvolueerd. Naast de portrettering uit 1968 wordt ze geportretteerd als militair bekwame en ambitieuze vrouw die een eigen regiment leidt. Concluderend is het dus mogelijk te stellen dat met uitzondering van één mythe alle mythes hun weg vinden naar *The Lion in Winter* 1968 en 2003: de mythe van Eleonora als notoire verleidster, als vertegenwoordigster van de Aquitaanse cultuur, als koning van de troubadours, als oprichtster van de hoven waar hoofse liefde centraal staat, als opmerkelijke schoonheid, als Amazone en de mythe omtrent haar aandeel in de revolte van 1173 komen op één of andere manier aan bod. Het plaatje van mythes wordt opgetrokken in *The Lion* 2003 door een nieuwe mythe: Eleonora als leidster van een regiment tijdens de rebellie van 1173.

2.2 The story of Robin Hood and His Merry Men (1952)

*The Story of Robin Hood and His Merry Men*⁵⁹⁰ vertelt het verhaal van een bekende outcast, Robin Hood. We situeren ons in 1190 wanneer koning Richard Leeuwenhart een leger verzamelt om deel te nemen aan de derde kruistocht naar het Heilige Land.⁵⁹¹ De koning laat het koninkrijk achter onder de hoede van zijn broer Jan. Bij het afscheid van Richard komt Eleonora van Aquitanië ten tonele. Ze wordt geportretteerd als statige oudere

---

fornication or worse sins, they might behave in masculine ways with each other and so usurp male gender privilege, or they might use sexuality in other ways to control men'.

⁵⁸⁸ Mazo Karras (R.). *Sexuality in medieval Europe. Doing unto others*. New York, Routledge, 2005, p. 95.

⁵⁸⁹ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 115.

⁵⁹⁰ Annakin, K. (regisseur) (1952), *The Story of Robin Hood*. Walt Disney.

⁵⁹¹ Annakin, K. (regisseur) (1952), *The Story of Robin Hood*. Walt Disney: 'In the year 1190 Richard the Lionheart summoned his armies to a crusade. Among loyal knights who answered his call was the Earl of Huntingdon'.

dame die zeer rijkelijk uitgedost in het gezelschap van haar zonen vertoefd.⁵⁹² Daarnaast blijkt ze niet op haar mond gevallen te zijn. Wanneer Richard aan Jan vraagt om goed voor hun moeder te zorgen tijdens zijn afwezigheid, antwoordt zij kordaat dat ze perfect instaat is om voor zichzelf te zorgen daar zij reeds twee ‘zo’n zonen’ opvoedde. De zorg voor de dochter van de plaatselijke graaf, Lady Marian, neemt zij tevens op zich.

Van zodra Richard uit beeld verdwijnt, stelt zijn broer alles in het werk om rijkdom te vergaren. Aan de hand van een legertje boogschutters wil hij taxen ophalen. Om de beste schutters te verzamelen organiseert hij een boogschutterswedstrijd in Nottingham. Robin Hood wint uiteindelijk en ontvangt zijn prijs uit handen van de koningin-moeder die zich tijdens het gebeuren in de koninklijke box bevond. Na het event vat Eleonora haar terugreis aan naar Londen.

Robin Hood’s verhaal staat nadien centraal in de film. Na de moord op Robin’s vader door huurlingen van prins Jan neemt Robin wraak en ziet zichzelf genoodzaakt te vluchten in het bos. In het bos van Sherwood vangt hij zijn leven aan als vrijbuiters. Samen met enkele mannen, de ‘Merry Men’, stelt hij alles in het werk om prins Jan te dwarsbomen. Hun buit gaan ze vervolgens delen onder de armen. Na twee jaar blijkt de kruistocht van koning Richard te zijn gefaald en komt er een wending in de verhaallijn.⁵⁹³ ‘Richard himself was imprisoned in Austria and held for a ransom of 100.000 marks. The task of raising this staggering sum fell upon the Queen Mother and the Archbishop of Canterbury’.⁵⁹⁴ Opnieuw verschijnt Eleonora van Aquitanië mooi uitgedost ten tonele. Zo draagt ze een groot sieraad, een kruis, rond haar nek en wordt ze indirect met het geloof in verband gebracht. De koningin-moeder schiet in actie om de borgsom te verzamelen voor haar zoon. Nog steeds ontfermt ze zich over Marian en zo verbiedt onder andere de jonge vrouw om Robin Hood in de bossen te gaan opzoeken.

Maar de ongehoorzame juffrouw ontglipt vermomd het kasteel en vervoegd zich bij Robin Hood en zijn ‘merry men’. Op het kasteel houdt Eleonora dan weer een ceremoniële geldophaling waarbij ze in prachtige garderobe voor de kerk zit. Opnieuw wordt de link met de kerk indirect gemaakt. Robin Hood zorgt ervoor dat met een listig plan het nodige losgeld bekomen wordt en Eleonora van Aquitanië vertrekt in een open koets richting

---

⁵⁹² Afbeelding: *Eleonora van Aquitanië* (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in films*. Bijlage 6)

⁵⁹³ Annakin, K. (regisseur) (1952), *The Story of Robin Hood*. Walt Disney: ‘When two years had passed, word reached Londen that the King’s crusade had ended in failure’.

⁵⁹⁴ Annakin, K. (regisseur) (1952), *The Story of Robin Hood*. Walt Disney.

Londen. Nadat Jan mislukt in zijn poging om het geld terug te bemachtigen, bedankt Eleonora Robin Hood en zet ze haar reis verder. Uiteindelijk roept de koningin-moeder Robin Hood op om te huwen met zijn geliefde, Marian.

The Story of Robin Hood is een Britse film naar het scenario van Lawrence Watkin en werd in 1952 uitgebracht door Disney. De regisseur, Ken Annakin, maakte aanvankelijk documentaires. De vertellende stijl van de film verraadt de achtergrond van de regisseur. Daarnaast ligt de stijl waarop het verhaal gebracht wordt perfect in de lijn van eender welk Disney verhaal. De film werd grotendeels opgenomen in Buckinghamshire (Engeland). De rol van Eleonora van Aquitanië werd gespeeld door Martita Hunt (1900-1969). De vrouw stond bekend als een actrice die krachtige karakters vertolkte.⁵⁹⁵ En net op die manier zet ze ook de koningin-moeder neer in deze film. De Eleonora uit *The Story of Robin Hood* blijkt een oude kranige en nog steeds pientere dame te zijn met wiens voeten niet gespeeld wordt. Hunt zou nog in een andere film opduiken waar Eleonora van Aquitanië opgenomen is als personage, maar in de film *Becket* geeft ze gestalte aan de rol van Keizerin Mathilde.⁵⁹⁶

In deze film wordt enkel op een indirecte manier ingespeeld op het mythische karakter van Eleonora's persoonlijkheid en schoonheid. Ondanks haar leeftijd, ongeveer vijvenzestig jaar in de film, blijkt Eleonora van Aquitanië nog steeds een gedreven vrouw te zijn die haar taak als koningin-moeder ter harte neemt. Bovendien blijft ze gezegend met een prachtig gelaat die ze aan de hand van sieraden en haar garderobe extra in de verf zet. De andere mythes maken geen deel uit van de verhaallijnen. Het feit dat Eleonora slechts een kleine bijrol speelt in de film is hier hoogstwaarschijnlijk de verklaring voor. Indirect verwijzen de makers wel naar Eleonora's historische functies en activiteiten in haar laatste levensjaren en zo leggen het verband met haar religieuze devotie eveneens indirect.

2.3 Becket (1964)

In 1964 verscheen de film *Becket*.⁵⁹⁷ De scenarist Edward Anhalt ging zijn inspiratie halen bij het toneelstuk *Becket or the Honour of God*⁵⁹⁸ van de hand van Jean Anouilh. Het stuk ging in première in 1959 en handelt over het historische conflict tussen koning Hendrik II van Engeland en Thomas Becket die uiteindelijk zal leiden tot de dood van de man in

---

⁵⁹⁵ http://www.imdb.com/name/nm0402558/bio?ref_=nm_ov_bio_sm, geraadpleegd op 1 mei 2016

⁵⁹⁶ Glenville, P. (regisseur) (1964), *Becket*. Paramount.

⁵⁹⁷ Glenville, P. (regisseur) (1964), *Becket*. Paramount.

⁵⁹⁸ *Becket, ou L'Honneur de Dieu*, Paris, Théâtre Montparnasse-Gaston Baty, 1 oktober 1959.

1170.⁵⁹⁹ Het toneelstuk werd een instant klassieker en won zelfs een Tony Award.⁶⁰⁰ Het stuk bevat allerlei elementen die historisch niet accuraat zijn en te verklaren zijn aan de hand van de actuele situatie ten tijde van release. Zo werd Becket bewust Saks gemaakt.⁶⁰¹

De bioscoopfilm *Becket* werd geregisseerd door Peter Glenville. Peter O'Toole kruipt in de huid van Hendrik II van Engeland (net zoals in de film *The Lion in Winter*), Richard Burton vertolkt Thomas Becket. 1170, Becket is overleden en Hendrik brengt een bezoek aan zijn graftombe. Om te begrijpen wat hier aan vooraf ging, gaat de kijker samen met de koning terug in de tijd. De mannen beleefden samen allerlei avonturen en escapes en bouwen een uitzonderlijke vriendschapsband op. Hun liefde voor elkaar maken ze duidelijk aan de hand van giften, meer specifiek de uitwisseling van vrouwen. Finke en Shichtman zien in deze 'vrouwenhandel' de mogelijkheid om homosociale band tussen beide heren vast te stellen.⁶⁰² Hun band komt uiteindelijk zwaar onder vuur te staan door allerlei gemaakte keuzes en evolueert naar een haat-liefde verhouding. Uiteindelijk komt er met de dood van Thomas Becket een einde aan de bizarre betrekking.

Het personage van Eleonora van Aquitanië duikt in het tweede deel van de film op als kleine bijrol. De rol die voor haar is weggelegd, samen met haar schoonmoeder Mathilde, is het geven van commentaar op de breuk tussen Becket en de koning.⁶⁰³ Pamela Brown (1917-1975)⁶⁰⁴ geeft gestalte aan de jaloeers en geïrriteerde koningin die haar ongenoegen omtrent de relatie van haar echtgenoot met Becket duidelijk laat blijken. Zo stelt ze dat de man Hendrik zodanig opeiste dat hij zijn verplichtingen ten opzichte van haar niet meer nakwam en haar plicht reeds vervuld was na het baren van vier kinderen. Ondanks het wederwoord van de koning blijft de koningin voet bij stuk houden en gaf ze hem enkele rake steken onder water. De koningin benoemt Becket zelfs letterlijk als haar vijand. De spanningen tussen het echtpaar blijven doorheen drie scènes merkbaar. Op een gegeven

---

⁵⁹⁹ Finke (L.) en Shichtman (M.B). *Cinematic illuminations: the Middle Ages on film*. Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2009, p. 87: 'The film, like the play, shows through the conflict between Henry II and Thomas Becket that, in practice, the relations between the twelfth-century church and state were fare more tangled and conflicted that either medieval political theory or a film like *Excalibur* can suggest'.

⁶⁰⁰ <http://www.encyclopedia.com/article-1G2-3420300013/becket-honor-god.html>, geraadpleegd op 1 mei 2016.

⁶⁰¹ Finke (L.) en Shichtman (M.B). *Cinematic illuminations: the Middle Ages on film*. Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2009, p. 92: 'In fact, making Becket a Saxon enables Anouilh to frame the friendship and later enmity between king and archbishop in stark nationalistic terms as an encounter between conquering and conquered races. The relationship between Norman king and Saxon chancellor eerily parallels in reverse the relationship under the Vichy government between German invaders and their conquered French "collaborators," an anachronistic term Anouilh doesn't hesitate to use in his play'.

⁶⁰² *Ibidem*, p. 90.

⁶⁰³ *Ibidem*, p. 97.

⁶⁰⁴ [https://en.wikipedia.org/wiki/Pamela_Brown_\(actress\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Pamela_Brown_(actress)), geraadpleegd op 1 mei 2016

moment slaat de vorstin letterlijk met haar vuist op tafel, maar dit wekt enkel een lachbui op bij de koning. *The New York Times* benoemde de portrettering van Eleonora van Aquitanië met de term ‘domoor’.⁶⁰⁵ Opmerkelijk aangezien de vrouw toch op gepaste wijze antwoord gaf op de reacties van haar man. Daarnaast wordt Eleonora geportretteerd als echte moederkloek. Ze wil dat het onophoudelijk pestgedrag van haar man ten koste van hun kroost stopt. Eleonora van Aquitanië fungeert volgens Finke en Shichtman als representatie van een ‘hetero normatief’ familiebeeld die tegenover de homosociale connectie van Becket en Hendrik staat.⁶⁰⁶ De historici stellen dat aan de hand van haar dagelijkse activiteiten (onder andere naaien, roddelen en de kinderen op een inadequate manier opvoeden) die representatie wordt benadrukt.⁶⁰⁷

Alhoewel Eleonora van Aquitanië een rol vervult in functie van het grotere verhaal (de relatie tussen Thomas Becket en Hendrik II van Engeland) gaat haar optreden toch niet onopgemerkt voorbij. De kijkers krijgen haar te zien als een intense, temperamentvolle dame die geen blad voor de mond neemt, maar niet in staat is op te boksen tegen haar echtgenoot. Bovendien blijkt ze opnieuw over een ontegensprekelijke schoonheid te beschikken. Die schoonheid wordt geaccentueerd door kledij en accessoires vol pracht en praal.⁶⁰⁸ Het drietal dialogen waar de koningin een voorname rol inspeelt hebben geen gevolgen voor het verdere verhaal. In de film wordt geen enkele andere mythe op een directe en/of indirecte manier verwerkt. Opnieuw valt dit te verklaren aan de hand van haar minimale rol in de film in navolging van het toneelstuk.⁶⁰⁹

2.4 Robin Hood (2010)

Het verhaal van Robin Hood wordt in het begin van de eenentwintigste eeuw weer bijzonder populair en actueel. Een nobele man die ten strijde trekt tegen de genadeloze overheersers en de kleine man steunt, spreekt ook vandaag nog tot verbeelding van de mensen. De bekende Hollywoodregisseur Ridley Scott nam het verhaal onderhanden en wist een indrukken cast samen te brengen. Zo wordt Robin Longstride (Robin Hood) vertolkt door de Australische acteur Russel Crowe en Cate Blanchett gaf gestalte aan Lady

---

⁶⁰⁵ Holston (K.). *Movie Roadshows: A history and filmography of reserved-seat limited shows, 1911-1973*. Jefferson (NC), MC Farland, 2012, p. 173.

⁶⁰⁶ Finke (L.) en Shichtman (M.B). *Cinematic illuminations: the Middle Ages on film*. Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2009, p. 97.

⁶⁰⁷ *Ibidem*, p. 97.

⁶⁰⁸ Afbeelding: *Eleonora van Aquitanië* (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in films*. Bijlage 7)

⁶⁰⁹ Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 111.

Marian. Crowe leverde ook een bijdrage bij de productie van het scenario.⁶¹⁰ Het scenario kent enkele nieuwe invullingen. Zo blijkt Robin een van de derde kruistocht teruggekeerde boogschutter te zijn en is koning Richard Leeuwenhart reeds overleden. Pas op het einde van de film wordt Robin een vrijbuiters in het bos van Sherwood samen met Marian en zijn kompanen.

In *the Tower of Londen*-scène verschijnt Eleonora van Aquitanië in de film. Eileen Atkins⁶¹¹ (1934-heden) vertolkt de rol van de moeder van Richard en Jan tijdens haar laatste levensfase. In haar openingsdialoog tracht de koningin-moeder haar zoon Jan op het rechte spoor te houden, maar die heeft het te druk met het entertainen van een jonge Française. Hij geeft amper gehoor aan het verhaal van de mogelijke dreiging van de Franse koning die zijn moeder zorgen baart. Tijdens het gesprek zinspeelt de prins op het verleden van zijn moeder door te verwijzen naar haar bijzondere echtscheiding van de Franse koning.

Pas na de dood van Richard duikt Eleonora opnieuw op in de film. Het moment waarop Robin de kroon van de overleden koning terug brengt, zorgt voor een emotionele reactie bij de koningin. Haar favoriete zoon is immers niet meer. Ze kroont Jan vervolgens tot nieuwe koning van Engeland. In de periode daarop botst het vaak tussen moeder en zoon. Jan wil belastingen, Eleonora niet. Zij ziet liever de lijn van Richard doorgetrokken worden, hij vaart zijn eigen koers. Het verwijt dat de koningin-moeder schuldig zou zijn aan het feit dat men reeds vier jaar geld betaald aan Frankrijk is de druppel en Eleonora verkoopt een klap aan Jan.

Eleonora wordt in de film geportretteerd als een bijzonder sluwe vrouw. Wanneer zij het Franse verraad onder ogen ziet, tracht ze de situatie te bespelen en naar haar hand te zetten. Zodoende brengt Isabel, de Franse vriendin, de koning op de hoogte van het verraad van zijn broer en niet Eleonora, zo sluit de koningin-moeder de kans onmiddellijk uit dat Jan haar niet zou geloven. Het laatste beeld van Eleonora van Aquitanië vangen we op tijdens de ceremonie waarin Jan zichzelf weer tot koning kroont en Robin ter dood veroordeelt. Een serene koningin-moeder met de touwtjes achter de schermen in de hand lijkt geboren alvorens Robin Hood en zijn gezelschap in het bos verdwijnen.

---

⁶¹⁰ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Robin_Hood_\(2010\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Robin_Hood_(2010)), geraadpleegd op 6 mei 2016

⁶¹¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Eileen_Atkins, geraadpleegd op 1 mei 2016

In de film uit 2010 blijkt Eleonora van Aquitanië een sluwe en pientere oude dame te zijn die achter de schermen haar stempel drukt op het regeringsbeleid van haar zonen. Wederom blijkt ze over een innemende présence te beschikken, maar is haar uiterlijke troef ietwat minder in de verf gezet.⁶¹² Zo draagt ze doorheen de volledig film een simpele hoofddoek die ervoor zorgt dat enkel haar gelaat zichtbaar is. Haar kledij is ook beduidend soberder dan in de vorige twee films. De mythes worden niet opgenomen in de verhaallijn. Haar zoon Jan maakt zonder meer een kleine verwijzing naar het verleden. Opnieuw ligt de focus van de film niet bij Eleonora van Aquitanië en krijgt haar persoonlijke leven geen aandacht buiten de context van dit specifieke verhaal.

2.5 Richard the Lionheart: Rebellion (2015)

Zoals blijkt uit de titel behandelt de laatste film de revolte van Eleonora's zonen tegen hun vader in 1173. De film is het vervolg op de in 2013 verschenen film *Richard the Lionheart*.⁶¹³ Regisseur Stefano Milla brengt de kijkers onmiddellijk op de hoogte van de Europese verdeeldheid anno 1173 waarbij Frankrijk en Engeland loodrecht tegenover elkaar staan. Over de mythe wordt tevens een niet te miskennen boodschap gedeeld: '... driven by their French mother, Queen Eleanor of Aquitaine, have rebelled to use...'.⁶¹⁴ Eleonora van Aquitanië blijkt de opstookster te zijn van dit gebeuren. Het eerste beeld dat de kijkers verkrijgen van de koningin heeft letterlijk weinig om het lijf. Eleonora, gespeeld door actrice Debbie Rochon⁶¹⁵ (1968-heden), bevindt zich in het Franse Treport waar ze een stomend avontuurtje beleeft. Met ontbloot bovenlijf wordt ze geportretteerd als een uitdagende en sensuele vrouw.⁶¹⁶ Uiteindelijk blijkt dat de koningin haar lichaam in de strijd gooit om een pact te kunnen sluiten. Wanneer dit dreigt te mislukken, wijst ze de man erop dat hij zal verdwijnen uit de geschiedenis als hij haar vraag niet inwilligt. Net op dat moment verschijnt een gezant van haar echtgenoot die haar onder arrest plaatst. Een zelfverzekerde Eleonora deelt mee: 'Op z'n minst heb ik mijn laatste bondgenootschap nog voltrokken'.⁶¹⁷ Kort daarna veert ze recht op het bed om vervolgens haar badjas te openen. Uitdagend vraagt ze de man 'of de koning zou willen dat ze zo meegaat? Of moet ze zich aankleden als waarlijke koningin?'. De toon van Eleonora's portrettering is in de eerste scène onmiddellijk gezet.

---

⁶¹² Afbeelding: *Eleonora van Aquitanië* (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in films*. Bijlage 8)

⁶¹³ Milla, S (regisseur) (2013), *Richard The Lionheart*. Entertainment Group.

⁶¹⁴ Milla, S. (regisseur) (2015), *Richard the Lionheart: Rebellion*. WonderPhil Productions.

⁶¹⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Debbie_Rochon, geraadpleegd op 1 mei 2016.

⁶¹⁶ Afbeelding: *Eleonora van Aquitanië* (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in films*. Bijlage 9)

⁶¹⁷ Milla, S. (regisseur) (2015), *Richard the Lionheart: Rebellion*. WonderPhil Productions.

De kijker ziet Eleonora van Aquitanië enige tijd later op een andere manier terug. Deze keer is ze rijkelijk uitgedost en zit ze zedig neer.⁶¹⁸ Wanneer Hendrik (vertolkt door acteur Derek Allen) ten tonele verschijnt, spreekt hij Eleonora als volgt aan: ‘Mijn eigen vrouw, de dame van Aquitanië, het gebied die ons kust overdag en tracht de keel over te snijden ’s nachts’.⁶¹⁹ Hij vraagt haar tevens of ze één van haar minnaars misschien vergiftigd heeft. Hiermee wordt op een indirecte manier verwezen door de makers naar de Rosamund Clifford mythe. Vervolgens komt de koning tot de kern van de zaak en gaat na waarom Eleonora haar spelletje speelt en dus de rebellie opstartte. Eleonora noemt een hele resem oorzaken op en stelt voor de revolte af te blazen als Hendrik haar vraag inwilligt.⁶²⁰ Dat kan hij niet, want ze is een ‘verdomde Franse heks’.⁶²¹ Eleonora’s buitenlandse origine wordt een rol van betekenis toebedeeld door de scenaristen. De koningin plooit niet en houdt zeer duidelijk voet bij stuk. Ze wordt vervolgens geëscorteerd naar haar nieuwe verblijfplaats.

In een volgende scène zien we Eleonora van Aquitanië terug wanneer ze spottend omgaat met haar gevangenschap. Zo zegt ze: ‘ik ben de gevangene, ik verdien jouw buiging niet’.⁶²² Op bevel van de vorst wordt ze overgeplaatst naar een Engels kasteel. Eleonora’s zonen zijn niet opgezet met de opsluiting van hun moeder en één van hun eisen is haar vrijlating. Wanneer ook Richard gevangen genomen wordt, gaat de clash echt van start. Zeker wanneer blijkt dat de Franse koning Lodewijk de kant van zijn Engelse collega kiest in plaats van de revolterende zonen. Daarenboven verraadt Godfried zijn eigen broers.

Zes maanden later zien we hoe Eleonora Richard aankleedt en de situatie voor zichzelf relativeert: ‘Ik heb de wereld veel meer gezien dan jij. Verandering is niets meer dan een korte rust in de tijd. En bovendien zijn veel veldslagen gewonnen in de slaapkamer’.⁶²³ De koningin zinspeelt hiermee mogelijks op haar deelname aan de kruistocht en vermeende affaires met verscheidene mannen. Het verhaal kent een einde in december 1174 wanneer de zonen verplicht een eed van trouw zweren aan hun vader. Eleonora van Aquitanië zit met een ietwat bedrukt gezicht naast haar echtgenoot.

---

⁶¹⁸ Afbeelding: *Eleonora van Aquitanië* (Zie bijlagen *Eleonora van Aquitanië in films*. Bijlage 10)

⁶¹⁹ Milla, S. (regisseur) (2015), *Richard the Lionheart: Rebellion*. WonderPhil Productions.

⁶²⁰ Milla, S. (regisseur) (2015), *Richard the Lionheart: Rebellion*. WonderPhil Productions.: ‘Omdat je een klootzak bent, omwille van mijn zonen, omwille van jouw keuze om Richard naar dat vreselijk kasteel te sturen (hij was bijna dood), omdat ik je haat, omdat jij gewoon jij bent’.

⁶²¹ Milla, S. (regisseur) (2015), *Richard the Lionheart: Rebellion*. WonderPhil Productions.

⁶²² Milla, S. (regisseur) (2015), *Richard the Lionheart: Rebellion*. WonderPhil Productions.

⁶²³ Milla, S. (regisseur) (2015), *Richard the Lionheart: Rebellion*. WonderPhil Productions.

Waar de vorige drie films hun handen afhielden van de mythes omtrent Eleonora van Aquitanië vinden we in *Richard The Lionheart: Rebellion* meerdere voorbeelden terug. De portrettering van een wulpse en sensuele koningin die niet vies is van een affaire komt sterk aan bod in de film. Dit in combinatie met haar sterke persoonlijke die ze inschakelt om haar zin te verkrijgen. Ze blijkt zodoende een bijzonder pientere dame te zijn met een bepaald doel voor ogen. Hier gaat het er duidelijk om haar zonen te steunen tegen hun vader die de macht liever niet deelt. De vrouw heeft een niet te miskennen rol in de revolte van 1173. Daarnaast wordt er ook indirect verwezen naar de Rosamund Clifford affaire. Bovendien blijkt haar Franse achtergrond haar toch een status van vreemde op te leveren en wordt haar Aquitaanse cultuur af en toe benadrukt. De koningin haar gedrag en afkomst worden onlosmakelijk met elkaar verbonden in de film.

Waarom deze filmmakers wel opteerden om verscheidene mythes deel te laten uitmaken van hun productie is onduidelijk. De voornaamste beweegreden hiervoor is mogelijks het aantrekken van toeschouwers aan de hand van een sappig verhaal met de nodige sensualiteit en sensatie. Een film die in het verwachtingspatroon ligt van een hedendaags publiek. Dit is weliswaar slechts een veronderstelling.

2.6 Conclusie overige films

In deze cinematografische werken zien we een ander omgang met de mythes van Eleonora van Aquitanië dan in de romans. Eerst en vooral wordt er voornamelijk gefocust op de schoonheid van de vorstin, waarmee de makers perfect inspelen op de visuele aard van het medium. Uit dit onderzoek zijn drie soorten portrettingen af te leiden. Ten eerste de oudere, pientere en sluwe dame die alles in het werk stelt om haar kinderen bij te staan, zoals we haar in *The Story of Robin Hood and His Merry Men* en *Robin Hood* zien. In *Becket* zien we dan weer een eerder onopvallende maar toch mondige dame. De laatste portrettering is compleet anders door de rol die Eleonora toebedeeld krijgt in de film. In *Richard the Lionheart: Rebellion* zien we Eleonora verschijnen als wulpse drama queen. Enkel in die film, waarin Eleonora een hoofdrol speelt, zijn verscheidene mythes opgenomen. Zoals de titel reeds doet vermoeden is de rebellie het hoofdthema en speelt Eleonora een voorname rol in de gebeurtenis. Maar ook haar overspelige karakter wordt door de filmmakers in de verf gezet. Aangezien de koningin in de andere films slechts een bijrol vertolkt, biedt het opnemen van de mythes geen meerwaarde aan de verhaallijnen en worden ze hoogstwaarschijnlijk daarom achterwege gelaten.

3 Algemene conclusie

“History is a tale told about the past in the present for present purposes”

-Paul Ricoeur, *The narrative function*, 1979.

In deze verhandeling werd onderzoek verricht naar de perceptie en de mythes rond de identiteit van Eleonora van Aquitanië in romans en films vanaf 1950 tot op heden. Er is geen twijfel mogelijk, Eleonora is een vrouw met een verhaal. Zoals blijkt uit het eerste deel van deze verhandeling kende ze een bewogen levensloop en maakte ze reeds in haar eigen tijd deel uit van allerhande vertelsels. Deze elementen zorgen ervoor dat Eleonora tot op heden een geliefd onderzoeksonderwerp is in de academische wereld, dit voornamelijk in navolging van de Tweede Feministische golf (vanaf de jaren '70 van de twintigste eeuw). De mythes over Eleonora werden door verscheidene schrijvers en historici stelselmatig opgebouwd en uitgebreid doorheen de eeuwen. Toch blijkt dat de mythes steeds vaker van de hand gedaan worden als verzinsels. Ondanks deze vaststelling toont deel twee van deze scriptie aan dat de cluster van mythes rond haar persona de afgelopen zesenzestig jaar hun weg hebben weten te vinden naar zowel geschreven fictie als naar het grote scherm.

Niet alle moderne auteurs en filmmakers nemen de mythes zomaar over. Uit het gevoerde onderzoek blijkt dat vooral romanciers zelf historische vaardigheden inzetten om vooronderzoek te verrichten naar hun onderwerp. De mythes worden door hen als het ware geherinterpreteerd en krijgen zo een nieuwe invulling. In de recentste romans zien we deze trend het duidelijkst naar boven komen. Bovendien wordt eigen research door zowat alle schrijvers aangevuld met informatie uit biografische werken. Zo drukken historici zoals Amy Kelly en Régine Pernoud (nog) steeds hun stempel op de productie van historische fictie. Romanciers brengen dus fictieve en historische gegevens samen in hun werken om de portrettering en tevens mythologisering van Eleonora verder vorm te geven. De mate waarin de mythes navolging krijgen in romans varieert. Sommige auteurs nemen alle mythen over, terwijl anderen slechts enkele voorbeelden aanhalen. Daarnaast is de manier waarop de mythes aanbod komen niet overal hetzelfde. Er zijn mythes die geselecteerd worden als hoofdverhaal terwijl andere slechts indirect benoemd worden. De sappigere mythes, zoals de mythe van Eleonora als overspelige vrouw en moordenares, worden een grotere rol toebedeeld dan bijvoorbeeld de patronage mythe aangezien zij een breder publiek weten aan te spreken. In welke mate en in welke vorm ze ook opgenomen wordt,

Eleonora van Aquitanië blijft voldoende fascineren en intrigeren om opgenomen te worden in romans van de twintigste- en eenentwintigste eeuw. Dit geldt eveneens voor haar mythes die telkens opnieuw herboren worden.

In de cinematografie zien we opnieuw dat de mate waarin en de manier waarop Eleonora van Aquitanië en haar mythes opgenomen worden in de verhaallijnen verschilt. In de films waar Eleonora van Aquitanië een hoofdrol vertolkt, respectievelijk de twee versies van *The Lion in Winter* en *Richard the Lionheart: Rebellion*, komen de mythes sterker aan bod. De rebellie van 1173 is een geliefkoosd centraal thema waar nieuwe elementen worden toegevoegd door de filmmakers. Zo duikt Eleonora op als leidster van een regiment tijdens de revolte. Maar ook andere mythes, zoals haar overspelige aard, kunnen niet over het hoofd gezien worden door het publiek in deze vertoningen. Dit staat in schril contrast met de films waar zij een bijrol vertolkt. Omwille van het feit dat zij slechts opduikt als randfiguur duiken de mythes rondom haar identiteit minder vaak op. Enkel haar schoonheid en persoonlijkheid worden in alle producties in de verf gezet. De concrete invulling die aan deze aspecten gegeven wordt, varieert op basis van haar leeftijd in een bepaalde filmcontext en haar belang voor het verloop van het verhaal. Algemeen kan dus gesteld worden dat Eleonora van Aquitanië op het grote scherm vaker opduikt in een bijrol dan als hoofdpersonage en dat enkel de rebellie en fysieke mythe veel navolging kennen. Tot op heden laat een volledige film over het leven van de vrouw nog op zich wachten.

Uit het gevoerde onderzoek blijken fictie en film uit de twintigste- en eenentwintigste eeuw niet te ontsnappen aan de mythologische portrettering van Eleonora van Aquitanië. De mythes omtrent haar identiteit namen de voorbije decennia niet af in gepubliceerde werken en verschenen films, maar bleken wel onderhevig te zijn aan veranderingen. Van de veranderende visies en ontwikkelingen in de academische praktijk, die aanbod komen in het eerste deel van de verhandeling, is tot op heden weinig merkbaar. De mythes worden door auteurs en filmmakers aangepast naargelang hun believen. Dit voornamelijk in functie van de vooropgestelde verhaallijnen en beoogde karakterisering van Eleonora van Aquitanië. Zodoende wordt haar portrettering in romans en films een combinatie van oudere mythische elementen en hedendaagse invullingen van middeleeuwse concepten en ideeën. De woorden van historicus James McPherson sluiten hier mooi bij aan: 'History is a continuing dialogue between the present and the past'.⁶²⁴ Aan die dialoog nemen ook Eleonora van Aquitanië en haar mythes deel. Daarom lijkt haar verhaal nog lang niet

---

⁶²⁴ <https://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/september-2003/revisionist-historians>, geraadpleegd op 7 mei 2016

uitverteld te zijn zolang romanciers en filmmakers terug blijven grijpen naar haar persona en de daaraan gerelateerde mythische verhalen en percepties om historische fictie en film te creëren in de toekomst.

To be continued...

Bibliografie

Uitgegeven bronnen

Aberth (J). *A knight at the movies: Medieval history on film*. Routledge, New York & Londen, 2003, p. 180.

Aurell (M.). *The Plantagenet Empire 1154-1224*. Harlow, Pearson Longman, 2007, p. 35; pp. 89-91.

Aurell (M.). "Aux origines de la légende d'Aliénor d'Aquitaine" In: *Royautés imaginaires (XIIIe-XVIe siècles). Actes du colloque de l'université de Paris X-Nanterre, 26-27 septembre 2003*, dir A. -H. Alliot, G. Lecuperre, L. Scordia, Turnhout, Brepols, 2005, pp. 89; pp. 93-94; pp. 96-97; p. 102.

Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The young life*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 2; pp. 25-26; p. 85; p. 109; p. 112; p. 127; p. 136; p. 181; p. 192; p. 217; p. 283; p. 288; pp. 310-11 ; pp. 312-13.

Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The journey East*. United States, Beaulieu Studios, 2012, p. 13; p. 21; p. 46; p. 60; p. 92; p. 96; p. 141; p. 250; pp. 252-54; p. 282; p. 298; p. 318; p. 348; p. 382; p. 389; p. 395; p. 413; pp. 506-507.

Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The voyage West*. United States, Beaulieu Studios, 2013, p. 20; p. 23; p. 29; pp. 51-52; p. 54; p. 95; p. 126; p. 139; p. 149; p. 177; p. 210; p. 231; pp. 233-34; p. 311; p. 318; p. 395; p. 442; p. 444.

Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 30; p. 38; p. 93; p. 126; p. 138; p. 149; p. 173; p. 221; p. 329; pp. 340-341; p. 380; p. 407; p. 440; p. 445; p. 484 ; p. 489; p. 494; p. 496.

Beaulieu (M.R.). "Re: Eleanor of Aquitaine." E-mail, 4 maart 2016

Bennett (J.M.) en Mazo Karras (R.). *The Oxford Handbook of women & gender in medieval Europe*. Oxford, Oxford University Press, 2013, pp. 396-408.

Bernau (A.) en Bildhauer (B.). *Medieval film*. Manchester, Manchester University Press, 2009, 224 p.

Boase (R.). *The origin and meaning of courtly love. A critical study of European scholarship*. Manchester, Manchester University Press, 1977, pp. 2-3 ; p. 28; p.131.

Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbrigde, The Boydell Press, 2005, p. 15; p. 17; pp. 18-19; pp. 24-25; pp. 101-114 ; p. 128; pp. 157-182.

Burns (J.). "Courtly Love: Who needs it? Recent feminist work in the Medieval French tradition", In: *Journal of Women in Culture and Society*, vol. 27, (2001), p. 29; p. 31; p. 34; p. 37.

- Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, p. 19; p. 28; p. 57; p. 60; p. 67; p. 70; p. 96; p. 266; pp. 270-271; pp. 278-279; p. 294; p. 296; p. 374; pp. 471-472.
- Chadwick (E.). *The winter crown*. Londen, Sphere, 2014, p. 110 ; p. 222; p. 325 ; p. 371; p. 414; p. 433; p. 437; p. 449.
- Chambers (F.). 'Some legends concerning Eleanor of Aquitaine', In: *Speculum* 16, (1941), pp. 459-468.
- Chapman (R.L.) "A note on the demon queen Eleanor", In: *Modern languages notes*, vol. LXX, no.6, juni 1955, pp. 393-396.
- Earenfight (T.). "*Queenship in Medieval Europe*". New York, Palgrave Macmillian, 2013, p. 137.
- Emery (E.). *Medievalism and the Middle Ages*, in: *Defining Medievalism(s)*, ed. K. Fugelso (Studies in Medievalism, 17), Cambridge: D.S. Brewer, 2009, p. 83.
- Emery (E.), en Utz (R.), eds. *Medievalism. Key critical terms*. Cambridge, D.S. Brewer, 2014, p. 2.
- Evans (M.). "*Penthesilea on the Second Crusade: Is Eleanor of Aquitaine the Amazon Queen of Niketas Choniates?*" In: *Crusades* 8, (2009), pp. 23-25.
- Evans (M.). "A remarkable woman? Popular historians and the image of Eleanor" In: *Defining medievalism(s)*. Fugelso (K.) ed., 2010, pp. 244-264.
- Evans (M.). "Eleanor in the twenty-first century: The recent historiography of Eleanor of Aquitaine" In: *Bulletin of International Medieval Research*, (2012), pp. 39-51.
- Evans (M.R.). *Inventing Eleanor: The medieval and post-medieval image of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Bloomsbury Academic, 2014, p. 6; pp. 12-16; p. 24; pp. 30-37; pp. 39-41; p. 43; pp. 52-55; p. 59; pp. 60-65; p. 67; pp. 70-71; pp. 74-78; pp. 80-86; p. 89; pp. 111-113; p. 125; pp. 135-6; p. 138; p. 147; p. 168.
- Farmer (S.). en Pasternack (C.), eds. *Gender and difference in the Middle Ages*. Minneapolis, University of Minnesota Press, 2003, p. 107; p. 129.
- Finke (L.) en Shichtman (M.B). *Cinematic illuminations: the Middle Ages on film*. Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2009, p. 87; p. 90; p. 92; pp. 97-107.
- Flori (J.). *Eleanor of Aquitaine: queen and rebel*. Edinburgh, Edinburgh University Press, 2007, p. 249.
- Geary (P.J.). *Women at the beginning. Origin myths from the Amazons to the Virgin Mary*. New Jersey, Princeton University Press, 2006, pp. 26-27.
- Haydock (N.). *The Imaginary Middle Ages: Movie medievalism*. Pennsylvania, McFarland, 2008, p. 2.

- Hilton (L.). *Queens consort: England's medieval queens*. Londen, Weidenfeld Nicolson, 2008, p. 5.
- Holston (K.). *Movie Roadshows: A history and filmography of reserved-seat limited shows, 1911-1973*. Jefferson (NC), MC Farland, 2012, p. 173.
- Jackson (D.). *Medieval women*. Londen, The British Library, 2015, p. 19; pp. 29-30.
- Jones (E.). *Beloved enemy. The passions of Eleanor of Aquitaine*. New York, Simon & Schuster, 1994, p. 26; p. 33; p. 75; p. 89; p. 125; pp.166-67; p. 169; p. 174; pp. 176-77; p.179; p. 207; p. 214; p. 223; p. 229; p. 231; p. 265 ; pp. 277-78; p. 335.
- Jones (E.). *Gilded Cages: The Trials of Eleanor of Aquitaine*. New York, Open Road Media Romance, 2013, loc. 1411; loc. 2998; loc. 3075; loc. 3864; loc. 5067; loc. 5203; loc. 5242; loc. 5262; loc. 5379; loc. 5523; loc. 5872; loc. 6082; loc. 6101; loc. 6632; loc. 6557; loc. 6676; loc. 6774; loc. 6928; loc. 6968; loc. 7236; loc. 7257; loc. 7353; loc. 7429; loc. 7562; loc. 8179; loc. 8198; loc. 8276; loc. 8298; loc. 8357; loc. 11177; loc. 11588. (boek online geraadpleegd)
- Kelly (A.). 'Eleanor of Aquitaine and her courts of love', In: *Speculum* 12, (1937), pp. 3-19.
- Kelly (A.). *Eleanor of Aquitaine and the four kings*. Cambridge (Massachusetts), Harvard University Press, 1950, p. 56; pp. 150-52 ; pp. 159-160 ; pp. 168-178.
- Kibler (W.W.), ed. *Eleanor of Aquitaine. Patron and politician*. Austin&Londen, University of Texas Press, 1976, 183 p.
- Labande (E.R.). "Pour une image véridique d'Aliénor d'Aquitaine" In: *Bulletin de la Société des Antiquaires de l'ouest et des Musées de Poitiers*, 4th ser., II (1952), 3, pp. 177-234.
- Lazar (M.). 'Cupid, the lady and the poet: modes of love at Eleanor of Aquitaine's court', In: *Kibler(W.W.). Eleanor of Aquitaine, patron and politician*. Texas, University of Texas Press, 1976, p. 38.
- L'Estrange (E.) en More (A.), eds. *Representing medieval gender and sexualities in Europe. Construction, transformation and subversion, 600-1530*. Surrey, Ashgate Publishing Limited, 2011, pp. 3-4.
- Le Fur (D.). "Le souvenir d'Aliénor à l'époque moderne" In: *Revue* 303, (2004), pp. 205-8.
- Matthews (D.). *Medievalism. A critical history*. Cambridge, D.S. Brewer, 2015, pp. 16-18; p. 36.
- Meade (M.). *Eleanor of Aquitaine. A biography*. Londen, Penguin Books, 1991, 416 p.
- Markale (J.). *Eleanor of Aquitaine: Queen of the Troubadours*. Vermont, Inner Traditions, 2007, 272 p.

- Matthews (D.). *Medievalism. A critical history*. Cambridge, D.S. Brewer, 2015, pp. 16-18 ; p. 36.
- Mazo Karras (R.). *Sexuality in medieval Europe. Doing unto others*. New York, Routledge, 2005, p. 3; p. 6; pp. 92-93, pp. 95-96; p. 116.
- Mosher Stuard (S.), ed. *Women in medieval history and historiography*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1987, introductie, pp. 2-3; p. 9; pp. 11-13; p. 18; p. 63; pp. 68-9; pp. 70-75; p. 93.
- Newman (F.X.), ed. *The meaning of courtly love*. Albany, State University of New York Press, 1967, pp. VI-VII; p. 3.
- Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, p. 103; pp. 104-105; pp. 108-109; p. 115 ; p. 150; p. 155; pp. 218-225.
- Parsons (J.C.) en Wheeler (B.), eds. *Eleanor of Aquitaine. Lord and lady*. New York, Palgrave MacMillian, 2003, p. 2; pp. 4-17; p. 165; p. 182; pp. 214-215; p. 226 ; p. 232; pp. 247-253; p. 256; p. 258; pp. 301-318; p. 325.
- Penman (S.K.). *When christ and his saints slept*. Londen, Penguin books, 1994, p. 233; p. 636; pp. 698-99; p. 751; p. 773; p. 905.
- Penman (S.K.). *Time and chance*. Londen, Penguin books, 2002, pp. x-xi; p. 1; p. 92; p. 96; p. 107; p. 314 ; p. 330.
- Penman (S.K.). *Devil's brood*. New York, G.P. Putnam's sons, 2008, p. 18; p. 34; p. 38; p. 126; p. 156; p. 170; p. 190; p. 208; p. 283; p. 312; pp. 349-50; pp. 354-55; p. 357; p. 361; p. 403; p. 580; p. 667; p. 729.
- Penman (S.K.). *Lionheart*. New York, G.P. Putman's sons, 2011, p. 1; p. 153.
- Penman (S.K.). *A king's ransom*. New York, G.P. Putnam's sons, 2014, p. 118; p. 127.
- Pernoud (R.). *Aliénor d'Aquitaine*. Parijs, Archevé D'imprimer, 1965, 294 p.
- Pikkemaat (G.). *Eleonora van Aquitanië. Een bijzondere vrouw in het zomertij der middeleeuwen*. Soesterberg, Uitgeverij Aspekt, 2013, 627 p.
- Plaidy (J.). *The Plantagenet Prelude*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 3; p. 5; p. 7; p. 15; p. 24; p. 38; pp. 43-44; p. 72; p. 82; p. 84; pp. 87-88; p. 96; p. 98; p. 107; p. 109; pp. 114-117; p. 121; p. 127; p. 130; p. 132; pp. 140-42; p. 144; pp. 154-155; p. 201; p. 213; pp. 220-221; p. 393; p. 514; p. 518.
- Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. 18; pp. 20-21; p. 30; p. 85; p. 90 p. 92; p. 95; p. 97; pp. 99-102; p. 105; p. 110; p. 114; pp. 132-33; p. 154; p. 208; p. 226; p. 243; p. 274; p. 338; p. 340; p. 343; p. 361; p. 371.
- Plaidy (J.). *The Courts of love*. Glasgow, Fontana/Collins, 1987, p. 41; p. 57; pp. 60-61; p. 71; pp. 129-130; p. 135; p. 141; p. 145; p. 157; p.160; p. 164; p. 173; p. 176 ; p. 194; p. 264; p. 324; p. 331; p. 393; p. 574.

- Pugh (T.) en Ramey (L.T.), eds. *Race, class and gender in "medieval" cinema*. New York, Palgrave MacMillan, 2007, p. 1; p. 3; p. 6; pp. 206-207; p. 214.
- Pugh (T.) en Weisl (A.). *Medievalisms: making the past in the present*. New York, Routledge, 2013, pp.1-2 ; pp. 7-8.
- Romein (J.). *De Lage Landen bij de zee. Een geschiedenis van het Nederlandse volk*. Amsterdam, Querido, 1934, p. 468.
- Schama (S.). *A history of Britain: at the edge of the world? 3000 BC- 1603 AD*. Londen, Random house, 2009, p. 110.
- Schaus (M.). *Women and gender in medieval Europe: an encyclopedia*. New York, Routledge, 2006, p. 16; p. 99 ; p. 155; pp. 182-84; pp. 243-244 ; p. 250; p. 366 ; p. 591 ; pp. 621-22 ; p. 640 ; pp. 688-90; p. 720.
- Schoyer Brooks (P.). *Queen Eleanor: independent spirit of the medieval world: a biography of Eleanor of Aquitaine*. New York, Houghton Mifflin Books, 1983, p. 107.
- Seward (D.). *Eleanor of Aquitaine: The mother queen*. Londen, Book Club Associates, 1978, p. 44.
- Signe Morrison (S.). *A medieval woman's companion*. Oxford & Philadelphia, Oxford Books, 2016, pp. 1-15; pp. 65-66; pp. 68-69; p. 71; p. 128; pp. 204-217.
- Stafford (P.) en Mulder-Bakker (A.), eds. *Gendering the Middle Ages*. Oxford, Blackwell Publishers Ltd, 2001, pp. 192-201.
- Swabey (F.). *Eleanor of Aquitaine, Courty love, and the Troubadours*. Londen, Greenwood Press, 2004, 224 p.
- Tolmie (J.). "Medievalism and the fantasy heroin" In: *Journal of Gender studies*, vol. 15 (2006), p. 148.
- Trigg (S.). "Medievalism and convergence culture: Researching the Middle Ages for fiction and film" In: *Parergon* 25, (2008), pp. 99-100 ; p. 115.
- Turner (R.V.). "Eleanor of Aquitaine, twelfth-century English chroniclers and her "black legend"" In: *Nottingham Medieval Studies*, vol. 52 (2008) pp. 18-24; pp. 28-30; pp. 33-37; pp.40-42 ; pp. 312-313.
- van Kesteren (R.). *Het verlangen naar de Middeleeuwen*. Amsterdam, Wereldbibliotheek, 2004, pp. 394-95.
- Vanderputten (S.), Haemers (J.) en Soens (T.). *Typologie en heuristiek van de bronnen voor de geschiedenis van de middeleeuwen*. Gent, Academia Press, 2011, p. 1; p. 77; p. 109.
- Warren (W.L.). *King John*. Berkeley, University of California Press, 1978, p. 2.

Weir (A.). *Eleanor of Aquitaine: by the wrath of God, queen of England*. Londen, Vintage, 1999, p. 225.

Weir (A.). *The captive queen – A novel of Eleanor of Aquitaine*. Londen, Hutchinson, 2010, p. 4; p. 28; p. 32; pp. 70-71; pp. 74-75; p. 84; p. 88; pp. 146-148; p. 210; p. 270; pp. 320-21; p. 344; p. 362; p. 364; pp. 390-91; p. 393; pp. 483-485.

Wolbrick (S.), ed. *Great lives from history. The Middle Ages, 477-1453*. California & New Jersey, Salem Press, 2004, pp. 355-356.

Onuitgegeven bronnen

Wynants (M.). *Historische praktijk III: Eleonora van Aquitanië: de vrouw en de mythen*. Gent (onuitgegeven bachelorproef Universiteit Gent), 2015, pp. 28-31. (promotor: prof. Snijders)

Online bronnen

Chadwick (E.). ‘*About the author*’, In: < <http://elizabethchadwick.com/about-the-author> >, geraadpleegd op 28 februari 2016

Chadwick (E.). ‘*Eleanor of Aquitaine and the brother that never was*’, In: < <http://elizabethchadwick.com/eleanor-of-aquitaine/eleanor-of-aquitaine-brother/>>, geraadpleegd op 29 februari 2016

Chadwick (E.). ‘*Eleanor of Aquitaine’s appearance (or not)*’, In: < <http://elizabethchadwick.com/blog/eleanor-of-aquitaines-appearance-or-not/> >, geraadpleegd op 1 maart 2016

Chadwick (E.). ‘*Eleanor of Aquitaine’s scandalous ancestors (or blood will out?)*’, In: < <http://elizabethchadwick.com/blog/eleanor-of-aquitaines-scandalous-ancestors-or-blood-will-out/> >, geraadpleegd 1 maart 2016

Chadwick (E.). ‘*Hamelin de Warenne “Pro lege per lege”*’, In: < <http://elizabethchadwick.com/blog/celebrating-the-life-of-william-marshal/> >, geraadpleegd 1 maart 2016

Chadwick (E.). ‘*Eleanor of Aquitaine, Raymond of Poitiers and the incident at Antioch*’, In: < <http://elizabethchadwick.com/blog/eleanor-of-aquitaine-raymond-of-poitiers-and-the-incident-at-antioch/>>, geraadpleegd op 2 maart 2016

Chadwick (E.). ‘*Eleanor of Aquitaine and the brother who never was*’, In: < http://the-history-girls.blogspot.be/2013/03/eleanor-of-aquitaine-and-brother-who_24.html >, geraadpleegd op 5 maart 2016

Lambert (B.). ‘*Eleanor Hibbert, novelist know as Victoria Holt and Jean Plaidy*’, In: < <http://www.nytimes.com/1993/01/21/books/eleanor-hibbert-novelist-known-as-victoria-holt-and-jean-plaidy.html> >, geraadpleegd op 25 februari 2016

Websites

<http://www.sharonkaypenman.com>, geraadpleegd op 20 februari 2016

<http://www.goodreads.com>, geraadpleegd op 20 februari 2016

<http://www.eleanorofaquitaine.net/Eleanor.html>, geraadpleegd op 27 februari 2016

<http://alisonweir.org.uk>, geraadpleegd op 27 februari 2016

<http://elizabethchadwick.com/about-the-author/>, geraadpleegd op 28 februari 2016

<http://elizabethchadwick.com/the-winter-crown/>, geraadpleegd op 5 maart 2016

<http://www.womeninworldhistory.com/heroine2.html>, geraadpleegd op 15 maart 2016

http://www.englishmonarchs.co.uk/plantagenet_19.htm, geraadpleegd op 15 maart 2016

<http://www.history.com/topics/british-history/eleanor-of-aquitaine>, geraadpleegd op 15 maart 2016

<http://www.encyclo.nl/begrip/fictie>, geraadpleegd op 20 maart 2016

<http://www.thefreedictionary.com/sirventes>, geraadpleegd op 1 april 2016

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Penthesilea> , geraadpleegd op 10 april 2016

<http://www.vandale.be/opzoeken?pattern=mythe&lang=nn#.Vxh32GPkmu4>, geraadpleegd op 11 april 2016

<http://histoforum.net/recensies/eleonore.html>, geraadpleegd op 12 april 2016

<https://www.youtube.com/watch?v=NVOFwLfchWA>, geraadpleegd 12 april 2016

<http://www.citatenverzameling.com/auteurs-3353-miep-diekman.html>, geraadpleegd op 13 april 2016

<http://www.woorden.org/quotes/?auteur=Stanislaw%20Jerzy%20Lec>, geraadpleegd op 18 april 2016

http://nl.wikipedia.org/wiki/Frankrijk_in_de_Middeleeuwen, geraadpleegd op 25 april 2015

<http://www.encyclo.nl/begrip/Stomme%20film>, geraadpleegd op 25 april 2016

http://www.imdb.com/name/nm0402558/bio?ref_=nm_ov_bio_sm, geraadpleegd op 1 mei 2016

<http://www.encyclopedia.com/article-1G2-3420300013/becket-honor-god.html>, geraadpleegd op 1 mei 2016

[https://en.wikipedia.org/wiki/Pamela_Brown_\(actress\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Pamela_Brown_(actress)), geraadpleegd op 1 mei 2016

https://nl.wikipedia.org/wiki/Eileen_Atkins, geraadpleegd op 1 mei 2016

https://en.wikipedia.org/wiki/Debbie_Rochon, geraadpleegd op 1 mei 2016

<http://www.radicaalfeminisme.nl/html/boeken/geschvdrtoekomst/pdfgeschvdrtoek/totaleGesvdV.pdf>, geraadpleegd op 2 mei 2016

<http://www.encyclo.nl/begrip/cinematografie>, geraadpleegd op 1 mei 2016

http://www.goodreads.com/author/show/340281.Bj_rk, geraadpleegd op 3 mei 2016

<http://www.encyclo.nl/begrip/Presentisme>, geraadpleegd op 3 mei 2016

<http://robertpreston.tumblr.com/post/54109345571/robert-preston-and-rosemary-harris-perform-in-the>, geraadpleegd op 3 mei 2016

<http://www.theguardian.com/film/2009/apr/01/the-lion-in-winter-reel-history>, geraadpleegd op 3 mei 2016

<http://wikimapia.org/13349531/Montmajour-Abbey>, geraadpleegd op 3 mei 2016

https://en.wikipedia.org/wiki/Spiš_Castle#/media/File:Spiš_Castle_4.jpg, geraadpleegd op 3 mei 2016

<https://gonzohistory.wordpress.com/tag/the-lion-in-winter/>, geraadpleegd op 3 mei 2016

<http://www.rosemaryharris.net/rosephoto.html>, geraadpleegd op 3 mei 2016

<http://www.encyclo.nl/begrip/anachronisme>, geraadpleegd op 3 mei 2016

https://en.wikipedia.org/wiki/Star_Wars_opening_crawl, geraadpleegd op 4 mei 2016

<http://www.thedailybeast.com/articles/2010/01/24/glenn-closes-13-favorite-movie-roles.html>, geraadpleegd op 5 mei 2016

https://www.pinterest.com/pin/414190496960568173/?from_navigate=true, geraadpleegd op 5 mei 2016

<http://www.listal.com/list/queen-movies>, geraadpleegd op 5 mei 2016

http://www.aceshowbiz.com/still/00002948/robin_hood21.html, geraadpleegd op 5 mei 2016

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Robin_Hood_\(2010\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Robin_Hood_(2010)), geraadpleegd op 6 mei 2016

<https://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/september-2003/revisionist-historians>, geraadpleegd op 7 mei 2016

<http://www.quotationspage.com/quote/2035.html>, geraadpleegd op 9 mei 2016

Films en televisieseries

Annakin, K. (regisseur) (1952), *The Story of Robin Hood*. Walt Disney.

Austin, R. (regisseur) (1984), *The Zany Adventures of Robin Hood*. Charles Fries Productions.

Burt, D. (regisseur) (1955), 'Queen Eleanor' (television episode), 14 november 1955, *The Adventures of Robin Hood*. ITC.

Curtiz, M. (regisseur) (1938), *The Adventures of Robin Hood*. Warner Bros.

Glennville, P. (regisseur) (1964), *Becket*. Paramount.

Harvey, A. (regisseur) (1968), *The Lion in Winter*. AVCO Embassy.

Konchalovskiy, A. (2003), *The Lion in Winter* (televisiefilm), 23 mei 2004, Showntime.

Levin, H. en Sherman, G. (regisseurs) (1946), *The Bandit of Sherwood Forest*. Columbia.

Milla, S. (regisseur) (2015), *Richard the Lionheart: Rebellion*. WonderPhil Productions.

Minghella, D. en Allan, F. (producers) (2006-9), *Robin Hood* (television series), 7 oktober 2006- 27 juni 2009, Tiger Aspect.

Reitherman, W. (regisseur) (1973), *Robin Hood*. Disney.

Scott, R. (regisseur) (2010), *Robin Hood*. Universal Pictures.

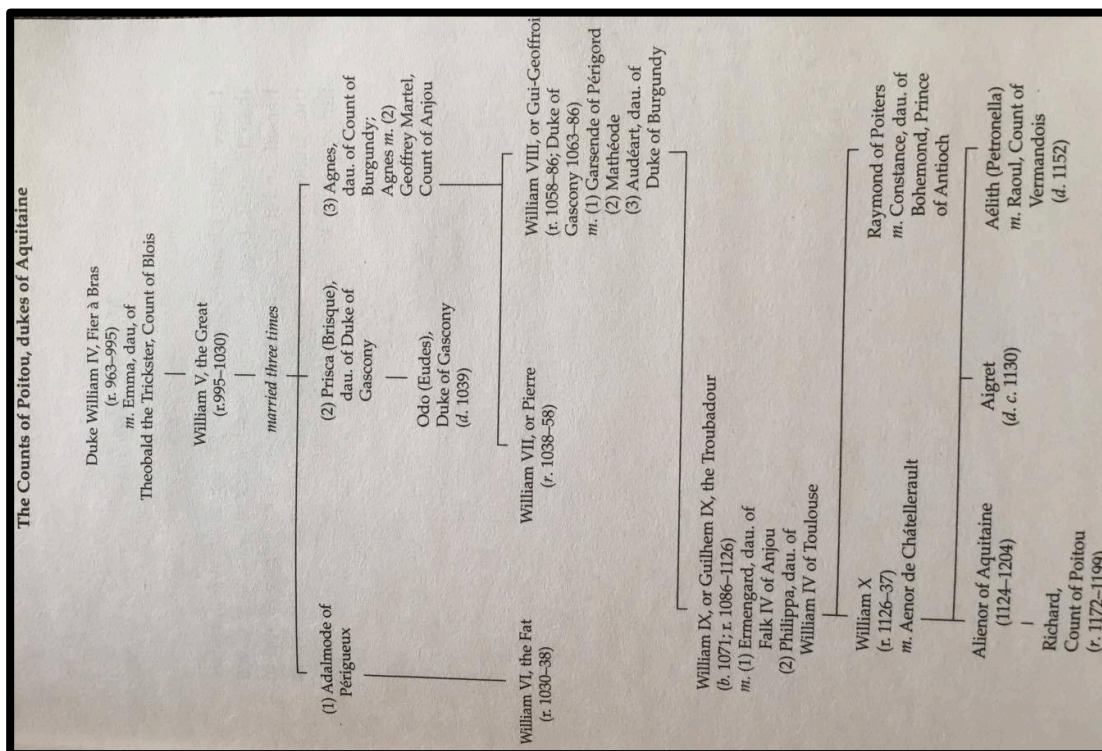
Weintraub, S., Kuhn, T., en Weintraub, F. (producenten) (1997-8), *The New Adventures of Robin Hood* (televisieserie), 13 januari 1997 – 13 december 1998, TNT.

Bijlagen

Deel 1 Een contextschets: wat vooraf ging...

Bijlagen De levensloop van Eleonora van Aquitanië

Bijlage 1: The Counts of Poitou, dukes of Aquitaine ⁶²⁵

Bijlage 2: Capetian and Angevin Territories in the Twelfth Century ⁶²⁶

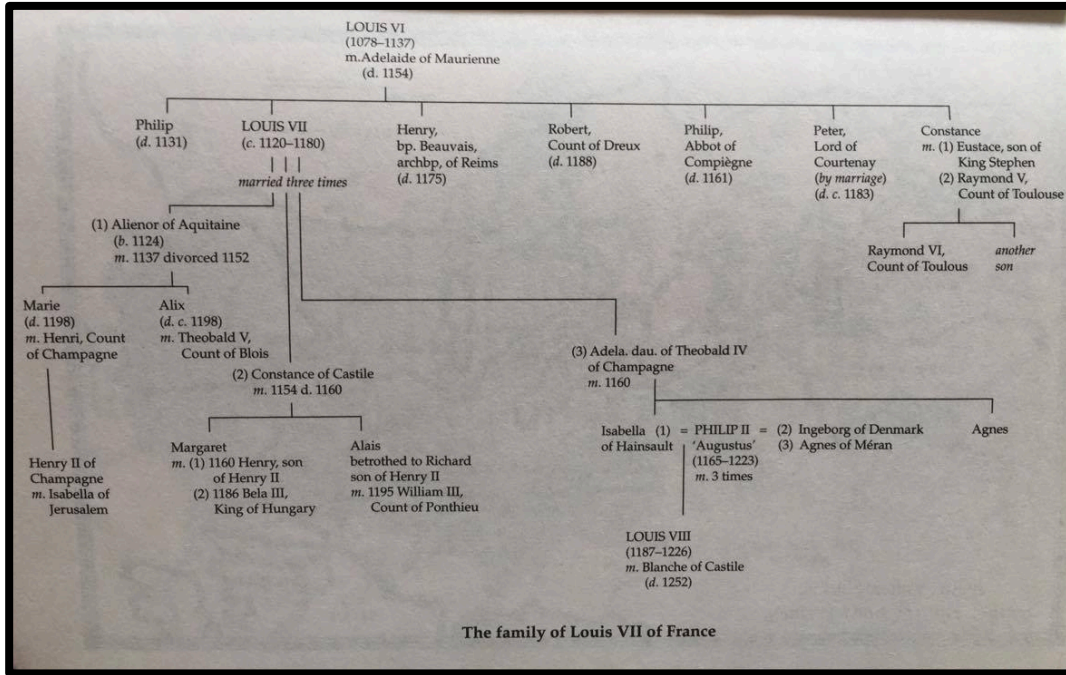

⁶²⁵ Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, p. V.

⁶²⁶ *Ibidem*, p. III.

Bijlage 3: The family of Louis VII of France ⁶²⁷

Bijlage 4: Route of Louis VII and Alienor on the Second Crusade ⁶²⁸

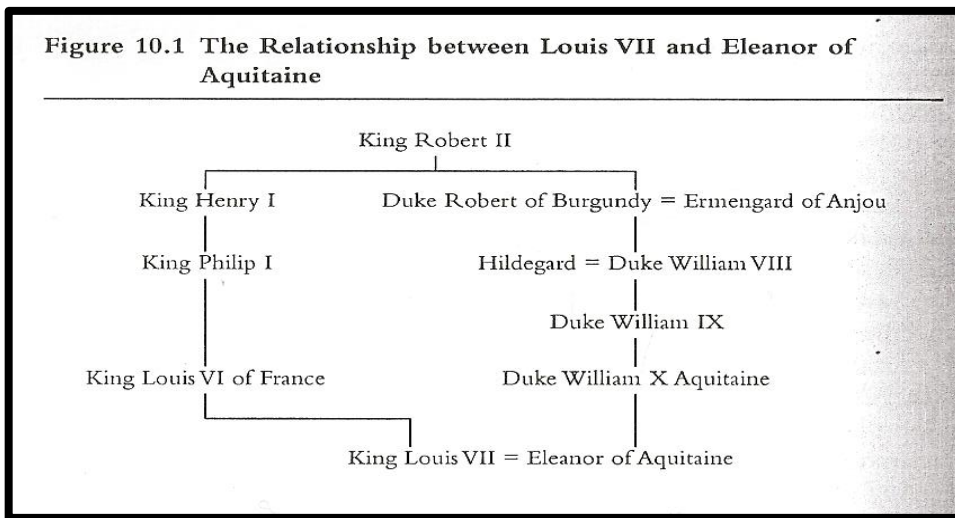

⁶²⁷ Chadwick (E.). *The summer queen*. Londen, Sphere, 2013, p. I.

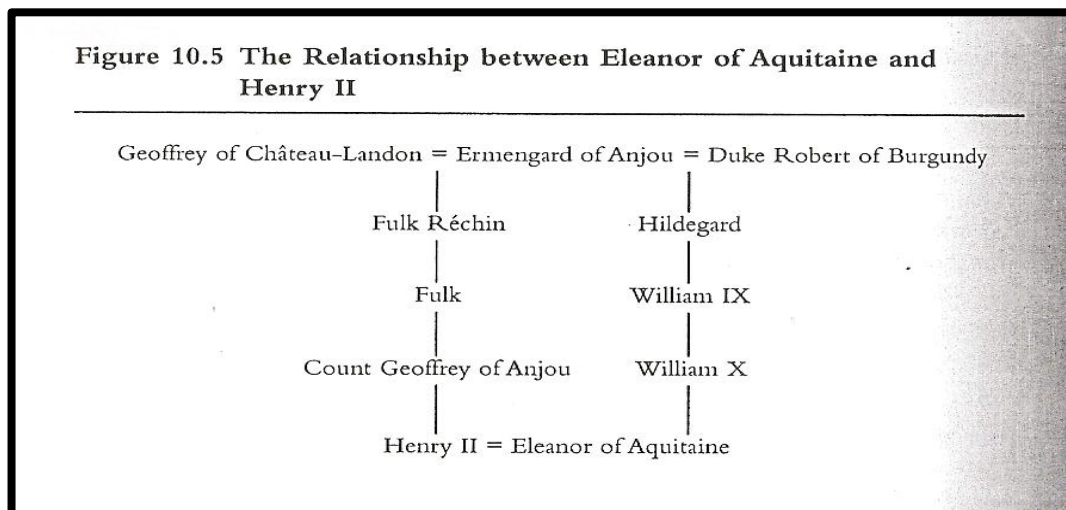
⁶²⁸ *Ibidem*, p. II.

Bijlage 5:

Relatie tussen Eleonora van Aquitanië en Lodewijk VII van Frankrijk ⁶²⁹

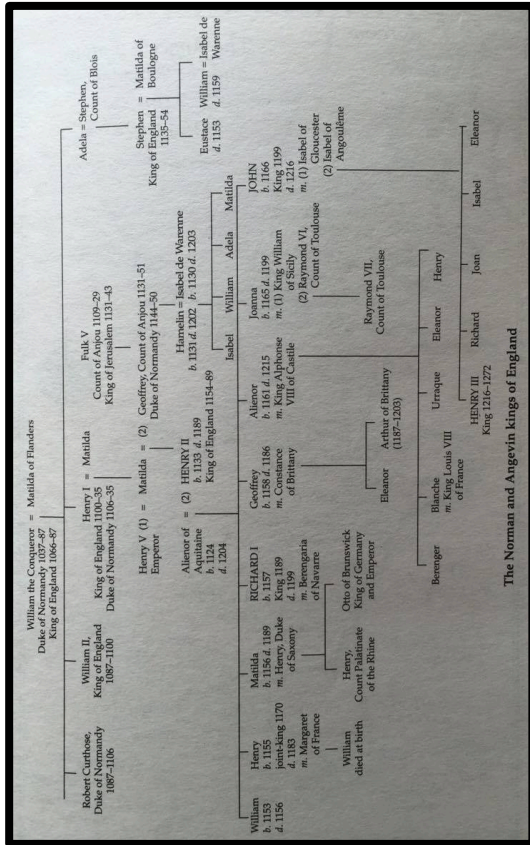
Relatie tussen Eleonora van Aquitanië en Hendrik II van Anjou ⁶³⁰

⁶²⁹ Parsons (J.C.) en Wheeler (B.), eds. *Eleanor of Aquitaine. Lord and lady*. New York, Palgrave MacMillian, 2003, p. 226.

⁶³⁰ *Ibidem*, p. 232.

Bijlage 6: The Norman and Angevin kings of England ⁶³¹

Bijlage 7: Munt uitgegeven door Eleonora van Aquitanië ⁶³²

Eleonore, Aquitanië, denier

Hoofdcategorie: De Virtuele Vitrine   Categorie: 12de Eeuw

Muntheer : Eleonora hertogin van Aquitanië

Denominatie : Denier

Slagplaats : Aquitanië

Datum : z.j. 1137

Materiaal : zilver

Massa bij uitgifte : ? gram

Gewogen massa : ca 1 gram

Gemeten diameter : 17,0/18,0 mm

Lit : Bd.466 (3f); Roberts-4313; PdA-2741

⁶³¹ Chadwick (E.). *The winter crown*. Londen, Sphere, 2014, p. I.

⁶³² <http://www.atmikes.be/index.php/12de-eeuw/417-eleonore-aquitanië-denier>, geraadpleegd op 10 april 2016

Bijlage 8: Chronologisch overzicht levensloop Eleonora van Aquitanië ⁶³³

781	Lodewijk de Vrome wordt koning van Aquitanië
877	Aquitanië is niet langer een koninkrijk.
951	Willem van Poitiers of Willem III van Aquitanië komt aan de macht in het hertogdom
993-1030/ 1086-1127	Aquitanië wordt bestuurd door Willem V, ‘de Grote’ (= III of Poitiers) en Willem IX (= VII van Poitiers), grootvader van Eleonora.
de	
1100	De stichting van de abdij van Fontevraud.
1122(?)	Eleonora wordt geboren in Poitiers of Belin (in de buurt van Bordeaux) als dochter van Willem X (de laatste hertog van Aquitanië 1127-1237) en Aenor van Châtellerault.
1137	Pasen: Eleonora erft Poitou en Aquitanië na de dood van haar vader. juli: huwelijk met Lodewijk VII, de Franse troonopvolger, in Bordeaux. Lodewijk VI sterft. Augustus: Lodewijk en Eleonora betreden Parijs als koning en koningin van Frankrijk.
1142-3	Lodewijk verwoest Champagne en verbrandt Vitry.
1144	December: de val van Edessa.
1145	De geboorte van dochter Marie. Kerst: Lodewijk geeft blijk van zijn ambities om op kruistocht te vertrekken.
1147	11 juni: Lodewijk vertrekt op kruistocht in Saint-Denis samen met Eleonora.
1148	Februari: in Antalya. 19-28 maart: in Antiochië, Eleonora reist verplicht mee naar Jeruzalem.
1149	Vroege zomer: Lodewijk en Eleonora verlaten Palestina en worden gescheiden aan de zee. Eleonora wordt naar Palermo (Sicilië) gebracht 9-10 oktober: bij paus Eugenius in Tusculum (Rome). November: de terugkeer naar Parijs.
1150	De geboorte van dochter Alice (Alix).
1151	Januari: Suger van Saint-Denis, raadgever van koning Lodewijk VI, sterft. Augustus-september: Godfried van Anjou en zijn zoon Hendrik bezoeken Parijs. Godfried overlijdt op de terugtocht van de reis.
1151-2	Lodewijk is samen met Eleonora in Aquitanië en bouwt de koninklijke administratie op
1152	21 maart: nietigverklaring van het huwelijk van Eleonora van Aquitanië en Lodewijk VII van
Frankrijk	in Beaugency. Eleonora keert terug naar
Poitiers.	

⁶³³ Owen (D.D.R.). *Eleanor of Aquitaine. Queen and legend*. Oxford, Blackwell Publishers, 1993, pp. 218-225.

- Er worden twee kidnappingen door Thibaut van Blois en Hendrik, broer van Godfried, verijdeld
18 mei: het huwelijk van Hendrik II van Engeland en Eleonora van Aquitanië, waarschijnlijk in Poitiers.
Het eerste bezoek van Eleonora aan Fontevraud.
- 1153-4 Hendrik voert campagne in Engeland.
1153 17 augustus: de geboorte van zoon Willem (dood in 1156).
Dood van Bernard van Clairvaux (heilig verklaard in 1174).
- 1154 April: Hendrik keert terug naar het continent.
Lodewijk hertrouwt.
25 oktober: dood van koning Stefanus van Engeland.
8 december: Hendrik en Eleonora trekken naar Engeland.
19 december: hun kroning in Westminster.
- 1155 Februari: de geboorte van Hendrik in Bermondsey.
Thomas Becket wordt kanselier.
- 1155-6 Eleonora is regente terwijl Hendrik op het continent is om de gebieden Anjou en Maine veilig te stellen
- 1156 Juni: de geboorte van Mathilde in Londen.
Eleonora neemt de kinderen mee naar Normandië en vergezelt Hendrik in Anjou.
Oktober: doortocht met Hendrik door Aquitanië
Kerst wordt doorgebracht in Bordeaux.
- 1157 Februari: met de kinderen naar Londen. Hendrik keer terug naar Engeland in de lente.
8 september: de geboorte van Richard in Oxford.
Kerst: ceremoniële kroning in Lincoln.
- 1158 Pasen (?): kronen opzij gezet na een rituele kroning in Worchester.
Augustus: Hendrik keert terug naar het continent en Onderhandelt met Lodewijk over de verloving van Prins Hendrik met Margaret Capet. Eleonora blijft in Engeland als regente.
23 september: de geboorte van Godfried.
December: Eleonora trekt naar Normandië en brengt kerst door met Hendrik in Cherbourg.
- 1159 Hendrik brengt nieuw leven in de mislukte claim van Eleonora op Toulouse.
Kerst: Eleonora en Hendrik brengen dit jaar kerst door in Falaise.
- 1160 Vroege in het jaar: Eleonora keert terug naar Engeland. Misschien met een kort bezoek aan Normandië.
September: reis naar Normandië met Mathilde en prins Hendrik.
November: het huwelijk van prins Hendrik en Margaret Capet.
Kerst: Eleonora samen met Hendrik in Le Mans.

- 1161 September: de geboorte van Eleonora in Domfort.
Kerst: Eleonora samen met Hendrik in Bayeux.
- 1162 3 juni: Thomas Becket wordt ingewijd als aarts-
bisschop van Canterbury.
Kerst: Eleonora samen Hendrik in Cherbourg.
- 1163 Januari: ze trekken met de prinses naar
Southampton. En brengen kerst door in
Berkhamsted.
- 1164 Januari: Hendrik is samen met prins Hendrik op de
Raad van Claredon.
Eleonora bracht naar alle waarschijnlijkheid Pasen
door in Londen en de zomer in het zuiden van
Engeland. Kerst vond plaatst met het hof in
Marlborough.
Het huwelijk van Marie en Alice, haar dochters met
Lodewijk, met Hendrik van Champagne en Thibaut
van Blois.
- 1165 Vasten: Hendrik trekt naar het continent om de
de huwelijken van Mathilde en Eleonora te regelen.
Mei: Eleonora trekt naar Normandië met Mathilde en
Richard. Korte samenkomst met Hendrik volgt.
Eleonora is tijdelijk regente van Anjou en Maine.
De geboorte van Johanna in Angers waar Eleonora
waarschijnlijk kerst doorbracht.
Augustus: de geboorte van Lodewijk zijn zoon Filip
(=
Filips II van Frankrijk).
- 1166 Maart: Hendrik trekt naar Maine, hereniging met
Eleonora. Ze brengen Pasen door in Angers.
Juni: verloving van Godfried met Constance van
Bretagne.
Oktober of november: Eleonora ging waarschijnlijk
naar Engeland met Mathilde.
24 december: de geboorte van John in Oxford.
Hendrik brengt kerst door in Poitiers met prins
Hendrik.
- 1167 Eleonora blijft in Engeland terwijl Hendrik op het
continent verblijft.
September: de dood van de moeder van Hendrik,
Mathilde.
Eleonora houdt het vertrek van prinses Mathilde in
de gaten voor haar huwelijk met hertog Hendrik van
Saxony. Zelf verblijft ze enige weken in Winchester
voor ze naar Normandië vertrekt.
Kerst: terug samen met Hendrik in Argentan.
- 1168 Eleonora vergezelt Hendrik naar Poitou. Rond Pasen
ontsnapt ze aan een hinderlaag van Guy (Guido) de
Lusignan, in de buurt van Poitiers, terwijl Hendrik
over een akkoord onderhandelde met Lodewijk.
Kerst: Hendrik in Argentan en Eleonora mogelijks
in Poitiers.

- 1169 Januari: Hendrik en Lodewijk ratificeren hun akkoord in Montmirail, waar prins Hendrik en Richard hun respect tonen aan Lodewijk en Richard zich verloofd met Alice van Frankrijk.
Kerst: Hendrik verblijft in Nantes in Godfried, nu als graaf van Bretagne.
Eleonora verbleef waarschijnlijk een heel jaar in Poitou.
- 1170 Januari: Hendrik trekt naar Normandië en dan naar Engeland.
Mei-juni: Eleonora houdt toezicht terwijl Richard zich installeert als hertog van Aquitanië en gaat daarna naar Normandië.
14 juni: prins Hendrik wordt gekroond als koning, naar alle waarschijnlijkheid in Westminster terwijl Eleonora pauselijke audiënties houdt in Caen.
Hendrik trekt opnieuw naar het continent.
29 december: Thomas Becket wordt vermoord in Canterbury (heilig verklaard in 1172).
- 1171 Hendrik verblijft in Bretagne, daarna in Normandië en in oktober naar Ierland. En brengt kerst door in Dublin. Wat Eleonora uitspookt is niet geweten.
- 1172 April-mei: Hendrik trekt naar Engeland en dan naar Normandië met de jonge koning (= prins Hendrik) en Margaret.
27 augustus: Hendrik is in Bretagne wanneer de jonge koning opnieuw wordt gekroond met Margaret in Winchester.
Eleonora heeft hoogstwaarschijnlijk Engeland kort bezocht.
September: Hendrik trekt naar Normandië.
November: de jonge koning en Margaret vergezellen Hendrik kort op hun weg naar het Franse hof.
Kerst: Hendrik verblijft in Chinon met Eleonora, Richard en Godfried.
- 1173 Januari: de jonge koning wordt ontboden in Anjou en ze trekken allemaal naar het zuiden voor onderhandelingen in Limoges over de verloving van zoon Jan en de status van Toulouse.
Maart: ze trekken naar het noorden. Eleonora, Richard en Godfried gaan naar Poitiers, Hendrik en de jonge koning naar Normandië.
5 maart: de jonge koning gaat van Chinon naar Parijs, waar hij voor het eerst vergezeld wordt van Richard en Godfried. Eleonora verlaat in het geheim van Poitiers naar Parijs (datum onbekend) maar wordt tegen gehouden door Hendrik.
- 1174 Juli: Hendrik snelt zich naar Engeland om de plannen van de jonge Hendrik te verijdelen. Hij neemt Eleonora in gevangenschap (waarschijnlijk in Salisbury).

Augustus: Hendrik keert terug naar Normandië. Cfr. het beleg van Rouen.
Einde van de rebellie van de zonen van Hendrik.

het
Eleonora blijft in gevangenschap in Engeland voor volgende decennium. Weinig geweten over haar.

- 1175 Mei: Hendrik en de jonge Hendrik trekken naar Engeland. Ze brachten kerst door in Windsor. Over Eleonora wordt gezegd dat ze een voorstel weigerde om te scheiden en naar Fontevraud terug te keren.
- 1176 Pasen: Hendrik is in Winchester met de jonge Hendrik, Richard en Godfried.
Michaëlsdag: Eleonora was mogelijks met Johanna in Winchester voor het vertrek van haar dochter voor haar huwelijk met koning Willem van Sicilië. De dood van Rosamund Clifford, de minnares van Hendrik.
- 1177 De jonge Hendrik en Richard trekken op campagne door Poitou.
Augustus: Hendrik trekt naar Normandië.
- 1178 Juli: Hendrik keert terug naar Engeland.
- 1179 1 november: de Engelse prins woont de kroning van Richard in Reims.
- 1180 September: Lodewijk sterft en wordt opgevolgd door Filips II van Frankrijk.
- 1181 Hendrik keert terug naar Engeland.
- 1182 Terug in Normandië, brengt Hendrik kerst door in Caen met de jonge Hendrik, Richard en Godfried.
- 1183 Richard heeft een strijd met de jonge Hendrik en Godfried. Hendrik trekt naar Limoges.
11 juni: de jonge Hendrik sterft in Martel. Hij wordt begraven in Rouen.
Late zomer (?): vanuit Normandië dagvaart Hendrik Eleonora om haar eigendommen te bezoeken waarna ze terugkeert naar Engeland.
- 1184 Eleonora haar activiteiten en bewegingen zijn minder beperkt. Ze trekt naar Berkhamsted, Woodstock, Winchester met de verbannen hertog van Saksen en Mathilde. Daarna trekt ze met hen naar Berkhamsted.
November: Eleonora ontmoet Richard, Godfried en Jan in Westminster.
Kerst: aan het hof van Windsor met Richard, Jan, Mathilde en haar kleinkinderen.
- 1185 Vroeg in het jaar: Eleonora in Winchester.
Maart: waarschijnlijk aanwezig op het tot ridder slagen van Jan door Hendrik in Windsor. De restricties op haar bewegingen worden opgeheven.
April: Hendrik trekt naar Normandië. Dagvaart

- 1186 Eleonora om Aquitanië van Richard te ontvangen.
Eleonora trekt naar Normandië met Mathilde.
April: Hendrik en Eleonora trekken terug naar Engeland.
19 augustus: Godfried wordt gedood op een toernooi in Parijs. Hij wordt begraven in Notre-Dame.
Eleonora brengt enige tijd door in Winchester.
- 1187 Kerst: Hendrik samen met Jan in Guildford.
Februari: Hendrik trekt naar Normandië.
Vijandigheid tegen Filip waarna Richard zich later aansluit.
Maart: de geboorte van Godfrieds zoon Arthur.
Oktober: Jeruzalem valt in de handen van Saladin.
Richard trekt op kruistocht, alsook Hendrik en Filip.
Eleonora brengt tijd door in Winchester.
- 1188 Vroeg in het jaar: Hendrik trekt terug naar Engeland.
Juli: hij trekt rond op het continent.
Eleonora is waarschijnlijk terug onder bewaking geplaatst.
- 1189 6 juli: Hendrik sterft in Chinon. Hij wordt begraven in Fontevraud.
Juli: Mathilde sterft.
13 augustus: Richard en Jan keren terug naar Engeland. Jan trouwt met Isabelle van Gloucester.
3 september: kroning van Richard.
Eleonora is zeer actief na de dood van Hendrik en reist doorheen Zuid-Engeland.
- 1190 Vroeg in het jaar: Richard bezoekt zuidelijke gebieden.
Februari: Eleonora trekt naar Normandië.
Maart: met Jan woont Eleonora de Raad van Richard in Nonancourt bij.
Laat in juni: Richard vertrekt op kruistocht.
14 september: Richard komt aan in Messina, twee dagen voor Filip.
Eleonora wordt gestuurd naar Navarre voor Berengaria gestuurd en trekt naar Sicilië.
- 1191 30 maart: ze komen aan in Messina.
2 april: Eleonora vertrekt en reist naar Rouen. Op haar reis brengt ze een bezoek aan de paus in Rome.
12 mei: Richard trouwt met Berengaria in Cyprus.
Kerst: brengt Eleonora door in Bonneville-sur-Touques.
- 1192 Februari: Eleonora keert terug naar Engeland om de plannen van Jan om in competitie te treden met Filip te dwarsbomen.
9 oktober: Richard verlaat Palestina.
December: Richard wordt gevangen genomen door hertog Leopold van Oostenrijk.
- 1193 Januari: Eleonora wordt geïnformeerd over de gevangennamen van Richard.

- Januari-maart: Eleonora dwarsboomt Jan in Normandië. Ze regelt het losgeld voor Richard.
December: ze zeilt naar Duitsland.
- 1194 Januari: Eleonora reist via Keulen naar Speyer.
2 februari: De Raad van Hendrik in Mainz wordt bijgewoond door Richard en Eleonora. Richard wordt vrijgelaten.
Maart: Richard en Eleonora keren terug naar Londen via Keulen, Leuven, Brussel, Antwerpen, Sandwich en
Canterbury.
- 17 april: de tweede kroning van Richard.
Midden mei: Richard en Eleonora verlaten Engeland voor de laatste keer en belanden in Normandië.
Verzoening met Jan in Lisieux.
- 1194-8 Eleonora gaat met pensioen in Fontevraud.
Richard kersthoven in Rouen, Poitiers, Bur-le-Roi, Rouen, Domfront.
- 1196 Er zijn geen gegevens over Eleonora.
De weduwe Johanna trouwt met Raymond VI van Toulouse. Arthur van Bretagne wordt naar Parijs gebracht.
- 1197 (?) Dood van Alice, de dochter van Eleonora.
1198 Dood van Marie van Champagne.
1199 6 april: Richard sterft door een wonde. Eleonora is aanwezig tijdens zijn dood en zijn begrafenis in Fontevraud.
De opvolging door Jan wordt betwist door Arthur met de steun van Filip.
25 april: Jan wordt hertog van Normandië in Rouen.
25 mei: Jan wordt gekroond in Westminster.
April- juli: Eleonora bezoekt haar domeinen in Aquitanië en ze brengt eerbetoon aan Filip in Tours.
September: Eleonora benoemt Jan als erfgenaam van haar hertogdom en bezoekt hem in Rouen.
September: Johanna sterft met haar nieuw geboren zoon in Fontevraud.
- 1200 Vroeg in het jaar: Eleonora reist naar Castilië om de verloving van haar kleindochter Blanche met Filips zoon Lodewijk te regelen. Ze wordt kort gevangen genomen door het huis van Lusignan.
Pasen: Eleonora is in Bordeaux waar Mercadier vermoord wordt. Ze keert terug naar Fontevraud.
Mei: Lodewijk trouwt met Blanche.
Zomer: Jan trouwt met Isabella van Angoulême nadat zijn eerste huwelijk geannuleerd werd.
8 oktober: Isabella wordt tot koningin in Westminster gekroond.
- 1201 Lente: Eleonora wordt ziek.
Juni: Jan keert terug naar het continent.

1202

Laat in juli: Eleonora vertrekt van Fontevraud naar Poitiers.

1203

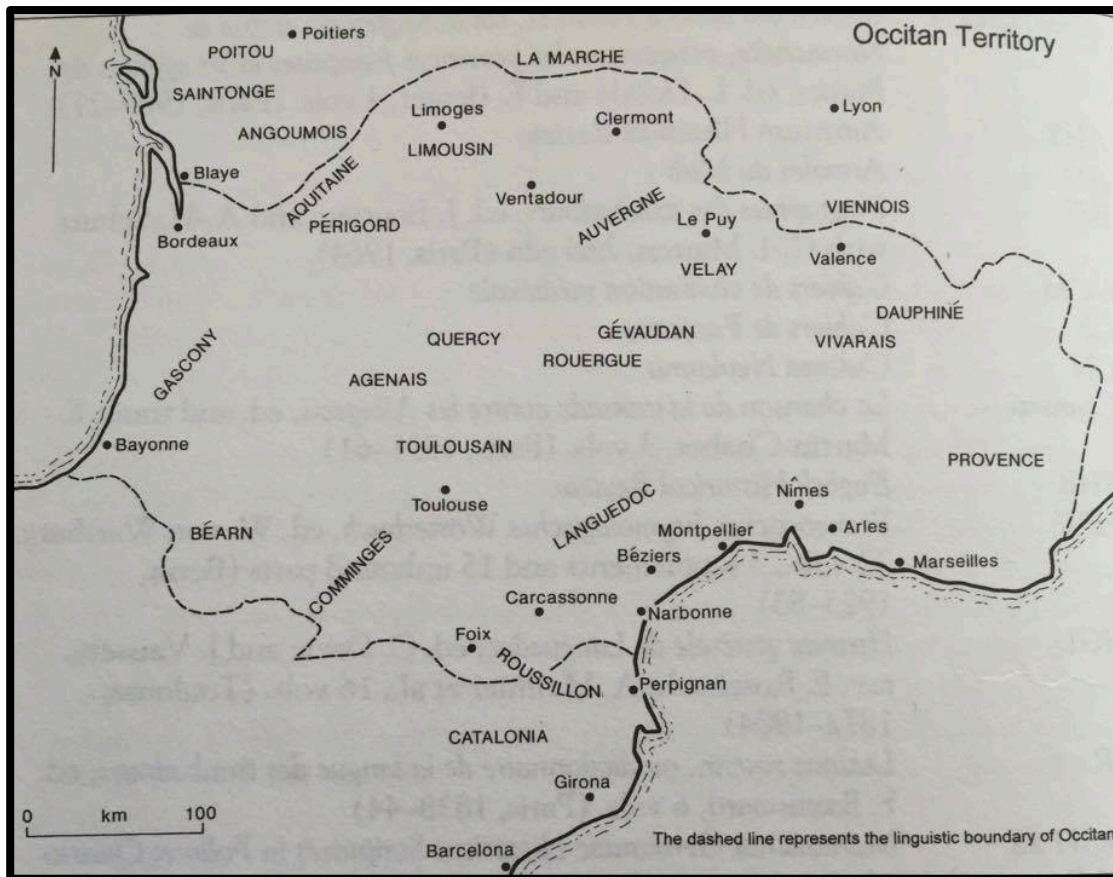
Jan keert terug naar Engeland.

1204

1 april: Eleonora sterft in Poitiers of Fontevraud. Ze wordt in Fontevraud begraven.

Bijlagen Eleonora van Aquitanië en haar mythes

Bijlage 1: Kaart: De geboortestreek van Eleonora van Aquitanië⁶³⁴

⁶³⁴ Bull (M.) en Léglu (C.), eds. *The world of Eleanor of Aquitaine*. Woodbridge, The Boydell Press, 2005, p. x.

Bijlage 2: De graftombe van Eleonora van Aquitanië⁶³⁵

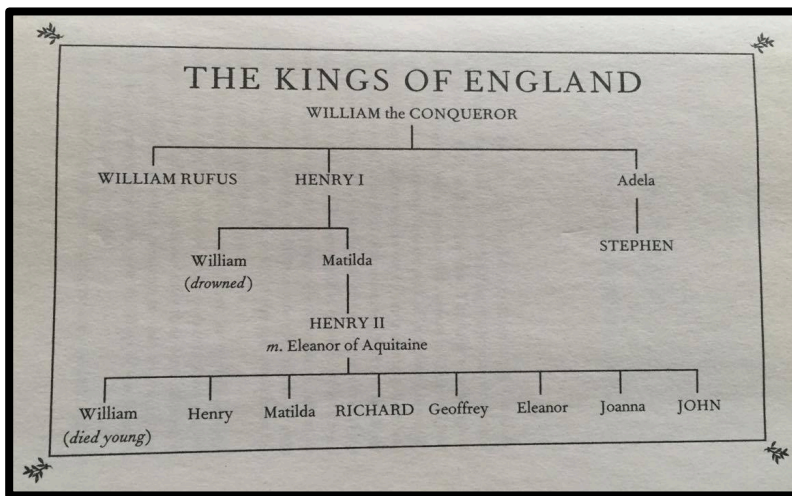
---

⁶³⁵ <http://histoforum.net/recensies/eleonore.html>, geraadpleegd op 12 april 2016;
<https://www.youtube.com/watch?v=NVOFwLfchWA>

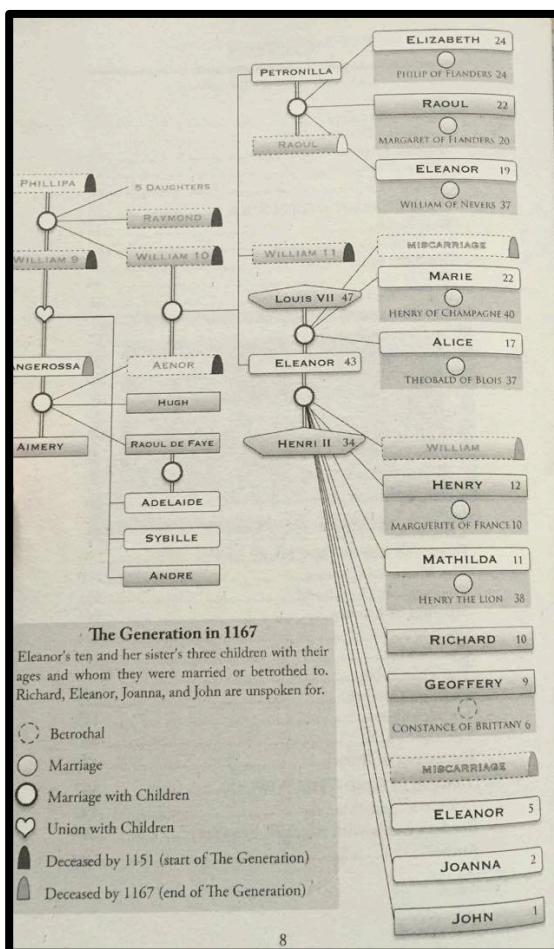
Deel 2 De wonderlijke wereld van fictie en film

Bijlagen Eleonora van Aquitanië in fictie

Bijlage 1: Genealogische kaart J. Plaidy in het werk 'The Revolt of the Eaglets'⁶³⁶

Bijlage 2: Genealogische kaart uit 'Eleanor of Aquitaine: The Generation'⁶³⁷

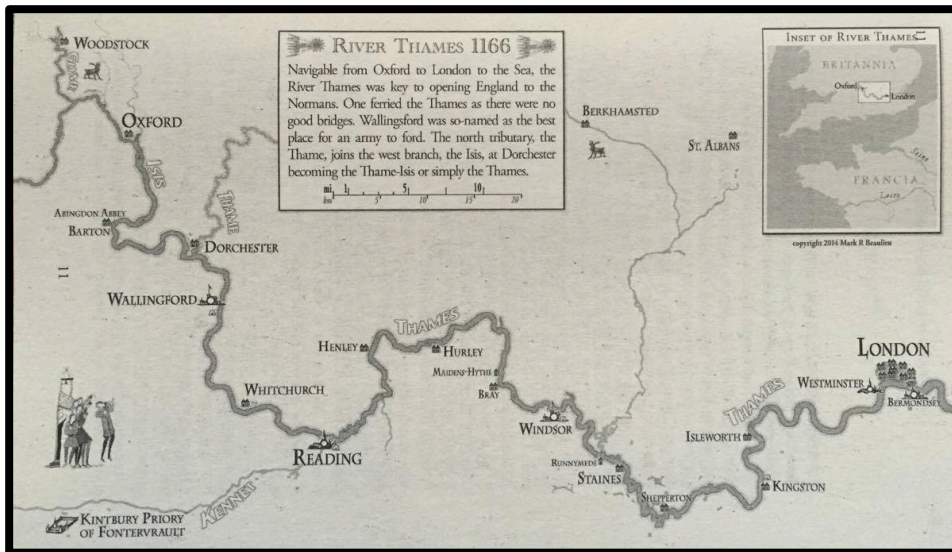

⁶³⁶ Plaidy (J.). *The Revolt of the Eaglets*. Londen, Arrow Books, 2007, p. III.

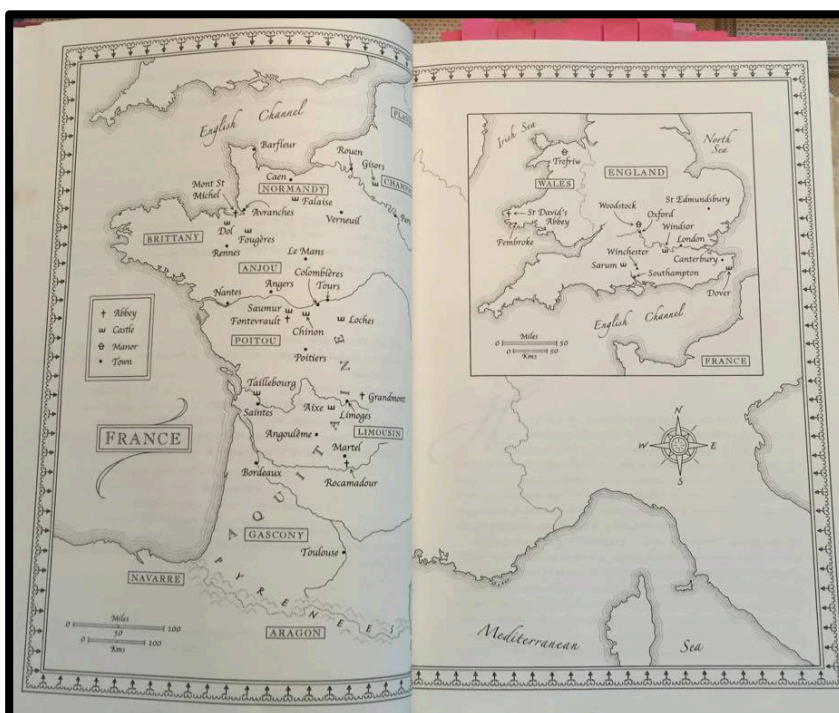
⁶³⁷ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation*. United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 8.

Bijlage 3: Geografische kaart 'River Thames 1166' uit 'Eleanor of Aquitaine: The Generation'⁶³⁸

Bijlage 4: Geografische kaart uit 'Devil's brood'⁶³⁹

⁶³⁸ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine. The generation.* United States, Beaulieu Studios, 2014, p. 11.

⁶³⁹ Penman (S.K.). *Devil's brood.* New York, G.P. Putnam's sons, 2008, p. IV-V.

Bijlage 5: E-mail Mark R. Beaulieu⁶⁴⁰

That love meant something deep to her. This was something we do not understand in today's sense of sex and love. Most interested in how she came to become herself. Everything she touched was of great interest - fashion, travel, trade, music, love-making in her style, her success as a grandparent. Her troubadours are amazing song-makers - especially reading them in old French Occitan. They seem to be born with her. Perhaps most interesting was how she was responsible for promoting all the aspects of romance we take for granted today - love letters, personal song, how to kiss, bathing, wearing stylish clothes, perfumes, fine cooking, giving gifts, etc.

- Why do you think Eleanor of Aquitaine is still so popular today?

I am not sure she is popular. Few people know who she was. Far more people know of Queen Elizabeth or Queen Victoria. She was an amazing girl, woman, mother, grandparent.

- Did you take any myths in to account while writing the story? If so, which myth(s)?

I examined all the myths and broke them wide open to get to the truth.

1) The myth that she had affairs with her father-in-law Geoffrey and Uncle Raymond. I conclude she was intimate with Geoffrey during the recruitment for the 2nd Crusade, but it was not an affair. She did not have any affair with Uncle Raymond. This was invented to draw attention away from the Church's failed prosecution of the 2nd Crusade, and the inability of Louis 7 to make an ally necessary for victory.

2) The myth that she started the courts of love. Yes, but not the courts of love we are told of. These were more schools of manners to raise her and the court's children.

3) The myth of her poisoning Rosamund. Nonsense! Eleanor had retired to Poitiers when Henri began the affair with that 13-year-old girl. By the time Eleanor learned of it, Henri was already in bed with and having children with other women of a far more threatening nature. Eleanor was in prison before she could do anything to these women. Closer to Eleanor's ire was Henri's swiving at Alais, Richard's betrothed and Henri's lack of ability to transfer the reigns of the Empire.

Hello Maick,

Please to meet you and happy to answer any question about Eleanor. I am writing 6 detailed historical fiction novels as truthfully as possible, and am currently on book 5.

Your thesis on Eleanor's myths is interesting. As you know, the myths tell us more about the maker. For example, one myth is that she made love to Saladin. Saladin would have been a 6 year old boy when she was actually in the Holy Land.

To answer your questions:

- How and when did you come in contact with Eleanor of Aquitaine?

In 1971 I was required to take a course in Medieval studies. We read Andreas Capellanus "The Art of Courtly Love," which was written in Eleanor & Marie's courts. This was solid gold, but it was 20 years before I decided this was worth writing about.

- Why did you select her as a protagonist?

Eleanor of Aquitaine is an amazing role model for women. She traveled the world unlike other monarchs. She used her wealth to change the world, championing the arts and developing a code for the art of love.

- What fascinates you about her?

I look at the idea of Eleanor's love sensibility in a totally unique way - foreign to modern sensibility. Hers is born of a human response to the disastrous 2nd Crusade that proved God did not exist for many. She rebuffed the loss asserting the pleasures of the world are worth pursuing, and choice in love partners can be guided by a standard. Love is sensual and desired and can be cultivated in a fine way beneficial to both partners - again using guidance of friendship and character.

I hope that helps. Good luck.

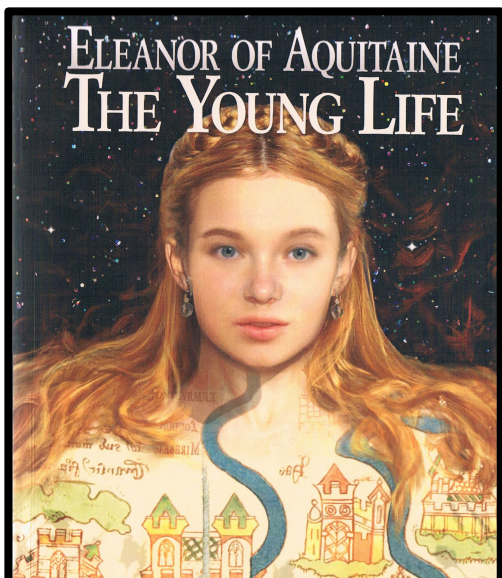
With every best wish,

Mark Richard Beaulieu
markbrand@me.com
760.715.6354
eleanorofaquitaine.net

---

⁶⁴⁰ Beaulieu (M.R.). "Re: Eleanor of Aquitaine." Email, 4 maart 2016

Bijlage 6: Cover boekenreeks Beaulieu⁶⁴¹

Bijlagen Eleonora van Aquitanië in twintigste- en eenentwintigste-eeuwse films

Bijlage 1: Robert Preston & Rosemary Harris perform in the 1966 Broadway play, *The Lion in Winter*⁶⁴²

---

⁶⁴¹ Beaulieu (M.R.). *Eleanor of Aquitaine*.

⁶⁴² <http://www.rosemaryharris.net/rosephoto.html>, geraadpleegd op 3 mei 2016

Bijlage 2: De cast van The Lion in Winter (1968)⁶⁴³

Bijlage 3: Montmajour abdij (Arles)⁶⁴⁴

Bijlage 4: Spiš kasteel (Slovakije)⁶⁴⁵

---

⁶⁴³ <http://www.theguardian.com/film/2009/apr/01/the-lion-in-winter-reel-history>, geraadpleegd op 3 mei 2016

⁶⁴⁴ <http://wikimapia.org/13349531/Montmajour-Abbey>, geraadpleegd op 3 mei 2016

⁶⁴⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Spiš_Castle#/media/File:Spi_Castle_4.jpg, geraadpleegd op 3 mei 2016

Bijlage 5: Eleonora van Aquitanië als Amazone, The Lion in Winter (2003)⁶⁴⁶

Bijlage 6: Eleonora van Aquitanië in The story of Robin Hood and His Merry en Men (1952)⁶⁴⁷

---

⁶⁴⁶ <https://gonzohistory.wordpress.com/tag/the-lion-in-winter/>, geraadpleegd op 3 mei 2016

⁶⁴⁷ https://www.pinterest.com/pin/414190496960568173/?from_navigate=true, geraadpleegd op 5 mei 2016

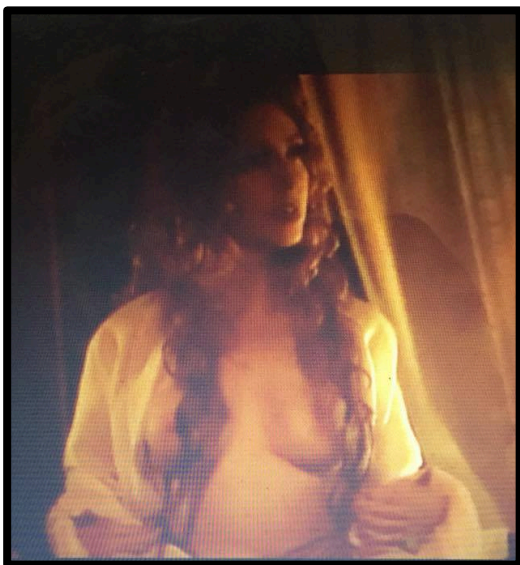
Bijlage 7: Eleonora van Aquitanië in Becket (1964)⁶⁴⁸

Bijlage 8: Eleonora van Aquitanië in Robin Hood (2010)⁶⁴⁹

Bijlage 9: Eleonora van Aquitanië in Richard the Lionheart: Rebellion (2015)⁶⁵⁰

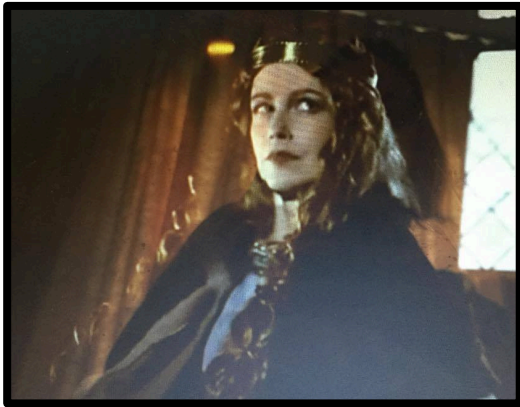
---

⁶⁴⁸ <http://www.listal.com/list/queen-movies>, geraadpleegd op 5 mei 2016

⁶⁴⁹ http://www.aceshowbiz.com/still/00002948/robin_hood21.html, geraadpleegd op 5 mei 2016

⁶⁵⁰ Milla, S. (regisseur) (2015), *Richard the Lionheart: Rebellion*. WonderPhil Productions.

Bijlage 10: Eleonora van Aquitanië in *Richard the Lionheart: Rebellion* (2015)⁶⁵¹

---

⁶⁵¹ Milla, S. (regisseur) (2015), *Richard the Lionheart: Rebellion*. WonderPhil Productions.